University of Alberta Library
0 1620 2352 6583

1935

КАЛЕНДАР

„УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ"

St. John's Institute Library
11024 - 82nd AVENUE
EDMONTON, ALBERTA.

Springfield Fire and Marine Insurance Co.

OF SPRINGFIELD, MASS.

Заснована 1849 року.

ОБЕЗПЕЧУЄ ВІД ВОГНЮ, БУРІ, ГРАДУ, І ТАКОЖ АВТОМОБІЛІ.

МАЄТОК сеї компанії виносить поверх

$40,000,000

ОБЕЗПЕЧЕНЬ виплатила компанія поверх

$170,000,000

Ся Компанія є давня й богата: відшкодовання виплачує ретельно й скоро.

МАЄ СВОЇХ ПРЕДСТАВНИКІВ ПО ЦІЛІЙ КАНАДІ.

SPRINGFIELD FIRE & MARINE INSURANCE Co.

CANADIAN OFFICE — 460 St. John St., MONTREAL, Que.

F. L. HEBERLING, General Agent — 501 Paris Bldg., WINNIPEG, Man.

УКРАЇНСЬКІ ПРЕДСТАВНИКИ:

V. H. KOMAN AGENCY — 1584 Arlington St., Winnipeg, Man.

ЦЕРКОВНІ РІЧИ

ПРОСИМО ВДАВАТИСЯ ТІЛЬКИ ДО СВОГО СКЛАДУ.

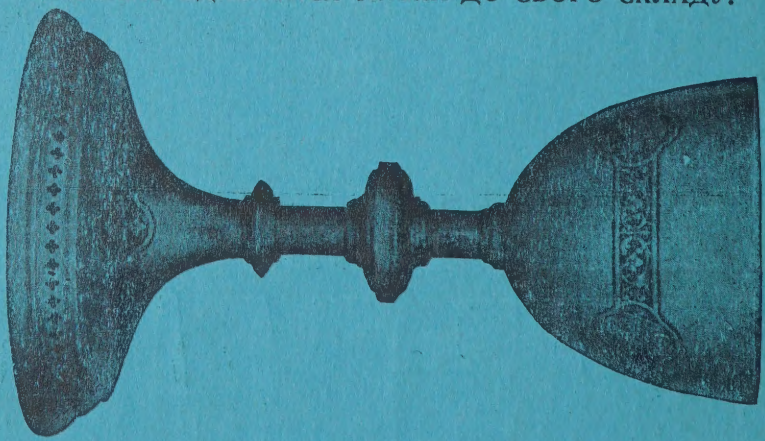

По цінник, ширші пояснення і ради пишіть до:

PROVIDENCE CHURCH GOODS CO.

824—824½ Main Street **Winnipeg, Man.**

ІЛЮСТРОВАНИЙ

КАЛЄНДАР

"Українського Голосу"

НА 1935 РІК

Зредаґував О. ІВАХ

ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ В КАНАДІ,
ВІННІПЕҐ, МАНІТОБА.

Printed and published by the Ukrainian Publishing Co. of Canada, Ltd.
210—214 Dufferin Ave., Winnipeg, Manitoba.

Printed in Canada.

UNIVERSITY LIBRARY
UNIVERSITY OF ALBERTA

РІК 1935

АСТРОНОМІЧНИЙ КАЛЄНДАР.

Пори Року.

ВЕСНА зачинається 21 березня в 9 годині і 47 мінут рано.

ЛІТО починається 22 червня в 5 годині рано.

ОСІНЬ починається 24 вересня в 8 годині у вечір.

ЗИМА починається 22 грудня в 3 годині пополудні.

Затьміння.

В 1935 році буде пять затьмінь сонця і двоє затьмінь місяця.

1) Частинне затьміння сонця — дня 5 січня.

2) Частинне затьміння сонця — дня 3 лютого.

3) Частинне затьміння сонця — дня 30 червня: видне у північно-західній Европі, Ґренляндії, в північній Азії та на північнім океані.

4) Частинне затьміння сонця — дня 30 липня; видне на південнім підбігуновім океані.

5) Обручкове затьміння сонця — дня 30 грудня. Видне в полудневій Америці та полудневій частині Тихого і Атлянтійського Океану.

6) Повне затьміння місяця — дня 19 січня. Видне буде в Східній Европі, в Азії, в Австралії, на Тихому Океані і в північно-західній Америці.

7) Повне затьміння місяця — дня 16 липня. Видне буде в полуднево-західній Европі, в північній Африці, в полудневій і середній Америці, на Атлянтійському Океані і на полудневій частині Тихого Океану.

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЄНДАР.

Рік 1935 є звичайним роком і має 365 днів, або 52 тижні і 1 добу.

Крім сього є він роком: 1902-им від смерти Христа Господа; 1073-им від оснування української держави; 947-им від хрищення України св. Володимиром Великим.

Пасхалія.

Ключ граничний, то є пасхальна буква **Ц.** В руці літо, то є недільна буква до дня 14 березня **S,** а від дня 14 березня **З.** Тріодь починається 17 лютого. Неділя Мясопустна 3 березня. Неділя Сиропусна 10 березня. Поклони 10 квітня. Воскресення Христове 28 квітня. Вознесення Христове 6 червня. Зелені Свята 16 червня. Мясниць 8 неділь. Петрівки 2 неділі й 4 дні.

Пости.

1) В навечеріє Різдва Христового — 6 січня.

2) В навечеріє Богоявлення, — 18 січня.

3) Великий піст від понеділка по Неділі Сиропустній — то є від дня 11 березня до Великої суботи, себто до 27 квітня включно.

4) Петрівка від дня 24 червня до 11 липня включно.

5) Спасівка від дня 14 до 27 серпня включно.

6) В день Усічення голови св. Івана Христителя, дня 11 вересня.

7) В день Воздвиження Чесного Хреста, дня 27 вересня.

8) Пилипівка від дня 28 листопада (включно) до Різдва Христового.

9) Піст кождої середи і пятниці через цілий рік, кромі загальниць.

КРІМ ТОГО ВІД ПОСТУ ЗВІЛЬНЕНІ:

1) Діти, що не мають літ.

2) Старші люди, котрі вже зачинають тратити сили.

3) Ті, що тяжко слабують, або по великій хоробі вертають до здоровля.

4) Вагітні і ті, що самі кормлять дітей.

5) Робітники, що тяжко працюють.

6) Ті, що не мають иншої страви, як прим. жебраки, слуги, подорожні.

Часи в яких Церква заказує відправляти весілля і забави з музикою.

1) Всі середи й пятниці, крім загальниць.

2) Від початку посту перед Різдвом Христовим (Пилипівка) аж до Богоявлення.

3) Від понеділка сирного тижня, 4 березня, до Неділі Томиної, 5 травня.

4) В пості перед св. Ап. Петром і Павлом, від 24 червня до 11 липня.

5) В пості перед Успенням Пресв. Богородиці, від 14 до 27 серпня.

6) На Усічення Чесної Голови св. Івана Хрестителя, 11 вересня.

7) На Воздвиження Чесного Хреста, 27 вересня.

Загальниці.

(Тобто часи, в котрих кождого дня тижня можна їсти мясо).

1) Від Різдва Христового до Богоявлення, то є від 7 до 17 січня включно.

2) Від Митаревої неділі до неділі Блудного Сина, себто від 17 до 24 лютого включно.

3) Від Воскресення Христового до неділі Томиної, се є від 28 квітня до 5 травня включно.

4) Від Зелених Свят до неділі Всіх Святих, то є від 16 до 23 червня включно.

Публичні Свята в Канаді.

В цілій Канаді святкується такі свята: День Нового Року, Великодну Пятницю, Великодний Понеділок, Вознесення Господнє, Вікторія Дей (24 травня), Уродини короля 4 червня (або котрий день буде проголошений), Домініон Дей (1 липня), Лейбор Дей (перший понеділок в місяці вересні), День Подяки, День Замирення, 11 листопада, або в найблищий понеділок (що звичайно проголошують) і День Різдва Христового.

Січень - January

— має 31 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
В	1	Боніфатія муч.	**Новий Рік 1935**
С	2	Мч. Ігнатія Бог.	Імени Ісус
Ч	3	Уляни мч.; Петра митр. Київ.	Ґеновефи д.
П	4	Вмч. Анастасії	Евгенія
С	5	10 мч. на Криті	Телесфора м.
Н	6	Навеч. Різдва. Евгенії.	**Трох Королів**
П	7	**Різдво Христове**	Валентина, Св. Р.
В	8	**Соб. ПБ., Йосифа**	Северина
С	9	**Стефана првмч.**	Юліяна, Василіси
Ч	10	20 тис. муч. в Никомидії	Івана Добр. еп. м.
П	11	14 тис. уб. у Вефл.	Гиґіна папи м.
С	12	Анисії, Зотика мч.	Аркадія, Ернеста
Н	13	**Нед. по Різдві.** Меланії пп.	**1 по 3 К.** Лен. еп.
П	14	**Новий Рік. О.Г. Вас. Вел.**	Фелікса з Нол
В	15	Сильвестра	Павла Пуст.
С	16	Малахії	Маркила п. м.
Ч	17	Собор 70 Апостолів	Антонія ав.
П	18	Навеч. Богоявл. Теоп.	Прест. св. Петра
С	19	**Богоявлення Господне**	Марія м., Канута
Н	20	**Собор св. Івана Хрест.**	**2 по 3 К.** Фаб і С.
П	21	Ґеорґія	Агнети
В	22	Поліевкта мч.	Вінкентія м.
С	23	Григорія Ніс.	Раймунда
Ч	24	† Теодосія Великого	Тимотея еп. м.
П	25	Мч. Татіяни	Нав. Ап. Павла
С	26	Мч. Єрміла, Страт.	Полікарпа еп. м.
Н	27	**Нед. 30 по З. св. Д. ОО. в С.**	**3 по 3 К.** Ів. З. еп.
П	28	Павла Г., Івана К.	Кароля В.
В	29	Покл. ок. св. Петра	Франца Салез.
С	30	† Антонія Великого	Мартини д. м.
Ч	31	Атанасія і Кирила Олекс.	Петра з Ноляско

ЗАМІТКИ:

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР.

СІЧЕНЬ:—

14. 1649. — Вїзд Богдана Хмельницького до Київі по перемогах над Поляками.

21. 1803. — помер останній український гетьман Кирило Розумовський.

22. 1918. — Проголошення четвертим універсалом Центральної Ради самостійности України.

30. 1918. — Бій під Крутами, де полягло 300 українських студентів у бою з московськими большевиками.

Лютень - February

— має 28 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
П	1	Прп. Макарія	Ігнатія еп. м.
С	2	† Евтимія Великого	**Мат. Б. Ґромн.**
Н	3	**Нед. 31 по З. св. Д.** Макс.	**4 по 3 К.** Власія
П	4	Тимот. ап., Атаназія	Вероніки
В	5	Климентія	Аґати д. і м.
С	6	Пр. Ксенії	Тита еп., Дороти
Ч	7	† Григорія Богослова	Ромуальда ав.
П	8	Ксенофонта й ин.	Івана з Мати
С	9	† Пер. мощ. Івана Зол.	Апольоні д. м.
Н	10	**Нед. 32 по З. св. Д.** Пп. Єф.	**5 по 3 К.** Схол.
П	11	Ігнатія Богон., Романа	Евфрозини
В	12	**Трьох Святителів**	7 Основ. Серв.
С	13	Кира і Івана	Григорія II папи
Ч	14	Мч. Трифона	**Попел.** Валентого
П	15	**Стрітення Господне**	Фавстина і Йов.
С	16	Симеона й Анни	Юліяни д. м.
Н	17	**Нед. Митаря і Фарисея.** Із.	**Старозап.** Юл. К.
П	18	Мч. Агати, Теодозія	Симеона
В	19	Вукола, Юліяна	Ґабіна м.
С	20	Пр. Партенія	Льва еп.
Ч	21	Вм. Теодора Страт.	Фелікса еп.
П	22	Мч. Никифора	Марґарети з К.
С	23	Харлампія, Порф.	Петра Дамяна еп.
Н	24	**Нед. Блуд. Сина.** Власія	**Мясоп.** Матея ап.
П	25	Мелетія еп., Макини.	Кесарія
В	26	Пп. Мартиніяна	Віктора
С	27	Прп. Авксентія	Александра м.
Ч	28	Ап. Онисима, Євсевія пуст.	Теофіля м.

ЗАМІТКИ:

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР.

ЛЮТЕНЬ:—

9. 1918. — Берестейський мир між Україною й Австрією та Німеччиною.

20. 1054. — Умер князь Ярослав Мудрий.

24. 1608. — Умер княз Константин Острожський.

24. 1872. — Народилася Леся Українка.

Березень - March

— має 31 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
П	1	Памфила мч.	Альбіна
С	2	Теодора вмч.	Сиплікія
Н	3	**Нед. Мясопустна.** Льва	**Запустна.** Кун.
П	4	Ап. Архипа, Теодота	Казимира
В	5	Льва еп., Аґатона	Адріяна
С	6	Пп. Тимофія, Євстратія	Перпетуї і Феліц.
Ч	7	Мч., що в Євгенії, Маврикія	Томи з Акв.
П	8	Полікарпа	**Сух.** Вінцен. Кад.
С	9	† 1 і 2 найд. гол. Івана Хр.	Франціски Рим.
Н	10	**Нед. Сиропустна.** Тар. еп.	**Вступна.** 40 Муч.
П	11	Порфирія еп.	Константина
В	12	Прокопія	Григорія В.
С	13	Василя еп., Марини й Кири	Христини д. м.
Ч	14	Евдокії прпмч.	Матильди ціс.
П	15	Теодота	Климента Двор.
С	16	Евтропія, Кл.	Киріяка м.
Н	17	**Нед. 1 посту.** Гарасима	**Суха.** Патрикія е.
П	18	Мч. Конона, Марка	Кирила
В	19	42 муч. в Аморії.	**Йосифа Обруч.**
С	20	Василія Єфрема, пп. Павла	Евфимії д.
Ч	21	Теофілякта еп.	Венедикта ав.
П	22	† 40 мч. в Севаст.	Катерини шв.
С	23	Кондрата	**М. Б. Страд.**
Н	24	**Нед. 2 посту.** Софронія.	**Глуха.** Гавр. Арх.
П	25	Теофана пов. Григора	**Благ. П. Д. М.**
В	26	Никифора	Емануїла м.
С	27	Пп. Венедикта Нурс.	Івана Дамаск.
Ч	28	Св. Олександра мч. Апулія	Івана Капістр.
П	29	Мч. Савина, Юліяна	Кирила
С	30	Алексія ч. Б.	Квірина
Н	31	**Нед. 3 посту.** Кирила Єр.	**Середп.** Баль.

ЗАМІТКИ.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР.

БЕРЕЗЕНЬ:—

4. 1861. — Скасовано кріпацтво на Україні.

9. 1814. — Народився Тарас Шевченко.

10. 1861. — Умер Тарас Шевченко.

20. 1917. — Утворення Української Центральної Ради в Київі.

22. 1842. — Народився найбільший український композитор Микола Лисенко.

26. 1909. — Умер український історик Микола Аркас.

Квітень - April

— має 30 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
П	1	Хрисанта, Дарії	Гуґона
В	2	Івана мч., Сергія	Франца
С	3	Якова ісповід.	Ришарда еп.
Ч	4	Василія священмуч.	Ізидора еп.
П	5	Преп. Нікона	Вінкента Фер.
С	6	Пп. Захарія, Якова	Келестина папи
Н	7	**Нед. 4 П. Благовіщ. Пр. Бог**	**Чорна.** Епіфанія
П	8	Собор Арх. Михаїла	Діонізія
В	9	Матрони	Марії Клеоп.
С	10	**Поклони.** Іляріона	Езекіїла пр.
Ч	11	Марка і Кирила	Льва В. пап.
П	12	Івана Ліств.	Юлія пап.
С	13	Іпатія еп., Йони митр. київ.	Герменеґільда м.
Н	14	**Нед. 5 посту.** Марії Єгип.	**Квітна.** Юстина м.
П	15	Пп. Тита, Полікарпа	Анастазії
В	16	Никити	Венедикта Й. Л.
С	17	Пп. Йосифа співця.	Анікита папи
Ч	18	Жч. Агатопода й Теодула	Аполонія м.
П	19	Євтихія арх. Конст.	Льва папи
С	20	Лазарева Суб. Юр. еп.	Теодора
Н	21	**Нед. Цвітна.** Ап. Іродіона	**Воскресення Хр.**
П	22	Мч. Євпсихія	**Світл. Понеділок**
В	23	Мч. Терентія Африкана	Войтіха еп.
С	24	См. Антипи еп. Пергам.	Феделіса
Ч	25	**Вел. Четвер.** Василя Пар.	Марка єв.
П	26	**Вел. Пятниця.** Мч. Гомаїди	Клита і Марка
С	27	**Велика Субота.** Св. Март.	Петра Кан.
Н	28	**Великдень.** Ап. Аристраха	**1 Біла.** Пав. від Х.
П	29	**Світлий Понеділок.** Ірини	Петра
В	30	**Світлий Вівторок**	Катерини Сієн.

ЗАМІТКИ:

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР.

КВІТЕНЬ:—

7. 1340. — Умер останній галицький князь Юрій II.

20. 1622. — Умер український гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний.

25. 1913. — Умер український письменник Михайло Коцюбинський.

29. 1648. — Вибрано Богдана Хмельницького гетьманом.

Травень - Мау

— має 31 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
С	1	Пп. Івана, Кузьми Халк.	Филипа і Якова
Ч	2	Пп. Івана, Юрія сп.	Атаназія еп.
П	3	Пп. Теодора, Трихіни	**Цар. К. П.**
С	4	См. Януарія та ин.	**Знайд. св. Хр.**
Н	5	**Нед. Томина.** Теодора Сик.	**2 по В.** Пія V.
П	6	**Вм. Юрія**	Івана в О.
В	7	Мч. Сави Стратил.	Флявії
С	8	† Ап. єв. Марка	Станислава еп.
Ч	9	См. Василя Амас.	Григорія Наз. еп.
П	10	Ап. Симеона, Стефана печ.	Ізидора
С	11	Ап. Язона і Сосипатра	Францішка з Гієр.
Н	12	**2 Нед. Мироносниць.** Мч. 9	**3 по В.** Панкратія
П	13	Ап. Якова	Серватія
В	14	Пр. Єремії; см. Макарія	Боніфатія
С	15	Атанасія Вел. еп. Ол.	Івана зі Салі
Ч	16	† Теодосія печ., мч. Тимот.	Бл. Андрея Боб.
П	17	Пм. Пелагії	Пасхаліса
С	18	Вм. Ірини; пп. Адріяна	Венанція м.
Н	19	**3 Нед. Розслабл.** Пв. Йова	**4 по В.** Петра Кел.
П	20	Зявл. Ч. Хреста	Бернарда
В	21	† Ап. єв. Івана Богослова	Пон. св. Духа
С	22	† Пер. мощей Миколая чуд.	Юлії д.
Ч	23	† Ап. Симона Зилота	Дезідерія еп. і м.
П	24	Рівноап. Кирила і Методія	ПДМ. Спом. вір.
С	25	Епіфана еп. Кипр.	Урбана
Н	26	**4 Нед. Самарянки.** Мч. Гл	**5 по В.** Фил. Нер.
П	27	Ізидора, Максима	**Св. Тройці.** Беди
В	28	Пахомія В.	Августина
С	29	Теодора освяч.	Марії Магд. з П.
Ч	30	Ап. Андроніка й Юнії	**Вознесіння**
П	31	Мч. Теодота Анкір. і 7 дів	Петронелі

ЗАМІТКИ:

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР.

ТРАВЕНЬ:—

6. 1910. — Умер Борис Грінченко.

15. 1848. — Скасовано панщину в Галичині.

22. 1861. — Похоронено тіло Тараса Шевченка над Дніпром.

25. 1926. — Убито головного отамана Симона Петлюру.

26. 1742. — Умер гетьман Пилип Орлик в Ясах.

28. 1916. — Умер Іван Франко.

Червень - June

— має 30 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
С	1	См. Патрикія еп.	Бл. Якова Стр. еп.
Н	2	**5 Нед. Сліпорожд.** Мч. Тад.	**6 по В.** Садока і т.
П	3	Рівноап. Константина і Ол.	Кльотильди
В	4	Мч. Василіска, Володим.	Квірина
С	5	Сп. Михайла Синад.	Боніфатія
Ч	6	**Вознесення Г.Н.І.Хр.**	Норберта еп.
П	7	Знайдення (3-те) Гол. Ів. Х.	Роберта еп.
С	8	Ап. Карпа, вм. Юрія нового	Пр. Серця Іс.
Н	9	**6 Нед. Всіх Святих.** См. Тер.	**Зісл. св. Духа**
П	10	Микити, Ігнатія	**Понед. св. Духа**
В	11	Мч. Теодосії діви Тирськ.	Варнави ап.
С	12	Пр. Ісаакія Далм.	Івана Фак.
Ч	13	Ап. Ерма, мч. Ермія	Антон. з Пад.
П	14	Мч. Юстина Філос.	Василія еп.
С	15	**† См. Івана Сучавського**	Бенона
Н	16	**Зелені Свята. Св. Тройці**	**1 по Зісл. св. Д.**
П	17	**День св. Духа.** Митроф.	Маркіяна
В	18	См. Доротея еп. Тир.	Ефрема діяк.
С	19	Еп. Висаріона, Іларіона	Юліяни Ф.
Ч	20	Мч. Теодота Анкір.	**Боже Тіло**
П	21	Мм. Теодора Страт.	Альойзія Ґонз.
С	22	Кирила арх. Алекс.	Павлина еп.
Н	23	**Нед. 1 по Зісл. св. Д.**	**2 по Зісл. св. Д.**
П	24	Ап. Вартоломея	Різдво Івана
В	25	Пп. Онуфрія Вел.	Вільгельма ав.
С	26	Мч. Акилини, Анастасії	Павла і Івана м.
Ч	27	Пр. Єлисея, Методія патр.	Владислава кор.
П	28	Пр. Амоса, мч. Віта	Іринея еп.
С	29	Тихона еп. Амафун.	**Петра і Павла ап.**
Н	30	**Нед. 2 по З. св. Д.** Мч. Ман.	**3 по Зісл. св. Д.**

ЗАМІТКИ:

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР.

ЧЕРВЕНЬ:—

7. 1843. — Умер Маркіян Шашкевич.

18. 1709. — Перше зруйнов'ання Запорожської Січі Москвою.

23. 1917. — Перший універсал Центральної Ради.

25. 1205. — Згинув у бою з Поляками князь Роман Великий.

Липень - July

— має 31 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
П	1	Мч. Леонтія, Ігнатія	Іпанія. Кр. І. Хр.
В	2	† Ап. Юди, брата Господ.	Посіщ. ПДМ.
С	3	Мч. Методія Патар.	Анатолія еп.
Ч	4	Мч. Юліяна Тарс.	Теодора еп.
П	5	Євсевія смч. Самосат.	Антонія Мар.
С	6	Мч. Агрипини та инщ.	Лукії мч.
Н	7	**Нед. 3 по З. св. Д. Різд. Ів.**	**4 по Зісл. св. Д.**
П	8	Февронії	Єлисавети
В	9	Давида Солун., Івана еп.	Вероніки
С	10	Самсона странопр.	7 Братей м.
Ч	11	Беср. Кира й Івана	Пія І пап.
П	12	**Ап. Петра і Павла**	Івана Ґв.
С	13	Собор 12 Апостолів	Анаклита п. і м.
Н	14	**Нед. 4 по З. св. Д.** К. і Д.	**5 по Зісл. св. Д.**
П	15	Пол.. риз П. Богор.	Генрика
В	16	Мч. Гіяцинта, Діомида	МБ. Шкаплір.
С	17	Андрія Крит. пр. Марти	Алексія
Ч	18	Сергія Радон. Атанасія аф.	Симеона з Л.
П	19	Діви Уляни Ольшан.	Вінк. з П.
С	20	Пр. Хоми Малеїна, Акакія	Чеслава
Н	21	**Нед. 5 по З. св. Д.** Вм. Пр	**6 по Зісл. св. Д.**
П	22	Смч. Панкратія	Марії М.
В	23	✝ Пр. Антонія печ.	Аполінарія еп.
С	24	Мч. Євтимії, бл. кн. Ольги	Кенеґунди кор.
Ч	25	Мч. Прокла й Іларія	Якова ап.
П	26	Собор арх. Гавриїла	Анни
С	27	Ап. Акіли, мч. Юста	Рудольфа Акв.
Н	28	**Нед. 6 по З. св. Д. Вол. Вел**	**7 по Зісл. св. Д.**
П	29	Смч. Атиноґена	Руфіна
В	30	Вмч. Марини, Іринарха	Марти д.
С	31	Мч. Гіяцинта амастрид.	Ігнатія Льойолі

ЗАМІТКИ:

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР.

ЛИПЕНЬ:—

7. 1657. — Умер Богдан Хмельницький.

7. 1959. — Перемога гетьмана Виговського над Москалями під Конотопом.

8—9. 1709. — Нещасливий бій під Полтавою.

19. 1015. — Умер князь Володимир Великий.

27. 1649. — Перемога гетьмана Богдана Хмельницького над Поляками під Збаражем.

27. 972. — Договір українського князя Святослава з Греками.

Серпень - August

— має 31 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
Ч	1	Пр. Макрини, пр. Дія	Петра в оков.
П	2	† Прор. Іллі Авраамія Гал.	МБ. Ангел.
С	3	Симона Юрод. Івана стовп.	Найд. св. Стеф.
Н	4	**Нед. 7 по З. св. Д.** Мар. М.	**8 по Зісл. св. Д.**
П	5	Мч. Трофима	МБ. Сніжної
В	6	† Мч. Бориса й Гліба	† Преобр. Госп.
С	7	† Прав. Анни (матері М. Б.)	Каєтана в.
Ч	8	Смч. Єрмолая, Єрмипа	Киріяка м.
П	9	† Вм. Пантелеймона цілит.	Романа м.
С	10	Ап. і діяк. Прохора	Лаврентія м.
Н	11	**Нед. 8 по З. св. Д.** Мч. Кал.	**9 по Зісл. св. Д.**
П	12	Ап. Сили	Кляри Д.
В	13	Євдокима, мч. Юдити	Гіполита
С	14	Перенес. дерева Хр. Госп.	Евзевія еп.
Ч	15	Архид. Стефана, Нікодима	**Успіння Пр. Б.**
П	16	Ісаакія, Далмата й Фауста	Йоакима
С	17	Мч. 7 отрок ефес.	Яцка в.
Н	18	**Нед. 9 по З. св. Д.** Мч. Евс.	**10 по Зісл. св. Д.**
П	19	**Преображення Г.Н.І.Х.**	Людвика
В	20	Дометія перс. мч. Марина	Вернарда
С	21	Еміліяна еп. Кизич.	Іванни Фр. Шан.
Ч	22	† Ап. Матвія, мч. Антонія	Тимотея і тов. м.
П	23	Мч. Лаврентія, Сикста	Фил. Б.
С	24	Мч. Євпла діякона	Вартоломея ап.
Н	25	**Нед. 10 по З. св. Д.** Мч. Ан.	**11 по Зісл. св. Д.**
П	26	Максима	МБ. Ченст.
В	27	Пр. Михея, Теодосія печ.	Йосифа Каляс.
С	28	**Успіння Пресв. Богородиці**	Августина еп.
Ч	29	Нерукотв. Образа	Усікн. гол. Ів. Хр.
П	30	Мч. Мирона, Стратона	Рожі Ліман.
С	31	Мч. Флора й Лавра, Єрма	Раймунда Нон.

ЗАМІТКИ:

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР.

СЕРПЕНЬ:—

1. 1913. — Умерла Леся Українка.

4. 1687. — Вибрано Івана Мазепу гетьманом України.

8. 1834. — Народився письменник Осип Юрій Федькович.

14. 1775. — Останнє зруйновання Запорожської Січі.

15. 1856. — Народився Іван Франко.

17. 1772. — Прилучено Галичину до Австрії.

Вересень - September

— має 30 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
Н	1	**Нед. 11 по З. св. Д.** Андр.	**12 по Зісл. св. Д.**
П	2	Пр. Самійла	Стефана
В	3	Ап. Тадея; мч. Васи й дітей	Зенона
С	4	Мч. Агатоника, Зотика	Розалії д.
Ч	5	Віддання Успіння; мч. Лупи	Лаврентія Юст.
П	6	Петра митр. Київського	Захарії пр.
С	7	Ап. Вартоломея й Тита	Бл. Мельхіора
Н	8	**Нед. 12 по З. св. Д.** Мч. Ад	**13.** Різдво ПДМ.
П	9	Пп. Пимена	Петра Кл.
В	10	Мойсея мур. Сави печ.	Николая з Тол.
С	11	**Усічення Голови Ів. Хрест.**	Прота і Якинта м.
Ч	12	Св. Олександра, Івана й Пав.	Найсв. ім. МБ.
П	13	Положення пояса Б. М.	Филипа м.
С	14	Семена стовп.	Воздв. Ч. Хр.
Н	15	**Нед. 13 по З. св. Д.** Мам.	**14.** Стр. ПДМ.
П	16	Антима еп.	Корнилія
В	17	Вавили еп. Антіох.	Знаки св. Фран.
С	18	Прор. Захарія та Єлисавети	Йосифа з Купер.
Ч	19	Чудо Арх. Михайла в Хонях	Януарія еп.
П	20	Мч. Созонта, Івана арх.	Евстахія м.
С	21	**Різдво Пресвятої Богород.**	Матея ап.
Н	22	**Нед. 14 по З. св. Д.** Я. і А.	**15 по Зісл. св. Д.**
П	23	Мч. Минодії	Теклі д.
В	24	Теодори Олександ.	ПД. Викупл.
С	25	Відд. Різдва Б. Матері	Бл. Володислава
Ч	26	Оновл. храму Воскресіння	Кипріяна і Юст. м.
П	27	**Воздвиження Чесн. Хр. Гос.**	Косми і Даміяна
С	28	Вмч. Микити, Порфира	Вячеслава кор.
Н	29	**Нед. 15 по З. св. Д.** Евт.	**16 по Зісл. св. Д.**
П	30	Мч. Віри, Надії і Любови	Єроніма

ЗАМІТКИ:

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР.

ВЕРЕСЕНЬ:—

2. 1657. — Похорони Богдана Хмельницького.

2. 1709. — Умер гетьман Іван Мазепа.

15. 1907. — Умер драматурґ Іван Тобилевич.

19. 1913. — Умер поет Сидір Воробкевич.

Жовтень - October

— має 31 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
В	1	Євменія еп. горт., мч. Софії	Бл. Івана з Дуклі
С	2	Мч. Трохима, Саватія	Ангелів Стор.
Ч	3	Вмч. Остапа, Теопистії	Кандида і Ґерарда
П	4	Відд. Воздв.; ап. Кондрата	МБ. Рожан.
С	5	Смч. Фоки Синоп.	Плакида м.
Н	6	**Нед. 16 по З. св. Д.** Зач. Ів.	**17 по Зісл. св. Д.**
П	7	Рівноап. Теклі, Копрія	Марка п.
В	8	Пр. Євфросинії, Сергія Рад.	Бриґіди д.
С	9	† Івана Богослова ап. і єв.	Людвика Бертр.
Ч	10	Мч. Калистрата й вояків	Францішка Борґ.
П	11	† Харитона спов.	Еміліяна
С	12	Киріяка анахор., мч. Дади	Максиміліяна еп.
Н	13	**Нед. 17 по З. св. Д.** Григ.	**18 по Зісл. св. Д.**
П	14	**Покров Пр. Богородиці**	Каликста
В	15	Смч. Кипріяна й мч. Юстини	Тереси д.
С	16	Смч. Діонісія ареопаг.	Ґерарда Маєллі
Ч	17	Смч. Іеротея еп. атен.	Марґарети Аляк.
П	18	Мч. Харитини, митр. Петра	Луки ев.
С	19	† Ап. Томи	Петра з Ал.
Н	20	**Нед. 18 по З. св. Д.** С. і Вак.	**19 по Зісл. св. Д.**
П	21	Пр. Палагії	Уршулі
В	22	† Ап. Якова Алф.	Кордулі д. і м.
С	23	Свято відр. укр. ієрархії	Северина еп.
Ч	24	Ап. Пилипа, Теофана еп.	Криспіна
П	25	Мч. Прова, Тараха	Рафаїла Арх.
С	26	Мч. Карпа й Папили	Евариста пап.
Н	27	**Нед. 19 по З. св. Д.** Наз.	**20 по Зісл. св. Д.**
П	28	Пр. Євтимія, Лукіяна	Симона
В	29	Мч. Лонгина сотника	Наркіса еп.
С	30	Прор. Осії; Андрія Крит.	Альфонса Родр.
Ч	31	† Ап. єв. Луки; мч. Марини	Вольфґанґа еп.

ЗАМІТКИ:

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР.

ЖОВТЕНЬ:—

9. 1655 — Перемога гетьмана Богдана Хмельницького під Городком.

14. 1524. — Запорожці здобувають Царгород.

19. 1918. — Українська Національна Рада проголошує Українську Державу на бувших земля Австро-Угорщини.

Листопад - November

— має 30 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
П	1	Прор. Йоіля, мч. Аура	**Всіх Святих**
С	2	Вмч. Артема; пр. Артема	День Задушний
Н	3	**Нед. 20 по З. св. Д.** Іл. В.	**21 по Зісл. св. Д.**
П	4	Мч. Олександра	Кароля
В	5	Ап. Якова брата Госп.	Захарія і Єлисав.
С	6	Мч. Арети; Арети печ.	Леонарда в.
Ч	7	Мч. Маркіяна й Мартирія	Бл. Антонія Бал.
П	8	**Вмч. Дмитра Солунського**	Ґотфріда
С	9	Мч. Нестора, Капітолини	Теодора м.
Н	10	**Нед. 21 по З. св. Д.** Мч. Тер	**22 по Зісл. св. Д.**
П	11	Бл. Марії, Анастазії	Мартина еп.
В	12	Мч. Зиновія й Зиновії	Мартина папи
С	13	Ап. Стахія, Амплія, Наркиса	Станіслава Кост.
Ч	14	Безср. Кузьми й Демяна	Йосифа еп. і м.
П	15	Мч. Акиндина, Пегасія	Ґертруди д.
С	16	Мч. Акепсима еп.	МБ. Остробрам.
Н	17	**Нед. 22 по З. св.** Д. Пр. Й.	**23 по Зісл. св. Д.**
П	18	Мч. Галактіона	Романа
В	19	Св. Павла арх. Конст.	Єлисавети кор.
С	20	Мч. 33 Мелітинських	Фелікса Валейз.
Ч	21	**Собор Архистр. Михаїла**	Введ. в хр. ПБ.
П	22	Мч. Онисифора й Порфира	Кекилії д. і м.
С	23	Ап. Єраста, Олимпа	Климента пап. м.
Н	24	**Нед. 23 по З. св. Д.** Мини	**24 по Зісл. св. Д.**
П	25	Івана Милост.	Катерини
В	26	† Івана Золот. арх. Конст.	Леонарда
С	27	† Ап. Филипа, Григорія	Валеріяна еп.
Ч	28	Мч. св. Гурія, Самона	Здислави
П	29	† Ап. єв. Матвія,	Сатурніна
С	30	Григорія чуд. еп. Неокес.	Андрія ап.

ЗАМІТКИ:

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЄНДАР.

ЛИСТОПАД:—

1. 1918. — Українці перебирають в свої руки владу в Галичині.

6. 1912. — Умер композитор Микола Лисенко.

10. 1838. — Умер письменник Іван Котляревський.

15. 1862. — Народилася письменниця Ольга Кобилянська.

Грудень - December

— має 31 днів —

Дні		Українські свята	Латинські свята
Н	1	**Нед. 24 по З. св. Д.** Мч. Пл.	**1 Адв.** Еліґія еп.
П	2	Пр. Авдія	Бібіяни д.
В	3	Григорія Декапол.	Франца Ксав.
С	4	**Введення в Храм Пр. Бог.**	Варвари д. м.
Ч	5	Ап. Филимона, Архипа	Сави еп.
П	6	Амфілохія еп. Ікон.	Миколая еп.
С	7	Вмч. Катерини	Амврозія еп.
Н	8	**Нед. 25 по З. св. Д.** Клим.	**2 Адв. Н. З. ПДМ.**
П	9	Пр. Аліпія стовп.	Леокадії
В	10	Вмч. Якома; пп. Романа	МБ. Льорет.
С	11	Пм. Стефана Нов.	Дамазія пап.
Ч	12	Мч. Парамона і з им 370	Александра м.
П	13	† Ап. Андрія Первозванного	Лукії д.
С	14	Пр. Наума; мч. Ананії	Спіридіона еп.
Н	15	**Нед. 26 по З. св. Д.** Пр. Ав.	**3 Адв.** Валеріяна
П	16	Пр. Софонії	Евсевія
В	17	Вм. Варвари; Івана Дамас.	Лазаря еп.
С	18	Пп. Сави Освяч.	Очікув. МБ.
Ч	19	**Св. Миколая арх. Мирл.**	Немезія еп.
П	20	Амврозія еп. Медіолян.	Теофіля м.
С	21	Пп. Потапія; ап. Состена	Томи ап.
Н	22	**Нед. 27 по З. св. Д.** Зач. Ан	**4 Адв.** Зенона м.
П	23	Мч. Мини	Вікторії д.
В	24	Пп. Данила Стовп., Луки	Нав. Адама і Еви
С	25	Спиридона еп. Тримиф.	**Різдво Христове**
Ч	26	Мч. Євстратія, Авксентія	**Стефана**
П	27	Мч. Сирса, Левкія	Івана ап.
С	28	См. Єлевтерія і матері його	Дітей убит. у В.
Н	29	**Нед. Праотців.** Пр. Аггея	**Нед. по Різдві Т.**
П	30	Пр. Данила, Анонія	Евгенія
В	31	Мч. Севастія й др.	Сильвестра пап.

ЗАМІТКИ:

ГРУДЕНЬ:—

4. 1803. — Умер останній кошовий Січі, Петро Кальнишевський.

13. 1868. — Закладено „Просвіту" у Львові.

19. 1240. — Татари зруйнували по раз перший Київ.

21. 1761. — Московський уряд скасував гетьманщину.

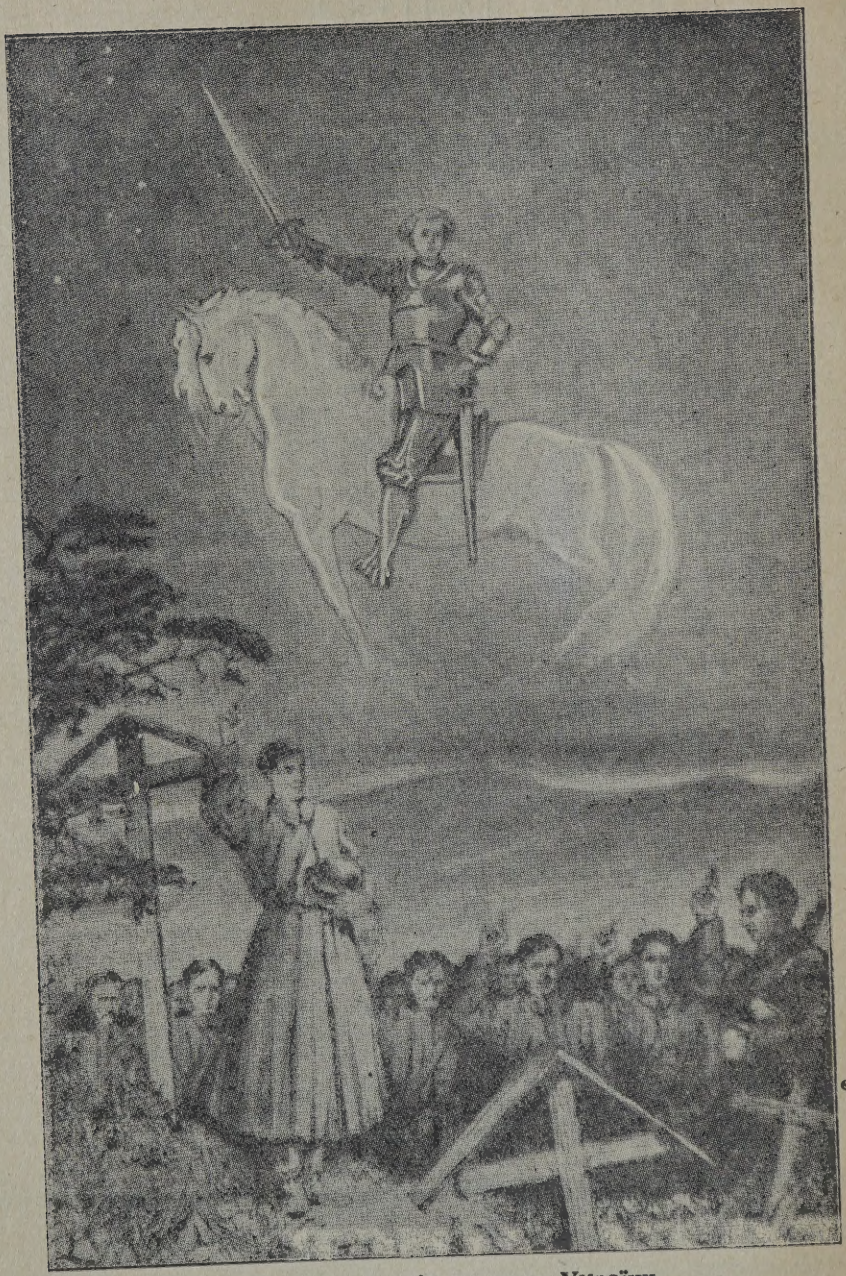

Присяга борців за волю України.

З Новорічним Привітом

Присяга Українця

На кров Народу, в боротьбі пролиту,
На честь батьків, що вольними жили,
На рідну скибу, морем сліз политу,
На заповіт борців, що полягли, —
Я присягаю і клянусь.

На землю предків, що мене кормила
І зберігає прах моїх батьків,
На гін до волі, що людині мила,
На ненависть до ляцьких гайдуків —
Я присягаю і клянусь.

На кров гетьманів, що пливе нам в [жилах,
На Жовті Води, Корсунь і Батіг,
На горду славу, що живе в могилах
І жде нових носителів своїх,
Я присягаю і клянусь.

На синьо-жовтий Прапор України,
На честь козацьку й гордість расову,
На воскресіння Рідної Країни,
На все, шо чесним і святим зову, —
Я присягаю і клянусь.

Не дам поганьбленню мойого роду!
Піду на муки і на ад терпінь —
Та не скорюся — не зігнусь!
Так мені рідний поможи, народе,
І Ти, всесильний Господи! Амінь.

П. Карманський.

ЯК ЖИВУТЬ ЛЮДИ В СРСР, А ЯК КОМІСАРИ.

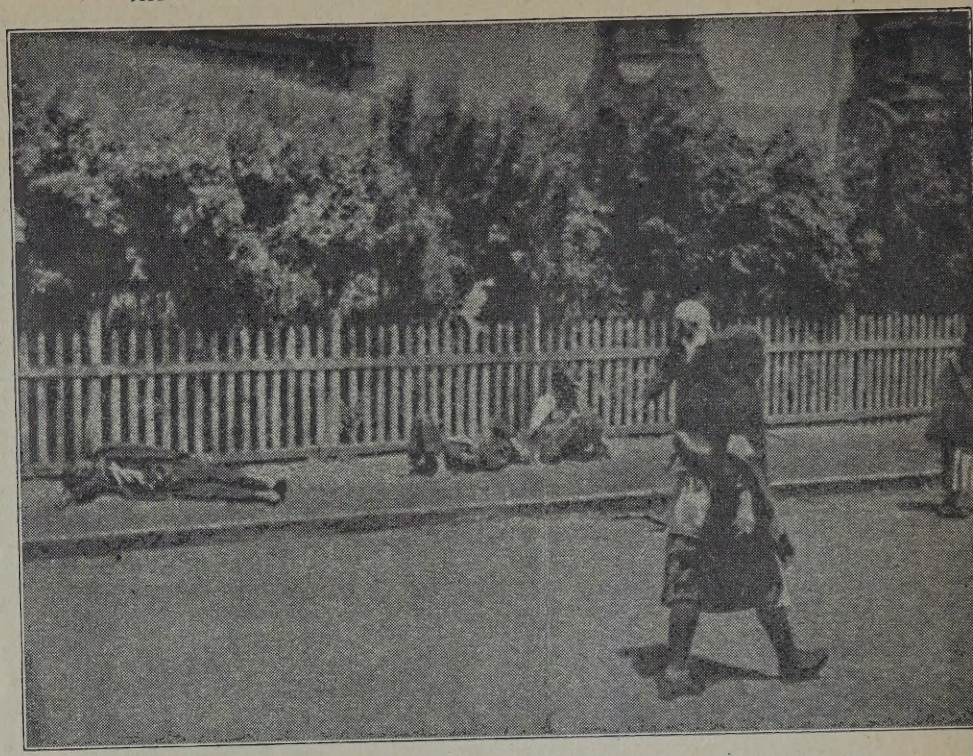

Трупи погибших з голоду в 1933 році валяються на вулицях Харкова.

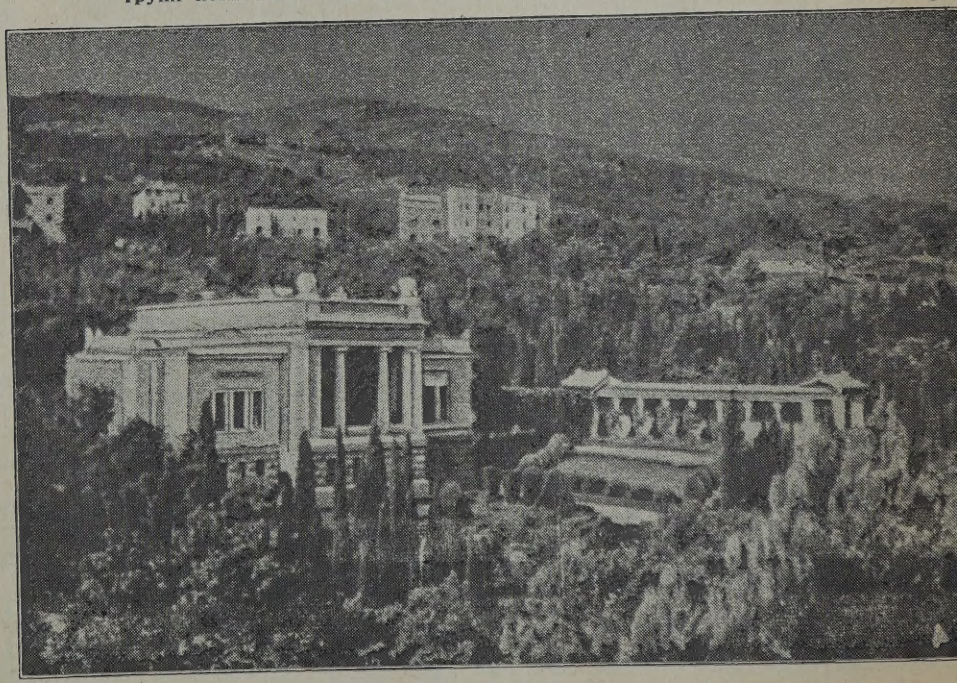

Палата Крамаржа на Кримі, де в літі мешкає совітський комісар здоровля.

МАМИН СИНОК

Життя в місті К. було в повному русі. Вешталися авта, скрипіли гальми, клямцали двері, сіяли, наче жемчуги, електричні оголошення, а вулицями сунула і пересувалася маса прохожих. Якесь горячкове захоплення висіло в повітрі, котре прохожі вдихали разом з теплим нічним повітрям і зараз починали говорити голоснійше, сміятися надто часто і приспішувати хід без потреби. Була субота.

Іван Гринів спинив авто саме проти театру і почував неограничену самітність і огірчення. Він не міг забути себе серед товпи. Не міг мішатися з людьми, приєднувати собі приятелів, так, як не може мішатися олива з водою. Він все стояв з боку і критично дивився своїми синіми, глубоко запалими в лобі, очима.

Іван був одинаком. Батько лежав спаралізований вже вісім років, бородатий, з горючими, чорними очима і все щось розказував з Біблії. Своїм виглядом нагадував він якогось пророка з старого завіту. А мати, та маленька зівяла жінка, котра саму свою немічність обернула в оружжа, поводилася наче та квочка, котрій з великої родини лишилося лише одно курча, і вона несвідомо голубила його в надмірній теплоті своєї материнської любови. Тим курчам був Іван.

Все було говорить:

— Йванку, а ходи-ко, серце суда!

— А ходи, попоїсти, донцю.

— Йванку, а накрай, серце, мамі хліба; мама стара, нездужає.

І так Іван ріс. Минуло двайцять літ і він став здоровим, румяним мужчиною. Минуло трийцять, а далі і чуприна облізла, але в очах старої Гринихи Іван був дальше дитиною, котру вона мусить захищати перед світом, а головно перед жіночим родом. На саму думку, що Іван може оженитися і лишити її саму на старість, старій Гринисі робилося слабо і вона заливалась сльозами. Кілько разів він натякав на женячку, то вона зуміла все запобігти тому нещастю, то улесливістю, то сльозами, то хворістю, а вкінці доганою всьому молодому жіночому роду. Вкоротці, не було дівчини гідної її Івана. Аж приїхала нова учителька, молода, чорноока і пухка, як свіжа булка... А Іван був секретарем. Він заходив часто до школи під ріжними вимівками: то по книжку, то з книжкою. Панна Маня всміхалася привітно й намагалася навязати розмову ріжними питаннями, наче збирала протокол:

— А що мама роблять?

— Нічого.

— А як татови?

— Звичайно.

— Вже скінчили сіяти?

— Ні.

— А ще богато маєте?

— Ні.

Тут панна Маня вичерпала запас своїх питань і горячково шукала в думці, щоб то його дальше питати. Бо не будуть же вони сидіти мовчки.

Та Іван був вдоволений. Він крадьки поглядав на Маню, час від часу показував свої дрібненькі, наче в суслика, зуби, і чувся як святі в небі.

Того року Іван купив нове авто, і,

набравши відваги, попросив учительку на танець. Вона згодилася. І від тоді Іван почував, що Маня то його власність. Десь глибоко в душі, наче на канапі пещена кітка, розгніздилася в нього Маня, і солодко-болюче ворушилася на кожду згадку.

Його очі все тягнула якась сила в сторону школи. Тож не диво, що з часом він завважав, як почало заїзджати туди друге авто. І раптом спомин про Маню перестав бути солодко-болючим, але все більш і більш болючим, наче кігті, що відалися все глибше і глибше в рану. Те, що він ніколи не заявив їй своєї любови, не робило жадної ріжниці. В уяві вона вже належала до нього. А тепер зраджувала його...

Іван був божевільно заздрісним. Та заздрість росла тайно в його душі, наче якесь отруйне зілля в пивниці. Від тепер він слідив за Маненим кождим кроком і плянував... От тепер він знав, що вона була в театрі з тим чорнявим молодиком, котрого кучерява чуприна буйно стирчала на всі сторони... От і його авто.

Іван сидів і ждав. А місто гуділо і переливалося електричними світлами.

Нарешті вийшла Маня з своїм товаришем. Вона щось весело говорила й всміхалася до нього так, як би між ними двома було повне порозуміння. Вони пішли прямо до авта й по хвилині відїхали.

Іван без надуми пустився автом за ними. Переїхали три-чотири вулиці й спинилися проти деревляної салі, де що суботи відбувалися танці. Перед салею було майже темно. Крізь вікна й двері вилітало бренькання джез бенду. В середині було повно. Всі танцювали, а радше посувалися сюди то туди, наче застрягли в болоті, з котрого ніяк не могли вилізти.

Іван чекав аж доки Манин товариш не встав і відчинив двері для Мані. Тоді Іван встав також і підійшов до їх авта.

— Панно Маню, — процідив він крізь затиснені зуби, — підете зо мною танцювати?

Маня видивилася на нього здивовано, але, пізнавши хто то такий, зареготалася весело.

— А то ви! Пізнійше... Тепер я... — але не докінчила.

В тій хвилині покотилося чотири вистріли револьвера. Раз, два! раз, два! І молодий мужчина пустив двері, дивачно кинув головою назад і покотився на землю. Маня вхопилася за груди й сказала — А-а-а-а — лагідно, тихо і посунулася на бік.

Все те сталося в кількох секундах. Іван в мить скочив на своє авто і пігнав, як вітер.

Раптом припинився джез-бенд, ніби ножем перерізаний, а танцюристи всі перли на двір крізь вузкі двері, так, як череда в переполоху. Нім дали знати до поліції, то Іван вже був далеко за містом.

Обидвоїх убитих забрали до шпиталю, але без потреби. Обидвоє згинули на місці.

Іван виїхав кілька миль за місто й став на бічній дорозі.

— Так вам треба! Так вам треба! — кричав він, що раз то голоснійше, ніби переконував когось, аж голос його захрип...

— Так вам треба! — ревів наче зранений звір.

Потім схилив голову й плакав страшним, чудним стогоном, ніби загубле-

на дитина в розпуці, та все приговорював: „Так вам треба"! Він причепився тих слів, як свойого одинокого оправдання, одинокого щабля рятунку.

Потім поїхав до дому.

До дому було всього кілька миль. Але не міг зайти до хати. Завернув і їздив дальше, аж доки стало ґазоліни. Тоді лишив авто й поплентався пішки до дому.

Біленька, деревами обвінчана, хатина дрімала спокійно в місячному світлі. Іван тихо відчинив двері, але десь заскрипіло ліжко старої Гринихи...

— То ти, Йванку?

— Я.

— Чого так пізно?

Але Іван не відповідав сей раз. Пішов до своєї кімнати і, не світивши світла, сів, вліпив очі в вічно й чекав.

З сусідної кімнати долітало ритмічне хропіння батька, а мати чогось переверталася на скрипучому ліжку і все шептала: — Ой, Божечку добрий!

Вибила друга година, опісля пів до третої. Іван дальше сидів. Аж нарешті показалося двоє ясних світел, котрі за кождим кроком врізувалися в його мозок, ніби два горючі вуглики. На чолі в нього виступив зимний грубий піт, а сам він трясся, як осінний лист.

— Ах, Божечку добрий! — шептала мати.

Коли світла завернули у ворота, Іван не чекав дальше. Він підніс до виска малий інструмент і, вишкіривши свої дрібні зуби, наче мстився на свойому ворогові, рішуче спустив курок.

Тетяна Шевчук.

ПОЧАТОК СВІТА.

(Стародавня колядка).

Щож там було з світа початку?
Ой Дай-Боже!
Не було нічого, одна водонька.
Ой Дай-Боже!

На тій водоньці одне деревенько,
На тім деревеньку шовкове гніздонько,
А в тім гніздоньку три голубоньки:
Вже ся спустили в глибокоє море.
В глибокоє море на самеє дно.
Винесли нам три пожитоньки:
Перший пожиток — озиме жито,
Озиме жито людям на хлібець.
Другий пожиток — яру пшениченьку,
Яру пшениченьку на проскіроньку
На службу Божу до церковоньки.
Третій пожиток — зелену траву,
Зелену траву для худобоньки.

(В збірнику Вол. Гнатюка під. ч. 66)

Проголошення Самостійности України 22 Січня 1918р.

В році 1654 гетьман Богдан Хмельницький заключив договір з Росією в Переяславі. Після сего договору Україна мала зістати самостійною державою зі своїм козацьким військом, зі своїм виборним гетьманом, який мав бути головою-президентом держави, зі своїм скарбом, та правом вести свою осібну закордонну політику. Договір сей був свого рода спілкою України з Росією, двох самостійних держав, а зобовязував обі сторони до взаїмної помочі вразі війни. Вразі війни Росія мала помагати Україні, а Україна Росії.

Росія була у ті часи сильнійша від України. Україну нищили внутрішні сварні козацької старшини. Були часи, що козацька старшина розсварившись зі собою вибирала і двох гетьманів. Гетьмани воювали таки між собою, та кликали на поміч сусідні держави.

Росія з сего користала. Насилала свої війська на Україну. Заводила свої порядки. В послідне гетьман Мазепа хотів позбутися Москви з України при допомозі Шведів, та се не вдалося. Шведське та козацьке військо зістало розбите під Полтавою в р. 1709. Ся битва се гріб України на довгі часи.

Московські війська загналися на Запороже. Здобули та зруйнували Запорожську Січ. Від тоді Москва рядить Україною після своєї вподоби. Нищить козацькі порядки, а козаків висилає будувати свої твердині, та свою столицю Петербург. Так будував на козачих кістках свою нову столицю цар Росії, Петро.

„Се той первий, що розпинав
Нащу Україну,
А вторая доконала
Вдову сиротину..."

як казав Тарас Шевченко.

Сей первий, се російський цар Петро І., а вторая се цариця Катерина, яка в році 1764 скасувала гетьманство, а Україну поділено на ґубернії, та влучено до російської держави як звичайні провінції. В р. 1775 зруйновано в друге Запороже. Запорожців вигнано з їх земель, так, що вони пішли в гирло Дунаю під Турка жити.

На цілій Україні запанувала Московщина. Скасовано козацьке військо, а заведено панщину, заведено усюди російську мову. Більшість колишньої козацької старшини змосковщилася. Людність міст змосковщилася. Се ті перевертні, що помагали матір катувати.

Українська душа, слава козацька заховалися тільки на селі. Там і дальше гомонить українська пісня.

Ся мова, слава козацька, козацька пісня кличе весь час до тих, що відцуралися народу.

Виходять нові борці за народ. Котляревський починає писати свої твори українською мовою (1798 р.), так як у Галичині Шашкевич (1837 р.), а дальше Шевченко своїми творами будить народ до нового життя.

Тоді уряд заборонює навіть писати і друкувати книжки українською мовою (указ з 1876 р.). Та...

„І неситий не виоре
На дні моря поля,
Не скує душі живої
І слова живого..."

Москва ликувала, була спокійна, що народ український не двигнеться вже ніколи. Та прийшла війна з Японією в 1905 р., а дальше світова війна в 1914 р.

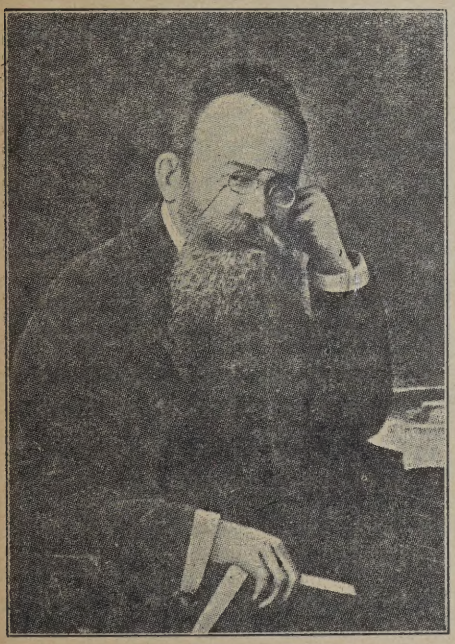

Голова Центральної Ради — проф. Мих. Грушевський.

Росія мобілізувала весь народ цілої Росії. Мобілізувала і Українців. Десятки тисяч Українців вмирало за царя, та за велику Росію.

Та вкінці народ сказав досить. Досить царського панування, досить панування Москви.

В березні 1917 р. вибухає революція. Летить царський престол. Гноблені Москвою народи підносять свій голос. У столиці України, український народ починає будувати свої порядки у своїй вітчині. Основується Українська Центральна Рада, яка орґанізує український народ, та українське військо. Проголошує спершу несміло автономію України, дальше свою залежну ще від Росії республику (III універсал). По зорґанізованню свого війська, орґанізує своє правительство-уряд. Українське військо проганяє московські війська з України. Ціла українська територія стає під своєю владою. Український народ стає господарем своєї землі.

Росія кровавилася у себе в Москві та Петрограді. Билися там большевики за владу з иншими партіями. Та коли тільки покінчили між собою порахунки, і прийшли до влади большевики-комуністи, то зараз згадали про Україну. Жалко їм стало, що Україна відділилася від Росії.

Зразу Росія, тепер комуністична, не мала сили, війська, іти війною на Україну, бо Україна мала до пів міліона свого українського війська. Росія, як у минулому, так і тепер пішла на підступ.

Військо розігнати, не зброєю, а аґітацією. Се вдавалося. Українець так над Дніпром, як і над Дністром, любить повірити чужому. Українець чогось не має довіря до своїх. Гноблений від віків чужими, уважає, що і дальше має слухати чужих. Так і сталося. Українські жовніри повірили комуністичним аґітаторам, покидали армію і йшли до дому — впрост дезертерували.

Москва допняла свого — Україна була майже без війська. Тоді Москва почала висилати свої наємні війська, щоби ще раз підбити Україну. З півночі та сходу сунули великі російські

армії, проти яких боролися малі українські відділи.

В половині січня 1918 р. київські большевики, переважно Москалі, помосковщені Українці, та Жиди підняли повстання таки в столиці України. У Київі кілька днів ішов тріскіт кулеметів, крісів та гук гармат. По кількох днях українська влада розбила київських комуністів. У боях сих богато київських Січових Стрільців наложило головами. Київські Січові Стрільці були зорганізовані з Галичан. Головно завдяки Січовим Стрільцям здавлено повстання большевиків. На кілька днів у столиці запанував спокій.

Український парлямент — Українська Центральна Рада постановила проголосити тоді, що Українська Республика стає самостійною, від нікого незалежньою державою.

Сей памятний день, у якому в третє український народ проголосив свою самостійність, се 22 січня 1918 р.

Зимовий, не дуже зимний день, з рана порошив трохи сніг. Під памятником гетьмана Богдана Хмельницького на Софійській площі збиралися коло полудня невеликі відділи українського війська, члени Української Центральної Ради, український уряд та публика. Заграли дзвони у Софійському Соборі, який будував ще наш князь Ярослав Мудрий і де він похований та инші українські князі. Відізвалися дзвони з Михайлівського монастира, та инших київських церков. Київської публики не богато. Застрашене тижневими боями у Київі сиділа тихо по домах, та і не дуже вірила, що в місті спокій.

Військо уставилося у чотирокутник довкола Хмельницького, що грізно підніс булаву на спіненому коні. З Софійської церкви вийшов київський митрополит з духовеньством. Відправив молебінь.

На підвисшення коло памятника вийшов сивоволосий голова Української Центральної Ради, проф. Грушевський, залунала військва команда „Позір", „Струнко" і почав читати: „Народе Український! Твоєю силою, волею, словом утворилась на Українській Землі вільна Українська Народня Республика. Здійснилася давна мрія Твоїх батьків, борців за волю і право люду! і т. д.

А дальше: „Від нині Українська Народня Республика стає самостійною, від нікого незалежною, суверенною Державою Українського Народу і т. д.

А кінчив: „Взиваємо усіх горожан самостійної Української Народньої Республіки стояти непохитно на сторожі добутої свободи і прав нашого народу, усіма силами боронити свою волю від усіх ворогів селянсько-робітничої Української Республики".

З дужих грудей українського війська залунав оклик „Хай живе самостійна Україна". Відспівано український національний гимн.

Оттак проголошено отсим четвертим універсалом самостійність України. Потім українські міністри відчитали ще раз універсал на чотири сторони світа.

Кінчилося се урочисте проголошення самостійности української держави. А на лівому березі Дніпра грали гармати. Там ішов бій з наступаючими московськими військами. Грали гармати, наче віщували, що ще нераз заграють і потече нераз кров, заки Україна оборониться від ворогів.

І нераз грали гармати під столицею України. Три рази українські вій-

ська здобували столицю Київ. Три рази ворог відбирав столицю. Нині мовчать там ті дзвони, які голосили світові волю українського народу. Наїздник дальше панує. Знущається над українським народом. — Своїм знущанням учить нас солідарности, карности, довіря до своїх. Ворог учить і навчить. Тож недалекий час, коли заграють ще раз під Київом гармати, заграють дзвони на Софії і в четверте здобудемо нашу столицю. Не дамо її нікому, бо тільки в своїй хаті — своя правда, сила і воля.

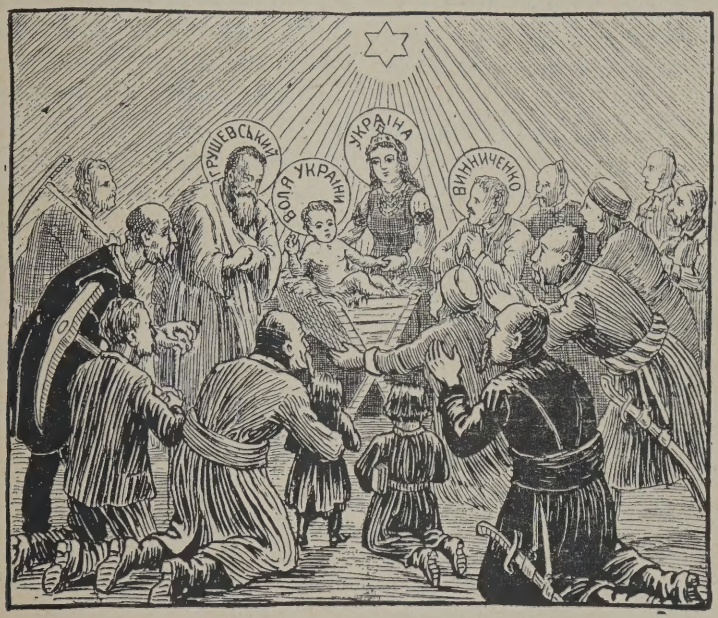

Воскресення України 22 січня, 1918 р.

НА СТЕЖІ.

Виїздить стрілець на стежу
Через ліси, гори,
Як приїхав на другий бік —
Рівненько як море.

А на полі, там дерева
Ростуть кучеряві,
Попід ними стара мати
Ходить та ридає.

„Чого плачеш? — пита стрілець
У старої мами;
„Ой мала я, каже, сина,
„Десь там він із вами.

„Пішов син мій із стрільцями
На войну з Ляхами,
Й чує моє старе серце:
„Не верне до мами!"

„Не плач мамо", стрілець каже,
„Не лий сліз з росою,
Бо покриєсь наша зброя
Козацькая ржою.

В нього инша тепер мати,
Україна зветься,
І за неї воювати
Серце його рветься!"

Дмитро Писанчин.

Українізація

Марину Кривоверху знав я дуже добре... Прекрасна жінка... Працювала в однім з ресторанів, а я туди частенько зазирав. Ну, й познайомилися...

Марина Кривоверха, розносячи чай, уздрить бувало й мене, та й до мене:

— Може-б і ви випили?... Випийте!... Чайок не вадить...

Марина, як бачите, була в тому ресторані за служницю... Чай ото було розносить, підмітає, то стиркою повитирає, щоб чисто було скрізь.

Завхоз так їй і наказав, як бралася вона за працю:

— Щоб мені скрізь чисто було!

А Марина на те йому:

Та то вже сама знаю. За те й гроші платите.

Справна була жінка Марина.. Ніколий їй ніякого докору ніхто не робив...

Була Марина з Полтавської ґубернії, округ ніяких не визнавала й казала завжди, як було спитаєте її:

— Якої ви округи, Марино?

— Та я-ж уже вам казала: Полтавської я ґубернії, а „везду" Кобиляцького... То тепер округи, кажуть, пішли, а як я з села виїхала, так тоді ще писалося, що з „везду".

Любив я з Мариною побалакати: землячка-ж, — полтавська.

Ну, ото було й спитаєш:

— Хто-ж ви така, Марино, Українка, чи хто?

— Авже-ж не хто: полтавська, Українка.

— А якою ви мовою говорите?

— Ото причепились! Такою, як чуєте... Якою люди, такою й я...

— Ви в школі вчилися, Марино?

— А як-же: дві зимі ходила.

— Так якою-ж ви мовою говорите?

Та знаю вже я вас, знаю: вкраїнською говорю.

Побалакаємо ото так і розійдемося.

Хороша була жінка Марина, і роботяща, й привітна... І про панів не любила згадувати.

Трапилося так, що давненько я з Мариною бачився: не ходив до того ресторану.

Чимчикую якось вулицею, а до мене:

— Здорові були!...

Дивлюсь — Марина.

— Доброго здоровля, голубочко! Ну, як воно, що воно? Де ви йдете?

— Та йду отсе тикет купити. До дому їду. Відправили з роботи.

— Як?

— А так. Не видержала тої мови вкраїнської... Здаменту не здала.

— Як? Роскажіть!...

— А так. Вчили ото нас на курсах, чи як вони, щоб усі по нашому вивчились говорити й писати...

Раніш ото воно „по панському" все було... І я ото ходила, слухала... Як я людина не дуже ото грамотна, ходила так собі... „Трохи поспиш, трохи послухаєш". Коли ось комісія:

— Марино, — говорять, — Криоверха!

Підходжу.

— Звідки ви? — питають.

— Полтавська.

— Українську мову знаєте?

— А як-же... Московської не втну, а свою, — кажу, — знаю.

— Так скажіть нам, що таке „родовий відмінок"?

Я їм відказую:

— Відмінка не чула, а що до родів, то траплялося. Родила, — кажу, — від покійного чоловіка Пилипка, та Господь прибрав... Та воно й краще, як удовою, та ще й з дитиною...

А вони мені:

— Не те! Не те! Ми не про те... „Відмінок"... А „падеж" знаєте, що таке?

— Так, чула від батька, що колись на худібку було таке лихо, падіж, а за моєї памяти не було такого.

— Не знаєте, — вони говорять, — ви граматики... А про „приказовий спосіб" знаєте?... Як воно в нас буде?

— А чого-ж не знаю? Прикажуть — зроблю, не прикажуть — не зроблю. Наше діло таке.

— Ну, йдіть, — кажуть.

— Пішла я.. Так отсе, як бачите — на стацію йду.

— Он як!...

Задумався я дуже: шкода мені землячки зробилося.

— І що-ж, — думаю, — чи-ж не комісія?!...

Сів я в автобус і їду.

Чую розмову:

— Откуда ви, Вадим Федорович?

— Ф-фу! Екзамен по українізації держал!...

— Ну і как?

— Прекрасно. Спросили меня про „приказовий спосіб"... Я їм как зашпандоріл:

— „Приказовий спосіб", ето бившеє повелітельноє наклоненіє... Полноє окончаніє, — ґоворю, — форм „приказового способу" такоє... Ах, чорт, уже забил! Да ето і не важно... Однім словом, первая катеґорія...

— Поздравляю! А мне еще предстоїт ета неприятность...

Щасливий Вадим Федорович...

А Марині, бідолашній, не поталанило...

Остап Вишня.

ЛІКВІДАЦІЯ ПАНІВ.

До зсиппункту мішок жита
Селянин таскає,
Поклав жито на вагу,
Сам став і чекає.

Вбіг комісар, зважив жито,
В книжку затягає,
При записі селянина
Про імя питає:

— Как фамілія твоя?
— Панкратій Панченко!
Так пишуся по матері,
Бо я безбатченко.

— Нєту панів в СССР! —
Комісар лютує
І у книжку реєстрову
Так собі нотує:

„Десятого января
Мужик безбатченко
Приніс налог — фамілія
Його: Кратій Ченко."

Мих. Йосипів.

Любов

Нема на світі більшої сили, як любов. Любов створила світ. Любов творить життя.

Нема на світі й більшої мудрости, як любов. Коли найбільші мислителі людства піднеслися в своїй душі до найвищих думок, то їх знання перемінилося в любов. Їх найглибша мудрість міститься в словах: „Люби свого ближнього, як самого себе". Ся основна думка є підвалиною всіх найкращих фільософій життя. Часто вона висловлена відмінними словами, але значіння має однакове.

І хто-ж є нашим ближнім? Не тільки кожда людина на світі, але кожде й найменше сотворінячко й найменша рослинка. Таке широке розуміння любови ближнього може виглядати химерними словами для умових недолітків, але хто глибоко роздумував над життям, той знає, що тільки таку любов проповідували найбільші мислителі людства.

Хто ще не прозрів тайни життя, для того природа, се сліпа й безпощадна сила. Хто прозрів, той бачить, що цілий всесвіт оснований тільки на любові. В кого всі думки скупчуються тільки коло „тут" і „нині", той бачить навкруги себе тільки зло та сліпу силу природи, проти якої треба боротися... Такого серце окутане почуттям смутку та злоби. Така людина засуджена на самознищення. Таку людину може вратувати тільки прозріння, яке каже бачити себе самих навіть і в своїх ворогах. Коли людина зрозуміє, що ненавистю ненависть не знищить, то не може ненавидіти ворогів своїх. Хто нищить ненависть любовю, носить в собі найбільшу мудрість, того серце переповнене щастям.

Не сильнй той нарід, що носить ненависть в собі. Нарід, що перенявся наукою ненависти, сам себе засудив на смерть, на знищення, бо ненависть тільки нищить, а любов будує й творить.

Ненависть, се сила соломяного вогню. Спалахне, знищить і гасне. А любов, се такий творчий вогонь, як вогонь сонця. Любов вічно творить і оживотворяє навіть і те, що знищила ненависть.

Український нарід не виздоровіє, аж доки не викорінить з своєї душі рабську ненависть, доки не стане дорослим своїми думками, і доки не наповнить себе духом творчости, себто духом любови. Раб тільки вміє ненавидіти та нищити. Раб також не має довіря ні до себе ні до ближнього. І тому раб навіть і не заслугує бути самостійним.

Український нарід ще слабкий, бо мало має любови в своїй душі. Мягка та лагідна вдача його ще не є ознакою, що його серце горить великою любовю. Вислугування його перед чужинцями є тільки доказом, що його душа переповнена рабським страхом перед сильним пястуком сусіда.

Хто бореться тільки на те, щоб охороняти права свого шлунка, той ще слабкий. Хто-ж бореться за те, щоб мав свободу творити красу й добро, той силою своєю непереможний. І саме тому маленький народець Греки могли встояти проти нападів

міліонових армій Персів. Душа кождого Грека була переповнена великою любовю до всього гарного й до свободи творити красу, а перські вояки, се була збиранина рабів, в яких серцях був тільки страх та ненависть. І любов Грека перемогла ненависть Персіянина. Такою великою любовю переможе й український нарід всі перешкоди на своїм шляху до освободження, щоб стати великим творцем.

О. Івах.

ДО СОНЦЯ.

Радуйся, о сонце, безсмертне джерело життя! Радуйся, тепло животворне, подавче світла відвічного!

Отсе встаєш: ясне, спокійне, велике.

Випливаєш на білих небес простори морозні, кидаєш жмут проміння на землю темну.

Радуйся, ти, що даєш світло землі стуженій, проганяєш ночі темряви безмежні! Ти золотиш шпиталів вікна безчисленні і своє проміння шлеш нуждарам бідним.

О добре, ясне, тепле!

Ти, що терпіти помагаєш нещасним. Руки простягають до тебе худі, нужденні, та благають тебе про життя.

Ти стелиш мягко проміння своє на очі втомлені безсонницею, на уста спалені горячкою кладеш теплий, ласкавий поцілунок.

Ти вичаровуєш на бліді лиця зболілі теплу усмішку, котрою вітають життя.

Хвала тобі!

Отсе моляться до тебе і благословлять за те, що ти зійшло для них сьогодні.

Ти топиш кригу одчаю й у душах застиглих будиш ніжне тепло надії. Ти проганяєш темряву болю.

О, хвала тобі ясне, ласкаве, могутнє!

З глибин міста-потвори несеться згук протяжний...

До тебе се благання людства, скованого терпінням великим!

Ти, що даєш радість і щастя життя, споюєш атоми, надаєш їм першого руху і першого віддилу.

Радуйся, могутнє, ясне, величнє!

Софія Парфанович.

СИНІ ОЧІ.

Бачу очі твої сині.
Ніби сонце по долині,
Ходять, блудять все по мені.

Над чолом моїм витають,
Над повіками блукають,
Мов слідів своїх шукають.

Очі-ж ви мої кохані!
Чую дотик ваш на скрані,
Як бальсам на хорій рані.

Богдан Лепкий.

Тіням Тараса

Коли в році 1840 в Петербурзі появилися перші пісні Шевченкового „Кобзаря", то національна стихія щойно починала тоді виборювати собі в українськім письменстві місце як рівнорядний артистичний чинник. На овиді того часу належала ся стихія навіть у найбільше розвинених письменствах Европи до тих творчих чинників, які ще все являлися найновійшим здобутком в области поетичної краси. Її матірю була молода ще тоді романтика, а її батьківщиною ся чудова верховинна Шкоція, якої народні пісні-балляди стали ще з появою Мекферсонової „Оссіяни" та збірки Персія (1762-1765) джерелом обнови для поетичної творчости в цілій Европі. Поети Великої Британії — взагалі перші між тими новітніми творцями, що протиставляють національним, млисто загально-людським сюжетом всемогучої французької клясики XVII століття, артистичні подоби, перепоєні національною стихією. Джеймс Томсон ще з початком XVIII століття творить натхнений духом народу національний гимн: „Рул Британія". Благородний Віліям Кавпер на довго перед Валтером Скатом творить погідну національну подобу в роді прегарного Джана Джілпайна й величає Анґлію такими люблячими словами, яких опісля не подбуємо ні в Байрона, ні в Шеллія, нігде. І балляда „Дух Адмірала Гозієра" Ричарда Ґловера — се одна з найкращих між першими подобами національної стихії в передромантичній добі. Всі ті поети Великої Британії надихуються вщерть духом народньої поезії і народньої творчости. Відвертаються свідомо від безплотних античнo-орієнтальних сюжетів версайсько-королівського клясицизму. Кажуть замісць: людство — нарід, а замісць: світ — край, і намагаються сотворити як найчистійші подоби рідної духовости. „Ді Гарп оф май Контрі" — як зітхав солодко Тома Мур з глибин поневоленої Ірляндії.

За тими анґлійськими поетами пішли німецькі, коли Кльопшток почав співати свої тевтонські оди, Лєссінґ творив „Мінну фон Барнґельм", а Ґете — ведений Гердером — свою прозову пісню про штрасбурський ґотицький собор та драму про німецького лицаря Ґеца з Берліхінґен. Воно правда, що національна стихія в сих творах — се передовсім артистичний мотив. Не пісня пісень, так сказати. Не одно-одиноке безконечно блаженне й безконечно болюче переживання. Не осередня точка життєвого цілокруга, тільки такий-же мотив між иншими мотивами як і стихія еротична або містична, ідилічна або релігійна. І таким чисто поетичним мотивом між иншими поетичними мотивами стає національна стихія з кінцем XVIII і з початком XIX століття в епосі романтики у всіх великих літературах державних народів в Европі. Тільки в письменствах народів бездержавних, позбавлених політичної волі, національна стихія як поетичний мотив стає піснею пісень, одним-одиноким безконечно блаженним й безконечно болючим переживанням, осередньою точкою життєвого круга. Тим була національна стихія передовсім для ве-

ликих поетів поневоленої Італії: для Вінченчія Філічаї та Віттора Альфієрі, для Уґона Коскольо та Джіякома Леопарді. „Італія! Італія!"—кличе з розпукою що другий вірш Філічая, а Леопарді поза траґедією поневоленої

батьківщини не хоче, не в силі бачити иншого світа. В порівнанню з такими відгуками національної долі в поезії поневолених народів блідніють всі ідиллічно-романтичні картини на овиді життя в державних народів, починаючи від Джана Джілпайна, кінчаючи на добродушно всміхнених подобах Валтера Ската. На найвищім ступні свойого поетичного уподоблення — національна стихія перестає бути простим артистичним чинником, рівнорядним з иншими. Вона стає не середником, тільки одною одинокою ціллю поета. Не мотивом, тільки найглибшим джерелом творчости. Не предметом довільної уяви, тільки одним-одиноким світом поета.

Так ось як у Тараса Шевченка, сього наймогутнійшого поета поневоленого краю, національної стихії уподобника найбільшого, якого знає доси всесвітнє письменство.

Повторім се, коли в році 1840 поямилися перші пісні Шевченкового „Кобзаря", то національна стихія тоді щойно починала виборювати собі в українськім письменстві місце як рівнорядний артистичний чинник, вона для нікого ні з попередників ні з сучасників Шевченка не стала піснею пісень, одним-одиноким пережиттям, осередньою точкою життєвого округа. Котляревський, правда, згадував Сагайдачного й Дорошенка, Запороже й Полтаву. Велів у своїм поетичнім пеклі покутувати тим панам, що мучили закріпощений нарід. Але сі відгуки національної долі-недолі трохи не губляться в хаосі Енеєвих пригод, з яких декілька видаються нині надто невибагливими. Артемовський-Гулак відчував недолю простого народу. Але він уподоблював її, сказатиб, посередно, схований таксамо як Котляревський під маскою невинного гумориста. Не Україна, а Енеїда. Не нарід — а Рябко. Певно, так воно було царському сотникови Котляревському й царському професорови Артемовському догіднійше. Артемовський любив-же, обвішаний усіми своїми орденами, ясніти перед студентами харківського університету. І Гребінка потрібував — заки разом з Гоголем згубився в петербурських нетрах, — невинних приказкових символів: Оржиці й Сули, медвежих суддів і хитрих лисичок, рожі і хмілю, коноплиночки й будяка, щоб пожаліти над поневоленим народом і сказати про нього — правду. Але життєва правда в сих поетів скрізь — перелицьована. Зручно замаскована так, що тільки дуже пильний читач вичитає замісць медвежих суддів — царських чиновників, а замісць Сули — польських злодіїв.

Сі попередники Шевченка творять собі на літературні мотиви, у вузькім крузі літературного життя.

А Левко Боровиковський немає вже навіть відваги на яркійший символ, боїться навіть національного мотиву. Олександер Корсунь рад покланятися цареви. Степан Олександрів з наївністю XVIII століття розповідає казочку про вовкулаку; Порфир Коренецький і брати Писаревські — се літерати у відємнім значінню сього слова. Михайло Макаровський — се безвпливовий, самотний поет ідилічного затишка, а Амвросій Метлинський — ніжний як осінний листок ученик-романтики. Ще найбільше національної стихії є в незабутнім переднім слові до „Наських українських казок" О. Бодянського, та Григорія Основяненка. Але хіба можна рівнати їх з бездонною глибіню національної стихії в Тараса, висловленої вперве після історичних дум — безпосередньо, без символу, віч на віч царям світа всього, на прю з Господом самим?

„...Молітесь, братія, молітесь!"

— — — — — — — —

Кругом святого Чигирина
Сторожа стане з того світу,
Не дасть святого розпинать.
А ви Україну ховайте:
Не дайте матері, не дайте
В руках у ката пропадать!
Од Конашевича і досі
Пожар не гасне, люде мруть,
Конають в тюрмах, голі, босі,
Діти нехрещені ростуть,
Козацькі діти, а дівчата,
Землі козацької краса
У Ляха вяне, як перш мати,
І непокритая коса

Стидом січеться; карі очі
В неволі гаснуть; роскувать
Козак сестру свою не хоче
Сам не соромиться конать
В ярмі у Ляха... горе! горе!
Молітесь, діти! Страшний суд
Ляхи в Україну несуть,
І заридають чорні гори.
Згадайте праведних гетьманів:
Де їх могили? Де лежить
Останок славного Богдана?
Де Остряницина стоїть
Хочби убогая могила?
Де Наливайкова? Нема!
Живого й мертвого спалили,
Де той Богун, де та зима?
Інгул що зиму замерзає,
Богун не встане загатить
Шляхетським трупом. Лях гуляє!
Нема Богдана, червонить
І Жовті Води й Рось Зелену.
Сумує Корсунь староденний:
Нема журбу з ким поділить.
І Альта плаче: Тяжко жити!
Я сохну, сохну, — де Тарас?
„Нема, не чуть—не в батька діти!
Не плачте, братія: за нас
І душі праведних, і сила
Архистратига Михаїла.
Не з агорами кари час.
Молітесь, братія!"

„Гайдамаки" (V Свято в Чигирині).

Се не простий мотив і не сюжет. Се ніяка романтика й ніяка література. — Се стихійний відгук життя самого. Найглибшого історичного життя народу, яке стало для поета піснею пісень, одиноким пережиттям. Шевченко дивиться на життя все, сказатиб, з найвисшої точки поза ним. Він все бачить усі чотири сторони цілого овиду України. Цілий її краєвид і виднокіл, достерігає всі її межі в часі і просторі. Переживає все і всюди цілу її історичну провину й історичну Немезіс. Для Валтера Ската — сього найславнійшого історичного уподобника в епосі виступу Шевченка — історичне минуле є тільки письменницьким мотивом. Він вибирає з історії Анґлії, чи Шкоції, чи Франції подію, яка дає йому змогу розмалювати ряд принадних, романтичних картин і ряд історичних осіб по правилам поетичної краси й письменницьких вимогів. А за ним усі романтики Европи збудовували собі за всяку ціну гарну подію з принадним романтичним мотивом.. У Шевченка-ж, того одинокого у своїм роді не-письменника, не-літерата і, хотілося-б сказати, не-поета в тузиновім значінню сього слова, — подія і її мотив — у цілім ряді його назнаменнійших творів се по найбільшій части — щось третьорядне. Яка подія — в шабльоновім значінню сього слова — є в „Кавказі"? Або в „Посланнію"? Або у великім „Сні"? А сеж його найбільші твори!

В містерії „Великий Льох" подія спершу така, що три українські душі розповідають собі на тім світі про ті смертельні гріхи, що їх вони не можуть спокутувати: перша те, що перейшла дорогу Богданови, як він їхав у Переяслав — миритися з Олексієм. А друга те, що напоїла коня цареви після зруйнування Батурина. А третя за те, що усміхнулася до „второї" Катерини. Якіж се одинокі у своїм роді творчі національні символи!

А в цілім ряді тих своєрідних розмов поета з Україною, її героями і її ворогами, — се ясновидючий поетичний суд над усім, що творить найглибші основи національної долі. Поезія Шевченка се тому таке ґіґантичне джерело надіональної видючости, національної всесвідомости, що вона одна вирівнує з того погляду недостачі нашої культури протягом цілих століть. Шевченко все наче пише критичну історію України, — бере її в

оборону перед цілим світом так, як боронили італійські сторографи XVIII століття Італію у своїх пропамятних творах, і ніби завершує роботу Самовидців і автора „Історії Руссов". Але з якоюж потрясаючою силою поетового слова!

„Гайдамаки — не воины, —
Разбойники, воры,
Пятно в нашей исторіи..."
Брешеш, людоморе!
За святую правду, волю
Розбійник не стане;
Не розкує закований
У ваші кайдани
Народ темний; не заріже
Лукавого сина;
Не розібє живе серце
За свою країну!
Ви — розбійники неситі,
Голодні ворони!
По якому правдивому,
Святому закону
І землею, всім даною,
І сердешним людом
Торгуєте? Стережіться-ж,
Бо лихо вам буде,
Тяжше лихо! Дуріть дітей
І брата сліпого.
Дуріть себе, чужих людей,
Та не дуріть Бога!
Бо в день радости над вами
Розпадеться кара,
І повіє новий огонь
З Холодного Яра!
„Холодний Яр".

Що, спитаймо, дасться порівнати із силою тої національної стихії, яка виливається скрізь там у Шевченка, де він боронить сього лицарства України, яке боролося за її державність? Навіть коли порівнати найкрасші національні відгуки в англійських, німецьких, італійських і польських революційних поетів, то Шевченко силою правди і глибини своїх похвал про національну долю стоїть в письменстві всього світа — одинокий. І коли можна дивитися на нього як на одного з репрезентантів тої строго національної поезії, що зачинається з епохою першого англійського романтизму у акції проти псевдо-геленізму Французів, то треба у Шевченка добачити наймогутнішу перемогу всенароднього духа і всенародньої індивідуальности над безхарактерним космополітизмом передромантичної доби. І може тому національне військо, як символ живучої державности народу, знаходить у Шевченка все такого могутнього защитника й поклонника. Може тому, з незбагнених глибин його любови до нації, її землі й життя, стільки екстатичного захоплення в Шевченка, коли він співає про героїв України: про Тараса й Підкову, Ґонту й Залізняка, Богуна й Наливайка, Гамалію, Палія і Дорошенка. Або коли розгортає перед нами горесні картини боротьби за волю. Яка-ж потрясаюча сила того Шевченкового слова!

„Минають дні, минає літо,
А Україна знай горить;
По селах плачуть малі діти:
Батьків немає. Шелестить
Пожовкле листя по діброві,
Гуляють хмари, сонце спить;
Ніде не чуть людської мови;
Звір тільки виє, йде в село,
Де чує трупи. Не ховали,
Вовків Ляхами годували,
Поки їх снігом занесло..."
„Гайдамаки" (XII Ґонта в Умані).

Во істину — тільки поет, який так жив все життям нації, міг видвигнути такий монумент національної творчої стихії як „Кобзар". І тільки такий поет в силі так уже цілі довгі десятиліття після своєї смерти оживотворювати духа народу, як він. І тільки такий поет в силі стати опорою, на якій нарід здвигне престол національної державности.

Др. Остап Грицай.

Пекло

I.

То-ж то було радости для Клима Тимченка, як повернула большевицька влада другим наворотом в село Залісся. Він прямо місця собі не міг знайти, ні в хаті, ні на дворі, ні в сусідів, ні на полі. Робота його не бралась, хазяйство полишив на Божу волю, а сам зашарений, розніжений, веселий, мов український соняшник, бігав з хати в хату, переконував впертих односельчан, сусідів, товкся селом, як Марко по пеклі, політикував, аґітував, заохочував несвідомих, щоб щиро відносились до большевицької влади, щоб до армії вступали, в колектив, щоб союзи творили, а передовсім, щоб всі як один стали добрими комунарами, правдивими синами славного батька соціялізму Карла Маркса.

— Товариші! Совіцькі громадяне! — кричав почервонілий від полудневого сонця Клим, станувши на дно перевернено́ї бочки, яку зареквіровано в о. Слободяна, — уважайте товариші, бо на нас звертає увагу цілий світ. Ми тепер не сміємо провалитись, особливо як дійшли до вершка своєї могутности і закріпили совіцько-українську владу на цілій нашій землі, що вашим потом, мов дощем, скроплена... Хто та влада, товариші? Ви! Хто робітники? Ви! Хто селяне? Ви! Хто кермує цілим могутнім Радянським Союзом, що розпростер рамена пятикутньої зірки на половину Европи й Азії? Ви! Отже ви самі є тою владою, ніхто більше, тільки ви, громадяни! Маєте волю, свободу, любіть один одного, йдіть сміло колективно на оборону своїх прав, гоніть на чотири вітри від себе буржуйських зайдів, попів, учителів, інженерів і всяку иншу дрантиву, пережиту, здихаючу культуру! По що вам її? Досить вже нажерлися вашої праці, напилися вашого кривавого поту, надерлися з вас шкури, награбували вас! Сьому шкуру з вас стягнули, наволочі паршиві! Тому бий один з другим буржуя, бий пявку, борони своєї волі, грабуй награбоване, грабуй церкву, в яку, як бджоли солодкий мед, носили своє добро, відкинь від себе гадину, що від віків смоктала з тебе твої товсті соки! Хай живе влада робітників і селян! Урррааа!

— Урррааа! — повторювали слухачі і їхній рев лунав далеко в українських степах зловіщим гомоном...

— Вот тобі і Клим, — дивувались дядьки, — і хто його навчив так говорити?

— Старшина!

— Яка?

— Та він в царській армії служив денщиком, кажуть...

— А хіба денщики говорять промови?

— Мусять, бо старшина так велить!

— Ага!

— Тай ще, кажуть, що в світу блував, — аж в австрійській Вені (Відні), як наші ходили бомбардувати...

— Хіба наші бомбардували Вену?

— Ну, ще й питаєш!... А вже-ж...

— Але тепер добре набомбардували у себе...

— Що?

— Дали Жидам владу, а ти як був

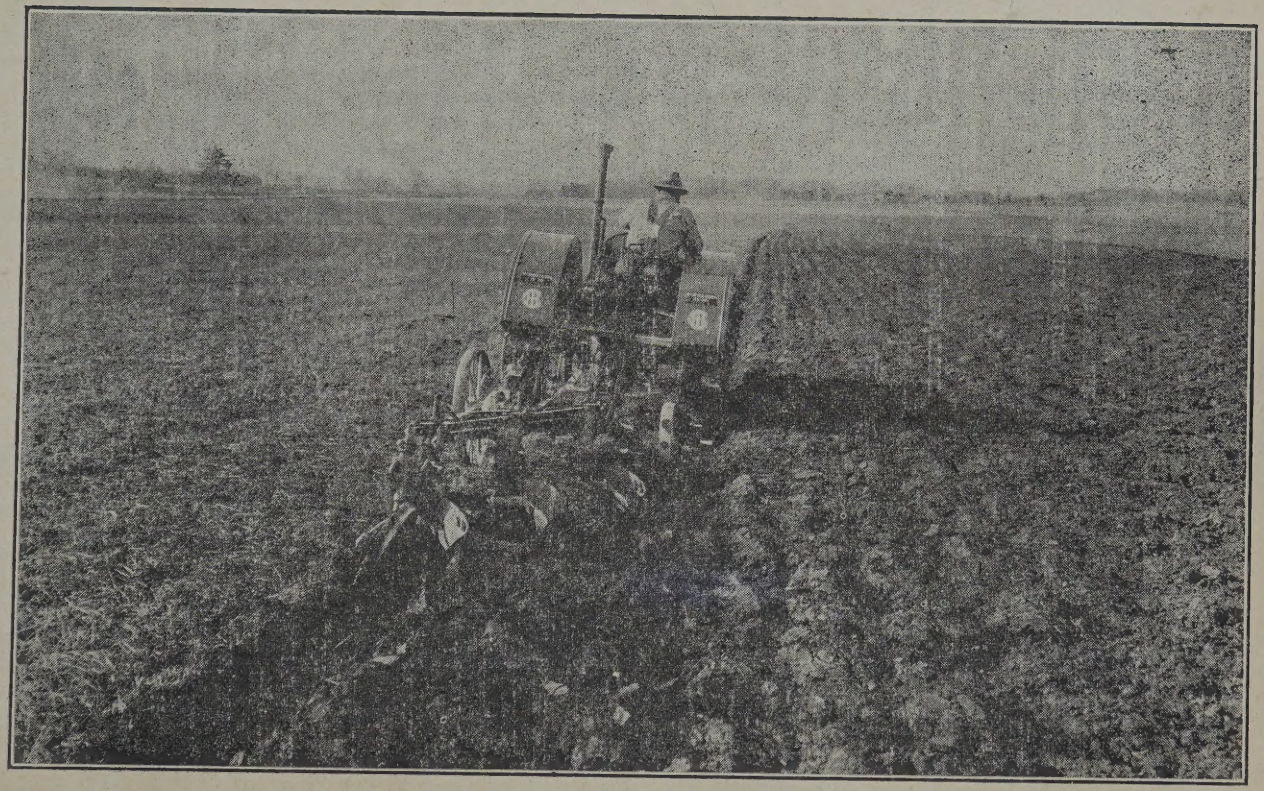

Зачорнілись скиби на весні.

мужиком, так і подохнеш ним!...

— Е, не кажи так. Жиди розумніщі за нас і голови в них...

— Так, так, у них голови, а нище голови пелька, яку ми наповняти будемо!

— Ну, не кажи, хтось мусить на полі працювати. Не всім проводирювати.

— Поговори собі, здоровий...

І Клим увихався поміж селян мов миша: там щось підслухав і раду подав, там щось проханням справив, там погрозив, там настрахав...

Полюбили Клима.

За ревне сповнювання обовязків зглядом громади вибрано Клима одноголосно комісаром громади: владу віддали в руки розумного Клима.

По виборі витарабанився Клим знов на попову бочку з промовою:

— Товариші, братя мої милі! Що ви мене, а не другого, комісаром вибрали, то й добре зробили. Ви поступили розумно, як слід совіцьким горожанам, розумно і розважно. Буду старатись, щоб вам було зо мною добре, щоб ви пливали в добрі, щоб не платили жадних налогів, податків, щоб мали волю, свободу, щоб всі були рівні, всі богаті. Я буду вас всюди заступати, бо не з одної печі хліб я їв і не під одною лавою лежав... Бував я не тільки в Вені, але навіть в Будапешті постоєм стояв, за горами, за морями, тоді, як царська армія була цілу Австрію забрала, полишаючи її маленький шматочок, де-б могла решта невоюючої людности примістити... Я, товариші, всі мови знаю. По німецькому так говорю, як сокирою рубаю, по венгерському також, а навіть по галіційському... Так, товариші мої милі!

— Вот розумний Клим.

— Слава-ж Тобі Господи, що попалася між нас розумна людина, захистить перед дерунами, ще й нас розуму навчить — радів народ.

Збудував Клим хату мов палату, поля з панського лану набрав доволі, живе, як в Бога за дверми, тільки жінки бракує.

Шанують і поважають Клима.

У нього суд.

Його слово — закон.

У Клима забава.

У Клима самогон річкою ллється.

Клима просять на весілля, христини, вечорниці, поминки, іменини.

Без нього нема забави.

Дуже розумний Клим.

Тягали Клима по забавах, весіллях, хрестинах, аж і він оженився. Та взяв собі таку кралю пишну, — Дмитра Іваненка дочку — як мальовану, як маків цвіт, як образ Магдалини...

Тільки пече Клима під серцем, що мусів шлюб з Оксаною в церкві брати, бо вона ніяк не хотіла пійти з ним до захсу... Побожна і віруюча... Дурненька... ніби Клив церковні шлюби узнає? Він не знає ні Бога, ні Матері Божої, ні святого Миколи... У нього Бог — його кишеня, церква — гроші, святість — жінка, така як Оксана. Але, хай там... Ховали Іваненки дочку в страху Божому, а він той страх прожене з неї скоро, о, напевно прожене... Се-ж дурний забобон...

Ллявся самогон в горлянки весільних гостей річками, співали „многолітствіє" молодій парі, складали побажання діждатись діток, гарних як польовий мак, веселих як вода, богатих як земля, розумних як золото...

Танцювали запрошені з поблизького міста чекісти, поглядаючи ласими

очима на гарну Оксану, що весела як травневий ранок, увихалась поміж гостей мов серна, мов ґазеля, привітливо забавляючи їх. Того до страви припрошувала, з тим потанцювала, землі не доторкаючи, на иншого глянула палкими очима так мило, так любо, що той язика в роті забув...

— Гарна, мов чудо молодиця, — говорили чекісти, — жаль тільки, що віруюча, несвідома.

— І те пройде. Час зробить своє. Вона скоро сама побачить, що релігія, се звичайний обман і експльоатація людської кишені.

— Е-ех, брат, — протягнувся инший котячим рухом, — вот тобі й Оксана...

Довго в ніч танцювали, вигукуючи всіми голосами, мов при пожарі, — аж над ранком, потомившись, поснули.

Перед полуднем ще поправились, а вечером оставили Клима й Оксану самих.

Хата виглядала як побоєвище.

II.

Гарно живеться молодятам. Люблятьcя вони обидвоє, як два голуби, нікого крім себе не бачучи, живуть собі мов в раю...

Клим постаткував: не пє, курити перестав, ночами не ходить, жінки береже, хухає на неї, молиться до неї.

— Ох, ти, моє курятко миле, і деж ти таке викохалось гарненьке? — шепотить над нею.

— На українських степах, — відповідає Оксана, рожею червоніючи.

— Ти... ти... ти... моя Україночко кохана, — говорить він спиваючи любов з уст її.

Завидують люди Климові. Йому і ведеться краще як другим, в нього дружина мила, як маків цвіт, в нього весело, привітливо, аж любо в хату зайти.

Благодать Божа над ними.

Щасливі.

Він комісаром.

Радіє Клим щастям своїм:

— Недаром пів світу своїми ногами сходив, отсе тепер відплата мені, — каже.

Радіє й дружина його, що такого розумного чоловіка має.

Нараз, як Божий грім з ясного неба, грянули на село налоги: від поля, від збіжжа, від худоби, від садку, від курей, від хатів...

А вслід за тим: колєктивізація.

А так: переробить церкву на кіно...

Державна позичка...

Розкулачення...

Пятилітка...

Податок...

— Ой Боже, — бідкались люде, — та щож се? Хіба ми зможемо стільки нараз дати? А щож нам тоді лишиться? Рятуй, Климе!

— Не журіться! Поїду в город, розвідаю, щось зроблю...

Поїхав Клим.

Говорить, переконує, просить, молить, а вони регочуться:

— І хто тебе комісаром вибрав, такого дурака? — питають.

— Люди мене вибрали...

— Отож старайся тепер їм віддячитись і стягай налоги. Краще тобі жити з нами в добрій злагоді, як з твоїми дураками...

— Не дадуть, — так Клим.

— Пашол вон! Не стягнеш ти, стягнуть другі, а ти підеш на друге помешкання... Сибір велика...

— А як з колєктивізацією? — питає Клим.

— Як?

— Мої люди в колєктив не хотять.

— Пустяки... Сибір велика...

— А розкулачення як?

— Сибір велика...

— А пятилітка?

— Сибір вел...

Сумний і пригноблений повертав Клим до дому, а в голові думки мов чмелі: Сибір... Сибір... Сибір...

— От тобі влада робітників та селян, чорт його побери! Щось тут воно не так, як треба...

Заграли сумно дзвони, народ ішов на сход, послухати новин, що їх привіз з города комісар Клим.

Вийшов Клим на підвищення і не знає від чого почати свою промову. Метушиться, поправляє волосся, оглядається вправо, вліво і... мовчить.

— Ну, говори Климе!

— Говори правду! — загув народ.

— Не закривай нічого.

По хвилі, тихо, несміло, понеслись слова:

— Тов... Громадяни! Виріс я отут між вами, богато на свойому віку пережив всякого лиха, бував в Австрії, в Венгрії, бував...

— Лиши, Климе, дурну балачку, — закричала громада, — ти нам про налоги говори...

— Про налоги? — запитав несміло.

— Да!

Він відкашлянув:

— Ну, як про налоги, то й про налоги: мусимо, громадяни, зложити бажану кількість збіжжа і грошей тому, що наша влада тепер дуже бідна, вона жадає від вас посвяти, раз... один раз тільки, а там, — добре буде...

І так сердешно, так переконуюче почав представляти бажання „влади", що й сам врешті в свої слова повірив.

Він все ще сліпо вірив владі робітників і селян, вірив в кращу будуччину свого народу, в добробут...

Енерґійно взявся за стягання налогів. А перед ним гомоніли слова: Сибір... Сибір... Сибір...

Заплакало село...

Проклинав народ робітниче-селянську владу, поливав гіркими сльозами послідне зерно, плакав, мов на похоронах.

Замовкли вечірнії пісні...

Мов міхом накрив хтось село...

Нема вечорниць...

Нема веселих танків...

Ні христин...

Ні весілля...

Сум...

А в церкві працюють сокири...

Там, де стояли Божі образи, де був вівтар, де стояли Божі Тайни, вбивають стовпи на полотно...

Кіно будують...

Рубають образи святих, зносять хрести на купу, топчуть святі речі брудними чобітьми...

Робітниками жид-чекіст командує.

Шльохає народ...

Діти заводять...

В бувшого поміщика дім на колєктивну касарню перебудовують...

Межі на полях зносять, переорюють...

Народ у волів робучих перетворюють комуністи .

Клим з одчаю волосся рве...

Молода дружина заводить:

— До чого ми дожили, Климе?

Веселе, гарне мов писанка українське село перетворилось в брудну, непривітну оазу... А в ньому не люди, а хмарні тіни, голі, голодні, босі... Без усміху щирого, без привіту ласкавого, чорні, чорні, як українська земля,

бездушні нуждарі, що ними вітер колише...

Селом вганяють чекісти-жидки з нагайками, зганяючи селян як череду овець в комуну...

За ними, мов втілення людської нужди, Клим.

Чорний, оброслий як стернище...

Слідом, на крилах вітру, летять тяжкі проклони...

— Щоб вас земля наша пожерла, Іроди лукаві, деруни собачі, лайдаки паршиві!

Влада робітників і селян невмолима, безпощадна!

Лютує по селі ненажерою...

Терпить народ...

III.

Великий, радісний день переживає Клим. По пятьох літах раювання вродила Оксана сина. Тай син, — неабиякий! Як баранчик!

Пять літ.

Хвалиться Клим:

— Я виконав пятилітку взірцево, як правдивий пролєтар, як правдивий совіцький громадянин.

Радіє Клим, радіє й Оксана: наслідника придбали, не пропаде імя Тимченків.

Поки поліжниця видужувала, а стара Горпина доглядала її, — Клим тимчасом христити сина ладивсь. Та не христіянським звичаєм, а пролєтарським: без попа, води й молитви.

Почула се Оксана:

— Ох, Климе, мужу мій дорогенький, я знаю, що любиш мене, я знаю, що все для мене зробиш: охристи сина нашого стародавнім, традиційним звичаєм, хай воно, біднятко, не росте буряном придорожнім, бо гріх нам буде...

І так стала просити, аж він задумався.

Врешті сказав несміло:

— Я зробив би для тебе, моя горличко, все те, що ти хочеш, коли-ж бачиш, я голова сільради, комісар — і мені не приходить бавитись в релігійні забобони... І що тоді другі скажуть? Скажуть, що я тільки для ока вдаю з себе щирого комуніста, а нишком христіянство попираю... Біда нам буде, втратимо ласку в начальства, а то й виселять нас на Сибір... Сама знаєш, що нам поки-що не зле: начальство глядить на нас крізь пальці, а довідається про нашу справку — відвернеться. Біда нам буде, Оксаночко.

— Ох, Климе, — лебеділа жінка, — я не переживу такого сорому над собою, щоб мого сина чекіст христив, а ще й може Жид... Недовірок. Се-ж образа для мойого материнства, для мене, української жінки, — і я скоріше задушу його своїми руками, як віддам на посміховисько...

— Оксаночко, — перебив Клим, — зрозумій мене, що ми так, як на волі живемо: не платимо жадних налогів, податків, не живемо разом з другими в колєктиві, не працюємо разом з ними на полі, насікомі не випивають нашої крови, нічого нам не достає, життя провадимо гарне, як за царських часів, а уважай, що те все можемо нараз втратити через таку дрібницю, як хрест. Подумай, Оксаночко, над тим добре і... як собі хочеш...

А Оксана заливалась гіркими і змочувала подушку сльозами, а так заводила, як би свого сина живим в домовину ховала.

Припав до неї Клим:

— Не плач, кохана, я тобі ще щось

скажу таке, що ти погодишся і все буде добре. Зробімо отак: запросимо начальство з города, чекістів, урядників та устроїмо пролєтарські христини, а як вони розійдуться, ми тихесенько запросимо попа і він охристить нашу дитину християнським імям: Павлом, Петром, чи Данилом, добре?

— Назву його Тихоном, Климе, так мій дід звався.

— Хай буде так, Оксаночко.

— А ти не одуриш, запросиш попа?

— Запрошу, Оксанко, їй Богу, запрошу, вір мені.

— Тепер гаразд, я погоджуюсь. Але як ми назвемо його перед начальством? — запитала раптом жінка.

— Гм, може „ударником"?

— Фе, Климе, що-ж то мій син довбня?

— А як?

— Краще назвемо правдивим імям: Тихоном.

— Ох ні, Оксанко, зле буде, побачиш... занапастимо себе...

— А як?

— „Пробій!"

— Як?

— Ну, як собі там хочеш. Я кажу „Пробій" або „Комсомол"...

Зітхнула Оксана:

— А, хай вже буде, як буде, — погодилась, — і так його „Комсомолом" звати не буду, а Тихоном.

— От бачиш...

Свято христин призначено на той день, коли все готове буде і мати поздоровшає.

IV.

Великі приготування йдуть в Тимченків, сина христити будуть.

Ще місяць наперед баба Горпина — мистець у варенні самогону — понаносила всяких казанів, гладунів, рурок, накривок і ріжного приладдя до варення горілки. Клим хотів гідно поставитись перед начальством, тому заздалегідь напросив й урядовців з міста, чекістів, учителя, своїх, та Оксани кревних, щоб всі бачили і знали, як пролєтар на славу Радянщини сина в горожани виводить.

Оксана вже давно встала і наглядала за всім. Малий Тихончик копирсався в повивачі, а тимчасом мати страви готовила.

Завтра зїзджаються ґості.

Клим бігав по селі, збираючи що було йому потрібне на завтрішній день.

Люди нишком поглядали на свого представника, тихо перешіптуючись:

— Одних буржуїв чорт вхопив, а свого настановив. Не даром кажуть: „Не дай Боже з Івана пана"... А сей, то мабуть і настоящих панів перейшов.

Нарікали люди.

Ненавиділи Клима.

Ну і наїхало-ж гостей в Климову хату. І свої і міські і дооколичні, мов на ярмарок, мов муравлів.

Клим радіє і вгощає всіх, чим хата богата. Тішиться, що люди його за людей мають і шанують, не оминули хати...

А Оксана — квітка, як пишна рожа розцвилась, лиш пальчики облизуй, як глядиш на неї...

Бровами, мов шнурочками, поводить, ласкаво всміхаючись до гостей... А очі... очі вугликами світять, любо поглядаючи на всіх, як в оливі плавають.

Примітлива, правдива Українка.

Пшеничка як гай.

Волосся хвилями розкинулось розкішно аж на рамена, уста мов коралі, так і манять, здається, камінь зворушився-б... Стан, — тополі, правдива українська краса, як Херувим... Аж гості перешіптуються... Зашарілась за роботою, щічки калиною процвітають, ясними перлами миготять зубки.

Завидують Климові:

— І де він до лиха таку жінку вишукав?

Забавляються гості, Клим припрошує, Горпина не може ради дати: де-ж стільки гостей...

Оксана до столу доносить.

Ллється горілка як вода...

Чмелиться в головах гостей, і за хрищеника забули.

В самому розгарі забави, як з голов вже добре курилось, пригадав чекість Абрамович, що час хрищеникові імя дати.

Горілкою, мов окропом дитину обілляли, назвавши його „Карлом" в честь німецького комуніста Лібкнехта.

Вже й сонце сховалось за крайчик поблизького ліса, вже й місяць, як селянська діжа, викотився на небо, всміхаючись лукаво до цілого світу, вже свої гості і богато чужих покинули забаву, тільки чекісти й міські урядники вигукували тоасти дальше, співаючи соромніцьких пісень, знаних большевицьким бюрократам...

Заснула й Горпина на долівці в другій кімнаті.

Клим ледви коливався на ногах. тільки Оксана, що й не прикоснула уст своїх до чарки (задля сина), держалася дальше бодро.

В кутку перешіптувались чекісти, час від часу поглядаючи в сторону Оксани.

— Давай кокаїну нюхать, — крикнув один з них радісно.

— Давай, давай! — закричали пяними голосами инші.

Всі кинулись до біленького порошку, тільки Оксана відмовилась, хоч як просили.

Блиснули хижо очі пятьох пяниць...

Незамітно підсипав один із них в чарку Клима сіро-кришталевого порошку, ще раз випили „многолітствіе" матері, що обдарувала Совіти гарним сином, ще раз просили її, щоб випила враз з ними на погибіль буржуазії і за своє здоровля — і почали збиратись до виходу.

Тимчасом з Климом щось недоброго творилось.

В голові у нього закружляли нараз якісь безформні фігури, в очах затанцювали якісь цятки, він кілька разів намагався щось сказати і врешті гепнув собою об долівку, міцно засипляючи.

Перелякана на смерть Оксана кинулась до нього:

— Що з тобою, Климчику?

Клим хропів, мов зарізаний.

Чекісти того мабуть й чекали, бо зараз один з них з закаблученим носом почав в ординарний спосіб залицятись до Оксани.

Згодом пристали й другі, так, що в одній хвилині безборонна жінка знайшлася в небезпеці.

Чекісти явно і безсоромно ставили свої пропозиції.

— Як ти правдива пролетарка, то повинна бути для всіх, а не для одного...

Вона почала проситись рвучко, злякано, заступаючись перед ними дитиною...

Вони, мов звірі, накинулись на неї,

вхопили за руки, відняли дитину й жбурнули в куток, як помело...

— Люди... людоньки добрі, дорогі мої, не губіть мене, прошу вас, беріть собі все, що тільки хочете, оставте мене... — просила.

— Нам тебе нада, — реготалися зловіщо, — і ми тєбя заберйом...

Вона не могла поворухнутись, бо пятьох сильних звірів держало її мов в кліщах...

Розпучливо пручалась, на коліна впала:

— Гостоньки мої солоденькі... не займайте мене... я ще нездорова... ох, Боже мій... оставте мене, любі мої...

Вони реготалися важким, хвилястим, звірячим іржанням...

— Климе!... Климе!... Клим... — крикнула розпучливо, в найвищому напруженні, що граничило з божевіллям...

Її раптом вложили в уста платок, обвязуючи другим вколо голови...

Замовкла...

В кутку, пручаючись на крик Оксани, лежав мов колода, приспаний трутиною, Клим... В другому кутку заходилась від плачу дитина...

Сіріло небо.

Благословилось на день.

На комині пугукав пугач...

V.

Аж другого дня вечером пробудився Клим з свого страшного сну, мов на світ народився.

Нічого не тямив.

Розплющив очі, глянув.

— Що се?...

Повна хата людей, як в вулику бджіл, якісь світла горять, хтось плаче, хтось примовляє як до померлого, хтось голосно молиться, заводить...

Зірвався Клим, хоче на ноги станути, — не може, голова падає до долу, ноги не служать...

Лежить Клим дальше й думає:

— Що тут діється в моїй хаті, відкіля так богато людей до нього найшло?

Раптом пригадав:

— Я христини справляю синові, а отсе всі гості... Гості? Чого-ж вони заводять?

Зірвався. Мусить перемогти себе. Не гарно лежати тоді, як гостей повна хата...

Встав, глянув і світ померкнув в очах...

Високо на катафальку, накрита білим рантухом, лежала його дружина...

Як віск біла...

Як заплакане сонічко...

— Оксаночко, — заревів несвоїм голосом, кидаючись поміж людей до померлої, — що з тобою, голубко моя ясна, ангеле мій? Хто тебе з світу звів, защо?...

А вона лежала тихо, непорушно, — мов мальований образ мучениці.

Як сніг біла.

Як грецький мармор.

Як метелик.

Жмутками волосся рвав, дряпав себе по лиці, гатив кулаками, мов довбнями, в груди, в голову, по землі качався, пальці до крови кусав, землю гриз під собою...

— Боже, Боже, — ревів в розпуці, — помсти! помсти!...

Далі вхопив сокиру і гатив у вікна, в двері, в стіни, двері рубав...

Ошалів...

Ледви втихомирили люде, насилу відібрали з його рук сокиру...

Цілий скривавлений, подряпаний, знесилений, усів на лаву й думав, думав, думав...

Голову думи хмарами налягли.
Мозок гнітили.
Душу палили.
Серце розривали.
Зрозумів все.
Не діждала Оксаночка сина в попа христити...
Кривавими сльозами плакав.
Мов дитина хлипав.
Втирали нишком люди сльози...

Горпина про смерть Оксани оповідала.

Вона бачила крізь вікно, як чекісти ранком тікали з хати, доконавши свою жертву...

Оксана вдушилась.

Коли Горпина ввійшла в хату, Оксана ще тепла була, але серце вже не билось. Клима не могла розбудити. Покликала людей і вони забрали дитину до себе. Ще трохи й дитина була-б умерла від натужливого плачу.

Клим не слухав дальше. Він зірвався як буря і побіг простоволосий, скривавлений в село. За хвилю вернув з священиком.

— Отче, — говорив, позірно спокійно, — поки поховаєте мою дружину, охристіть мені сина імям „Помста"...

— Не можу, — відповів священик, — такого імена нема нігде...

— Я хотів би, — сказав Клим, — щоб мойому синові імя його нагадувало смерть матері і щоб він помстив невинну смерть її...

— Ховай його в заповідях Божих, навчи його любити свій рідний край, свій нарід, а смерть, не тільки твоєї дружини, але смерть сотень тисяч невинних жертв помстить колись ввесь український нарід.

Заплакав Клим гірко, заголосили люди...

— Рятуй нас, Христе, Сину Божий, бо згинемо в пазурях нелюдів.

В хаті тимчасом пронеслись врочисті слова священика:

— Хрищу тебе Тихоном в імя Отця і Сина і святого Духа.

— Амінь, — відказали люди.

— — — — — — — —

Рано поховали Оксану по християнському звичаю, з священиком і хоругвами, з жалем і сльозами.

Плакали дзвони.

Климові здавалось, що враз з нею закопали його життя.

Його душу обняла темрява.

VI.

Пізно вечером повертав кінно чекіст Абрамович з Залісся до міста, до своєї станиці. Він мав у селі діло, звязане з священиком (його мали арештувати), а крім сього Абрамович хотів розслідити про поведення голови сільради Клима Тимченка, що від якогось часу зовсім занедбав свої обовязки і явно підбурював нарід до повстання.

Абрамович думав з ним також покінчити, одначе не застав його вдома. Розвідавши про все, що було йому треба, повертав вдоволений до дому, думаючи ранком вислати в село більшу кількість чекістів, виарештувати всіх непоправних і впертих селян, а особливо голову сільради Тимченка, що останніми часами зовсім зледащів і скуркулився.

Дорога вела через невеликий лісок, а за ним простягалися лани колгоспу. Абрамович їхав і думав про

Та не сповнились надії.

своє лихо, що йому недавно приключилось: товаришка Сара, що він з нею жив більше двох літ, покинула його раз на все. Він власне задумався над тим, як помститись на ній за зраду, як раптом якісь дужі руки протягнулись з заду до нього, вхопили його в обійми мов в кліщі і він опинився на землі, притолочений колінами.

Над ним, як дух помсти, стояв Клим...

В Абрамовича душа завмерла. Він пригадав собі смерть Оксани, згадав, що головно він був причиною її смерти і оглянувся за револьвером. Але його в кобурі не було, револьвер був в руках Клима. Крім сього руки були так кріпко звязані назад, що він не міг поворохнутись, а бачучи свою безсильність, почав крізь плач просити Клима, щоб дарував життя.

Перед ним хмарою пробігло його мерзенне життя і те все лихо, що заподіяв другим, він вже каявся, в ньому прокинулась охота до життя, йому жаль було вмирати з рук того, що в своїх руках держав його існовання.

— Товаришу Климе, — сказав дрижачим голосом, — вважай, що за мою смерть не тільки ти, але ціле село потерпить, потерпить страшно...

— Моє село вже від вас потерпіло так, що гірше не може, — засичав Клим, — і гіршої муки, гіршої кари, нам від вас не сподіватись... Одначе, щоб ти знав мою благородність, я відпущу тебе живим. Не одну душу маєш ти на свойому сумлінню, тому я не хочу твоїх гріхів на себе брати. Але щоб ти більше не зводив українських дівчат і молодиць, щоб ти на них не глядів своїми звірячими очима, я тобі їх виколю... Ти мусиш хоч в части відчути ту темінь, що мене по смерти моєї дорогої дружини окрила...

Абрамович задрижав:

— Климе, братіку, схаменися! Тобі все буде прощено, ти будеш дальше всевладний в свойому селі, волос з голови тобі не спаде... Остав мене, даруй життя, ти-ж віриш в Бога...

— А ти вірив в Бога тоді, як умертвив мою невинну жінку?

— Я пяний був... пробач мені...

— Тобі не у мене просити прощення, а в неї, у моєї безталанної дружини.

— Прости, Климе, даруй мені мою похибку, я тобі за те винагороджу... Я тобі дам ще кращу дівчину за жінку, як твоя Оксана...

— Ха... ха... ха... — зареготався зловіщо Клим, — який ти благородний. Запізно, товариш Абрамович... Запізно...

З тими словами він з цілим спокоєм отворив ножа і запустив його в одно, а потім в друге око чекіста...

Йому щось тепле бризнуло на руку...

Абрамович заревів, як ранений ведмідь.

Клим з силою підняв Абрамовича на ноги, розвязав йому руки і відпускаючи його сказав:

— Іди, проклятий чоловіке, від мене і не согрішай... І перекажи своїм товаришам, що така сама кара їх всіх не мине!

Чекіст пустився тікати, спотикаючись на корчі, западаючи в вибої, то знов ударяючи цілим тілом до дерев...

Він старався якнайскорше втекти від того страшного чоловіка.

За ним доносився пекольний регіт Клима, що вдоволений своєю помстою

глядів на утікаючого в смертельному жаху чекіста.

Сходив місяць.

Мерехтіли зорі.

Клим, зітхнувши важко, поплентався повільним кроком в лісну гущавину.

І ще одну помсту виконав Клим на слідуючому чекістові. Та помства була послідня.

Через тиждень Клима зловили і без суду розстріляли.

Він бажав тої смерти...

Для нього світ сей без Оксани був пеклом...

Степан Курилів.

ПРИСЯГА БОРЦІВ УКРАЇНИ.

Ми лицарі без жаху і без смерти,
На злочин Польщі встанем без ваги,
І мусим кровю волю переперти,
Роздерти засуд смерти ваш, боги!

Роздерли Україну ви на чверти,
Народ безсмертний вперли в ланцюги;
Ми лицарі без жаху і без смерти,
Злочинців світа вибєм до ноги!

Нас не злякають танки ні канони,
Ми ставим правду, Бога, новий світ.
Вас прокляли упавші міліони,
На месть нас гонить кров їх з роду [в рід:

Що ви здоптали Божії закони,
Що ви зломали вічний заповіт —
Нас не злякають танки ні канони
Ми ставим правду, Бога, новий світ!

За нами встане лавою страшною
Мільон міліонів мускулястих рук.
А ляжемо від зради і розбою —
Як гордих предків нас прославить внук.

Народ безсмертний переможе в бою
І встане местник із кровавих мук —
За нами встане лавою страшною
Мільйон міліонів мускулястих рук!

Здвигнем з заліза, з крови і з завзяття
Державу від Дунайця по Кавказ.
Ми лицарі, що скинемо прокляття —
За смерть ми смертю покараєм вас!

За честь на смерть ми підем без [каяття —
Безсмертя з душ не вирвете від нас;
Здвигнем з заліза, з крови і з завзяття
Державу від Дунайця по Кавказ!

Василь Пачовський.

Іван Франко

(1856—1916)

Коли Франко вісімнацятьлітним хлопцем починає 1874 р. в академічнім журналі „Друг" свою літературну діяльність, то темою його перших пісень є таки зразу сюжети, звязані тісно з долею рідного громадянства в сучасну хвилю та в його минулім. Се наче молоденький Мойсей, який поки-що відсталю сорок років віддалений від таворського воздвиження скрижалів народу. Але той молоденький вибранець Господа вже наче натхнений думкою про Землю Обітовану. Наче свідомий уже всіх страждань велико-мученицької дороги до неї. Яким-же вражаючим контрастом є з того погляду молодий Франко до тої сірої, нецікавої юрби наймолодших літератів і літератських кандидатів у нас, які здебільшого без свідомости своїх творчих завдань, без глибшого звязку з духовістю хвилі, пхаються у притвори письменства мов жадливі торговці святощами! Одним з перших віршів молодого Франка се той, де він із вдохновеним достоїнством, — мов колись молодий Лямартен — співає про божескість людського духа (1875). Він благословить у нім спромогу людини творити й любити, — „сі два вічні огнива, які звязують її з Богом". Він оспівує в иншім вірші дві дороги, які ведуть людину до вічної слави, і проголошує, що одна з них: з тихою молитвою в серцю страдати, а друга: трудитися духом і калічити ноги (1875). А незабаром він закликає братів, щоб ішли „сокрушити ярмо Ляхів, бо їм днесь на Руси не бути", і кличе: „вставайте, брати, бо проклятий, хто засне" (1876).

Гоніте ворогів. Не спіть, бо прокляття вам. Ступайте творчим шляхом, хоч крівавляться у вас ноги, — якіж се знамениті риси будучої творчої траґедії найбільшого поета галицької України.

Так — Франко як і кождий великий поет новітнього часу, починаючи від Шекспіра, кінчаючи на Ібзені й Ґоркому, сходиться — як каже раз прекрасно Ґете — зрілим мужем з колишнім хлопчиком у собі на одній і тій самій дорозі. Той маленький Мирон, що — як записано Франком у книгу життя — на годині „Shoen-Schreiben" падає скрівавлений під ударами школярського деспота Валька, і той горесний своєю великомученицькою величю творець „Мойсея", що скрівавленими очима читає і скрівавленими з недуги руками справляє редакційнй скрипт, — се один і той самий подвижник Духа проти насили й поневолення, рабства й темряви, немочі й нерозуму в народі. Наша літературна критика старшої доби — О. Огоновський — звикла була, правда, протиставити перші відгуки Франкової Музи пізнійшим його творам — як щось окремішне. Як твори напряму романтично-національного, що випереджували твори більш натуралістичної краски. Але мені видається такий поділ неслушним. Огоновський Франкові збірки віршів у стилю „Баляди і розкази" (1876), або повісти як

„Петрії і Добущуки" (у „Друзі" — 1875) та „Захар Беркут" (в „Зорі" — 1883), або леґенду в роді „Смерть Каїна" (1889) гострійше, як требаб відокремішнює від творів тої духовости, що збірка „В поті чола" (1890) і дальші. Молодий Франко стільки-ж саме романтик і реаліст, значить дозріваючий всесторонній поет — що і Франко останньої доби. Великі поети взагалі не є ніколи виключно романтики або виключно не-романтики. Траґедія Шекспіра або комедія Моліера, сатирична поема Вольтера або ліричне оповідання Байрона, роман Діккенса або Льва Толстого, новеля Мопассана або Чехова — се твори, які заключають у собі життя усіх течій, усіх напрямів та всіх стремлінь епохи й тому вони вищі над усякі межі часу та простору. А коли порівнувати творчість молодого Франка з тою духовою вузиною, яку добачуємо у його найближчих попередників, або із внутрішньою беззмістністю всяких нинішніх Тичин, Слісаренків та Атаманюків, які лізуть вам нині в очі, де хочете й не хочете, — то годі не добачити, як Франко намагається добути найживучійших дум з глибин минулого й сучасного життя народу й обєднати їх з думкою вселюдського значіння.

Коли Франко в „Балядах і переказах" співає про хозарську давнину і про Аскольда й Дира, про князя Олега і Святослава та про Хрест в Чигирині — то він не є тут тільки розмріяним ритмачем. Не ліпить слово до слова, і стрічку до стрічки без огляду на ідею цілости. Тільки вдумливим, добре своєї думки про ті часи свідомим співцем ясує душу минулого. Молодий, 27-літний Франко не вагається з глибин свойого найглибшого переконання протиставити нехай і сильно виідеалізуваний лад тухольської громади в „Захарі Беркуті" своєвільности князя та його ненаситним Вовкам. Але той, скажім, романтичний момент в „Захарі Беркуті" — випливає з глибин найживучійшого бажання молоденького поета, вказати свому народови на справжнього громадянського духа в суспільности, як на одно з найдійснійших джерел його величі. Й тому ще й нині треба нам благословити таку романтику. Які пророчі, цілком і цілком неромантичні, саме з нинішньою хвилею в нас дивовижно тісно звязані останні слова конаючого Беркута: „...Погані часи настануть для нашого народа... Але серед тих злиднів знов нагадає собі народ давне громадство і благо йому, коли скоро й живо нагадає собі його: се ощадить йому ціле море сліз і крови, цілі століття неволі... Але чи швидше, чи пізнійше — він нагадає собі життя своїх предків і забажає іти їх слідом. Щаслив, кому судилося жити в ті дні! Се будуть гарні дні, дні весняні, дні відродження народнього..."

Так, великий віщуне.

Нехай воно й не відповідає дослівно дійсности те, що читається у Франка про Тухольщину. За теж інтуіція, з якою поет схопив найглибшу душу вольної громади — правдива й жива, як Господа слово. І в чудовім своєю величавістю історичнім романі В. Гюґа „1793" — майже всі найважнійші особи й події сфантазовані. Але ґеніяльна інтуіція, з якою великий поет Франції малює античне геройство королівської Бретанії з одної, а з другої тої сторони животворну революційну Францію у несмертельних своєю красою подобах Сімурдена й Ґавена, дає

нам тут і там змогу краще порозуміти духа Великої Революції з 1789 р., її провідників і її діл, ніж чисто історичні твори про сю епоху пера Мініє або Мішле, Тієра або Тена. Все великі поети, — й без огляду на те, чи вони такі освічені як Гюґо й Шіллер, Вольтер і Альфієрі, Шеллі й Байрон, чи такі повчаючі як Тарас Шевченко, — доповнювали й поглиблювали силою своєї ґеніяльної інтуіції правду історичного минулого і є побіч істориків її найкращими інтерпретаторами. І таким натхненим поетом нашого минулого лишається Франко навіть у тім пів-фантастичнім романі про Петріїв і Добущуків, у якім він Довбушеву леґенду поглиблює визвольно-національними моментами. А найкраще може в поемі „Панські жарти" (1887, — у збірці „З вершин і низин") — тій ідиллічній увертурі до архикниги „В поті чола" та до архипісні про „Мойсея", — де з силою, з якою навіть рівняти не можна епіки його попередників у стилю „Скита Манявського", здвигнув Франко памятник панщинним безправствам Мигуцьких та благородній, велико-мученицькій, а проте боркій вдачі українського народу. І навіть містерійна леґенда у стилю „Смерть Каїна" проголошує оживотворююче слово про те, що „раю треба нам шукати не в богів, а в на-

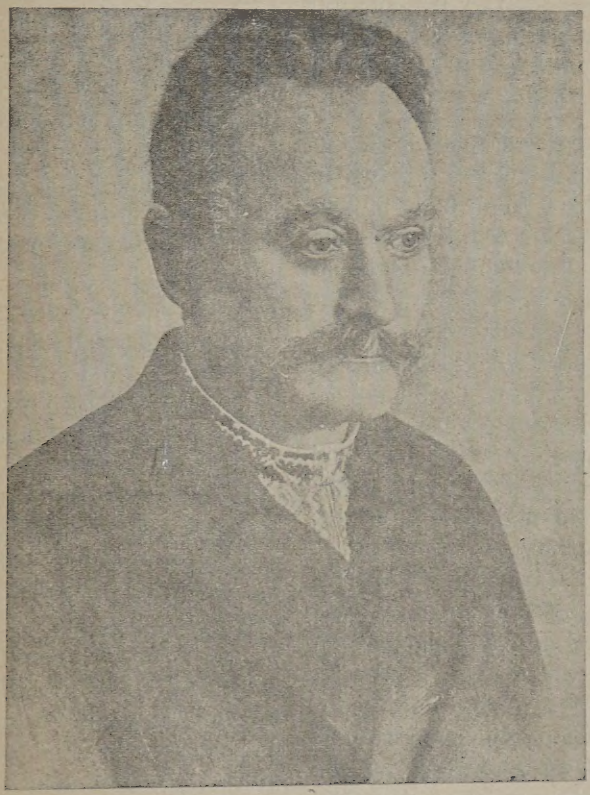

Іван Франко

ших душах і там його видвигати". А й перші перекладові твори Франка — „Каїн" (18д9), „Фавст" (1882), „Дон Кіхот"" (1891) — вибрані ним в добре зрозумілім інтересі поширення високих, гуманних ідей.

Ні, ніколи, — навіть у перших роках своєї творчости, — не є Франко розмріяним романтиком у відємнім значінню сього слова.

Адже нам не можна забувати, що Франкові поеми „Наймит" (1876) та „Каменярі" (1878), ті великі, пропамятні, крівавим потом цілих наших поколінь освячені символи і праобрази нашої національної муки й нашого національного визволення, сі колискові пісні тої нашої ґенерації, яка зі свойого лона видала Галицької Української Армії військо преславне, — се пісні ледви двайцять-літного юнака! Богом вибраного юнака у тім самім чудово молодечім віці, в якім Шілер творить огнистий протест своїх „Розбійників", а Ґете святиню молодечої духовости у „Вертепі", а великий Вольтер той перший спів французької Революції про людяність — „Адріяду". І хоч бачить гостре око молодого революціонера України недолю поневоленого наймита народу, то він розпачає так, як розпачали опісля цілі десятиліття наші дебелі модерні ліріки й десперати, пливучи по морі тьми — сотворенім здебільшого ними самими.

„Ори, ори й співай, ти велитню,
В недолі й тьми ярмо! [закутий
Пропаде пітьма й гнет, обпадуть
І ярма всі ми порвемо. [з тебе пута,
Не даром ти в біді, пригноблений
Про силу духа все співав, [врагами,
Не даром ти казок чарівними
Його побіду величав. [устами
Він побідить, порве шкарлущі
І вільний, власний лан [пересуду
Ти знов орати-меш — властивець
[свого труду
І в власнім краю сам свій пан".

(„Наймит").

Який-же се знаменний анальоґон до того пишного місця у фінале заспіву до „Мойсея", де творець сього „весільного дару для України" віщує свойому народови воскресення й його держави. Каже до того велитня повний могутньої віри, що він „струсне Кавказом, впережеться Бескидом" і стане господарем на своїх просторах від Сяну по Кубань! Так — великі поети є вірні своїм ідеалам. І той „вічний революціонер", той „дух, що тіло пре до бою", той Іван Франко — не зрадив своїх молодечих ідеалів ніколи, хоч на найвищих вершинах його завершеного шляху, на тім його Мойсеєвім Таворі — кров як із трьох терневих вінків чесне лице його заливала. І ся ґрандіозна вірність свойому визвольному ідеалови, се великомучеництво вольнодумного поета, достойне Голгофти Шевченка — се один з найкращих клейнодів у неоцінимій духовій спадщині Івана Франка. Ніщо в нього не є фразою, ніщо не вилискує поверховними блисками хитрих позоліток і орнаментів як у деяких кумедних „згуко-лірваків", „поето-піснярів" та „гучно-сумних майстро-творців" нашої доби. Ще раз: Без золота, без каміня, а голосна та правдива Франкова пісня — як Господа слово. Бо се пісня — могутньої віри.

„...І всі ми як один підняли в гору руки
І тисяч молотів о камінь загуло.
І в тисячні боки розприскалися штуки
Та відривки скали: ми з силою розпуки
Раз-по-раз гримали о камяне чоло.

Мов водопаду рев, мов битви гук
[крівавий,
Так наші молоти греміли раз-у-раз.
І пядь за пядею ми місця здобували.
Ми далі йшли, ніщо не спинювало нас.
І кождий з нас те знав, що слави нам
[не буде,
Ні памяти в людей за сей крівавий
[труд,
Що аж тоді підуть по сій дорозі люди,
Як ми пробєм її та вирівняєм всюди,
Як наші кости тут під нею зогниють".
(„Каменярі").

Слави нам не буде! Один з колишніх рецензентів перших творів Франка — Г. Цеглинський — трохи іронічно говорить про його „ідейну фармакольоґію, якої одинокий лік на всі недуги людства — се революція". О. Партицький не важиться Франкови повірити начальну редакцію „Зорі". Так звані народовці і так звані патріоти тодішньої Галичини дивляться на нього все повні трівожного недовіря, — мов ті фарисеї у святині на молодого Назорея. А ляцькі й габсбурські Миґуцькі запроторюють Франка у тюрми, між безпросвітних Бовдурів, дідів Паньків і нещасних Стебельських, раз 1877 р., а знов 1880 р., то знов у трете опісля в 1889 р. В тюрмі сидить Франко у камері вузькій як на трьох, — але в ній карається 12 чоловіків, — з яких 4-ьох спить під тапчанами, а Франко — з ласки — близь вікна, зза чого будиться рано з головою, повною снігу, або дощу. Коли втікав як гонений звір до Ґеника, то жиє три дні трьома центами, що їх знайшов у піску над Прутом. А опісля дожидає голодової смерти. Та проте Франко тоді, коли дістає з Київа від своїх 300 рублів на просвітну працю, то він точнісінько дає з того все на — просвітні книжки. Він — Каменяр. Він прорубує дорогу світлій думці просвітного, громадського й державного визволення. Прорубує її майже сам один тій цілій ґенерації, яка з печатю його Духа на чолі мала незабаром як Армія Народу сотворити славу нових, українських Термопілів, — з цілим, безумовним, безрештним, безпощадним пожертвованням свого найглибшого єства.

Як на Голгофті. Як Христос.

Хто з нас тому, з нас сучасних і потомних, — хто з нас стане чудуватися зза того, що той Каменяр, який сорок років до повної самопожертви усіх сил свойого духа й тіла гримав своїм преважким молотом об скалу темряви в нас — що той Каменяр ненавидів передовсім і без краю темряви рабства у нас? Він — божесько вдохновений поет володарських „Конквістадорів" — „Вічного Революціонера" і „Коваля сяючії зброї"? Він той Іван Франко, який у своїх „Бориславських оповіданнях" (1877), зокремаж у книзі „В поті чола" (1890) творить такі подоби порабощеного, темного, несвідомого своїх сил народу, що можна сі оповідання про нечувані траґедії висмоктуваних Довбанюків і Зелепугів назвати Дантовим „Пеклом" XIX століття, переспіваним мужицьким сином з Нагуєвич. Во істину — сей поет мусів дивитися на рабство з цілим презирством і гнівом володарської душі. Франко добачував не тільки невольника у народі, так як Шевченко. Він винує не тільки царів і нерозумних гетьманів за траґедію „В поті чола". Він більш ясно добачує обриси подлого, дурного, нужденного раба в народі, того раба, що, засівши раз на вавилонських ріках, насолоджується слезінням зза злої „долі" та все ще покірно лиже сю руку,

що його окрівавлює нагаєм. Смерть раба! — отсе один з наймогутнійших кличів Франкової творчости. Він навчився ненавидіти сього раба, коли бачив, як ті українські раби конали за інтереси ненаситних Констрікторів у Бориславі, а той жидівський Борислав — сміявся. І тоді, коли бачив, як свої люди кидали йому колоди під ноги, як ті-ж українські раби збитою лавою, сперті на баденівські плечі, стали між ним і катедрою української словесности на львівськім університеті, й не дали йому її, йому, Іванови Франкови, сьому світилу між ученими цілої Славянщини у XIX столітті. А дали її комусь, хто проголосив світови, яких то мудрощів навчився Тарас Шевченко в польського пана, — Адама Міцкевіча. Підлість і вбивча глупота останніх рабів між дітьми України — ось джерело, з якого плило те страшне, мов Спасителевий гнів вражаюче: „Не люблю Русинів" — від якого душа Франка була прескорбна до самої смерти. Та проте, — який все наново животворний його спів! Яка вічно обновлена, як скала могутня його віра у воскресення народу! Неначеб чудовий провідний мотив перших його творчих років звучав йому щораз величавійшими акордами аж до кінця, аж до тої хвилі, де з тисячів молоденьких грудий залунав державний гимн молодої України:

Не пора, не пора, не пора...

Справді — який усе наново животворний його спів! Чисто особистої лірики, тої лірики, замуженої нетрами власної душі, що опісля стільки порожнечі й пустої фразеольоґії внесла в нашу поезію останньої доби, — у Франка дуже мало. Те все, що він — иноді з глибин наболілої душі у дальших збірках співає про себе самого, се найконечнійші, найстихійнійші вислови його цілого життя і цілої духовости („Із днів журби", 1900 р., „Semper tiro", 1906 р.). А любовні скарги героя його одинокої у своїм роді ліричної драми „Зівяле листє" (1886-96) — властиво вражаюча психольоґія безнадійного кохання самотної, переніженої душі взагалі — і як такі виходять своїм духовим кругом далеко поза те, що називається субєктивною лірикою. А зрештою — скільки траґічної краси в тих скаргах, яким одначе вміє великий поет протиставити опісля цілі ряди гармонійних своєю зрівноваженою фільософічною духовністю думок і поем у стилю збірок „Мій Ізмаград", „Поеми" і др. Те, що тут являється як спроба фільософічної лірики в нас, якої овид поширює Франко поетичними сюжетами із вселюдського письменства — можнаб достойно оцінити тільки в окремій розвідці. І таксамо глибінь тих суспільних картин, що їх Франко розгортає в таких своїх романах як: „Основи суспільности" (1894), „Перехресні стежки" (1900), та „Великий шум" (1907), або в оповіданню „Для домашнього огнища" (1897). У своїх драмах і комедіях і навіть у поемах для дітей.

Словом, — монументальна праця всетворчого каменяра, якої Він протягом 40 років не перервав ні разу.

Нехай, що — „други і недруги гнівнії й сердиті і нас і намір наш і діло наше клянуть" — скрізь, починаючи від останніх рабів у Львові, кінчаючи на парижських констрікторах і Ґольдкремах. Нехай!

„...Ми знали се, і в нас не раз душа [боліла,
І серце рвалося і груди жаль стискав.
Та сльози, ані жаль, ні біль пекучий [тіла,
Ані прокляття нас не відтягли від діла,
І молота ніхто із рук не випускав."
(„Каменярі").

І не випустить з нас його ніхто, великий, незабутній, святий поете українського Визволення! З Духа твойого печаттю, жаром його надихані, любовю твоєю понад моря, понад бори, понад гори двигані — вигубимо рабів у нас до тла, ясною зброєю, викованою твоїм Ковалем, опережемося і ще раз на Ляха підемо — за державу нашу торощити його, по слові Твойому. Як Твої лицарі:

Що за нами — хай навіки
Вкриє попіл життєвий!
Або смерть, або побіда!
Се наш оклик бойовий".
(„Конкістадори").

Др. Остап Грицай.

„ІНТЕРНАЦІОНАЛ".

Інтернаціонал —
То наша Русь Єдина!
Кують наш педестал
Огонь і хуртовина.

Ще, ворогам на страх,
Вся Русь з руїн повстане!
Здіймай червоний стяг, —
На наш вік дурнів стане.

Святії гасла кинь,
Повий їх пахом крови —
В пропасниці горінь
Струснуть життя основи.

Хоч нашій голові
Й не личить у короні,
То нишком у Москві
Возсядемо на троні.

Дістане наш батіг
До всякої до спини:
Впадуть до наших ніг
Народи і країни.

І вже, як уся Русь
На світі запаніє,
То хто-ж нам „не корюсь"
Тоді сказать посміє?

Інтернаціонал —
То наша Русь Єдина:
Кують наш педестал
Огонь і хуртовина.

Спиридон Черкасенко.

ЧАЙКА.

Раз весела мати-чайка
Угору злетіла
І зі щирого серденька
Так залебеділа:
— Який гарний сей світ Божий!
Сонце світить, гріє...
А землиця серед квітів
Мов рай зеленіє!
Під кущем там, у гайочку,
Гніздечко я звила,
Там і діток своїх любих
В затишку лишила.
Як проспляться, мої любі
Діточки сіренькі,
Полечу я й обцілую
Їх дзюбки маленькі.
Червачків їм назбираю
І сверщків товстеньких,
Накормлю я діток своїх,
Чаєнят сіреньких.
По полях і сіножатах
Бігає вже чайка
І збирає корм для діток,
Мов добра хазяйка.
Прилетіла під кущ мати
Діток годувати, —
Защеміло серце в неї
Й почала вмлівати.
Замісць діток — краплі крови
В гніздечку застала...
Дітьми її яструбиця
Сьогодні снідала...

П. В. Чайковський.

Дванайцять Братів

Недалеко Січі в своїм зимівнику проживав старий Запорожець Сергій Ведибіда з жінкою Мотрею та діточками, котрих було рівно дванайцятеро і то самі синочки, як дубочки.

Старий Сергій не міг натішитися своїми синами-соколами. Як виїдуть у степ, та й заспівають пісню, то Сергієвій радости краю нема. А як приїзджають бувало до Січі, то Запорожці сміючись говорили:

— Іде Сергій зі своїм „курінем".

Не в одній битві Ведибіда, окружений своїми синами, завдавав хлосту ворогам. Не мало ран усі вони мали на своїм тілі, не мало усякого добра придбали.

В 1635 р. козацький гетьман Павлюк розпочав війну з Польщею, та не пощастило козакам. Під селом Кумейками Ляхи перемогли козаків і богато їх загинуло в крівавій і завзятій боротьбі.

Ведибіда і його сини бились як льви. Сергія сильно поранено в праву ногу і ліву руку, так, що домів привезли його. За пару місяців рани почали заживати, але вже не годен був старий лицар сісти на коня, і рука була безвладна. Журився він сим, та нічого не вдієш.

Одного дня дали знати, що загін татарський зявився недалеко і грабить зимівники козацькі.

— Збирайтесь, діти, — сказав Ведибіда до синів. — Я не поїду з вами, бо вже не годен, сидіти-му у дома на приспі, наче та баба, а ви, сини мої, соколи, і за мене Татарві всипте.

За годину часу дванайцять братів, дванайцять соколів летіли на бистрих конях товариство від невірних боронити.

Розпочалась битва, Татарів було у троє більше і не мало полягло козаків, заки розбили бісурменів, що зараз скрились в степу.

Старий Ведибіда цілий час сидів на приспі, пакаючи люльку, та усе за своїх синів думу гадав і журився ними, знаючи їх відвагу і горячу кров.

Та й не дурно журився Сергій; видно, що батьківське серце біду передчувало.

Відчинились ворота і вїхали вози, а на них лежало десять домовин, а на однім возі двох братів тяжко ранених.

Закамянів Сергій, затремтіло серце, заголосила мати, заридали жінки-удовиці.

Знесли домовини і цілу світлицю заставили.

— Дітоньки мої, соколятка мої! На кого-ж ви мене покинули? — промовляв Сергій, обходячи домовини.

Смутком наповнилась ціла хата і увесь зимівник.

У ночі і поранені сини померли. Дванайцять братів віддали життя за нарід свій, за друзів своїх.

Сергій сидів неначе скамянілий; його загартоване серце корчилось від болю, бо той біль був занадто великий, а утрата страшна.

Викопали близько зимівника велику яму і при великім здвизі козацтва положили в неї дванайцять домовин.

Загреміли мушкети в честь поляглих. Козаки шапками, приполами високу могилу висипали і назвали її „Могила дванайцять братів".

Сумно стало на зимівнику, пусто. Від ранку до вечора сидить Сергій на приспі і пакає люльку та за синами сумує. У вечір, підпираючись палицею, шкандибає до могили і за душі синів молиться.

Не довго протягнув Сергій; заледви пів року і попращав сей мир.

— Іду до моїх любих синів-соколів, — казав умираючи, та просив поховати його біля могили.

Волю його учинили, розкопали могилу і положили домовину з тілом Сергія Ведибіди. З синами спочив батько.

Як загремить труба Архангела звіщаючи живих і мертвих про останній Страшний Суд, встане тоді батько з синами і скаже: „Хто більше любови творить, як той, хто положить душу свою за друзі свої".

Забулось, минулось, могили з землею зрівнялись. Ніхто, або мало хто, згадує нині великі діла наших предків, а нікчемні слабодушні нащадки ще й насміхаються над ними; слово „козак" роздражнює їх перекультурений слух.

Слава борцям за віру і волю народу, запорожським лицарям і хай буде вічна ганьба зрадникам і душителям волі нашого народу!

Дмитро Тягнигоре.

Козацький наскок на ворогів.

УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДОВІ.

Та прийде час — і ти огнистим видом
Засяєш у народів вольних колі,
Труснеш Кавказ, впережешся [Бескидом,
Покотиш Чорним морем гомін волі,
І глянеш, як хазяїн домовитий,
По своїй хаті і по своїм полі.

Іван Франко.

Три Марії

Як би ви були йшли, скажім, тому трийцять і пять літ дорогою зі сходу на захід або в противну сторону недалеко на полудне від річки Саскачевану, в тих околицях, де ся річка дотикається своїм руслом 56 і 57 тавншіпу, то ви, йдучи викрутасами на всі чотири боки тодішною дорогою, — се значить, то на північ, то на полудне, то вгору, то вдолину, — і вилізши на один із богатьох горбків, або таки горбів, побачили-б були з нього через прогалину ліса щось таке, як малу стирту сіна, а коло неї дві чи три менші й більші копички. Се так здалека, але коли-б ви вилізли були вже на послідний горб, то ви були-б побачили, що ся стирта мала щось таке в роді вікон і дверий, а копиці мали лише двері.

По сих прикметах вам відразу стало-б було ясно, що се була оселя давного переселенця. Як на той час, маючи довкола себе непроглядні дикі хащі, то ся знахідка справила-б була для вас як найбільшу приємність з тої причини, що ви певні були-б, що там вас почастують чаєм та хлібом з муки меленої на жорнах, — впрочім тоді не приточувано до хліба компліменту „меленого на жорнах". Був тільки хліб. Сяк чи так ми певні, що вас були-б почастували, бо був тоді такий звичай і ми певні також, що ви в той час, у тому місці навіть і не подумали-б були про паляницю з яблок (пай), про малай (кейк) про курочку чи когутика в сметані, та про инші „цивілізовані" їдомі річи, хочби навіть і про „запіканку". Тоді для вас горнятко чаю й кавалок хліба були-б були основою вашого думання, розуміється, коли-б ви були голодні.

Але ми відбилися з нашої дороги і стрільнули туди, куди не ціляли. Ми хотіли провести вас крученою індіянською дорогою, вивести вас на горб, щоб показати вам господарство Клима Сельчука з перед трийцять й пять літ, зацікавити вас, а потім стягнути вас із того горбка крученою стежкою до воріт, де ви мусіли-б були відсунути дві ворині, що служили за ворота, а потім знов ви підійшли-б були непомітно, — тоді ще не було псів у сього господаря, — під хату, а там ви настрашили-б були троє дітей, що шурнули-б до хати, як суслики, а вкінці ви побачили-б були на порозі господиню дому, що здивовано розглядала-б вас від ніг до голови й потайки питала-б себе думкою: „А се що за віра?" Так ми думали зробити, але нам не повелося. Ми, як тільки показали вам хату, то відразу зїхали на чай і на хліб, забуваючи, що в тій хаті в тім часі жила також Климова дочка, Марія, з котрою ми думали познайомити вас. Отож, щоби вас не мучити, бо можливо ви ще в молодих літах, то ми приступимо до властивої сторії.

Час, коли ми вели вас отою крученою через ліси дорогою, був десь пізно вже по празнику святих апостолів Петра й Павла. Ви знаєте, який се час, — літо в повній силі. А щоби ви таки доббре зрозуміли, то се був якраз той час, коли люди сіно косять. На

жаль, у той час люди не косили сіна косарками, лише косами й жали серпами. А се з тої простої причини, що косарок не було за що купувати, а по другому, не мали вони богато худоби. Хвіст, два-три, то були цілим богацтвом. Щоби напрятати сіна для сих двох-трох хвостів, люде вживали сили до косарок домашного виробу, себто жінок, хлопців і дівчат.

Найбільшою силою в час кошення сіна у Клима Сельчука була дочка Марія. Хто бачив сю дівчину в той час, то не міг так бачити, щоби не залюбитися в ній. Вона в той час мала майже вісімнайцять літ; трохи присадкувата, пропорціонально присадкувата, коли так можна сказати; мала русявий буйний волос, кругле, запалене сонцем, лице, грубі мускулисті рамена, грубі, мов довбеньки, повні мозолів руки, рівний, мов виточений, стан, повні, подрапані будяками та травою, литки, що подобали на мережані рожеві панчохи і повні, певні себе, широкопяті ноги. Як вона щиро сміялася, то показувала два ряди білих, як сніг, зубів. В неї тоді світилися молодістю великі сиві очі, за що ви були-б дали своє життя, коли-б в них заглянули.

Отака то була Марія. Черства, моцна й здорова й гарна, дійсна окраса господарського добробуту. Не ходила вона нікуди, бо не було куди, крім того, що йшла раз або два рази в місяць на почту віддалену пятнайцять миль, і одночасно й до крамниці на купно. Се післанництво чи краще подорож була для неї найбільшим празником помимо того, що вона йшла пішки, бо вона певна була стрінути там гурток дівчат і хлопців, що також так, як вона, приходили на почту більше для розради, як за листами. А ви вже знаєте, що робить молодіж, коли зійдеться. Всеж таки, щоби вам пригадати, то скажемо, що дівчата, як звичайно, з великим заінтересованням шепчуть поміж собою й крадьки ще з більшим заінтересованням приглядаються на хлопців, що звичайно, декотрі з них, поштуркуються між собою, перекидаються голосними компліментами, — се так, щоби дівчата чули; лускають горішки, курять і цілий час лицем звернені до дівчат. В сім замішанню буває таке, що припадково четверо очей стрінеться з собою, — якось так припадково й так якось сильно, що вони вже чомусь шукають себе раз-у-раз взаїмно між иншими очима. Щось приємного, щось любого, щось ласкавого, щось утішного, щось далекосяглого, щось такого вони одні в других побачуть, від чого їх серця скорійше бються, їх віддих хвилюється, їх мова завмирає, їх лиця рожевіють. І шукають вони себе— шукають, шукають, шукають, притягаються до себе і дивитеся, дивитеся, а сі четверо зачарованих очей вже чим раз близче, близенько до себе зійшлись. Мова хлопця й дівчини, що очима знайшли себе, така тихенька, така ласкава, така стидлива.

Марія ходила на почту раз чи два рази в місяць пішки пятнайцять миль, де стрічала дівчат і хлопців, а що почта в ті часи була централею всіх новинок, що до неї приходили й від неї розходилися, розуміється, устно, то Марія начерпувала тих новинок у свій мозок і несла, розносила їх у свою околицю. Се була перша розрада. А друга розрада була та, що вона познакомилася там з хлопцями і один таки так залюбився в ній, що відважив-

ся сватати її. І от хлопець, йдучи пішки направці понад двайцять миль до Марієної хати, застав її несподівано на сіножаті. Ся несподівана стріча збентежила хлопця; він мав инакші пляни в голові, як і що говорити, сподіваючись застати її в хаті, але тут на сіножаті се була вже инша справа. Однак треба було йому щось сказати і він почав.

— Боже помагай! — привитав він її, постоявши хвильку та приглядаючись, як вона завзято жала серпом траву.

Марія, здається, перелякалася трошки, бо раптом піднялася, глянула на свого гостя досить здивовано, але, пізнавши його, вона втерла рукавом піт з чола, усміхнулася легенько й не скоро відповіла на привіт.

— Ти чого аж сюди заліз? — запитала вона по хвилині, приглядаючись йому і зараз таки почала складати копичку буйного, переплітаного густо горішком, сіна.

— Я вибрався на польовання і несподівано аж сюди заблудив, — відповів парубок. Василь Шерстюк називався він.

— Ти, певно, вийшов полювати печериці, — сміючись говорила Марія, сівши вигідно на копичці. — Полювати без стрільби, ха, ха, ха...

Василь побачив, що здорово пробрехався. Дівчина відняла йому навіть ту хитрість, що-б подумати, що йдучи на польовання конечно треба мати якесь оружжя. Він забув про се.

— Сідай, як хочеш, — сказала Марія, побачивши його заклопотання. — Згреби собі сіна й сідай.

Василь послухав. Нагріб копичку сіна близько Марієної і сів, здихнувши тяжко.

— Ти вже наробив сіна? — запитала Марія посмішкуючись і придивляючись йому, прижмуривши очі.

— Я не робив, бо не мав часу, — відповів Василь, зігнувши голову, наче винуватий.

— А що ти робив?

— Я будував хату на своїм „гомстеді".

— Вже скінчив?

— Ще треба мастити.

— Ти певно хочеш женитися? — запитала Марія і зареготалася так голосно, аж лоскіт рознісся по лісі.

Я, те, я... — якав Василь не знаючи, що відповісти.

— Я, те, я хочу женитися й прийшов тебе сватати, — поправила Марія і ще раз дзвінко засміялася.

— А хоч би й так, то що в сім злого? — спитав Василь відважно.

Марія, почувши сі слова, відразу споважніла. Мимоволі взяла стебло грубої трави і завзято гризла його, споглядаючи задумчимо на свої ноги. Вона ще не думала про своє весілля; воно для неї було ще десь далеко за водами, за горами, аж тут жених сидить вже на сіні, готовий женитися, хоч би й сьогодні. „Що йому відповісти?" — питала себе. „Чого я така дурна й тягнула його за язик говорити про женячку?", — сварила себе в думках. „Чи я його люблю?" — повстало питання в її голові і в тій таки хвилині вона глянула на парубка поволеньки пересуваючи свій зір від голови до ніг, а потім від ніг до голови, задержуючись на його руках, на його плечах, на його лиці. „Нічого собі", подумала оглянувши хлопця. „Не знати яка в нього вдача?", питала себе. „Ану, спробую".

— Поможи мені вижати сю сіно-

жать, — сказала Марія перериваючи мовчанку.

— Маєш другий серп? — запитав хлопець, схопившись з свого місця.

— Я принесу мамин! — сказала дівчина й побігла до хати.

За кілька хвилин Марія й Василь завзято жали серпами траву. Сонце пекло, комарі кусали й докучали, піт пивши його за руку. — Ой, — крикнула, побачивши рану.

— Ет, то нічого великого, загоїться, — сказав Василь згинаючись, щоб знов жати.

— Не будь дурний, — крикнула мимоволі Марія і силою притягла його руку до себе. — Ц-ц-ц-ц — цикала вона, оглядаючи рану. Мізинний па-

Лани пшениці на канадійських преріях.

ллявся, але вони жали, жали, жали без відпочинку, тільки крадьком споглядали одно на другого й пробували показати свою більшу звинність у роботі.

— Ти що зробив? — Запитала нагло Марія, побачивши, що Василь стискав долоню, а з поміж пальців червоніла кров.

— Драпнув серпом руку, — сказав він і зігнувся, щоби знов жати.

— Покажи, — сказала Марія, вхолець разом з кавлаком долоні розділені були серпом майже до самого запястка. — Держи так, — приказувала вона похапливо, стуливши рану, — я зараз перевяжу. — Вона оглянулася довкола, бліда й перестрашена, чим би то перевязати, але там не було нічого відповідного на перевязку. Марія глянула по собі й спинилася на своїй спідниці. Не надумуючись, вона сіла й видерла з неї широкий пас до споду, схопилася на ноги, вхопила руку

і перевязала ціпко. — Держи отак до гори, щоби кров не текла, — говорила приказуюче.

По скінченні сеї примітивної операції Марія й Василь стояли мовчки, наче громом прошиблені. Ані вона ані він не знали, що з собою робити. Василь почував, що йому стидно й млісно й ще якось так, чого він не міг зрозуміти. Рана почала пекти, боліти, йому хотілося пити, сісти, однак він стояв як вкопоний і пробував усміхатися до Марії. Та його усміх виходив такий скривлений, такий чудернацький, що замісць прогнати з Маріеного лиця страх і сум, він нагнав її жалю, що вона аж залилася рясними сльозами.

— Болить? — запитала Марія по хвилині, коли побачила, що його вимушений усміх щез з лиця.

— Ні, — відповів Василь і знов болісно усміхнувся.

— Сідай тут, — сказала Марія складаючи купку сіна, — а я принесу свіжої води. — З сими словами вона вже бігла десь туди в ліс, а Василь, скривившись з болю, не сів, а ляг, положивши голову там, де мав сідати.

— Пропало літо! — подумав Василь, — аби хоч довго рана не кисла. — Що скажуть тато, як вернуть з роботи в осени? Волам сіна не напрятав ще, хати не скінчив, цілини не орав ані скиби. Одною рукою нічого тепер не зроблю. Яке лихо заставило мене йти сюди? Падькався Василь. Так застала його Марія.

— Болить? — запитала чутливо Марія.

— Ні, — відповів Василь, глядячи на скровавлену руку.

Вона йому не вірила й заплакала. Чого плакала, вона не розуміла, але відчувала, що коли-б не встид, то вона мала-б дуже велику охоту приклякнути коло нього, положити свою голову на його груди і по дитячому виплакатися та солодко обцілувати його лиця й сим відплатити йому свою провину, бож вона уважала, що сей припадок стався через неї.

— Напийся води, — сказала вона, постоявши кілька хвилин, як перший вибух плачу проминув.

Василь піднявся, Марія піддержала ведро і він напився води та знов ляг. Відставила ведро під кущ, підійшла до нього, сіла побіч його голови і відганяла галузкою лози комарі. Високі тополі, що росли довкола сіножаті, кидали на них свою тінь; сонце хилилося до заходу; спокій царив усюди; Марія час від часу відхлипувала й вздихала тяжко. Се так тяглося кілька мінут. Василь, не знати чи з розпуки чи навмисне, відкинув свою здорову руку на бік і як раз трапив на її руку. Їх руки почали мимоволі стискатися, наче дві приятельки виталися, щиро виталися. Обидві скровавлені. Його рука почала корчитися якось так, що навіть цілу Марію тягла десь туди, до Василевих грудей. Непомітно, тихенько якось так все те відбувалося і вкінці...

— Маріє! Маріє! А йди вже до хати! — Дався чути голос десь з ліса.

Дикі курки не так скоро злітають, коли між них вистрілити, як злетіли Марія й Василь з свого сидження, почувши голос. Марія наперед, а Василь за нею, але вона побігла, як серна, в одну сторону на схід, а він пігнав, як олень, навправці лісами на захід.

Зайвим розказувати те, що Марія й Василь розмовляли між собою зараз по тім, як їх руки звиталися. В кілька

тижнів пізнійше по тій розмові, десь перед празником св. Михаїла Архистратига, Марія мешкала вже в новозбудованій хаті, яку вона сама вже й вимазала, і її саму кликали вже, рідкі ще в той час сусіди, Шерстючкою.

II.

Ви можливо навіть явно скажете: щож тут такого цікавого, що якийсь там Василь полюбив якусь там Марію, прийшов до неї в будень, помагав жати серпом сіно, розрізав руку, а потім оженився з нею? І ми так само скажемо: що тут цікавого? Але не так каже Шерстючка. Їй вже, Богу дякувати, пятьдесять і три роки скінчилося і вона навіть тепер, коли згадає те своє, як вона сама називає, „на копиці сіна" сватання, то аж лягає зо сміху. Для неї се найсолодший спомин. І нераз вона, як розохотиться й пічне своїм внукам розказувати про ті старі часи, то вони аж роти роззявляють слухаючи. Вона й чужим те саме розказувала й розказує.

— Ги-ги-гий, діточки мої любі та милі, — се так вона починала розказувати чи то внукам чи сусідам, — що вам тепер! У добрі виросли, у добрі живете та ще й нарікаєте, що зде вам. Коли би я се добро мала була тоді, коли лише віддалася, то я не знати як би була дякувала Богові. А то що? Мене мій покійний Василь засватав на „копиці сіна" (тут вона звичайно заходилася сміхом). От тато мій покійний прийшов з роботи, приніс мішок білої муки та й кілька кавалків солонини, чаю та трохи цукру і з тим ми весілля відбули. Покійний Кость, Біндячком його прозивали, був музикантом, але ніхто не танцював, бо не було від чого. Він щось там дринькав, дринькав та й не міг нічого віддринькати на сухо. До шлюбу ми йшли щось чи не сімдесять миль, ніби їхали волами, але то все одно, я скорше зайшла-б була пішки. Я тоді ноги мала, ги-ги-гий, не такі, як тепер, трухляві, як стара верба. Не мала я ані вінка купованого, ані вельона, ані білої шовкової сукні. Мій покійний навіть не знав, що таке є десь на світі. І поженилися ми, і взяв він мене по весіллю до своєї хати. Рука його (тут вона дослівно розказувала, як він руку розтяв серпом) ще не загоїлася була, а тут хата не мащена, ну, нічого нема. Але я мала тоді руки, (тут вона оглядала з жалем свої чорні, спрацьовані руки, що скорше подобали на сухі скипки) такі руки, що підкову могла була колись розігнути. Я ту хату обліпила, вимазала піч, і вже як перший сніг упав (тоді якось пізно зима почалася), наша хатчина була вже готова.

Дальше розказувала вона про своє переживання та ріжні пригоди, але що ми не маємо на ціли розтягати нашого нецікавого оповідання так, як вона розказувала нам, то тільки спинимося на тім, що в рік пізнійше, природно, приніс бузько Василеві й Марії донечку, котру вони також охристили імям Марія з тої простої причини, що вона вродилася десь близько до чи по другій Матці Божій в осени.

І колиб ви були йшли вісімнайцять літ пізнійше по Маріїнім весіллю одною з тих доріг, що ведуть з полудня на північ, трохи дальше на захід від місця, де ще проживав старий Сельчук, то ви булиб здалека побачили велику червону стайню, а трошки дальше, під лісом, велику, вибілену вапном, хату. Як би ви були запитали когонебудь,

хто там мешкає, то, звісно, відповідь була би така: „Та то там Василь Шерстюк мешкає. Що, ви не знаєте?" А коли-б ви були тоді таким собі хлопцем, ніби „шпортом", і запитали про Шерстюка якогось принагідного сусідського хлопця, то він, ми певні, оглянув би був вас від ніг до голови, змірив очима вашу силу, а потім пішов би за вами назирцем, прийшов би був до Шерстюка позичити тачок, а в вечір підсів би був на вас у кущах з дручком в руках. Сі такі напружені дипльоматичні відносини виринули були з тої простої причини, що та вибілена вапном хата була теплим гніздечком, в котрому виховалася під дуже спеціяльним дозором молода сімнайцять-літна Марійка, дочка старої Марії Шерстючки. В неї в сю Марійку, втілила її мама всю свою первісну красу: такий самий стан, тільки трошки делікатнійший; таке саме волосся, тільки яснійше й розкішнійше; такі самі великі сиві очі, тільки принаднійші; такі самі личка, тільки повнійші, і з ямочками по боках; такі самі ручки, тільки без мозолів, і пальчики більше витягнені; такі самі ноги, та ні! Про ноги ми не знаємо нічого, бо вони були вбрані, по закону тодішної моди, в білі панчохи й жовті черевики. Отака то була Марійка — красуня на цілу околицю. І за неї то хлопці (вони не ждали, щоб вона прийшла на почту) розбивали собі голови.

Стара Марія шанувала свою Марійку, як то кажуть, як око в голові. І хоч вона, Марійка, одідичила була мамину охочу вдачу до праці, і вже змалку все вишукувала собі якусь роботу то в хаті, то літом у городі, то на обійстю, а в осени вибігала на поле снопи складати і навіть сіно скидала в копиці. Але сі дві послідні роботі вона робила крадьки від мами, бо вони, на думку мами, не належали до жіночого, а спеціяльно для такого дівочого роду, як була Марійка. І часом, як мама сварила її за той „гріх", що вона складала снопи, а вона на свою оборону пригадувала мамі її власне дівоцтво, то мама трохи з гумором і притиском казала: — Мовчи, мовчи, я не хочу, щоби тебе якийсь сватав на копиці сіна так, як мене тато сватав. Твоє місце в хаті й городі, як хочеш.

Очевидно, в таких ласкавих обставинах Марійка росла так, як добре обполена, обсапана, підливана квітка в квітнику. Очевидне також було й те, що вона не могла не мати обожателів з сторони хлопців, що природно люблять такі квітки, як Марійка. І росла вона й цвила вона, але не знала так, як і кожда дівчина не знає, яка доля її чекає. Хлопці, як хлопці — неділями, святами, вечорами повно їх в Марійній хаті. Вона їм грає на ґрамофоні, або всі спільно грають у карти, або жартують. Вона глядить на них, примічує, але кождий з них має якусь хибу. Не такі вони, як повинні бути, щоб задоволити її смак. Нема між ними такого лицаря уявленого: молодого, високого, з орлиним носом, та з чорними кучерями, такого, як отой, про котрого в казці їй мама розказувала.

І нераз, не одної місячної ночі, як хлопці розійдуться, і всі хатні підуть спати, вона сяде собі край вікна, відсуне фіранку й дивиться, дивиться на той місяць золотий. Дивиться в облаки на зірки й ворожить собі долю. І здається їй, що вона бачить, що десь там ізза місяця молодець виїзджає. Шовковий білий жупан на нім зірками, золотом обшитий; шолом на го-

лові його з срібла викований; кінь під ним білий, вогнями з ніздер дише; спис на плечу його мов стріла огненна. І їде той лицар, звізди йому з дороги вступаються. Він їде прямо до неї, прямо до вікна, де вона сидить і ожидає його...

Тим часом мама її трошки инакше думала. Ніби більше практично. Вона ніби також хотіла, бажала для своєї дочки лицаря, але знаючи те, що лицарі вже перевелись, вона конечно постановила дістати на зятя „пана". На її думку такий „пан" мав походити з міста й бути богачем, мати богато грошей. Вона думала, що не випестила свою дочку на те, щоб віддати заміж за фармерського хлопця, за котрим, більше як певне, вона, віддавшись, буде мусіла доїти коови, годувати свині, збирати коріння, а може ще й орати й волочити. І щоб від сеї „каторги" освободити донечку, мама наказувала її, щоби вона стереглася, і не залюблювалася з жадним з тих хлопців, що до неї залицялися.

Але мало коли так стається, щоб дівчина змогла вдержати своє серце так, як мама хоче. Живе воно, ви се знаєте, бється, тріпочеться, а що уявлені лицарі не приїздять, то воно якось так нехотячи вибере собі одного лицаря з хлопців, що є, як то кажуть, під руками. І Марія вибрала собі, — навіть не знала коли. Щось тягло її до нього розмовляти з ним, гуляти з ним, йти з ним, а навіть найтяжшу роботу вона з приємністю булаб з ним робила. Яка сумна була вона, як його не було між хлопцями! Вона сердилась чогось, на танці сідала між старших жінок і і відмовлялася танцювати з иншими,

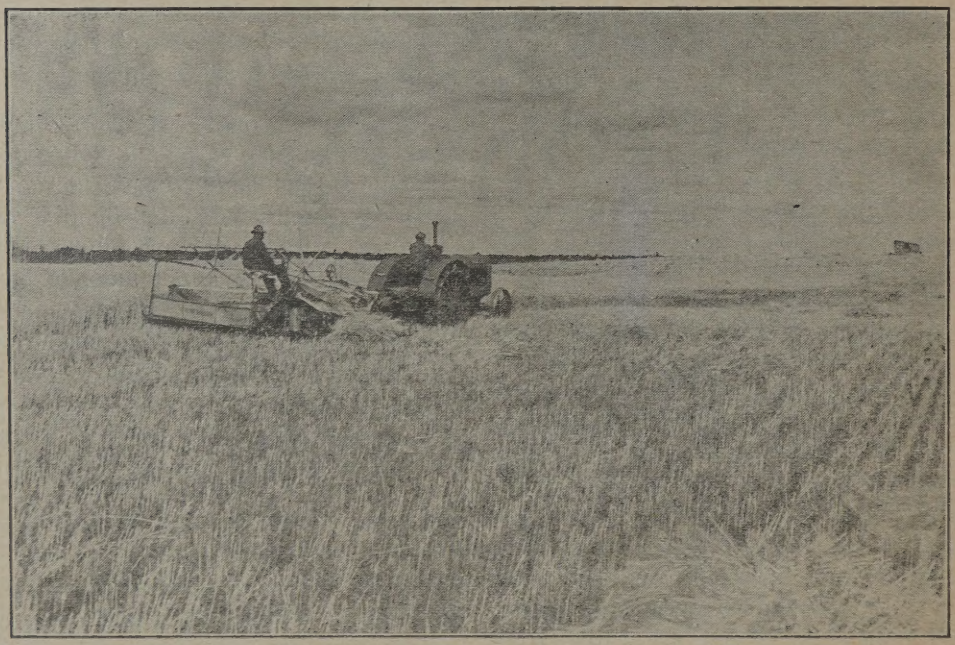

Жнива в українських переселенців в Канаді.

а в дома, як хлопці приходили, але його не було, то Марія виходила з кімнати і заглядала на дорогу, або літом йшла в город або, ну, вона нетерпеливилася, хоч в дійсности не знала чочому. Але як він зявився, прийшов — хоч він не був один із тих, що, як то кажуть, „шпортуют", тільки собі звичайний, не богатого тата хлопець, що знає свої границі, то вона неначе на світ народжувалася.

Але ні одно ні друге не признаналися до „гріху". Любили вони себе взаїмно лише очима, хоч одно про одного не знало. Вона боялась сказати йому, що його любить і він боявся сказати їй те саме. Все-ж таки ся тайна з обидвох боків не перескаджала їм бути щасливими; потайки думати одно про одного, відчувати приємність присутности одно коло одного; погуляти та побалакати собі взаїмно.

Аж сталося таке, що вони змушені були признатися. А було се так. Одної суботи десь перед жнивами, в косовицю, Василь Шерстюк приїхав з міста й привіз з собою гостя. На перший погляд гість виглядав на „пана" з міста. Убрання його було, як то кажуть, з „кофами", капелюх круглий, з під котрого сторчав великий жмут чорного кучерявого волосся, — се так по тодішній моді. Штани в клубах широкі й клинами звисали вдолину до черевиків з грубими носиками. Сам собою він був досить круглий. Товстий підголений карк і кругла, сина, свіжо виголена, твар. Простий кавчуковий ковнірець блищався, як бляха, а в краватці стреміла велика цвитуча шпилька. На грубих пальцях мав кілька перстенів, а в камізольці повно олівців. Дивився „згори" крізь великі окуляри з золотими рамцями, що присилені були ланцюшком до вуха. Говорив тарабанщиною, тобто українсько-анґлійською мовою витвореною спеціяльно для вжитку таких „панів", як він. В місті представили його Василеви як великого богача, а по дорозі він дуже скромно говорив лиш про десятки тисяч долярів і про якісь копальні золота та оливи. Приїхав сюди, в сі околиці на проспекти за оливою й за вуглям, і сподіється перебути тут що найменше місяць і дуже радий, що трапив на Василя Шерстюка, в котрого потім, як йому розказували люди, він буде міг перебувати. За станцію він буде платити пять долярів за тиждень, так, як платять в місті, впрочім він заплатить і більше за клопіт, що ніби його присутність буде справляти для господині дому. Казав, що називається Віліям Сайдер. Таке прізвище він прибрав собі ради бизнесу, бо дійсне його прізвище було Джус і Анґлійці не годні його вимовляти...

Шерстюк, слухаючи так дорогоцінної розмови „пана" Сайдера, не дуже то довіряв. Але знаєте, як то какажуть старі люде, доброму брехунові то й Бог повірить. І поки вони доїхали до дому около трийцять миль дороги, то Шерстюк чувся навіть гордий, що везе таку велику „рибу", пана з міста... Він навіть заїхав „боґою" аж під саму хату, щоб пан не турбувалися та не поваляли черевиків йдучи до хати...

Тогож вечора в Шерстюковій хаті був рух. На дворі ще за дня пищали когутики, а потім лиш цюк! Лоп, лоп, лоп і тихо... На кухні було більше горшків як звичайно, і щось там варилося, пражилося, кипіло, а Шерстючка увихалася коло того всього, румяна,

запишена, усміхнена, то досолювала, кушала, закришувала і все з тою одною, впертою думкою, що їм прислав Бог такого зятя, якого вона сама бажала. А зять тим часом, струджений — як звичайно пан буває — довгою дорогою, спочивав у вистеленім ковдрами та подушками ліжку та сміявся в кулак.

Ми можливо не правильно поступили вживаючи так нагло слово „зять". Ще нічого не було, — так ви скажете, — ще нічого не знаємо, а тут вже зять та зять. Отож щоби не ширилося між нами мильне поняття, то Джус або Сайдер, — як хочете, так ми скажемо коротко таке: Василем звіть — через добрих людей довідався, що Василь Шерстюк в такій то місцевості добре стоїть фінансово, має дуже гарну дочку і сю дочку її мама постановила не видати за фармера, але за пана з міста. Отже, Василь Джус, почувши сю новинку, постановив задоволити Шерстючку доставляючи їй в своїй особі того, що вона бажала. А що він не мав нічого до страти ні морально, ні матеріяльно, він збогатив кількох дівчат, що працювали в місті по ресторанах, уділами на золото й оливу, позичивши грошей у них на доробок, убрався так, як ми вже вам описували його і от він вже лежить у подушках та мріє кілько то старий Шерстюк дасть з дівкою віна, бо він чув, що дві тисячі долярів, але як на його рахунок, то він певний, що Шерстюк вже цілком по його стороні. Сам Шерстюк добродушний, піде за жінкою, а дівчина...

Але ми припинимося тут на хвильку і будемо з иншого боку забігати. Як вечера була вже готова на столі, і коли Шерстючка засвітила всі лямпи, які були в хаті (ще й позичила дві в сусідів), вона шепнула свому чоловікови: — Іди та проси їх до вечері, бо я якось не смію. Або чекай, не йди, я пішлю Марійку, се більше пасує. Не знати, де вона? — запитала себе і таки вибігла на двір шукати, (иншим разом вона би з порога крикнула, але тепер, коли такий дорогий гість в хаті, не годиться кричати).

А Марійка хоч і бачила „пана", але не дуже цікавилася ним. Вона ніби вбралася по святочному, але коли тато спімнув, що здалось-би напоїти коні, то вона аж підскочила з радости. Вона вибігла, вигнала коні з стайні, напомпувала в жолоб води, а що керниця була близько дороги і в той час припадково чи навмисне їхав верхом на коні Андрій Климчук, отой Андрій, що на його появу тріпоталося любо її серце, вона не могла так робити, щоб не помахати рукою, не могла втерпіти, щоб не сісти на того коня і показати йому, що вона може й не боїться їхати навіть і на дикому коні. Загально вона— її так хотілося — видумувала ріжні речі, щоб лише задержати Андрія та наговоритися з ним по душі. І вона держала його, хоч його не треба було держати, бо він був тої самої вдачі, що й вона. Їм минав непомітно час, година-дві. Вона забула про гостя, про празник у хаті, а Андрій забув, що він їхав до крамниці привезти мамі цукру й нафти. Аж Шерстючка розігнала їх.

— Бійся Бога, дівко, — шептала мама до Марійки йдучи до хати. — Він десь там жде голодний, як пес, а ти з тим шмаркачем не можеш набалакатися. Що він скаже? Може він дивився у вікно і бачив тебе...

— Хто, він? — запитала Марійка

нахмурившись.

— Та той пан, що приїхав з татом. Йди та попроси його до вечері.

— Я не піду.

— Чому не підеш? Не будь дурна, йди! Ти ходила до школи, тож знаєш, як з панами поводитися, — підмовляла мама пошепки.

Але „пана" не треба було просити. Як мама й Марійка увійшли до хати, то „пан" сидів вже за столом разом з татом і хоч ніби церемонно, але за те досить по простацьки уплітав курятину. Він не бесідував у той час. Мама майже силою посадила Марійку коло стола і то якраз проти гостя, а сама стала й приглядалася, чи „Богом даний" зять буде кидати оком на неї. І він її не засмутив ані трошки. Попоївши, він розбалакався про тисячі, про копальні золота, оливи, про проспекти, про палати в місті, словом, він так масно говорив, що навіть Марійка, забувши про Андрія, примічувала гостя таки дуже цікаво. А найбільше враження він викликав тим, що, закурюючи папіроску, витяг одно-доляровий банкнот, запалив його над лямпою і так закурив ним. Побачивши се, Шерстючка мало що не перехрестилася з утіхи; Марійка витріщила очі; Шерстюк помахав головою і певно подумав: Ти ще, небоже, будеш цента цілувати. — Він його зненавидів в тій хвилині, бо нахмурився і не договорював більше.

По вечері балачка якось не вязалася. Вони перейшли до другої кімнати, що звичайно вживається лише на празники, і там Марійка грала на ґрамофоні, „зять", розтягнувши ноги на хату, сидів на кріслі, Шерстючка розпитувала про місто, як там люди живуть, а Шерстюк сидів коло стола і читав старий календар.

Такий самий празник відбувався в Шерстюка кілька днів. Киркали когутики й курочки перед смертю; варилися присмаки; гість виходив з хати і оглядав сусідні горби і пророкував, що під ними криються великі скарби вугля й оливи. Він не потребував навіть дивитися на них з близька. По траві пізнавав, що криється на споді. Шерстючка слухала його і найбільше з ним розмовляла. Марійка чомусь бокувала від нього, хоч і любила слухати про великі розкоші життя в місті.

Пятого вечора Шерстючка не видержала. Їй конче бажалося довести діло до кінця і по вечері, як сиділи в гостинній кімнаті, розпочала таку бесіду:

— Мені дивно, пане Сандер (вона не могла вимовляти Сайдер), що ви тикий молодий і Богу дякувати не зле маєтеся, а не шукаєте собі дружини. Постарієтеся, то не буде кому подати вам навіть ложки води.

— Та то я нераз таке думаю, — сказав згідливо Сайдер, — але, звичайно, дуже занятий, що не маю часу не то женитися, але навіть їсти. По другому, до мене залицяються ріжні дами, дівки богачів, але то всі не нашої віри. Коли-б я вже мав женитися, то шукав би нашої дівчини, десь на фармах, за котру я був би певний, що буде шанувати мене. Воно, знаєте, до свого тягне.

— Ото-то буде якась щаслива, що дістане вас, — сказала з піднесеним духом Шерстючка і глянула на Марійку.

— Я, як вже оженюся, то не позволю родичам жінки мешкати та тяжко працювати на фармі, — говорив Джус похитуючи головою. — Я заберу їх до міста, куплю їм гарний дім, дам їм гро-

шей і нехай жиють.

—Ото-то файно, — сказала побожно Шерстючка — Ви, як виджу, добре серце маєте.

— О що там серце, — сказав він недбало. — В мене гроші не значать нічого. Тисячами видаю таким, що не вміють, за дурні робити гроші. Коло мене десятки їх крутиться.

— Ви таки шукайте собі файної дівчини отут десь на фармах та робіть весілля і будете мати спокій, — дораджувала Шерстючка. — Я вам за весільну маму буду.

Я вам скажу по правді, що я з вашої хати нежонатий не вийду, — сказав Сайдер дуже приємно усміхаючись.

— Ой, коби то Бог дав, — сказала Шерстючка утішно.

— І я рахую, що ви не повстидаєтеся бути мені не за весільну маму, а таки за правдиву, — додав він, бючи залізо поки тепле.

В тій хвилині Марійка вибігла з кімнати, бо на дворі пси чомусь дуже загавкали. Вона стала на порозі, кликала псів і ані трохи не здивувалася, побачивши Андрія, що виходив зпоза хати разом з псами.

— Не розїли тебе? — питала сміючись.

— Не розїли, бо пізнали.

— Йди до хати, — просила простягаючи руку. — Чому вчора, позавчора не приходив? — питала вона задавляючись словами.

— У вас якісь гості є, тому й не приходив, — відповів Андрій і глянув допитливо в Маріїні очі.

— Е, що ті гості; не дивись на них, — сказала Марія, махнувши недбало рукою в сторону кімнати, не знаючи того, що там вже рішалася її доля.

— Ви поговоріть з Марійкою, а від мене, від нас обоїх старих то все добре, — шептала Шерстючка до Сайдера за себе й за свого чоловіка, що ляг на „панське" ліжко й дрімав. Він не інтересувався сватанням, бо, як пізнійше признався, не вірив, що воно справдиться. Так він предчував.

— Ми обіцяли дати їй віна дві тисячі; се дуже маленько в порівнанню до вашого богацтва, капля в морі, але то, що маємо, то даємо, — продовжала Шерстючка справу дуже скромно.

— Я ваших грошей не хочу й не візьму, — відказував Сайдер, віддуваючи губи, мовляв, на що мені вашої шістки, коли в мене десятки тисяч. — Одно що я можу зробити, то вас можу приймити до своєї компанії, — продовжав він свою справу. — Тоді вам потрібно було-б зложити десять тисяч готівкою, отак про око. Не конче всі зараз; чотири тисячі вписове. Се треба таки на початок, а решту заплатите, як попродаєте фарми.

— Я фармів не продаю, — пробубонів Василь з ліжка і обернувся лицем до стіни.

— Спи, спи, що ти знаєш, — сказала Марія сердито. — Вже ти горб на плечах росте і ти таки ще жалуєш за ними. Але ви не дивіться на старого, — звернулася вона до Сайдера, перепрошуючи. — Він думає, що то нема нігде нічого кращого, тільки тут на фармі.

— Вони ще не розсмакували, — сказав Сайдер з реготом.

Нім ще вони пішли спати, то ціла справа стояла, як на долоні. Весілля відбудеться за тиждень, бо зять вже не міг довше ждати через дуже наглий зворот справ у його бизнесі. Шерстюк мав висунути йому чотири

тисячі долярів на вписове до компанії. З доброго серця він вже не говорив про віно. — Пощо того, — казав він, — коли то все наше. — Але, щоби ціла справа була вже в цілости, то треба було повідомити про неї Марійку, що тепер безжурно сиділа собі з Андрієм у кухні, і грала з ним у карти.

— Ти тут? — кликнула якось сердито Шерстючка, побачивши дітей при забаві. — Ану, досить тих карт, час спати. Ти, Андрію, щось дуже розбатярувався, що до тепер сидиш тут. Завтра до роботи, сіно косити.

— Я вже повикошував, тільки громадити та в копиці складати, — боронився Андрій без ніякого підозріння, що Шерстючка не добра на нього. — Завтра буду громадити ту долину, що коло вашого Сіпіяра, — і з тими словами вийшов.

— Ти, Марійшо, ходи скоро сюди, — говорила щиро Шерстючка, як Марія ще стояла на порозі та страшила Андрія якимись там духами, що мешкали під мостом, який він мусів переходити. — Лиш скоренько, бо вони вже хотять спати, — додала і тягла дочку за руку.

Марія пішла. Що там вони говорили, то вже ми й ви знаєте. Можна догадатися, бо коли Марійка йшла звідти, то була наче бліда, і мала червон очі, а мама йдучи за нею твердо шептала:

— Дурна, дурна. Ти мені стиду наробила. Ти свою щасливу долю допчеш. Він богач, пануватимеш. В нього грошей, як полови; він тобі наймичку найме; він тебе вбере, як кралю, а ти дурна. На кого ждеш? Князя, думаєш, дістанеш? Як не зробиш так, як тобі кажу, то забирайся мені з хати, зараз таки. Йди собі геть, щоб твого слиху не чути та не видати...

За ними увійшов до кухні тато і, прислухуючись до маминою проповіди, махнув рукою:

— Іди, Марійко, спати, не журися. Як не схочеш того, що мама хочуть, то ми маму віддамо за нього, — сказав жартом.

— Файно вчиш її, — гаркнула мама.

— Гай, гай, йди спати, бо завтра до сіна підем.

На другий день падав дощ. На третий день росів дощ. На четвертий день дощ бавився з сонцем. На пятий день вітер прогнав хмари, сонце світило, сіно сохло. На шестий день сіно громадили. Громадив Андрій на своїм сінокосі, а Шерстюк на своїм, бо то був собі один великий сінокос і лежав майже на рівні на обох фармах. Шерстюк згромадив своє сіно у валки й поїхав на своє обійстя, а Андрій згромадивши зложував своє в копиці. За пів години Андрій протирав свої очі від здивовання, і вдивлявся, як Марія, Шерстюччина квіточка, зложувала своє сіно в копиці. Потім він бачив, як до неї підходив якийсь чоловік; вона відступалася від нього; він підходив до неї; вона все дальше, а він все за нею; він бачить, як вона лізе крізь огорожу, і йде до него, а той за нею лізе; він приглядається. Марія заплакана. Він питається, чому. Марія каже, що той чоловік не дає її спокою, хоче, щоб вона віддалася за нього. Сайдер переліз пліт і прямцює до Марії, вона стає коло Андрія, хвилюється, дрижить і шепче Андрієві:

— Не дай мене.

В Андрія затріпоталося серце, він глянув на Маріїні благаючі очі, потім

глянув на йдучого Сайдера, стулив кулаки й ждав.

— Ти чому втікаєш від мене, дурне теля? — сказав Сайдер до Марії. — Чи ти думаєш, що ти варта того, щоб я за тобою бігав, як дурень, по фармі?

Андрій скипів гнівом, як почув таку „милу" бесіду.

— Ти чого тут, зайдо?! — крикнув.

— Я до тебе не говорю, і тебе знати не хочу, — буркнув Сайдер гордо і підходив до Марії, що дрижала, як осиковий лист.

— Я кажу тобі, не підходи до неї, бо... — шипів Андрій, показуючи, що встромить у напасника вила.

— Такі, як ти, дороги мені не заступали й не заступлять, — говорив Сайдер, але не дуже то вже скоро підходив до Марії.

Коли-б глянути на сих двох соперників, то навіть і сліпий доглянув би був, що тут, коли вже пічнеться боротьба, то не буде рівна. Андрій, молодий, двацять-літній хлопець, хоч стрункий і видно жилавий, але трудно, щоб встояв проти, як на око, двіста-фунтового противника. Завважала сю нерівність і Марія.

— Тікаймо, — шепнула вона до Андрія.

Але ся її порада запізно долетіла до Андрієвого вуха. Він трохи відступився від суворого Сайдера, кинув вила й в миг ока скочив на напасника. Сей не вдержався на ногах і оба повалилися на цілину. Почалася завзята боротьба. Вони качалися то сюди, то туди, стогнали, сопіли й обкладали себе взаїмно кулаками. Марія поблідла, як полотно, хотіла кудись бігти, кричати, але з всього того стояла, мов статуя.

Нараз Андрій крикнув з болю, відскочив від свого ворога, і без найменшої надуми вхопив вила і почав із цілої сили обкладати Сайдера ними по голові, по плечах, по ногах, куди лише попав. І заки Сайдер підвівся, заки оглянувся, то обкровавився, як зарізаний баран, а коли вила не перестали бити, Сайдер так скоро побіг, що й конем не дігнав би був його. Долиною, сінокосом він за хвилю щез десь там у лозових кущах.

Андрій, що пустився був бігти за своїм побідженим ворогом, прибіг до плота, перескочив його, але задержався, щось подумав, глянув на болячу руку, і побачив щось такого, чого аж злякався. Йому з руки текла цюрком кров. Він у злости в бійці не бачив того, що тоді, коли відчув біль, Сайдер розрубав йому долоню лівої руки так, що мізинний палець був майже три цалі довший, як звичайно буває...

Як він оглядав руку, почув, що хтось стоїть біля нього.

— Ти що зробив? — майже крикнула Марія, побачивши текучу з руки кров.

— Ет, то нічого, загоїться. Той шельма драпнув мене, — сказав Андрій, стуливши правою рукою зранену ліву руку.

— Покажи, — сказала похапливо крізь плач Марія і таки силою взяла його руку. — Ой, — крикнула вона і трохи не зомліла, як побачила рану. — Треба перевязати, — сказала оглядаючись, і поки Андрій ще пробував, збирався відмовляти її, що не конче потрібно перевязки, що й так загоїться, то вона вже віддерла кавалок своєї спідниці сподом, і вже перевязувала йому руку.

Задиханий схвильований, роздра-

жнений до крайности, зіпрілий Андрій все ще споглядав у сторону, куди побіг його ворог. Він що хвилі ликав слину, переставав дихати і трясся мов у лихорадці.

— Сідай отут, — сказала Марія, складаючи копичку сіна.

Він послухав, але не сів, тільки ляг. Вона сіла коло нього, прогорнула йому волосся з чола, і обтирала піт. Потім сіла вигіднійше, взяла його голову на свої коліна, пестила і шептала:

— Я тебе лише одного любила й любитиму до смерти...

Андрієві здавалося, що то сон, чудний, кровавий, але солодкий, дуже солодкий сон. У тому сні він не дуже то й відчував біль руки.

— Маріє, Маріє, Марі-і-і-і-йко! А йди вже до хати! — кликала весело Шерстючка з горба з пшениці, приглядаючись утішно, думаючи, що то Марійка з „паном" зятем романсує. — На копиці сіна, так, як я з Василем, — подумала й хихоталася з найбільшою утіхою.

Але, як вона витріщила очі, коли побачила, як Андрій і Марія, сполохані нею, встали й розглядалися.

Що дальше було, то шкода говорити. Ви знаєте, що з того всього не могло бути нічого иншого, тільки богато крику, плачу, а навіть і проклонів з сторони Шерстючки. Але се не довго тривало, бо „Богом принесений зять" десь щез, як камфора (люде говорили, що його арештувала поліція під закидом ошуства), а до того-ж Василь сказав жінці, що як вона не перестане лаятися та плакати, то йому увірветься терпець і тоді він не буде відповідати за себе; а Андрієві шепнув до вуха: „Отой Сіпіяр з тим сінокосом то буде твій, памятай".

І так воно якось склалося, що перед другою Пречистою Андрій і Марійка стояли — вона по його лівій, а він по її правій стороні. За столом частували гостей пивом та вином. Марійка була пишна та горда, у білій шовковій сукні, а покрита була довгим вельоном. Поверх вельона на голові мала віночок. Гостей було повно; музики не трунькали, але грали, шалено грали, а гості з охотою танцювали, — хоч се ніби було ще перед частуванням. В часі частування Шерстючка сиділа за столом і вдивлялася на свого зятя з такою радістю на своїм лиці, неначе Андрій включав у собі кілька „панів" і всі ніби були напхані тисячами золотом і оливою.

III.

Ви знаєте, що час не стоїть. Що було нині нове, молоде, любе, принадне, живе, те завтра стало вже инакше. Однак все те, що було, остається в нашій памяти на любі спомини, утішні спомини, бо ми певні про те, що ви любите споминати ті часи, коли ви дівочили або парубочили. Які то були гарні та щасливі часи! Навіть і без копиць сіна, всеж таки вони гарні були. Навіть Шерстючка й Климчучка таке кажуть.

За рік по весіллю приніс бузько комином до хати маленьку, малесеньку дівчинку. Охристили її Марія, але кликали Марусею. (Ми мусимо зазначити зміну, бо бабу Шерстючку ніхто не кликав инакше, тільки Марія, навіть тоді, коли вона була дівчиною. Маму Климчиху, то вже кликали Марійкою, а внучку Марусею — а се значить поступ).

Росла собі Маруся під маминими ласками та щедротами, як пташечка

в гніздечку. Великі надії покладала мама на свою Марунчик-пістунчик. Коли дитинка лише трошки закашляє, то вже й лікар зявлявся, вже й лікарствами напували її, ну, знаєте, так повинно бути... І візочок має вона, гарно вистелений ковдрами та подушечками; теплі „светрики", шовкові суконки, панчішки, черевички мягенькі та забавок до схочу. Як вже трошки підросла, то які-ж то гарні кучері вона мала — золоті кучері. Личко — як червоненьке яблучко золотими кучерями вповите.

Маруся ходить до школи перший рік, другий, третій, четвертий, аж до десятої кляси. В міжчасі вона виросла вже на дівку, або, краще сказати на поважну панночку. Вона одідичила не лише красу мами, але й бабки, тільки її стан був майже зовсім відмінний. Була висша й тонша від мами. Як приходила на літні вакації до дому, то дооколичні хлопці не відважувалися приступати до неї так, як звичайно вони вміють приступати до дівчат. Вони дуже поважно відносилися, і які-ж вони були раді з того, що вона ними не гордила, танцювала з ними, розмовляла з ними, бавилася в галку, а між дівчатами вона провідницею стала. Ох, як вони, дівчата, її обожали!

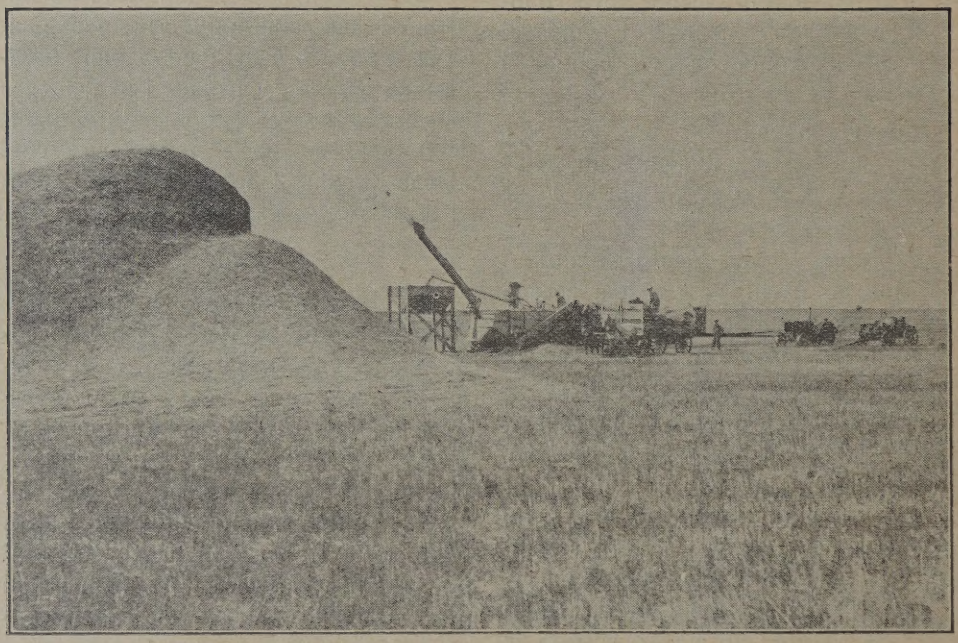

Осінній вид на канадійських преріях.

Мама її нераз отак сидить та дивиться на неї та думає, яка то доля її жде-чекає. І перебирає в памяти студентів, що вчилися тоді на лікарів, на адвокатів, на дентистів, або ще на щось, але про тих хлопців понизше університетів вона навіть думати не хотіла. (І ми її не винуємо, бо ворог той, що своїй дитині добра не бажає.

Ми, і ви самі, таке би робили, як би мали таку вродливу дочку, як Маруся). А проте, щоб її ягідка-Маруся була сватана на копиці сіна, так, як її бабка і мама, то се на її думку було не то що неможливе, але навіть зовсім не бажане.

Оттак вона думала та мріяла, що вже має за зятя доктора і вона така горда, така втішна, ну, полетіла-б під хмари з утіхи. Але якось несподівано господарські обставини погіршилися так, що Маруся, приїхавши на літні вакації, по їх закінченні не верталася до школи.

— Досить їй, — говорив Андрій, батько, — ми мусимо хлопців піддержувати в школі. Дівчина вивчиться, віддасться, і все як у воду вкинув. Нам треба докторів, адвокатів, дентистів, і то богато їх.

Чи Андрій добре говорив, чи зле, ми лишаємо для вашого осуду, хоч скажемо, що з тим, що він сказав, що дівчина, вийшовши заміж, кине свою науку як у воду, то ми зовсім не годимося. Але що-ж робити, коли він так думав і так зарядив і так воно сталося. Маруся сиділа вже дома, а два молодші від неї брати ходили до школи. І Маруся, як видно було, не дуже жалувала за школою, бо, одідичивши по батьках щирість до праці, вона працювала так, наче була платним робітником, щирим, працьовитим робітником. А мама знов, спустивши трохи з високого „університетського" тону, заглядала вже за зятем у трохи низшій сфері. Марусі вже пересувалося на сімнайцятий рочок, то така справа, як женячка, прибирала поважний вид.

Трапилося так, що в їх школі, в близькім сусідстві, почав учити учитель, молодий ще, вільного стану. Сей стан показував він тим, що ніколи хати не держався. Більшу частину свого вільного часу збував він (ви може догадаєтеся де) в Андрія Климчука. Ми не беремо йому сего за зло, бо воно вже так увійшло в хід життя, що де є в шкільній громаді нежонатий учитель, і де є собі десь у котрогось податковця гарна дівчина, то обовязково сей учитель мусить залюбитися в ній, а вже як залюбиться, то ви знаєте, який з того наслідок. І сей учитель залюбився, зовсім природно, в Марусі.

Чи Маруся його полюбила, ми поки що про се нічого не скажемо, але що Климчучка полюбила його, як свого сина, то про се всі знали, бо вона його так розхвалювала, неначе знала його ще від пеленок.

Инакше дивився на нього сам Андрій Климчук. Він належав до шкільного комітету, належав, а навіть був головою місцевої орґанізації, бажав бачити в громаді просвітну роботу, і через се послідне він з великою радістю дав сему новому учителеві посаду в школі. В його очах учитель мав бути серцем всього громадського руху. Але, на його превеликий жаль, сей учитель звузив своє серце в громадській роботі до мінімума, а в любовних справах розширив його на всі груди. І тут вони поріжнилися. Але не так думала Климчучка. Для неї він був Богом наданий зять і на сім кінчився її осуд.

Тим часом Маруся, хоч ніби показувала приязнь майже щоденному гостеві вчителеві, на велику втіху мами, і навіть розуміла, що його „приходження" були передтечами сподіваного ним і мамою її подружжа з ним, вона се очевидне підозріння вважала

як звичайний жарт в одній дії. Вона була навіть дуже ввічливою до нього, поважала, розмовляла, танцювала (в чім він був великий знавець), але коли раз так сталося, що він взяв її руку і бажав, ну, ми не знаємо, що він хотів робити з її рукою, знаємо тільки те, що вона якось досить зимно, сказала: „перепрошаю", і також якось зимно вихопила свою руку з його руки. Однак вона поповнила сей злочин (супроти мами) так якось церемонно, що він не пізнав його дійсного значіння і продовжав дальше свої відвідини з ще більшою пильністю.

Все-ж таки він не був одним із тих, що належать до сліпих умом. Він кілька разів заставав у хаті Климчука, переважно неділями й святами, а часом у вечір якогось парубчака, що завсігди носився з якимись книжками, розписував якісь там ролі, вчився їх разом з Марусею, і завжди вони обоє грали любовні найповажнійші ролі в представленнях. Він також завважив, що старий Андрій радше розбалакувався з сим „книгоносцем", як з ним, а Маруся не лише те, що жартом тягнула „книгоносця" часом за вуха, але навіть завязувала й перевязувала йому (як не була добре завязана) краватку, а часом наче йому, учителеві, на злість, тулила свою голову до його, як приходилося так, що вони щось обоє цікавого читали або оглядали. А того цікавого було часом аж забогато, так, що навіть мамі була оскома й вона старалася їх розганяти, чи краще розлучувати.

І, можливо, що ся укрита тайна афера, була-б тяглася дальше, без вибуху, коли-б не припадок. А він стався так: Одного вечора відбувалося в громадській салі представлення. Головні ролі, а передовсім любовні ролі, грали, як звичайно, Маруся і той „книгоносець". В тім представленню приходило так, що мусіла бути присутна на сцені копиця сіна. Баба Шерстючка і мама Климчиха посідали на самому переді, щоби добре бачити, як, як вони називали, їх кров, себто Маруся, на сцені штуки показує. І вона показувала. Вона сиділа під копицею і до неї прийшов „книгоносець", і ми не знаємо, чи то треба було чи ні, але знаємо, що він щось там договорював до неї, вона піднесла до нього свої усточка, а він, хай йому Бог простить, почав із великим огненним запалом цілувати їх.

Баба Шерстючка, як побачила сю віками узаконнену сцену, що нагадала її власну сцену на копиці сіна, почала плескати в долоні і щиро хихотатися та штуркати Климчиху ліктем у бік, але Климчиха, хоч з початку також піддалася була настроєві баби, щось зараз таки надумала, схопилася і пішла за сцену домагатися, щоби Марійка таки в тій хвилині йшла до дому. Але їй там переголосували. Сам Андрій, що був за суфлера, шепнув їй щось до вуха, щось дуже приємного, бо вона з тої приємности вийшла дверми з сцени на двір і пустилася йти до дому. Йдучи дорогою, вона, якось то воно так щасливо склалося, стрінула учителя, що йшов до галі (так він казав). Се була добра нагода Климчисі висловити свої жалі та страхи перед ним і вона її не пропустила.

—З вас не хлоп, але баба, — картала вона його, здавалось, навіть сердито. — Вже майже цілий рік слините коло Марійки, а тим часом той шибеник Федь, — вязи би скрутив! — візьме її вам зпід носа. Ви ж повинні ліпше вміти заманювати дівчат, як

він; ви ж учитель, а він що? От тепер вакації, ви нічого не робите, беріть, сватайте, зробимо весілля і буде спокій. Що вона щось ніби крутить носом, то на те не дивіться. Кожда дівка хоче, щоби її коськати та розпадатись над нею. Ви лише сватайте, а за решту не журіться. Я дам раду.

— Я ще з нею не говорив про такі річи, — сказав учитель млаво й непевно.

— Ото-то бо й є, — кликнула вона. — Ви до неї якось так з далека, гейби вона коросту мала. Завтра, ні, сього тижня маєте зробити кінець, чуєте! Люди сміються, що ви так довго тягаєтеся, — наказувала сварливо й пішла, бо хтось наближався возом.

І малася Маруся в „роботі" по представленню! Був спокій, як був тато в хаті, але наколи він вийшов, ого! Марунчик-пістунчик був і „дяблом", і сорокою, і телям і кобилою, великою грішницею, дурною гускою, вітрогоном і тим подібним, чого не в силі отут описати. Одно лише ми скажемо, що за ніякі гроші ви не пристали-б бути тим усім, чим назвала Марійка Марусю в одній хвилині.

Ну, і учитель не дармував. Він також почав таки дуже великими кроками залицятися до Марусі. А стара давала йому цілковиту нагоду так поступати, тільки...

Третього, чи то четвертого дня по представленню косив Андрій сіно. Сонце пражило, сіно було мале, і на другий день Маруся, на велику втіху, на розказ батька, громадила. Сінокос знаходився близько школи, так, що з хати для учителя було його видно, через те учитель бачив Марусю. Він прибрався, як годиться парубкові-женихові, і вийшов на сінокос трохи поговорити з Марусею на розум. Для нього, на його думку, місце, сінокіс, навіть було дуже романтичне. І пішов він тішитися тим романтизмом.

— Тобі не пасує працювати так, як працюєш, — сказав він чи то на жарт, чи на правду, сам не знаючи.

— Чому не пасує? — допитувала Маруся, усміхаючись, хоч не дуже втішно.

— Такій гарній панночці то лише в хаті сидіти, на пяні грати та „маґазини" читати, — принаджувався він.

— Я люблю красу природи, зелені ліси, золоті поля; люблю запах скошеного сіна; люблю голубі, червоні, жовті та рожеві квітки; люблю спів птичок, все люблю, що гарне, чисте, здорове, і тому ніколи не погоджусь сидіти в хаті та читати, як ви кажете, якісь там „маґазини", — говорила вона поетичним тоном. — Люблю рух, працю, а не сидіти й киснути.

— Ти лише так говориш, бо ти робиш все, що робиш з своєї власної охоти; тебе ніхто не силує, — доказував він. — Але як ти віддашся за якогось фармера, то тоді побачиш, які то смачні той рух, та праця.

— Я не боюся ніякої роботи, — відповіла гордо, — а віддамся за того, до кого мене серце тягне.

— Серце заводить часом у неволю, — замітив він і в сій хвилині кінь, чухаючись до дишля грабарки, зтягнув з себе кантар. Маруся скочила з сідла, пішла перед коні, поправила кантар і знов йшла, щоб сісти. Вона йшла попри учителя спокійно, без ніякого упередження. Наколи вона проходила попри нього, він зловив її руку і тягнув до себе.

— Прошу вас, не будьте нахабою, — сказала вона, і глянула на нього сердитими очима.

— Я люблю тебе, — шептав учитель задихано, не випускаючи руки і пробував пригорнути її до себе.

— Ідіть собі, я вас не люблю!, — просилася. — Ви собі знайдете дівчину гарніщу від мене, — договорювала, пробуючи вирватися.

Але він не випускав її. Він конечно змагався задержати її так, щоби міг глянути в її очі, в її лице, але вона крутила, вертіла головою на всі боки так, що йому ще бракувало другої пари рук, щоб зробити з нею так, як він бажав. І ті руки знайшлися, хоч не на його користь.

Як раз в той час, якесь лихе чи добре, наднесло, йдучи дорогою, „книгоносця" Федька. З дороги він побачив, що хтось Марусю тлумить, і, не надумуючись, він перескочив пліт і в миг ока був вже коло косарки і кулакував по щирости учительські очі, ніс, лице, ну, де вже попав, так скоренько, що учитель відразу забув про Марусю, забув, що він має також не такі то злі кулаки, тож кінським бігом побіг до своєї хати. В тім самім часі, як Федь махав руками, коло учительського носа, рушили Марусині коні — настрашилися трохи, і побігли також в напрямі школи. Коли учитель біг до хати, то Федь біг за кіньми, і здавалося, що він біжить за учителем. Учитель замкнувся скоро, взяв в руки рушницю і ждав. Федь догонив коні коло плота, привязав їх там і ждав на Марусю. Вона, зігнувши голову, нога за ногою наближалася до коней.

— Ти не повинен був так його обкладати, — сказала з жалем, а трохи сердито.

— Тобі його жаль? — запитав Федь, здивовано приглядаючись Марусі.

— Не жаль, але так не треба було робити, — докоряла.

— Ов-ва, то вже пропало, — сказав він. — Як тобі жаль, то я йду й перепрошу його, — додав байдужо й пустився йти.

— Федю, — крикнула наче з страху. — Не йди, бо він...

— Що, забе? Думаєш, що я боюся його?

— Не йди! не йди! — просила. — Ходи сюди, я тобі щось скажу. —

Федь вернувся. Вони стояли кілька хвилин, підійшли до валка сіна й посідали на нього. Вони щось дуже поважно бесідували, і так то все гарно виглядало для Климчихи, що, побачивши ніби учителя й дочку вкупці, (вона їх бачила ще перед бійкою) вона назирцем, кущами, підійшла з противної сторони до хати учителя, маючи на ціли зайти до хати і звідти крізь вікно налюбуватися сценкою сватання на „копиці сіна".

Ми не будемо описувати Климчишиного здивовання та злости з тої причини, що вона побачила те, чого не хотіла бачити. Ми лише коротко скажемо, що учитель таки того самого дня десь поїхав і вже ніколи не вертався в ту околицю, а Федь пізно в осени одружився з Марусею. Андрій, тесть, як довідався про Федеву пригоду з учителем на сінокосі, то сказав йому таке: — Слухай хло, (се так жартком), возьми собі найліпшу пару коней з поміж моїх молодих, бо ти в мене варт .— І навіть мама подобріла та хвалилася, що Маруся таки добре зробила, що не пішла за „професора", бо він був би її завіз Господь знає куди і вони не бачились би були може й до смерти.

Ілія Кіріяк.

Ой не ходи Грицю...

(Фейлєтон)

Мене, знаєте, запросили „товариші", щоб я вивів на сцені якусь гарну штуку, очевидно революційну. А що я людина мягкосердна, — то думаю: Чому-б не заробити собі червоної слави?

Артизм у мене вже в крові пливе, бо я — мусите знати — з директором театру Стадником раз особисто говорив, а артистку Рубчакову на власні очі бачив, — значить, поняття про театр маю...

Пішов я, громадяни, до товариської синаґоґи, де комітет драмгуртка зібрався на нараду і ми почали вибирати пєси. Я пропонував „Хмари", або „Невольника", однак товариші не хотіли, — мовляв, буржуазний пережиток...

„Дванайцять" та „Щіткарової рідні" псевдо-Ірчана також не хотіли, бо вже — кажуть — обридло...

По довшій надумі я впав на чудесну думку і кажу:

— Товариші! Я вам перелицюю „Ґриця" з любовної на революційну драму і ставимо!

У відповідь посипались оплески. Я скромно вклонився і взявся зараз за перелицьовування штуки. Міг Котляревський перелицювати „Енеїду", можу я „Гриця"... Не святі горшки ліплять...

Через три дні штука Старицького була не до пізнання:

В першій дії вибігає гурт ударниць-дівчат з револьверами в руках, а на плечах мішки на чуже добро — і місто щедрівки грозять Хомі через вікно дулами револьверів:

— Виходь, горбатий виродку буржуазний!

Виходить Хома. Дарина штовхає його під стіну і... трах! Хома вбитий.

Маруся тимчасом співає: „Дрожіть, буржуї"...

На салю заносить запахом свіжої крови, щоб розбудити в публики кровожадні інстинкти.

Ударниці-дівчата рабують Хомину хату до-щенту, оставляють вбитого Хому на жир вовкам, а самі з „Інтернаціоналом" відходять.

За хвилю являється Гриць з Марусею, яка питає його, чи він вписався до Тодовирназу...

Гриць починає крутити, — мовляв, за ділами не мав часу, однак обіцює вписатись. Бо він свято вірить в прихід комуністичної революції в Канаді, — хай тільки повиходять з Кінґстону провідники... Очевидно — він бреше.

В другій дії — Степаніда порається в колгоспі і варить самогон, бо в неї має відбутись комуністична орґія.

Входить Гриць та радиться Степаніди, як би то йому спекатись Марусі, котра, опанована комуністичною дурійкою, починає цілком божеволіти...

Приходять ударники та ударниці. Пють самогон та співають „Ми славна червона голота", а напившись здорово, починають бучу, підчас котрої горлоріз Потап мало не встромив ножаку Грицеві в груди. За него заступається Маруся, маючи надію, що з нього все таки буде ще колись добрий комуніст.

В третій дії — машина пере на річці штани ударників і грає ґрамофон: „Три деревні, два села, восем девок адін я, оттакая камуна"...

Старий Охрим, батько Марусі, іде по воду і говорить сам до себе, що

мусить йти в колгосп, бо його майно згоріло. А спалила його майно Маруся з пімсти, що старий не хотів вписатися до Тодовирназу.

жінка. Гриць крутить. Каже, що як конечність сього вимагає, то треба взяти шлюб в церкві, і поступати так, як обряд велить та традиція.

Проповідує комунізм українським селянам...

Охрим виходить, а за хвилю вбігає Маруся та Гриць. Вона вимагає, щоб Гриць пішов з нею до захсу записатись в шлюбну книгу, як чоловік і

Маруся за те його вилаяла і Гриць озлоблений виходить.

Тоді Маруся кличе Дмитра і каже, що вона приведе Гриця в ліс, а удар-

ники, щоб його оббамбурили та примусили вписатись до Тодовирназу і в книгу шлюбу.

Четверта дія в лісі. За деревами чекають ударники.

Коли Гриць увійшов, його ловлять, вяжуть і вимагають сего, що Маруся їм припоручила. Гриць обіцює, однак коли ударники відійшли і Маруся його розвязала, він обіцює її чорта спухлого...

Пята дія в хаті колгоспу. Маруся виходить до райвиконкому запитати, чи Гриць вже вписався до Тодовирназу, та в книгу шлюбів.

Не довідавшись нічого, божеволіє, дре на собі плаття і гукає: „Куркуленко! Куркуленко!"

Входить Гриць. Маруся обдерта вбігає на сцену і гатить собі кулю прямо в серце. — Гриць співає: „Дурному вічная память" і виходить.

Раптом зявляється дух Леніна (се живий образ) і говорить гробовим голосом:

— Се чортівський жарт!

Потім бере Марусину голову собі на коліна і співає: „Ой яблочко, куди ж ти покотилось"...

Оттакий, бачите, короткий перегляд революційної драми.

Повідомляють, що штука ся буде грана восьмого дня в тижні, будь котрого місяця, в большевицькій синаґозі. Чистий дохід призначений на пропаґанду революції в Канаді.

Степан Курилів.

ДВАНАДЦЯТЬ ЇЗДЦІВ.

Дванадцять їздців
В опівнічну їде годину,
Розпучливий спів
Лунає на всю Україну.
Гей-га! Гей-га! Гей-га!
Щаслив, хто упав
З мечем у руці серед поля,
В полон не попав,
Не дізнавсь, що ворожа неволя!
Гей-га! Гей-га! Гей-га!
Кільчастий дріт,
Кругом з багнетами сторожа,
Ціліський твій світ —
Ця тісна і брудна огорожа.
Гей-га! Гей-га! Гей-га!
Тарілка помий
І сопух, що аж світло гасне.
Жага? — То сльози пий!
Голоден? — їж своє серце власне!
Гей-га! Гей-га! Гей-га!
Приходять тут
В гостину тиф, ґрипа, червінка,
Хорому — зимний кут
І під лоб гнилої мерви жмінка.
Гей-га! Гей-га! Гей-га!
На рано кругом
Лежать холодні, сині трупи,
Волочать їх гаком
І на полі складають у купи.
Гей-га! Гей-га! Гей-га!
Не кропить їх піп,
Ні „вічної" їм не співають,
Плюють на окіп,
Ще й батька й матір зневажають.
Гей-га! Гей-га! Гей-га!
Кровавий цей шлях,
Кровава до волі дорога,
Ми сльози в очах,
Ми кривду несемо аж до Бога!
Гей-га! Гей-га! Гей-га!

— — — — — — — — —

Дванадцять їздців
В опівнічну їде годину,
Розпучливий спів
Лунає на всю Україну.
Гей-га! Гей-га! Гей-га!

Богдан Лепкий.

Вага Індивідуального Розвою

Ті з нас, котрі вибрали учительовання як своє життєве покликання, часто застановлялися над тим, чи індивідуальний розвій скріпляє, чи ослаблює суспільність, бо на розвязці сеї проблеми залежить остаточний успіх, або невдача нашої життєвої праці.

Сказав один вчений: „Посунь індивідуальний розмій за далеко, то витвориш анархію, а не дай нагоди на індивідуальність — будеш мати застій".

В нас, Українців, є одно й друге. Себ-то: під чужим проводом — застій. Під своїм — анархія. Та се не значить, що ми індивідуально розвинені. Щож повинні робити ми, учителі, щоб підготовити молодь на передодні великої світової зміни так, щоб вона зуміла стрінути нові ситуації краще, як стрічали їх ми? Позволимо собі, отже, застановитися коротко над сею важною темою.

Одиниця є частиною і твором суспільности через одідичення, окруження й виховання. Але одиниця нераз є спадкоємцем і таких прикмет, котрих їй суспільність не могла дати, бо сама їх не мала. Аджеж нераз одиниця випереджує загал на цілі століття духового розвою. Людська душа є великою містерією, котрої можливости є безмежні. І лише якийсь ґеній тут то там в морі людського життя вказав нам на її глибінь променем своєї творчости, та дав можливість глипнути на ту духову силу, яка нераз дана одиниці не спадщиною від суспільности, але цілої вселенної. І лише через одиницю і такі, як вище згадані, прикмети загал зміг зробити поступ на ріжних ділянках свойого життя. Бо не загал навчив нас гуманности; не загал відкрив ріжні правила природи; не загал дав нам фільософію, астрономію, химію та математику. Ні. На кождім тім полі стоїть одиниця, котрої твором загал тепер користується. Коли-ж одиниця є також важною, то потреба її повного розвою чейже кождому ясна.

На зверхній погляд може здаватися, що поширене шкільне образовання вже дає всяку нагоду індивідуальному розвоєві, але так воно не є. Шкільне образовання лише дає поняття загалові про те, що вже створили і передали нам ґенії-предки. Се дає нам ширший світогляд, але не конечно розвиває ту питому якість нашої душі, котра є приспана аж до часу нашої власної творчости. Індивідуальний розвій, се акція, де входять в повну гру всі прикмети і здібности людини. Се є черпання сили з тої частини нашої душі, котру вчені зовуть півсвідомістю, а звичайні люди зовуть провидінням або натхненям.

Умовини теперішнього життя так складні і ми такі заняті ріжним пристосованням до нових обставин та ріжними реакціями до нових переживань, що більшість з нас умирає не знайшовши себе або не пробудившись в дійсности.

Одиниця живе для суспільности. Рирвіть її з суспільного життя, то вона знидіє зовсім. Творчість одиниці сама собою мусить перейти на власність

суспільности, инакше того твору ніколи не було би. Не було би лікарів, коли би не було хорих, ні учителів, коли би не було кого вчити, ані писателів, коли би не було кому читати їх творів. Лише абнормальні одиниці, от як кримінальники, стають шкідниками суспільности без відповідного припинення. Та се не значить, що треба всіх трактувати як будучих кримінальників або виховувати машин, котрі вже наперед мають розвязки на всі життєві питання, котрі всі однаково думають — а властиво, не думають зовсім.

Світ любить могутність і клонить голову перед силою, в якій формі вона би не висловлювалася. Та чи висловлювалася в нас сила в якій будь формі? Ні. Тому в нас почування низшости, тому брак довіря в свої сили, в свій провід, тому в нас під своїм проводом анархія, а під чужим — застій.

Перед людством стоїть якась таємнича ціль, до котрої ми примушені свідомо або на сліпо прямувати. Вистарчить поглянути в минувшину, та на постійний поступ, який людство здобуває, щоб переконатися, що справді є якась сила, котра жене нас вперед, вперед, вперед... Постійне невдоволення, зміна ідеалів, боротьба — є доказом постійного прямування до великої світової зміни, котра невмолимо знищить всіх тих, котрі не в силі будуть пристосуватись до нових обставин. І коли світ старається знайти розвязку на тисячі ріжних соціяльних та економічних проблєм, чи не є нашим обовязком підготовити нове покоління так, щоб воно покладало надію лише на свої власні сили, щоб воно вміло заняти місце на арені світової боротьби й змагання сміло, щоб воно вміло приймати невдачу з затисненими зубами, аж доки не вийде переможно?

В нас брак індивідуального розвою. Ми мусимо виховати провідників-ґеніїв не лише для себе, але і для чужих, щоб і в них дістати признання і славу. Се буде найкраща пропаґанда. Тоді здобудемо пошану. Тоді знайдуться союзники. Тоді ніяка зміна не настрашить нас, не застане нас неприготованими. Тоді ніщо не зітре нас з поверхні землі, бо ми будемо потрібні.

Т. Шевчук.

КОМІСАРСЬКА ПІСЕНЬКА.

„Еге, контр-революція! —
Гукає комісар, —
Та розберусь в сій штуці я, —
Чи нам бракує кар?!...

К чортам з сією байкою!
Яких їм Україн?...
Катуйте чрезвичайкою,
Як гавкне хоч один!

Та й до самоозначення
Хутенько доберусь!
Для всіх одно призначення:
В єдину влитись Русь!

С. Черкасенко.

ВІДМОЛОДИВСЯ

— Добридень!

— Доброго здоровля, Карловичу! Як живете?! Що се вас так довго не видко було? Та сумний ви який! Що сталося? Хворі, чи що?! Літа літами, а ви-ж, проте, бадьорились...

— Ех, і не питайте! Як ізгадаю, так аж мороз поза шкурою ходить. Трясусь увесь!

— Та що таке?!

— А хіба ви не чули?! Відмолоджуватися у Твер до професора Вознесенського їздив!... Почув, що він чудеса робить, і поїхав... Шістьдесять пять років мені стукноло, слабувати почав, сили падають... Поїду, — думаю, — хай може ще років на десять відмолоднить. Чули ви про Вознесенського?

— Та читав.

— Поїхав я. Розказав мені професор що й до чого... Виходить, що відмолодитись можна... „Робіть!" — кажу... Зробили мені операцію... Видержав дуже добре... Операція не тяжка, не довга... Полежав у них з тиждень, і до дому. „За два місяці — каже професор — самі наслідки побачите..." Справді, так тижнів за два почав я почувати себе краще... Побадьоріщав, думки стали ясніщі... Ніби здоровіщим зробився. Ходжу собі, поспівую потроху. І родина повеселіщала. З внуками граюсь... Проминуло ще два тижні... Встав ранком якось, умивсь, Богу помоливсь, сів чай пити... Нараз як забагнесь мені вівса, прямо не вдержусь... „Вівса — кричу — мені!" А потім, як схоплюсь та на торговицю! Прибіг до воза з вівсом, розвязав міх і їм, їм, їм! Насилу відтягли! Наївшись вівса, як відкину в бік руки й ноги, як загребу правою рукою та: „І-ги--ги-ги-ги-ги!"... Позбігались люди, схопили мене, ведуть до дому, а я задом бю та іржу на всю вулицю. Насилу до дому довели... Вбіг я у вітальню та кричу на внука: „Запрягай мене"! А сам круг стола, а сам гасаю. Поприбігала рідня, спіймали мене, вязати збираються... „Не вяжіть, — кричу, — а загнуздайте, бо покопаю вас!" Володько, внук мій, встромив зазубило мені в рота — і я втихомиривсь. Побігли по лікаря... Прийшов лікар. „Везіть — каже — до Вознесенського! Не розберу я — каже — в чім річ." Повезли мене на стацію. Ведуть до особового ваґону — не введуть. Ніяк не введуть. „Ведіть мене — кричу — у кінський"... Так у кінському ваґоні до самої Твери і їхав... Привели мене до Вознесенського, подививсь він та об полу руками:

— Боже мій! — каже. — Ми вам конячу залозу пришили... Вибачте, помічник переплутав...

— Відрізуйте — кричу — чим скорше, а то вас затопчу! І-ги-ги-ги-ги!

Так вони мене на стіл і відрізали...

Отаке трапилось! Що вже пережив, що вже перестраждав, — так і не говорити... Та й тепер іще Володько „Ваською" мене прозиває...

...І пішов Фелікс Карлович, похиливши голову... „Все буває", — подумав я...

Остап Вишня.

Симон Петлюра

(1879 — 1926)

Життя Симона Петлюри розкладається на дві — нерівні кількістю літ і нерівнозначні змістом — частини. Перша з них — до початків 1917 року, що означив собою рухливий поток революційної доби на Сході Европи взагалі, на нашій батьківщині з окрема; друга частина датується роками 1917 — 1926.

Щодо першої частини — маємо мало матеріялу. Скупі біоґрафічні дати, крихта споминів та переказів про відокремлені епізоди, вирвані з цілого життя, і все начеб то таке буденне, звичайне, не індивідуальне, начебто зовсім не звязане з тим, чим став Симон Петлюра за другої частини свого недовгого життя. А в тім певні нитки тої звязаности можна переслідити вже й зараз.

Народився Симон Петлюра у Полтаві, в козацькій родині, що перейшла з села до міста, де батько його мав дрібний візницький промисл. Родовід тої родини нам не відомий, не знаємо нічого за предків Симона Петлюри з боку батька ні з боку матері. І хто знає, чи будемо колись щось про те знати, бож за період большевицької радвлади на Україні метрики та инші документи в значній мірі знищено; люди, що могли щось переказати, вмерли чи загинули, а в памяті тих, що живими зостались, потрібні нам події прикрито пилом забуття. Се велика прогалина в біоґрафії, що її нічим перекрити, бо впливи спадщини дуже богато важать для тілесної й духовної структури окремої людини. А особливо богато важать вони якраз на Україні, де кожда родина сільського стану має свою індивідуальну історію і майже кожда — своїх видатних і характерних людей.

Так само мало знаємо про дитячі роки Симона Петлюри. А в тім, оточення, в якому живе дитина, моральні впливи, під якими вона росте, стають потім складовими частинами індивідуальности. Але ся прогалина може ще бути заповненою. Живуть ще на світі члени родини Василя Петлюри, батька Симонового, і на них лежить почесний громадський обовязок переказати все, що знають вони про свого вславленого родича.

Первісну освіту свою Симон Петлюра дістав у полтавській духовній бурсі, продовжуючи її в духовній семінарії тогож таки міста. Се не є випадок для тодішніх часів і тодішніх обставин, що дитина з світської родини діставала освіту в школі духовній. То була доля богатьох дітей бідного стану, що їх батьки дбали про їх майбутню долю та неспроможні були витрачати більшого гроша. Світська школа — ґімназія та за нею університет — була до певної міри привілейованою та вимагала великих коштів, а духовна була дешевою і приступною для всіх станів, бо на неї не поширювався відомий старорежімний циркуляр міністерства освіти про „кухарчиних дітей", перед якими мали бути фактично замкнені двері російських ґімназій.

Лихом поминати духовної школи не слід. Був у неї хоч би той уже плюс, що майже всі її учні походили із станів сільського населення, — чи то з самого селянства чи з близьких до

нього верств. Тому серед бурсаків та семинаристів на Україні ніколи не вигасало українська національне почуття, бо, навіть перебуваючи в російській школі, не відривались вони від

Головний отаман Симон Петлюра.

українського оточення та від української стихії.

Не відірвався від тої стихії і школяр Симон Петлюра. Що правда, маємо поки що мало друкованого матеріялу, що давав би характеристику полтавської бурси та семінарії за 90-х років минулого століття; не знаємо точного складу учителів ні учнів, але можемо зважити їх ціну та їх якості по анальоґії з иншими подібними школами, розкиданими на Україні. Знаємо також і яскравий факт з життя школяра Симона Петлюри. Його було виключено з семинарії, — і то вже з вищих богословських кляс, що як відомо, дуже рідко траплялося в

історії духовної школи. І виключено було не за політичний радикалізм, не за участь у тих чи инших загально-революційних гуртках, а в звязку з приїздом до Полтави славного композитора Миколи Лисенка — за українські симпатії, за те, що почував себе він Українцем і не зрікся того під загрозою найвищої шкільної кари.

Тим закінчилося для Симона Петлюри минуле століття; нове, сучасне, зачинається для нього під знаком самостійного життя, тяжкої боротьби за існування, продовження перерваної освіти. За Полтавою знаходимо його у Львові, що вигнаний із семинарії, — як казали тоді, з вовчим білєтом, себто без права вступити до иншої російської школи, — опинився він за кордоном, се було явище нормальне для тодішної політичної молоді. Але характерним для юнака Симона Петлюри було те, що подався він не до Берліну, Парижу чи Швайцарії, де скупчувалися тоді всі, кому з тої чи иншої причини тісно було жити в колишній російській імперії. Вибрав він провінціяльний для Европи Львів, а то тому, що там було вогнище українського руху, що в Львівському університеті можна було слухати лєкції українських професорів, що викладали українською мовою. У Львові ж Симон Петлюра поперше означив себе й політично, бо вступив до складу Революційної Української Партії (РУП), що року 1900 була заснована тодішньою молоддю на Великій Україні, але штаб свій поставила на території українського населення в межах колишньої Австрії за сприятливою допомогою старшої, а особливо молодшої галицької та буковинської інтеліґенції.

Історія сієї партії, що чинно проіснувала під тою назвою біля пяти років, має вже свою задокументовану літературу, але значіння її не зважено ще остаточно. Як на той час, вона була епохальним явищем для українського руху. Складом своїм партія була не однородною, але злютувало її єдине для всіх національне почуття, бо першою, після довшої історичної перерви, поставила вона на свойому прапорі величне гасло української державної незалежности. Тим було ідеольоґічно відтворено українську політичну традицію, що тягнеться з часів з старого Київа через козацьку республіку й Кирило-Методіївське брацтво до наших днів. РУП була провозвісницею і предтечою української революції року 1917, бож майже усі видатні діячі тої революції, від крайніх правих до самих лівих, перекипіли й самоозначились в її горнилі. Дістав від неї свій політиний гарт і Симон Петлюра.

Після Львова застаємо Симона Петлюру на Кубані за учительською, потім статистично-архівною працею. Там, на широких прикавказьких степах, перехована була ще старовинна козацька традиція, що проминула вже давно для України. Один древній літами славний кубанський козак зворушливо переказує, з яким запалом взявся молодий Симон Петлюра до вивчення місцевої козацької історії та місцевого життя. Випадковий зворот долі, а може і підсвідоме передчуття своєї майбутньої ролі вказало Симонові Петлюрі на власні очі подивитись, на власний розум ознайомитися з цілим простором української національної території, — від Карпат аж до Кавказу.

З Кубані повертається Симон Петлюра до Київа. Зявляється він там уже готовою людиною, означеною політично й індивідуально. Було то за ча-

сів першої російської революції, коли перед Українцями відкрилося певне поле національної праці. І Симон Петлюра бере до рук найсильніщу, як на ті часи, зброю — перо. Він — секретар Чикаленкової „Ради", потім редактор соціял-демократичного орґану „Слово". Бо на той час РУП уже перестала існувати; члени її пристали до ріжних українських партій, а ядро РУП приняло назву української соціял-демократичної партії. До складу сієї останньої ґрупи належав і Симон Петлюра.

Погром української політичної чинности викинув Симона Петлюру поперше за межі України; року 1907 знаходимо його в Петербурзі. Ради хліба насущного служить він у приватному транспортовому товаристві, а свої політичні наміри задовольняє працею в партії та в ріжного роду українських гуртках, таких численних і чинних на той час в колишній російській столиці. У Петербурзі Симон Петлюра не зажився. Автору сих рядків гірко скаржився він, що йому душно в сьому болоті без сонця, світла і тепла. Він переїздить до Москви, знову-ж таки на приватну службу — бухгальтером у більшому підприємстві. За тих часів одружився він із панною Ольгою з Більських; у Москві народилась йому й єдина дитина його — донька Леся.

Москва тоді — часи третьої державної думи — була осередком національного руху народів колишньої російської імперії. І — річ єдина і неворна в історії російської політичної думки — чинну участь в ньому брали видатні московські політики. Рух той зосереджено було в богатьох потайних і леґальних товариств; з останніх можна зазначити такі, як „Союз автономістів", „Товариство словянської культури" з українським відділом, український „Кобзар" і т. ин.

Скромний бухгальтер не затратився серед національної еліти, що скупчилася на той час у Москві. Як представник української кольонії, він мав серед неї одно з чільних місць; його слова важились, з ним радились в усіх дотичних справах. Особливо виросло значіння Симона Петлюри в означених колах тоді, коли він, разом з Ол. Саліковським, став редактором журналу „Украинская Жизнь", — орґану друкованого російською мовою і заснованого Українцями для інформації російського громадянства. Се

Український державний герб.

був той темний час, коли роздавлена була російською владою українська преса, і коли вияв української політичної думки міг бути зроблений, так мовити, лише в перекладі на російську мову. Тому значіння „Укр. Жизни" було на ті часи незвичайно важливим; біля того орґану скупчилась була українська інтеліґенція, до нього прислухалися уважно представники усіх національностей колишної „тюрми народів", не виключаючи і Росіян.

Московський період життя Симона Петлюри був для нього многозначним і мабуть рішучим щодо його на-

ціонально-політичного світогляду. Там остаточно ствердів його український націоналізм, людяний та універсальний; там створив він свою концепцію становища України, як політичної одиниці, не тільки в межах много національного Сходу Европи, але й у площині міжнародніх загальноевропейських взаємовідносин. Виявом сього останнього був відомий український маніфест, написаний Симоном Петлюрою на початку великої війни, видрукований в „Укр. Жизни" і в відбитках поширений в Росії та на Україні. У тому маніфесті Україні вказане місце в складі західньоевропейських народів, по боці держав, що представляли собою столітні традиції европейського політичного демократизму.

У Москві остаточно зформувалась персональна і політична індивідуальність Симона Петлюри. В московському оточенню став він тим, чим бачимо його трохи пізніще на тлі великої української революції. Міру його сили та можливостей тоді не зауважили українські товариші його ні взагалі українські сучасники. Означена вона була чужою для нас людиною, 70-літнім Росіянином, вславленим московським академіком Коршем, видатним національоґом і ґеніяльним мовознавцем, що сердечно ставився до України і, на диво цілого оточення свого і родини своєї, був інтимно здружений з Симоном Петлюрою.

Академік Корш говорив про свого молодого українського друга:

— Українці самі не знають, кого вони мають серед себе. Вони гадають, що Петлюра — видатний редактор, патріот, громадський діяч тощо. Се все правда, але не ціла правда. Петлюра — не конечно вищий за те, що про нього думають. Він — з породи вождів, людина з того тіста, що колись у старовину закладали династії, а в наш демократичний час стають національними героями. Живе він при несприятливих умовах, не може виявити себе. Та хто знає, чи не зміниться все навкруги нас? А коли зміниться, буде він вождом народу українського. Така його доля...

Слова ті переховані вдовою академіка Корша і стверджені авторові сих рядків другим українським приятелем Корша, небіжчиком Ол. Саліковським, що за власним зізнанням своїм не вірив сам собі, слухаючи їх. Сказані були вони за часів великої війни, в середині її, коли майже нікому не видно було всіх наслідків її ні того, який вияв приберуть сі наслідки на Україні. А в тім настав рік 1917, сколихнулася до дна народня стихія українська, і пророцтво старого Корша виправдалося. Для Симона Петлюри розпочалась друга частина його земного життя.

***

Друга частина життя Симона Петлюри на погляд начебто ні в чому не подібна до першої. На протязі якихось двох літ — приватна людина — стає він головою держави; скромний робітник пера перетворюється в головного отамана української республіканської армії. Коли б з якої нещасливої нагоди сталося було так, що С. Петлюра загинув до 1917 року, оплакали б його родина його та кілька товаришів; року 1926 заплакала за ним ціла Україна. Зміна незрівняна, що припадає на долю лише улюбленим історією людям.

Але та зміна зайшла не тому, що змінився Симон Петлюра. Усі, що знали його, усі мемуаристи однодушно стверджують,, що на протязі цілого свого життя зоставався він тою самою людиною. І характеризували його

завжди — та сама простота і скромність, відсутність якого-буть жесту, та сама жертвенність і непохитність. Лише все індивідуальне, вся персоналія наче без сліду заникла, — потопилася в революційній, державно-національній чинності його. Змінився не Симон Петлюра, — змінилися точки прикладання його сили, бо зайшла та зміна обставин, що про неї вказано вище словами академіка Корша; бо прокинувся від сна столітнього український народ, бо вибухла велика українська революція. Чин і гасла, що за ними стояли доти окремі люди, гуртки та партії, відійшли від них і стали виявом народньої стихії української.

**
*

Коротке зауваження, аби не було непорозумння між автором сих рядків та його читачами. Наші і не наші люди часто говорять про велику революцію розпочату в березні року 1917 у Петербурзі. Звідси, — іноді свідомо, а частіще несвідомо, — робиться висновок, що на Сході Европи вказаного часу розпочався, переходив, переходить і тепер єдиний і той самий соціяльоґічний процес на всіх многонаціональних просторах колишньої російської імперії.

В дійсності ж справа виглядає цілком інакше. Березень року 1917 означив собою не якусь єдину для російської держави революцію, а катастрофою єдиної до того часу російської держави. Виставлена на старих азійських зразках, трохи назверх зевропеїзованих, спорохніла в основах своїх, імперія та уже давно існувала лише силою історичної інерції. Катастрофою для неї стала світова війна. Під її непереносним тягарем завалилась вона, звільнивши тим ріжноманітні одбіжні сили, що таїлись до того на просторах її. Революція почалася після тої катастрофи; вірніще, — почалося їх кільки, а серед них дві найбільші, типові для инших, ворожі одна одній, — великоруська та українська. Зреалізовані вони були: перша большевицькими повстанцями в Петербурзі та в Москві; друга — чотирьома універсалами Центральної Ради у Київі; явища ті йшли в часі більше-менше однобіжно.

На початках своїх ті революції, справді, мали начебто богато спільного, — бож обидві вони вродились і повстали на ґрунті соціяльного незадоволення мас попереднім становищем. Але дуже скоро прибрали вони цілком одмінного забарвлення, що неминуче випливало з великих ріжниць культурного рівня та клясового розподілу в народів великоруського та українського. Особливо яскраво зазначились сі одміни тоді, коли обидва народи від неминучої на перших кроках революційної деструкції перейшли до стадії революційної творчости.

У Великоросів перед революції вела робітнича верства, в Українців — селянство. Великороси подалися по лінії псевдо-соціялістичного рівняння на нижчого, Українці вступили на европейський шлях соціяльної справедливости. Тому і в площині державній вищою точкою великоруської творчости стала оліґархічна, псевдо-клясова орґанізація Совітім в той час, як Українці спинилися на формах европейської політичної демократії, утворивши Українську Народню Республіку. Не диво тому, що обидві революції дуже скоро заворогували одна з одною і вдалися до смертельної боротьби. Часова перемога великоруської революції над українською не тіль

ки не протирічить викладеним думкам, а лише стверджує їх, бо до тої перемоги спричинились не ідеольоґічні моменти, а матеріяльна перевага кількости, сили та зброї, — річі часові, як і сама перемога.

***

Нічого несподіваного немає в тому, що українська революція пішла шляхами політичної демократії. Наше покоління за останні роки бачило на власні очі богато революцій. Усі вони однакові за період деструкції, і всі вони одмінні, вступаючи на дальшу творчу путь. Одмінні тому, що всі народи приходять на арену історії не безбатченками, а приносять із собою велику національну спадщину, збережену з покоління в покоління, — часто навіть під порогом свідомости. І за часів революції, вступаючи в творчий період її, народи реалізують не стільки сучасні бажання свої, скільки ті золоті сни, що снилися їх батькам, дідам і предкам далеким.

Кожда велика революція, відповідно до нових умов, у тій чи иншій формі, відтворює історичну традицію народу, серед якого вона вибухла. Се соціялістичний закон, виправданий наочно за роки 1917 — 1930. Так, Польща витворила принципи колишніх конфедерацій, Чехословаччина — лінію Гуса та Жижки, Великоросія — віковічне самовладство, Україна — демократичну козацьку традицію XVII-го століття. Але народи не тільки відтворюють свою традицію, вони ще й персоніфікують її в тих людях, що мають в собі силу і волю витримати тягар тої персоніфікації. Кождий народ за наших часів видав із себе тих людей, і були то — Пілсудський, Масарик; у Великоросії — Ленін, на Україні — Симон Петлюра.

Чому саме Симон Петлюра, а не хтось инший з тих видатних і талановитих людей, що могли бути і були його конкурентами, бо застала їх українська революція уже з придбаною популярністю, з готовим начебто народнім авторітетом? Питання складне, і повної відповіді на нього ще не маємо. На нього можна буде відповісти лише після того, як буде переведено, з одного боку, глибокий аналіз цілого життя С. Петлюри, його індивідуальности, цілої психольоґічної структури його; з другого — коли буде докладно досліджено українську революцію, як соціяльоґічне явище. Але для того, як вказано вище, потрібно, аби та революція дійшла свого кінця, а того ще не сталось.

На одно лише можемо вказати вже й зараз. Коли настала українська революція, всі національно-творчі елементи з запалом кинулися до праці з народом і серед народу. З головою поринув до тої праці і Симон Петлюра. Бачимо його скрізь: на мітинґах, зїздах і в комітетах; на партійних засіданнях, у земстві і на парляментській трибуні Центральної Ради. Але незабаром виявилось, що вся сила творчої енерґії його зосереджується не на тій чисто політичній стороні революційного процесу, де й без нього було досить визначних людей. Його увага поволі сконцентрувалася на відтворенню частини нашої державної традиції, яка завжди була, єсть і буде найтрудніщою, найнеобхідніщою, а одночасно й найяскравіщою в комплексі революційних завдань.

Симону Петлюрі належить честь орґанізації української республіканської армії, — відтворення занедбаної традиції збройної боротьби за батьківщину. На такій праці народні маси найлекше й найкраще розпізнають та оцінюють відповідних людей. Бо по-

трібні для неї — жертвенна ідейність, непохитна воля, вміння наказувати і та глибока інтуїція, що дозволяє за одну мить розібратись в найтяжчих обставинах, — якості у високій мірі властиві лише природженим революційним вождам.

Українське революційне вояцтво майже всім обовязане Симонові Петлюрі; одночасно Симон Петлюра так само майже всім обовязаний українському козакові. Військові зїзди дали йому військове міністерство; повстання року 1918 зробило його першою особою в армії; боротьба з російською навалою поставила його на чоло держави, — імя його козаками занесено було до найглухіщого кутка українського, до найтемніщої хати.

Симон Петлюра на фронті.

Типова карієра гетьмана XVII-го століття, перенесеного до складних обставин нашого часу. І коли Симон Петлюра не дістав від сучасників того імени, то се мабуть тому, що було в нашій історії дві лінії гетьманської традиції. Одна — вславлена іменами Богдана Хмельницького, Дорошенка та Мазепи, друга — припечатана Брюховецьким та Іваном Скоропадським. Першу з них персоніфікував за часів революції Симон Петлюра; другій, — хвильового зниження революції, — пощастило на кілька місяців зреалізуватись у Київі в особі Павла Скоропадського. Сей останній факт, — мабуть таки назавжди, — знищив можливість того, аби голову української держави названо було таким почесним колись історичним імям гетьмана.

***

Наглі звороти визвольної боротьби примусили Симона Петлюру покинути межі батьківщини і виїхати за кордон. За ним виїхав уряд і значна частина республіканської армії. З кінця року 1920 зачинається еміґраційний період його чинности, продовжений до дня його траґічної загибелі. Означається він перебуванням у Тарнові, Варшаві, Будапешті, Відні, у Швайцарії і, нарешті, в Парижі. Матеріяли та присуди щодо сього періоду не злагоджені, недостатно продискутовані, і не вивчені, бо сей період — то наша реальна сучасність. Історія, однак, безперечно, підкреслить той факт, що й за час еміґрації не перейшов Симон Петлюра меж відтвореної української традиції, бо мав він і свого в тому попередника — славного Орлика, гетьмана еміґраційного...

Поза межами сього короткого нарису залишаємо і третю частину життя Симона Петлюри, що зачалася після двох його земних частин — 25 травня 1926 року. Бож сила його особи, його образу, память про славного

лицаря землі української живе творчим чинником тут — на еміґрації — і там — на батьківщині. Але про те скаже своє слово історія.

М. Славінський.

ХОЧЕТЕ ЩАСЛИВИМИ БУТИ?

Авжеж, всі люди хочуть бути щасливими. Всі люди шукають щастя, але мало хто знаходить його, бо до щастя не можна ні знайти, ні заїхати.

Не можна його й дігнати. Щастя очима бачити не можна. Його й руками діткнутися не можна.

Щастя дуже дивно ставиться до тих, що шукають його. Ті, що шукають щастя, ніколи не знаходять його. Щастя росте, як квітка. Здоровий розум огріває квітку щастя. Добрі діла підливають її. Квітка щастя росте в людському серці, в людській душі.

Чий розум так розвився, що добачує життя і в тому, що розгнивається, хто добачує, що й найгірший злочин остаточно мусить в добро перемінитися, хто добачує творчу й кермуючу силу всесвіта і в найменшім сотворінні, в того серцю росте квітка щастя.

Чиє серце великою любовю переповнене, в того серці росте квітка щастя. Хто бачить навіть і в серці ворога свойого таку саму творчу й кермуючу силу всесвіта, як в собі самому, той навчився любити світ так, як любить його тая сила, що творить його. Хто не називає любовю свої самолюбні забаганки, хто носить в своїм серці божественну любов, що любить цілий світ, то й не потребує шукати щастя, бо ціла його істота переповнена щастям.

О. Івах.

АРТИСТ.

— Ти чого так захрип, Петре?
Питає Микола.
— Я брав участь в аматорській
Виставі учора.

— Ти, мабуть, був розігрівся
Й простудився, брате!
Або мусів дуже довгу
Ролю відіграти?

— Так! Я грав найдовшу ролю
У цілій тій штуці...
Я увесь час підгадував
У суфлерській будці!

М. Кумка.

ДЕ ЗНАЙДЕТЕ РАДІСТЬ.

Запитайте своїх знайомих, як їм живеться. Майже всі вони відповідять, що невдоволені життям. Всім їм чогось недостає. Одні хворі, инші без роботи, ще инші невдоволені теперішнім ладом на світі. Всіх їх давить журба та смуток. Але-ж всі люди на світі бажають здоровля, щастя, радости. Чому-ж вони не можуть дістати того, чого хочуть?

Світ великий. Все на світі є, чого забажаєте. Коли хочете бачити красу, то й знайдете красу. Коли-ж глядите за всякою поганею, то й знайдете погань. Коли хочете бачити добрих людей, то знайдете добрих людей. Коли-ж глядите за неморальними людьми, за злочинцями й за всякого рода виродками, знайдете скрізь і таких людей. Хто чого шукає, те знаходить. „Так?" — спитаєте. „Адже-ж всі люди шукають щастя, радости, але не знаходять". Щоб знайти радість у житті, треба знати, де її шукати.

Радісне серце скрізь радість знаходить. Відшукайте радість у собі, то будете радісні. Коли-ж знайдете радість у свойому серці, то будете бачити красу, добро й радість на цілому світі.

Світа ви самі не переробите, не переміните, але ви можете перемінити себе. Тіло ваше не треба перемінити. Вистане, коли зміните свій погляд на світ. Бажайте щастя иншим людям, то в тому бажанні знайдете своє щастя. Носіть красу в своїм серці, то будете красу бачити, куди тільки підете. Сійте радість між людьми, то знайдете й свою радість.

О. Івах.

ОЙ НА ДУНАЮ.

(Щедрівка).

Ой на Дунаю, на бережку,
Стояла золота корабійка:
В тій корабійці красная панна
Шила брату, вишивала кошульку:
На ковнірі зоря і місяць,
На пазушках райські пташки,
На рукавах сивці-голубці,
На придолі тури й олені.

Як ти, брате, будеш женитися,
Місяць і зоря будуть світити,
Райськії пташки будуть щебетати,
Сивці-голубці будуть гукати,
Тури й олені будуть скакати.

(В збірнику З. Ходаковського ся щедрівка знаходиться під ч. 737).

Зелена Україна

Реальна сила і значіння кождої національної ґрупи залежить не так від її численности, як радше від рівня її національної свідомости, її культурного й економічного розвитку. Якже під тим оглядом виглядає наша кольонія на Зеленому Клині?

Розвиток українського життя на Зеленому Клині можна поділити на такі періоди: 1) від перших літ поселення до 1905 р., 2) від 1905 до 1917 рр., 3) від 1917 до 1922 рр., то значить до приходу большевицьких військ на Далекий Схід і 4) від 1922 р. до останніх днів. Перейдемо по черзі ті періоди.

В перших початках поселення збірне життя українських кольоністів проявлялося дуже слабо. Край не мав своєї інтеліґенції, бо туди переселювалися лише переважно селяни, переважно зовсім неграмотні. Інтеліґенція, що почала згодом туди приходити як державні урядники, скоро русифікувалася. Преса і книжка до 1905 р. печатані українською мовою були заборонені. Одиноким місцем, звідки лунало українське слово і нагадувало широким масам Рідний Край, був театр. Перша українська теотральна ґрупа, що прибула з Великої України на Далекий Схід в 1897 р., се була трупа Петровського. За нею прийшли инші і доповнялися артистами з наших місцевих людей. Представлення давали по більших і менших містах та по селах й електризували народні маси національною свідомістю, приносячи з собою чудотворний подих далекого Рідного Краю. Українські книжки попадали на Далекий Схід дуже рідко і то нелеґально. Значну українську бібліотеку мали лише моряки у Владивостоці.

По російській революції в 1905 р. починають напливати українські книжки і часописи на Далекий Схід в більшій скількости. Перше українське товариство під назвою „Український Клюб" повстає на Далекім Сході в Харбіні 1907 р. В 1908 р. при Східнім Інституті повстає „Студентське Українське Товариство". Воно веде освітну працю, дає театральні вистави й щорічні шевченківські свята. В 1910 р. в Нікольск-Уссурійську повстає т-во „Просвіта", одначе воно істнувало нелеґально, бо влада не дала дозволу. Дозвіл на істнування дістав в 1911 р. одинокий на Далекім Сході „Український Клюб" в Благовіщенську.

У Владивостоці українське життя зосередилося згодом довкруги істнуючого там „Народнього Дому", до якого в 1912 р. приходило коло 400 українських книжок і журналів. В Нікольск-Уссурійську повстала українська книгарня. Вона поширила богато українських книжок на Далекім Сході.

З вибухом світової війни завмерло публичне життя на Зеленім Клині наслідком загострення режіму. Виїмок становила область Східно-Китайської Залізниці в Манджурії, де „Харбінський Український Клюб" і театральні гуртки на поодиноких стаціях дальше вели українську акцію.

Такий стан тривав до початку російської революції 1917 року. Від того часу скасування заборон української акції дало широкі можливости

українському рухови на Далекім Сході. В тімже році на Зеленім Клині всюди, де лише жили Українці, почали повставати окремі від російських українські орґанізації під назвою „Громад". Повставали також „Просвіти", кооперативи й „Національні Ради", „Комітети". Українські орґанізації повставали навіть на Камчатці на північнім Сахаліні. В Манджурії крім Харбіна повставали „Громади" на стаціях Хайляр, Манджурія, Бухеду, Яомінь, Іміяньпо, Погранична і Ганьдаохецзи.

Повставання тих орґанізаційних центрів на терені Далекого Сходу уможливило скликання першого Далекосхідного Українського Зїзду на день 14 червня 1917 р. в Нікольск-Уссурійську. В тім зїзді взяли участь 53 представники громад, кооператив, військових союзів, учительських союзів і коло сто Українців (-нок) з правами дорадного голосу. Зїзд намітив широкий плян праці: Закладання читалень „Просвіти" по селах і містах, уладжування постійних відчитів і викладів на українські теми, основування шкіл і бібліотек, розповсюднювання печатаного слова і т. д. Ухвалено також домагатися від центрального правительства в Петербурзі широкої національно-територіяльної автономії. До проголошення повної державної самостійности зїзд не в силі був додуматися, бо в тім напрямі не було попередньої ідеольоґічної і практичної підготовки. В шкільній ділянці зїзд рішив оснувати в Нікольск-Уссурійську курси для перешколення учителів, які підготовилиб їх до зукраїнізування народних шкіл. Рішено також перевести зукраїнізування одної з учительських семинарій і педаґоґічних курсів.

В орґанізаційній секції оповіщено дуже важну ухвалу: 1) Орґанізувати військо в українські полки, котрі охоронялиб територію Зеленого Клину від посягань чужих сил. 2) Випрацювати проєкт статуту Далекосхідної Української Ради як центрального адміністративного, політичного і громадянського Центра Зеленого Клину. 3) Рішено відбути другий Далекосхідний український Зїзд. 4) Вибрано виконуючий Комітет Далекосхідного Українського Зїзду. До нього належали пп. Ступак, Попович, Ігнатенко й инші. В працях Зїзду взяло участь також 8 Українців-Галичан, що тоді були в таборах полонених. Та коли російські військові власти довідалися про се, заборонили їм брати участь в дальших зібраннях Зїзду. По замкненні Зїзду поведено працю на місцях для підготовки до другого українського Зїзду, котрий мав вирішити богато справ, яких не вспів вирішити перший Зїзд.

В справі орґанізації української армії на Далекім Сході промовляв на зїзді п. Павленко. Він вказував на те, що українських інтересів на Зеленім Клині не можна зберегти перед зазіханнями чужих, коли не повстане своя національна армія. Йому доручено орґанізувати українські військові частини.

В тім часі в російських військових частинах, що стояли в Хабаровську, в Харбіні, Владивостоці і Благовіщенську було богато рядовиків і старшин Українців. Зазив Центральної Ради в Київі 1917 р. до творення української армії став гаслом збирання українських військових сил також на Далекім Сході. Українці, що служили в російських частинах на Далекім Сході, почали революційним шляхом орґанізувати свої сотні й куріні; до салдатських одностроїв причіпали наші

національні кокарди і перевязки на рукавах та відїздили на Велику Україну, не зважаючи на заборони російської команди, котра не в силі була вже тому перешкодити, бо російська армія розложена большевицькою аґітацією була в стані повного хаосу.

Ухвалу першого Далекосхідного Українського Зїзду творити свою армію почали здійснювати насамперед в Харбіні. Там большевицька аґітація серед російських військ мала особливий успіх і зовсім розложила місцеві частини. Тоді серед харбінських Українців повстала думка сформувати українські частини. Перевести в діло сю справу доручено поручникови Твардовському, котрий вивязався з того завдання знаменито. Вже в осени 1917 р. в Харбіні відбулося торжественне вручення українського прапору нашим військовим частинам в присутности 10.000 народу, що радісно приглядався сему радісному актови.

Російська місцева адміністрація Північно-Китайської Залізниці звернулася до команди українських військових частин з просьбою, щоб наше військо взяло на себе охорону всего залізничого майна, банків, установ та самого Харбіна. За дозволом голови Української Ради в Харбіні І. Мозолевського українські військові частини взяли на себе се завдання і виконували його чесно й успішно аж до хвилі, коли Чан-Гуан-Сян зорґанізував місцеві манджурські військові відділи. За успішну охорону майна і збереження ладу і спокою в Харбіні та на залізничій лінії місцева влада опісля формально подякувала нашим частинам. Та в тім часі охопила українські частини стихійне бажання їхати на Велику Україну. Викликав се сентимент, а не здоровий розум, котрий наказував сформовані військові частини залишати на місці і боронити нашого стану посідання на Зеленім Клині. Щойно в половині 1918 р. наступив перелім в настроях.

До того додумалися перші наші селяни, котрі кермуючись своїми тверезим, хлопським розумом ще на першім зїзді підіймили рішучий голос за необхідністю орґанізувати своє життя на Далекім Сході і в першій мірі формувати українські військові частини. Тому питання про дальше орґанізування українських частин на Зеленім Клині прибирає инший характер. Далекосхідній Український Секретаріят випрацьовує плян утворення своєї армії, котра булаб розставлена по всіх важніщих місцях Зеленого Клину, або, як його почали називати, Зеленої України.

Другий і третій Далекосхідній Український зїзди відбулися в Хабаровську. Що на тих зїздах ухвалено, про се докладних даних не маємо. Знаємо лише, що там між иншим ухвалено проєкт конституції Далекого Сходу. Сей проєкт був дуже скромний і навіяний ідеями чисто місцевого характеру. Поза домагання національної автономії він не виходив.

Щойно на 4-ім зїзді в 1922 р. у Владивостоці справу поставлено ясно: рішено проголосити Зелений Клин самостійною українською державою та раз на все пірвати звязки з иншими частинами російської імперії.

Краєва рада вибрана зїздом виділила з себе правительство, виконуючий орґан: Далекосхідній Секретаріят. По селах почали закладати українські школи. Секретаріят вступив в переговори з Земськими Управами в справі випрацювання програми шкільної політики. Та сі правила лише в деяких місцях пішли на руку Секрета-

ріятови, бо вони були переважно в російських руках. Секретаріят почав також видавати спеціяльні українські паспорти. До Владивостоку прибув перший український консуль п. Твардовський, котрого опісля увязнено з наказу харбінського начальника російської адміністраційної влади.

Одначе проголошення самостійної української держави на Зеленім Клині аж в 1922 р. було вже сильно спізнене. Місцеві провідники, що походили з таких самих соціялістичних і „поступових" елементів, які „будували" Українську Державу за Центральної Ради і Директорії, майже 5 літ думали і радили, заки додумалися до проголошення самостійности. Радили тоді, коли инші ділали. Оборони Зеленого Клину не підготовили. І коли в 1922 р. територію Зеленого Клину почали займати большевицькі ватаги, то навіть не було проти того збройного спротиву... Принайменше ми про нього не знайшли ніде вісток. Далекосхідна українська армія десь щезла. Большевики спокійно в кінці листопада 1922 р. виарештували сотні українських діячів; тих, що не вспіли втікти, чи може не хотіли втікати, бо певно сподівалися, що большевики похвалять їх за те, що будували самостійну українську державу... Частину увязнених большевики розстріляли без суду, а 26 поставили перед суд. Акт обвинувачення закидав їм, що орґанізували „білоукраїнські" контрреволюційні збройні відділи, приготовляли відірвання Далекого Сходу від РСФСР, видавали часопис „Щире Слово" і вислали меморіял до капіталістичних держав з просьбою о фінансову піддержку для майбутнього автономного українського правительства на Зеленім Клині в виді позички 10 міліонів рублів в заміну за дозвіл на експльоатацію природних богацтв і залізниць. Частину підсудних засуджено на смерть, инших на довголітну каторгу.

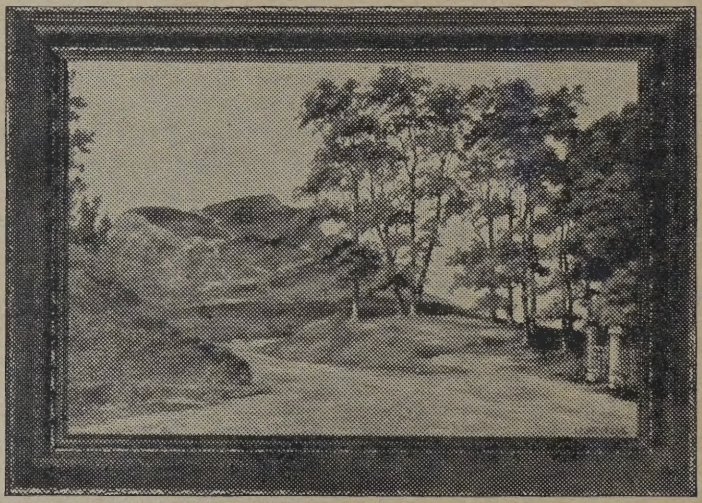

Картина українсько-канадійського маляра Із. Грицака.

Се, що далекосхідні Українці так пізно додумалися до проголошення

самостійности і тому не вспіли її здійснити, пояснюється головно тим, що тамошні провідники, як і взагалі українські провідники в тім часі, до самостійности не були завчасу ідеольоґічно підготовані. „Общій котелок" і федеративні та соціялістичні утопії так їх запаморочили, що ту життєву необхідність вспіли собі усвідомити аж тоді, коли було вже запізно. Зрештою Українці Зеленого Клину під тим оглядом йшли слідом за велико-українськими соціялістично-республиканськими політиками в Київі, які щойно в 4-ім універсалі сказали, що вони „приневолені" (!) проголосити державну самостійність України. І так далекосхідні наші „пізні Івани" уможливили московським товаришам здійснювання „прекрасної ідеї" Маркса також на українськім Зеленім Клині. Як її здійснюють „товариші", свідчать про се жахливі інформації в „Манджурськім Вістнику", часописі української кольонії в Манджурії.

Національна і політична свідомість Українців в Азії росла помалу і страшною ціною життя і мук наших найлучших людей. Страшною перешкодою в тім зрості був соціялістичний дурман і брак своєї національної преси та пропаґанди. Щойно в часах переломових видно виразно, який злочин роблять ті Українці, котрі в мирних часах не підпирають як слід своєї преси. Коли нема доброї преси, неможливе й усвідомлення та з тим неможливе й політичне рішення в пору.

Сей великий засадничий промах усвідомляють собі вже тепер зовсім ясно також Українці в Манджурії, про що читаємо в „Манджурськім Вістнику".

(З „Нової Зорі").

ЗАЖУРИЛИСЯ ГОРИ.

(Стародавня колядка).

Зажурилися гори й долини,
Ой Дай-Боже!
Гори й долини, всі полонини,
Ой Дай-Боже!
Що не зродили жито й пшеницю,
Але зродили зелене вино.
Зелене вино д' горі ся вило,
Д' горі ся вило, сино зацвило,
Сино зацвило, сильно зродило,
Стерегла-ж його гречная панна,
Гречная панна на імя Ганна,
Та стережучи твердо заснула,
Твердо заснула, вино забула.
Ой надлетіли райськії пташки,
Та як летіли, в крильця дзвонили,
В крильця дзвонили, панну збудили.

(Отся колядка записана в селі Ляховиці біля Богородчан в Галичині).

Дядько Митро

Як би не дядько Митро, то не один наш переселенець на північний схід від пасма гір Дикої Качки мусів би був через цілу зиму себе та своїх діточок хлібом та картоплею годувати. Гірко жилося нашим переселенцям в Ґімлі, та не лекше їм було в перших

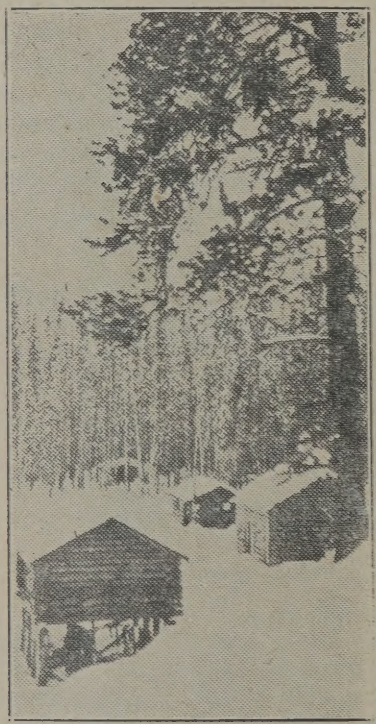

Господарство лісового фармера.

роках свого побуту в Канаді й тут, у підніжжю гір Дикої Качки. Гірко жилося, та ще гірше було би, як би не отсі невеличкі гори та дядько Митро.

Не бистрий на розум був дядько Митро, та з добрим, ласкавим серцем. Та й око його було бистре мов у вірла гірського. Зиркне — і пташку на леті розпізнає, чи щигол то, чи ластівка вюнка.

І при війську не виявив дядько Митро талану вояцького. Був денщиком при капітані. Не чіпалася його круглої, мов місяць в повні, голови отая муштра анахтемська. Відзнаки носив на грудях за свій хист стрілецький, а на вправах військових і слон ліпше повертав би ногами. Морочили-морочили йому голову отою муштрою, а далі капітан пізнав смирну вдачу господарської дитини пильної, та й взяв його до себе в денщики.

Та всіх нас Всевишній обдарив хистом, як не бистроумности, то в ділах наших щоденних. Не був без хисту і дядько Митро. Великий хист мав, та розвинув його на всю широчінь аж в пущах гір Дикої Качки. Отсі гори манітобські були першими свідками подвигів його, і вони перші признали дядька Митра мистцем в своїх ділах. І з того часу стали вони йому щирими союзниками.

Що дядько Митро мистець прекрасний у стрілянні, скоро довідалися й сусіди його близькі та далекі. Бувало загляне він до землянки сусіда Данила, чи Василя, вдихне в себе запах картоплі без омасти, почухає чуба, тай заговорить пошепки:

— А чи не можна би, куме, хоч пачечку патронів вистарати? Я, знаєте, був вчора на горах, а там слідів свіжих стільки, що й не перелічиш. Головна річ кулі, а там лиш бах! і стільки мяса, що ледви за раз і на широченькі сани змістиш. Так, головна річ — кулі.

Сусідові двічі не треба натякати. Метнеться сюди-туди, за день-два вистарає пачку куль, і дядько Митро радіє, мов семилітній хлопчина дарунком з ялинки різдвяної. Закине по козацьки свого „старозавітнього" мушкета, калібру Шнайдер, і гордо чимчикує в ліси.

Гори мов пізнавали його. Витали його протяжливим шумом вічно-зелених сосон. Висилали йому на стрічу канадійських лосів із чепірнатими рогами. Бувало не один такий син пущі, мус по тутешньому, звітрить нашого стрільця, роздує свої ніздрі, щоб ще раз вдихнути запах ворога свого, та й так і повалиться із простягнутою головою на білий сніг від кулі дядька Митра.

Кум Данило поїде по муса в ночі, щоб часом поліція не доглянула, і привезе до дому на санях стільки мяса, що й самим мясом прогодував би кілька місяців сімю невеличку. Звичайно, десь в кущах біля хати притрушувалося цілого звіра кучугурою снігу, і звідси потайки що дня брали по кусневі мясо. Добре мясо з муса і варене, але коли його присмажити, то вийдуть такі ласощі, яких і в крамниці не купиш.

Поїдять діточки отого мусячого мяса тиждень-два, а там дивись і щічки в них зарумянились мов квітки весною. І чи одна сімейка отак перезимувала цілу зиму на мусячім мясі придбанім дядьком Митром!

З року на рік отак працював дядько Митро для добра загального, та не шукав собі ні признання ні почестей за се. Скрізь його щиро витали. Пробачували йому навіть те, що часом перехвалював свого Миколайка, як будучого стрільця удалого. Бо й хто би міг повірити, що можна кулею цвях забити на віддаль трийцяти кроків? Та всі потакували дядькові Митрові. Любили його. А кого любимо, тому все пробачуємо.

Добре жилося дядькові Митрові, і так вік свій міг звікувати, та на старість лихий спокусив його. Забаглося йому міщанином стати. Спродав фарму, переїхав до міста та й став займатися шевством.

Але чи може щасливим бути орел, хоч і в золото окутій клітці? За тиждень-два так затужив наш стрілець за лісом та мусами, що висох, як гриб засушений. Хотів було вернутися у пущі свої улюблені, мушкет свій попестувати, та вороття не було, бо гріш за фарму вже був розкотився світами.

— Та годі-ж вам, дядьку щирий та добрий, в тузі свій вік вікувати! Ануте, розкажіть-но нам, як то ви одною кулею двох мусів положили.

О. Івах.

Матері, Сповніть Свій Обовязок!

Ніхто в світі не має важніщих обовязків до сповнення, як мама. І ніхто так її заступити не може. Вона одинока дає життя дітям, мусить також і ті діти вивести у люди, себто зробити їх фізично і душевно здібними до життя.

Про те, в який спосіб забезпечити здоровля дітей, доволі богато говориться, та на те, як би найкраще дитину духово приспособити до життя у нас менше звертається уваги. Адже ж ділянка душевного розвитку дитини є так само важна, або може й важніща від фізичного й тому не можемо й не сміємо її занедбувати.

До ділянки душевного розвитку дитини належить і сей обовязок матері, який досі майже зовсім не порушуваний, а про вагу якого я хочу хоч загально сказати. А саме, без фальшивого сорому, в поважний спосіб хай пояснять матері (і батьки) своїм дітям справи полові.

На першу думку може се видасться зайвим, безпотрібним клопотом, та коли застановимося, глибше подумаємо над сим, то побачимо, що се великої ваги справа, пояснення якої своїм дітям нам годі оминути. Правда, признаю, що пояснення дітям сеї справи не є зовсім легка ані приємна річ, однак, коли зрозуміємо, що се потрібне для добра наших дітей, то певно, що найдемо підхід, нагоду й спосіб, щоб в мудрий і делікатний спосіб ознайомити дитину з сим питанням. Бож знаємо всі добре, що скорше чи пізніще кожда дитина про се й так дізнається. І власне цілий корінь лиха в тім, від кого та дитина довідається, в який спосіб вона довідається, як се на неї поділає, які поняття вона собі про се виробить, як буде вона себе почувати, знаючи про те, ітд., ітд.

Думаю, не потрібно про се блище писати, бо всі ми дорослі можемо менше-більше по собі знати, як то на нас поділало та яке враження у нас викликало. — Чи не часто про се довідуються гарні й невинні діти від дітей старших, вже зіпсутих, у такій поганій, бридкій формі, що їх спокій душевний на довго затроєний? Чи не часто діти довідуються про се з книжок неморального змісту, або й неморальної вистави в кіні (шові) чи театрі. І як вони почуваються в той час? Чи не трапляється й таке, що мильне й брудне пояснення скривить характер дитини на ціле життя? Чи здаємо собі ми, дорослі, родичі з сього справу?

На отсі всі питання разом поставлю ще одно питання: Чиж не богато краще буде, коли мама (з сином може й батько поговорити), яка є найблища своїм дітям, що без сумніву бажає добра й щастя своїм дітям, знайде догідну хвилю, і, взявши за примір розвиток із світу рослинного і звіринного, пояснить дитині, що ми, люди, як частина живих сотворінь в природі, таксамо мусимо в подібний спосіб розвиватися. Цікавість малої дитини буде тут заспокоєна, а старша дитина по поясненні ріжних примірів з природи відчує і зрозуміє інтуіцією, так, що певно буде зайвим її се подрібно пояснювати. Малі діти, які ще нічого не розуміють, звичайно ставлять мамі питання, як: звідки я взя-

лася. Але замість правдивого пояснення, чи ми не заслонюємося бузьком, доктором, норсою, шпиталем, а то й Ітоном? І чи пізніще дитина, як довідається про правдиве своє походження, не буде уважати нас за брехунів і чи не буде думати, що то справді мусить бути щось в тім дуже поганого, коли рідна мама мусить її дурити. І чи може така дитина відноситися до нас, матерей, з довірям? А коли б була дитина відповідно підготована мамою, то навіть як би й мала нагоду довідатися про се пізніще в поганий спосіб, то не буде вірити, маючи більше довіря до матері, як до кого иншого.

Дальше, скільки то можна 13 — 14-літній дівчинці в часі її полового дозрівання заощадити душевного терпіння, неспокою, ріжних сумнівів та й соромливости непотрібної? А то, ніде правди діти, богато матерей самі з соромом відносяться до своїх доньок в сей час і не диво, що такі доні, необзнайомлені з сим природним явищем, уважають се за щось погане, по нижаюче та й ховаються з сим від матерей. А се само собою є одною з причин недовіря доньки до матері, є сим проваллям, яке не зближує до приятельських відносин межи донькою й мамою. В дійсности так річ мається, що діти, яким матері не потрапили вияснити сі справи, ніколи підчас свого полового дозрівання не будуть мати відваги спитати про яке небудь вияснення їм незрозумілого питання під сим зглядом. Такі діти все будуть стидатися своїх родичів в сих справах. Аджеж скільки то булоб краще і ліпше, коли би наші діти все з довірям вдавалися до нас відносно таких справ. Бож ми повинні самі по собі знати, скільки то нераз мудрої поради потребує дитина, головно дівчина, в такім віці, щоб заховуватися як слід та не потерпіти на добрій славі.

І тому застановившись добре над повище сказаним, ми всі, а головно матері, повинні прийти до заключення, що краще буде нам познайомити дитину з сією справою, чим мав би хто инший се зробити, через що дитина дуже легко могла б потерпіти. А справді, тут нічого страшного нема, бо сеж основа життя людського, яку самі люди потрафили опоганити та прибрати в брудну форму.

Отже старайтеся виробити в наших дітей мудрі й здорові поняття про питання полові, а сповняючи сей великий обовязок зглядом наших дітей ми заразом і сповнимо свою повинність супроти своєї нації, даючи їй чесних і гідних дочок і синів.

Стефанія Бубнюк.

ВАЖНЕ ПИТАННЯ.

Старий жид сидить при книжці,
Борухи читає,
Аж тут вбіг малий Абрумко
І перебиває.

— Правда, тати, ти все знаєш?
— Ну, що хочеш знати?
— Я хотів би про одну річ
Тебе запитати...

— Ну, ну, питай, скажу тобі,
Моє любе зоре...
— На який хоробе, тати,
Вмерло Мертве море?

М. Кумка.

Вратував Школу

(Правдива подія)

Третьої днини по приході румунського війська в Буковину — появилося на мурах міста Чернівців перше урядове оповіщення, підписане військовим командантом міста, полковником Садувяном. У тому оповіщенні, друкованім в усіх краєвих мовах, було сказано, що румунська армія, запрошена населенням краю, заняла тимчасово також і північну Буковину, з огляду на те військова команда, як теперішній суверен тієї области, вимагає від усього населення безумовного послуху і виконування всіх розпорядків. Неслухняних каратимуть буками й арештом.

Люди товпилися перед тими оповіщеннями, прочитували їхній зміст, здивовано гляділи собі в очі, з відразою відвертали голови й спокійно розходилися. Але були й такі, що горячилися й голосно протестували.

— Якто, — обурювалися палкіщі — нас мають бити буками, по „двайцять пять"? От і румунська культура!

— Та-ж се неможливе — говорили инші. — Хібаж вони якісь Азіяти? Деж таке в Европі водиться? Правда, бувало деколи і в Австрії, що декого трохи потурбували, але десь тихцем, крадькома, мовляв, без відома влади. А тут сама влада прилюдно оголошує: „25 буків дістане кождий, хто не виконає її приказів!" Се вже европейський скандал!

Того дня всюди про те тільки й говорили. Зійдуться два знайомі, так зараз на перше привитання кидають до себе слова:

— А що, не дістав ще 25?

Всі висмівали се оповіщення, явно глузували з Румунів і голосно осуджували нетакт військової команди.

Говорили:

— Як уже команда хотіла нас чимось настрашити, то могла вжити иншого способу, а не грозити нам дурними буками. Хтож у се повірить?

Та вже другої днини після оголошення тієї оповістки міська, нерумунська інтелеґенція передавала собі з уст до уст тривожні вісти:

— Ви чули? Професор Боднарук дістав 25...

— Як? Завіщо?

— Не хотів своєї кімнати відступити румунському офіцерові, сей закликав жовнірів, вони звалили його на столець і всипали йому 25 буків.

— Як се можливо?

— Не вірите? Поспитайте доктора Мандзія, він саме тепер пішов від нього. Каже, страшно побитий...

Инший знов кольпортує:

— І адвоката Левенгерца так справили, що бідняга лежить у шпиталі.

Ще инший знає вже цілу низку громадян покараних буками.

Аж тепер населення Чернівців почало вже зовсім поважно ставитися до сього оповіщення. Так і видно: команда не жартує...

Се все діялося тільки в столиці Буковини; ми, на селі, покищо, не відчували румунської влади на своїй шкірі. Життя в селі ні трохи не змінилося. Селяни, як звичайно в тій порі, поралися біля своєї кукурудзи, заводили толоки, молодь вечерами виспівувала по вулицях, а ми, вчителі, вчили правильно у школі, придержуючися надальше „австрійського" пляну нав-

чання. На 1-шого грудня виплатили нам належну платню й так, ніким не турбовані, ми жили собі спокійно й сміялися в кулак із „міщухів", які, стероризовані буками, поховалися по домах, що, бувало, прийдеш інколи до міста, навіть не стрінеш знайомого лиця нашого брата.

Раз у тиждень приходила в село військова розвідка, поговорила дещо з двірником (війт, солтис), побула в селі годину-дві, відпочала й назад відходила.

Щойно місяць пізніще дістали ми від інспектора перший шкільний розпорядок: „З пляну навчання вичеркнути мову німецьку, а на її місце ввести мову румунську".

Румунської мови ми самі не знали, тому, одержавши такий наказ, ми гуртом явилися у свого інспектора.

— Пане інспектор, — питаємо, — хтож має учити тієї румунської мови?

— Ви! — зо сміхом говорить інспектор.

— Вам чейже відомо, що ми й одного слова по румунськи не знаємо, навіщож видаєте такий наказ?

— Не я його видав, а секретаріят.

— Щож ми тепер маємо робити?

— Нічого! Німецької мови більше не вчіть, а якщо румунської мови не знаєте, то, ясна річ, її також не можете вчити...

Ми вдоволені вертали додому, ще й жартували з Румунів:

— Аж тепер, кажемо, наші школи матимуть чисто український характер.

Два тижні пізніще я дістаю приватне письмо від українського краєвого інспектора.

— „Явіться негайно, — пише він, — у моїм бюрі".

Другої днини я поїхав до Чернівців.

— Внесіть зараз прохання, щоби вас перенесли, — каже інспектор. — Не тільки ви самі, але й всі вчителі вашої школи. Виберіть собі повіт, який самі хочете, бо з черновецького повіту мусите забиратися. Не зробите сього до трох днів, то секретаріят кине вас, де сам захоче.

Я здивовано дивлюся на директора, а він, помітно схвильований, говорить дальше:

— Бачите, в усіх українських громадах черновецького повіту, де тільки є румунський пан-отець, — секретаріят, на його бажання, завів у школах румунську викладову мову. Вже є й румунські вчителі на ваше місце. Завтра висилаю їм декрети.

Не було иншої ради. Ми ще тої самої днини внесли прохання в справі переносин і вже за тиждень виїздили з села на нові посади.

Сімнайцять українських учителів з черновецького повіту посунулося дальше в північну частину Буковини. Я опинився в заставнецькому повіті.

Тоді панував у мойому селі тиф, школа зачинена й ми, учителі, (а було нас у тому селі девять осіб), сходилися що дня в школі на балачку. Що другий день їздив один з нас до Чернівців за німецькими денниками, — їх на провінцію в той час не можна було висилати, а українські часописи зовсім не виходили, — засягав язика про найновіщі події, привозив російського тютюну й так минав нам день за днем у байдужнім вичікуванні.

Аж одного вечора один товариш, якого ми вийшли повитати на залізничу стацію, вискакує з ваґону та вже здалека кричить:

— Біда, товариші!

— У чому річ? — питаємо.

— Бють уже й по селах. Заводять румунізацію шкіл. Вчора були в Чорнавці, в Лужанах і в Задубрівці. На

другий тиждень мають перенестися в Заставнеччину.

— Кого й завіщо бють?

— Одна для нас потіха, — сміючись, звертається до нас товариш, — що вчителів не займають, бють тільки директорів. 25 буків, то ще марниця. Кажуть, що директорові Карбунові щось аж 40 тріпнули.

— А завіщо бють? — питає Васкан, наш директор.

— За те, що „румунських" дітей „зукраїнізували". Приїздить румунський старшина до школи, перейдеться по клясах, погляне на дітей, ну й ствердить, що се самі румунські типи. Опісля кличе директора до канцелярії, дає йому аркуш паперу й перо та приказує писати за диктатом: „Тому, що в моїй школі майже всі діти румунського роду, що вже забули навіть мову своїх прадідів, прошу негай но завести румунську викладову мову". Опісля каже прибити на тім письмі шкільну печатку й підписати. Хто се робить без спротиву, лишають його в спокою, а хто противиться, того жовніри бють доти, доки директор не зробить усе те, що йому приказують.

— Чуєте, що вас чекає? — дражжнимо Васкана.

— О, я того не зроблю! — рішучим голосом заперечує наш директор.

— Як не зробите? Мусите! — говорить товариш. — От і Карбун держався кріпко аж до 39-го бука, а на 40-вім таки заломився й підписав.

— Я видержу й 40 буків, а не підпишу.

— Хто, ви?

— Не вірите? Ну-ну, побачите, що я ще справжній козак, хоча вже трохи й постарівся.

Ми глянули на себе й мимоволі всміхнулися. Бо й як тут не сміятися? Наш „справжній козак", як грибок засохлий. Маленький, дрібненький, сухий, як шкварок, ну й ось-ось вже й шістьдесятка на плечах.

— Хто зна, чи вони прийдуть у нашу школу, — потішаємо директора.

— Бо деж то: наше село й „румунські типи"...

— Можуть приходити, я певно не підпишу.

Сього вечора ми скоро розійшлися. Не грали навіть нашого улюбленого „тарока". Чомусь ніхто не мав охоти, хоча директор конче запрошував до себе.

І знов минуло два тижні. За той час ми переконалися вже наглядно, що наш товариш привіз дійсно вірні інформації, бо „летюча комісія", як ми її називали, почала вже урядувати й у Заставнеччині. Була вже в чотирьох селах. Не били там нікого, бо управителі шкіл, знаючи вже про ввесь хід справи, на відчіпне давали свій підпис і прибивали печатку на готове, вже друковане, прохання. Наш директор страшно на них обурювався.

— Таким товаришам не варт і руки подати! Се правдиві зрадники, — хвилювався старий.

Бачучи його завзяття, ми таки поважно почали побоюватися за нього.

— Згине добряга під буками, — говоримо між собою, — а самій справі нічим не прислужиться. Бо й хтож з його спротивом буде рахуватися? У них сила: що схочуть, те й зроблять.

Тому ми почали переконувати його, що йому треба конечно з села виїхати. Має сина священика в горах, хай їде до нього; науки й так нема, пощо безпотрібно себе наражувати?

І доти ми його „пилили", доки нас не послухав. Одної неділі раненько, він виїхав дійсно до Вижниці, розуміється, разом із шкільною печаткою.

З сього приводу ми сміялися з нього, порівнюючи його до наших двірників, які без громадської печатки, бувало, й за ворота не вийдуть. Мало сього, наш двірник, навіть лягаючи спати, тисне печатку під свою подушку.

— Вже я знаю, що роблю, — боронився Васкан. — Печатка головна річ. Лишу печатку в шафі, все пропало. Прийдуть, розібють шафу, знайдуть печатку, ну й чого їм більше треба? Мене кождий дурень може підписати. Го-го, не такий я дурний!

Ми відпроваджували свого директора на стацію, та все дорогою наказували:

— А сидіть там хоч би й до весни. Навіть не показуйте тут свого носа!

— А як школу відкриють? Тоді чейже мушу приїхати.

— Так скоро воно не буде, бачите самі, що тиф дальше шириться.

Відїхав наш директор, а тим самим і школа опустіла. Вже там більше не сходимося, хіба дехто з нас забіжить інколи до сторожа та все з одним питанням:

— А що, не були?

— Ні, — відповідав сторож, — до тепер, Богу дякувати, не було нікого.

Так минув спокійно січень, ба вже й лютень зближався до кінця, а до школи ніхто не навідувався.

В селі дещо змінилося. Прийшла румунська жандармерія, завела деякі нові порядки, ну й почала війну з парубками. Жандармерія заборонила вечірні співи, а хлопці їм на злість ще більше виспівують. Поділилися на гуртки. Кождий гурток збирається що вечора на иншій вулиці, а вже як добре смеркнеться, починається справжня комедія. Починає співати один гурток, жандарми біжать туди, (а вони чомусьто спочатку не одинцем, але всі разом робили службу). Хлопці розбігаються, а там із другого кінця села инший гурток як гукне стрілецької пісні, аж відгомін іде по селі. Жандарми біжать у той бік, тимчасом чути спів на протилежному кінці. Таке діялось що ночі, навіть у хуртовину й жандарми були безсильні. Вже й арештували кількох парубків, кількох таки добре побили, все-ж таки ніщо не помагало. Хлопці мали забаву, а жандарми зо шкіри вискакували.

„Летюча Комісія", здавалося, перервала своє урядування. У лютні була тільки у двох селах нашого повіту. Одного директора трохи потурбували, другому якось вдалося втекти зад німи дверима, ну, й на тім урвалося.

Аж тут 28 лютня, ще раненько, прибігає до мене товариш.

— Ти знаєш, каже, під ніч приїхав наш директор.

— Ти був з ним? — питаю.

— Ні, не був, але певно приїхав. Поштар казав мені.

Ми таки зараз пішли до школи. Приходимо, а наш директор, як звичайно, пакає свою люльку й щось нишпорить у шафі.

—Вас яка мара сюди принесла? — питаємо.

Васкан сміється:

— Вже певно котрийсь з вас лагодився на моє місце, що?

— Нема дурних під буки лізти! — відказуємо.

— Мені, бачите, вже навкучилось у тих горах. Зрештою, після „першого" поїду туди назад, бо й син дуже наказував, просто не хотів з хати пустити.

Ми розговорилися. Він оповідає своє, ми своє, директор сміється з парубоцьких збитків, — аж туд двері відчиняються, ми глянули туди й оторопіли...

У кімнату входить румунський поручник і без поздоровлення:

— Хто з вас директор? — питає по німецьки.

— Я! — каже Васкан.

— У вас нема науки?

— Нема, бо тиф у селі й тому школа закрита.

— Читайте мені за порядком усі дитячі назвиська.

Поручник сів на крісло, закурив папіроску й слухає. Директор читає клясу за клясою. Вже дійшов до кляси пятої.

— Досить! — приказує старшина.

— Я так і догадувався. Майже всі

Наїзд на українське село.

— А кілько маєте дітей у школі?

— 360.

— Покажіть мені катальоґи.

— Навіщож вам катальоґів? — питає директор.

— То моя річ, — гукнув старшина, — ви робіть те, що вам наказують!

Васкан вибрав з шафи катальоґи всіх кляс і положив на столі.

назвиська румунські, а тільки перекручені на український лад...

Поручник сягнув до бічної кишені, вибрав якийсь папір і тиць його директорові.

— Підпишіть отсе прохання й прибийте урядову печатку.

Директор взяв папір, поводив по нім очима, опісля зложив його вдвоє

й поклав перед поручником.

— Ну! — гримнув старшина.

— Сього я не підпишу! — сказав твердим голосом Васкан.

— Що? Ви смієте мені противитися? Зараз підписуйте! — кричав поручник.

— Не підпишу.

— Не підпишите?

— Ні!

Поручник зірвався з крісла й вилетів на двір. Не встигли ми обмінятися й кількома словами, а вже в кімнату ввійшло кількох жовнірів. Один з них мав у руках ґумову палицю.

— Всі вийдуть з кімнати! — приказав дальше поручник. — Остане тільки директор!

Ми опиралися, але жовніри силою нас усунули, ще й грозили револьвером. Про всяке один з них став перед шкільними дверима на варті, щоби ми не вернули, а решта пішли до середини.

— Підписуєте? — спитав знову поручник.

— Ні!

Старшина заговорив щось по румунськи до жовнірів, а ті кинулися на Васкана й в один мент повалили його на підлогу і били так довго, аж директор зімлів.

Поручник крикнув до сторожа, і він приніс збанок води й почав хлюпати зімлілому в лице. Згодом директор відкрив очі.

— Ну, а тепер підпишите? — сміючися, питав знову поручник.

Васкан і тепер заперечив головою.

Старшина хвилинку задумався. Опісля кинув кілька простацьких слів, вхопив папір зо стола, копнув директора і погрожуючи револьвером, вийшов разом з жовнірами з кімнати.

Сторож дав нам мерщій знати. Ми прийшли і зараз поклали директора в ліжко та післали за лікарем. Два тижні він лежав на животі й якось видужав.

— А що, не козацька в мене вдача? — хвалився старий. — Казав, що видержу, от і видержав. Найменше 30 буків дістав.

Директор уже більше не виїздив з села. З весною почалася в нашій школі наука. „Комісія" більше до нас не приїздила, ми дальше вчили по українськи.

— От і бачите, я таки вирятував школу! — говорив гордо директор.

І дійсно: наша школа була одинокою в повіті, де ще повних два роки вчили ми виключно українською мовою.

Дмитро Макогон.

ЩОБ НЕ ЗАЇХАВ ЗА ДАЛЕКО.

Почтовий урядовець: — Ви наклеїли на сей лист за богато марок.

— Будь ласка, зазначіть на коверті, щоб лист не заїхав за далеко.

ЦІКАВА ДИТИНА.

Чотирилітня Ганя приглядається слоневі й питається:

— Мамусю, чи і його приніс бузьок в дзюбі?

НЕ ТРАТЬ СЛІЗОК!

— Мамцю, у моїй каві втопилася муха...

— Не плач, дитинко, я дам тобі нову мушку.

ДОБРА ДОНЕЧКА.

— Моя донечка має золоте серце. Кождий раз, коли я збираюся мити підлогу, вона виходить з хати, бо не може дивитися, як я тяжко працюю.

Українці в Манджурії

Українська Манджурська кольонія заслугує на особлившу увагу не своєю численністю, але тим, що се найбільше і найяркіще огнище української самостійницько-державницької думки на цілому Далекому Сході. Призначення сего огнища дуже велике і відповідальне: В слушний час запалити полумям самостійницько-державницької ідеї ввесь український Далекий Схід та допомогти йому визволитися.

Така доля Українців в Манджурії випливає з того, що вони межують з українським Зеленим Клином, котрий тепер стогне під крівавим червоним чоботом і що вони живуть в державі, яка скорше чи пізніще стане операційною протибольшевицькою воєнною базою.

Треба признати, що є в Манджурії гурт, що правда невеликий, українських діячів, котрий здає собі справу з того, яка роля призначена Українцям Манджурії й відповідно їх до того підготовляє.

Українці прибули до Манджурії в часі будування російським правительством Східно-Китайської Залізниці, приблизно сорок літ тому. Тут вони працювали головно як залізничі урядники і як рільники. Тому найгустіщі українські оселі повстали при залізничих стаціях і в містечках, що лежать недалеко залізниці, та головно в Харбіні, осередку культурного й економічного життя Північної Манджурії. Богато рідші українські кольонії потворилися в глибині полудневої й середущої Манджурії. Отже українські кольонії в Манджурії се головно кольонії по містах, містечках і залізничих стаціях, — зовсім иншого типу, як на Зеленому Клині і взагалі в Азії, де Українці осідали головно на ріллі по селах і хуторах.

Кілько є Українців в Манджурії? І тут не можна подати докладного числа, бо нема на се статистичних даних. Владислав Пельц в одній статті оцінює їх на 20.000 душ, саміж Українці в Манджурії оцінюють себе на 50.000. Докладні дані про те, кілько наших в Манджурії, матимемо щойно тоді, коли нова манджурська держава переведе перепис населення.

Загал наших людей в Манджурії можна поділити згрубша на дві части: тих, котрі осіли тут ще перед світовою війною і котрі вважають себе автохтонами, та свіжих еміґрантів, повоєнних. Сих еміґрантів невеличка скількість, та вони політично й суспільно богато рухливіщі від „автохтонів". Новоприбувші стараються надати тон українському публичному життю в тім краю. Серед тих політичних еміґрантів є кілька Галичан, що сповняють ролю дріжджей серед тутешньої української кольонії. Половина майже всіх Українців в Манджурії живе в Харбіні, і тому він став центром духового життя всіх манджурських Українців.

Загал наших поселенців в Манджурії живе в добрих економічних умовинах. Богато з них служить у державних і самоврядних установах, що більше з них веде ріжні торговельні, промислові і ремісничі підприємства. Є між тамошніми Українцями інжиніри, лікарі, правники і т. д. Про еко-

номічну силу і зріжничкованість Українців в Манджурії свідчать хочби й оголошення в „Манджурському Вістнику": лікарів, аптичних складів, споживчих крамниць, каварень, масарень і т. п.

Культурно - освітне і політичне життя Українців Манджурії перейшло менше більше такі щаблі розвитку, як на Великій Україні і на Зеленім Клині, то значить: від малоросійщини через просвітянщину і культурництво до самостійницького державництва.

Перший період се період дореволюційний. Тоді всяке суспільно-культурне життя, як і на Великій Україні, здавлював російський царський режім. І тому воно не могло проявитися в орґанізованому виді, з виїмком одного Українського Клюбу, котрий повстав 1906 р., коли по російській революції повіяло трохи свобідніщим духом. Та всеж таки почуття національної окремішности і свідомости, хоч і не дуже сильне, дрімало серед тутешньої кольонії. Піддержували його тоді головно театральні ґрупи професійних акторів і аматорів, які зо сцени успішно ширили любов до рідної мови, звичаїв і традиції серед старшого й головно молодшого покоління, що родилося і зростало в чужім окруженні.

Другий період по світовій війні і великій російській революції обіймає час від рр. 1917 до 1922. Його ціхує самочинне відродження українства в Манджурії. Починають як гриби по дощі повставати орґанізації суспільні, освітні, політичні. Тутешня еміґрація брала живу участь в політичнім житті сусідного Зеленого Клина і в творенні українських військових сил. В тім часі сформовано в Харбіні військові частини, котрі на зазив місцевої адміністрації Північно-Китайської Залізниці берегли залізничого майна і Харбіна перед збольшевиченими російськими частинами й перед бандитами.

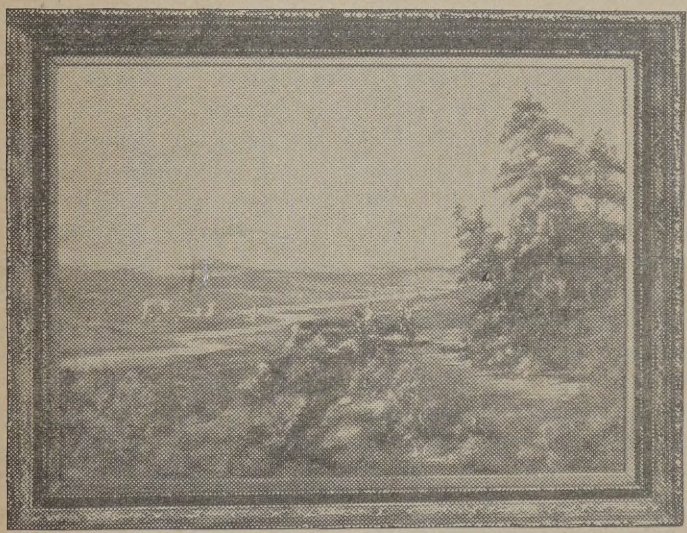

Картина молодого маляра Із. Грицака.

Коли Зелений Клин заняли большевики, тодішна китайська влада в Манджурії за підшептом червоних і білих російських дорадників почала переслідувати всякі прояви орґанізованого українського життя, яке там буйно почало було розростатися. Освідомлююча праця знов мусіла набрати напів тайного характеру й обмежити свій круг ділання. Дальшу працю вело кілька жертвенних відважних людей, що не зважали на ніякі перепони китайської влади і таки своїх земляків.

1923 р. китайська влада, підюджена московською чорною сотнею, сконфіскувала харбінським Українцям Народній Дім, в котрім була українська ґімназія і суспільні орґанізації. Дім сей вибудували Українці в 1920 р. Влада сконфіскувала його за довги і дефіцити, які наробила українська ґімназія, ведена Українським Клюбом. Опісля розвязано ґімназію й ріжні инші українські установи в Харбіні і на провінції. Наступив кількалітний період орґанізаційної мертвеччини.

Щойно в 1926 р. повстала філія „Просвіти" в Харбіні. Щоб охоронитися перед переслідуванням гоміндановської влади, сховалася вона під захист екстериторіяльних установ. „Просвіта" в Харбіні відограла до певної міри таку ролю, як галицька „Просвіта. З неї повстали згодом всі инші місцеві товариства.. Довкруги „Просвіти" гуртувалися лише свідомі Українці, бо для загалу „Малоросів" вона була чужа, як про се читаємо в „Манджурськім Вістнику" (ч. 24 з 15 липня 1933 р.). Свідчить про се звіт з діяльности „Просвіти" в Харбіні за 7 літ, від 1926 р. до 1933. В тім часі вступило було в члени „Просвіти" 225 осіб, виступило 118 так, що в останнім звітовім році харбінська „Просвіта" мала всего 33 членів. Тай з того 7 недійсних, а т. зв. членів співчуваючих. Як на 10.000 Українців в самім Харбіні, то се таки трохи замало. Зате тепер, коли манджурська влада віддала Українцям дім, в котрім „Просвіта" має приміщення, скількість її членів помітно зростає.

Та всеж таки в сім періоді орґанізаційного застою, що тривав від 1922 до 1931 р., довершено одного дуже великого діла, котре свідчить про велику релігійність харбінських Українців. В останнім році сего періоду вибудовано в самій середині міста прегарну церкву.

Українську православну парохію в Харбіні заснувало брацтво св. Покрови, що повстало в 1922 р. З початку церква була в приватнім помешканні, при будинку Українського Клюбу. В 1923 р. китайська влада відібрала той будинок. Тому церкву мусіли перенести до приватного помешкання на Вел. Порспекті в Харбіні і примістити її в підваллю. Там повстала думка про будівлю свого храму. Постанову до двох літ переведено в життя.

В грудні 1930 р. церква вже була збудована і посвячена. Церква та має пароха, двох сотрудників і одного діякона. При церкві розвивалася також філянтропійна акція. Одначе російська провославна церковна влада робила тій українській парохії ріжні перешкоди на кождому кроці, розуміється, виключно тому, що се українська парохія. Коли читати се, то трудно зрозуміти, як можуть наші православні брати терпіти допікання від московської влади навіть там, де могли б легко позбутися всякого переслідування. Видно, яка велика сила — привичка...

(З „Нової Зорі").

Про Пятьох Політиків

(Фейлєтон)

Було собі та жило собі раз на світі пятьох політиків. І то не в старинній Греції за часів Сократа. Жили вони собі во время оно, як в Берліні другий раз сів на стілець президента славний Гінденбурґ, а в Оттаві сидів премієр Бенет. Жили вони собі та були вони собі в однім великім місті над рікою Ред, але як то місто називалося, того ніде в історії не записано. Дехто каже, що ще давніще на тому самому місці стояв Форт Ґеррі.

Було тоді на світі і більше політиків, але ті решта не були собі ні такі мудрі ні хитрі. А сих пятьох походило з давніх Рутенців та Малоросів. Бачите, були колись на світі люди і з такими дивними назвами.

І не думайте, що тоді на світі було тільки пятьох хитрих Малоросів. Куди там!... Було їх стільки, що на випадок війни з Айришами, закидали би їх шапками. Богато їх було. Але ніхто з них не був такий мудрий та хитрий, як отсі наші. Сих пятьох Малоросів та ще й політиків, то були собі такі люди, що не з одної печі хліб їли, а дехто з них то розумівся і на смаку ковбас, таких довгих, з чосником... І називалися сі політики Грицько, Гарасим, Микола, Ладик і Митро.

Були собі та жили собі от той Грицько та Гарасим, та Микола, та Ладик, та Митро. Жили та хліб спокійно жували. І може-б були і вік свій звікували коло печі, коли жінки та діточок, бо спокійні люди були вони. Але сталася велика подія. Вдарили коло міського ратуша у великий дзвін і проголосили вибори. І хто-б собі подумав таке? Зійшлися на майдан люди і побачили між собою і Грицька, і Гарасима, і Миколу, і Ладика, і Митра. Поділилися тоді виборці на партії, і сказали собі, що будуть вибирати нових послів. Глянув Грицько на Гарасима, Гарасим на Миколу, Микола на Ладика, Ладик на Митра і усміхнулися, пізнали себе взаїмно по рутенських носах. Та був собі Грицько невибагливим щодо національної приналежности і відразу зрозумів своїх хитрим малоросійським чубом, що коли пристане до отсих своїх племінників, то хліба з того не вийде. Усміхнувся і пішов в свояси шукати за хитріщими союзниками.... Еге-ж, хитрий був собі отой Грицько...

Пішов Грицько, а чотири оставші козарлюги переморгнулися, подумали-подумали і скликали загальний номінаційний мітинґ. І почався серед широкої салі величезний мітинґ. Зійшлися туди всі союзники, Гарасим, Микола, Ладик і Митро. Поговорили-поговорили, бо записано по історіях, що отті Рутенці та Малороси були дуже великими балакунами, — ну, і давай тоді назначувати кандидатів. Справа не пішла без сварки, треба було вирішувати справу тайним голосуванням. Почали голосувати і показалося, що є на чотири виборці тільки три кандидати. Добре, що не чотири, бо розказує історія, що між Малоросами бували й такі випадки, що всі виборці ставали кандидатами. А ле тут сталося трохи інакше. Гарасим, мир та упокій душі спасенній, був чоловік хоч і амбітний, але мав добре серце, тож віддав свій голос на Миколу. А всі инші кандидати ді-

стали по одному голосові. Що-ж тут робити? Дістав Микола більшість голосів, то-ж і став кандидатом. Тільки між кандидатом і посольським кріслом дуже далека дорога. Мітинґ скінчився, і почали люди йти до дому. Пішов з легким серцем до дому й Гарасим, а за ним потягнув у свояси з усмішкою і Микола. Але Ладик та Митро вийшли на двір з великим тягарем огірчення на серці...

І пішло... і пішло все в рух, ціла виборча машина... і так добре рилирили ті, що дістали по однім голосі, що за кілька тижнів і Микола стратив охоту роздавати наперед, ще перед виборами, теплі посади своїм виборцям... Стратив охоту та й уступив. Уступив та й пішов. І що-ж таке? Не були сей раз вдоволені одним кандидатом, то-ж вибрали двох... Чи-ж шкодувати їм людей? Та-ж було тих Малоросів з домішкою Рутенців сорок величеньких міліонів. Не скупі були, то-ж поставили аж двох кандидатів. Воно, бачите, в тім часі і математика була відмінна від нашої. Тоді бувало, як розділиш всі голоси через два, то вийде два рази більше...

Еге-ж, хитрі Малороси були та й математика...

Кирило Тур.

ЯКІ Й КОЛИ БУЛИ КРІЗИ.

В 1857 році була бизнесова депресія, яка тягнулася через 12 місяців.

В 1869 році була бизнесова депресія, яка тягнулася через 8 місяців.

В 1873 році була бизнесова депресія, яка тягнулася через 30 місяців.

В 1884 році була бизнесова депресія, яка тягнулася через 22 місяців.

В 1887 році була бизнесова депресія, яка тягнулася через 10 місяців.

В 1893 році була бизнесова депресія, яка тягнулася через 25 місяців.

В 1903 році була бизнесова депресія, яка тягнулася через 25 місяців.

В 1907 році була бизнесова депресія, яка тягнулася близько 12 місяців.

В 1914 році була бизнесова депресія, яка тягнулася через 18 місяців.

В 1921-22 роках була бизнесова депресія, яка тягнулася через 14 місяців.

Усі вони проминули, промине й ся, яку тепер переживаємо.

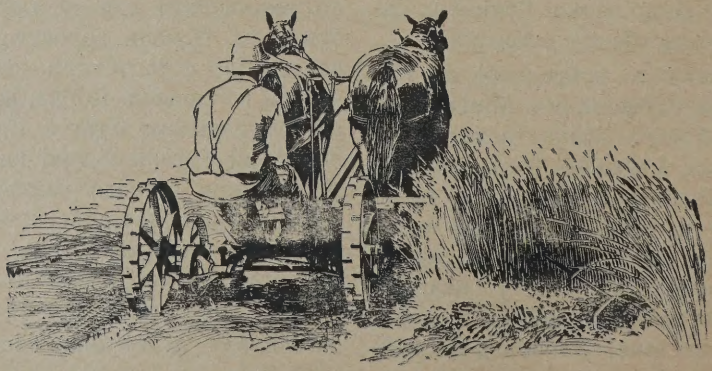

Буковинський Соловей

Осип Юрій Федькович відіграв в історії воскресення українського народу на Буковині подібну ролю, як Іван Котляревський в історії воскресення українського народу на Великій Україні, або Маркіян Шашкевич в історії воскресення українського народу в Галичині. Федькович, Котляревський і Шашкевич були тими, що перші в своїх частях української землі зачали писати живою українською мовою, перші доказали красоту і свіжість тої мови і заохотили других нею писати. Та Федьквич не тільки зачав писати живою українською мовою, він виявив у своїх писаннях такий талан, якого не мав ні Котляревський, ні Шашкевич, він їх перевисшив, перевисшив богато инших здібних українських письменників і дійшов аж до таких височин, що рівнали його з Тарасом Шевченком. Федькович належить до найвизначнійших українських письменників, він один з тих зірок на українськім літературнім небосклоні, що Шевченко, Франко, Марко Вовчок, Леся Українка, Нечуй-Левицький.

Осип Юрій Федькович уродився 8 серпня, 1834 р. Уродився у гірській части Буковини в селі Сторонець-Путилів. Батьком його був спольщений український шляхтич з Галичини (з Самбірщини) Адальберт Гординський де Федькович, по професії мандатор (се були часи панщини). Мати була вдова по православному священику. Про батька залишилася в нашого поета дуже погана память, на стільки погана, що він навіть не хотів його за свого батька признавати, хоч тим самим стягав тінь на свою матір, котру любив горячо. З волі батька він був охрищеним в римо-католицькім костелі у Вижниці і там дістав імя Йосиф Домінік. Та се не перешкодило батькові опісля покинути жінку з дітьми і піти своєю дорогою. Однакож в житті поета мало се велике значіння. Залишений в опіці матері і старшої сестри Марійки, він виховувався під їх впливами. В домі його матері панувала українська мова і там він її навчився і полюбив.

Шкільне образовання Федьковича не було високе. Воно скінчилося на другій клясі нижчої реальної школи в Чернівцях. Старший брат Федьковича вимандрував до Молдавії. Там скоро збогатився, але враз з тим перейшов і душею до Румунів. Навіть змінив родинне прізвище на „Ґріґорі Агані". В 15-ім році життя пішов і наш поет до Молдавії шукати щастя. У місті Ніямц став на науку в місцевого аптикаря. Там познайомився з малярем Роткелем, який давав йому читати і підтримував в нього переконання, що в нього є поетичний талан. Федькович зачав писати поезії — в німецькій мові. Та молодий поет тужив за Буковиною. В 1852 р. він вернув до дому, а звідти до Черновець, де вступив добровольцем до війська, до 41 полку піхоти. Через те, що не мав при собі жадних документів, записали його просто „Федькович" і таким він остав вже до смерти. У війську вибув 11 літ, з чого два роки в Чернівцях, а 9 літ в Семигороді. В семому

році військової служби добився до ранґи четаря. В той час була війна між Італією і Австрією і полк Федьковича був висланий через Відень і Трієст до Льомбардії. Та на фронті сей полк не був і по війні вернувся назад до Черновець.

Півтора року (1859-61), які Федькович перебув в Чернівцях, були переломовими в його життю. Він познайомився з дуже інтеліґентним Німцем, поетом і професором університету Найбавером, що зробив на нього великий вплив, а відтак познайомився зі студентами університету Антоном Кобилянським та Костем Горбалем. Кобилянський, прочитавши німецькі поезії Федьковича, намовив

Осип Юрій Федькович.

його писати рідною мовою. Федькович зустрівся тоді й з творами Шевченка, Куліша, Вовчка і Квітки.

І так молодий офіцир Федькович став не тільки українським письменником, але й Шевченком Гуцулів. В 1862 році появилися у Львові, накладом і з передмовою визначного москвофільського діяча Богдана Дідицького, перші українські твори Федьковича, його поезії, що відразу здобули йому славу між Українцями. Не від річи згадати, що ся перша збірка творів Федьковича була й найкращою. Опісля його талан вже не розвивався, а навіть і впав.

Весною 1863 року, перебувши недугу очей, Федькович покинув військову службу, вернувся до Путилова, перейшов на православіє, замісць імени Домініка приняв імя Юрій, одягся по селянськи і вже до смерти сего одягу не скидав. Селянський одяг став для нього святощами. Задля нього він зрікся офіцерського степеня, зненавидів „панів" і „Німців", дарма, що між ними були й його особисті приятелі та добродії і заслужені діячі українського національного відродження.

Вернувши на село, Федькович приставав тільки з селянами, жив як селянин, зберігав у себе сільські звичаї, господарив, як умів, не соромився і найпростійшої чорної роботи, а як що до чого, то любив з людьми забавитися, ходив радо до селян в гості і їх у себе гостив. Не диво, що селяни його любили і поважали. В 1866 році вибрали його громадським начальником (двірником) в Сторонці-Путилові. Служив також за громадського писаря в Сторонці та сусіднім селі Сергіївці. В 1864 році був членом комісії, що розсліджувала, які громадські ґрунти були позабирали пани по скасованню панщини, і скрізь завзято впоминався за селянами.

В 1867 році Федькович уклав буквар для шкільної молоді. Тодішня православна консисторія в Чернівцях не одобрила його з тої причини, що буквар був уложений простою народньою мовою і написаний фонетичним правописом. Все таки Федькович здобув собі повагу і на педаґоґічнім полі і доказом сего є, що в 1869 році назначено його шкільним інспектором на вижницький повіт. Ті, що його знали, говорили, що другого такого розумного, суворого, але й справедливого інспектора на Буковині не було. І сю посаду покинув Федькович тільки тому, що домагалися від нього го, щоб скинув з себе селянський стрій. Як інспектор, він перший вніс до міністерства освіти у Відні меморіял в справі викладової української мови по народніх школах.

В 1872 році Товариство Просвіта у Львові покликало його на редактора своїх видань та на драматурґа театру „Руської Бесіди". Поет був вже попередно іменований членом сего товариства, але у Львові видержати не міг. Його тягнуло в рідні гори, на Буковину, яку змалював у своїх творах. Львів покинув з огірченням по 14 місяцях.

В 1876 році умер його батько, котрого він вирікався, і записав йому все своє майно. Федькович перенісся тоді до Черновець, але замешкав у самітній хатині за містом і кинувся студіювати — астрольоґію. В 1884 році втягнули його черновецькі Українці до Товариства „Руська Бесіда" і вго-

ворили, щоби став редактором часопису „Буковина". Він взявся знов до літературної діяльности, але сим разом став працювати над діточою літературою. Створені ним тоді казки, повісти та віршики для дітей є справжніми перлинами нашої літератури.

В 1886 році відсткували Галичина і Буковина 25-літній ювілей його письменицької діяльности. Та після сего він вже довго не жив. 11 січня 1888 року затих на віки „буковинський соловей". Він залишив по собі прегарні вірші, а також оповідання з гуцульського життя.

Мир. Стечишин.

ФЕДЬКОВИЧЕВІ.

(1834—1934).

В снах сповита спала сонно
Чорнобривчик-Буковина,
Наче в чарах пишний замок
Красні гори і долини.

В безпросвітках скимлів вітер,
Пташок нидів на калині,
Бравий Гуцул споконвіку
Спав з маржинков в полонині.

Було тужно, було сумно,
По зелених, по узгірях,
Тут лиш дихав холод ночі,
А там чути було звіря.

Раптом, наче на звук дзвона,
Дзвінко зрушились закови,
Се почав хтось так будити
Буковину до обнови.

Сонце ясне встало живо,
Осіяло сонні доли,
В кождій хаті лучем блисло, —
Повтікали тьми ідоли.

Ось князевич вийшов красний
В злото-тканім киптареві,
В него голос, як дзвіночок
При кариті королевій.

В него думка бистра-ясна,
Як водиця в Черемоші,
В него щирість наче злото,
Що аж сяє в наші очі.

Той князевич словом красним
Збудив сонну Буковину,
Й соловейчик так не збудить
Ранком сплячу полонину.

Вже минуло років много,
Сад нераз вже розвивався,
І нераз люд Буковини
Слівцем своїм величався.

Ось для Тебе, співче красний,
Поклін тихий ізза моря,
Від тих рідних, що химерна
В другий світ тронула доля.

Вітай духом добрим своїм
У далекій Буковині,
Загрівай до праці й чину
Тих, що в горах й по долині.

Мряковина хоч нависла
Понад гарні їх долини,
Та ще сонічко засвітить
Ясно-жарко понад ними.

Дух-леґінів Довбушевих
Ще воскресне у обнові,
І Гуцули з топірцями
Розібють важкі окови.

І тоді на світі Божім,
В Україні на естраді,
Пісню волі заспіваєм
І з Тобою будем раді.

Ів. Данильчук

ПОЛУНИЦІ

Богато є околиць, де полуниці, або, як дехто називає їх, суниці, або ягоди, ростуть роскішно в дикім стані. В богатьох з тих околиць господині що року збирають чимало полуниць для себе і на продаж. Та з тягом часу дикі полуниці зводяться. А як не зводяться, то їх врожай не все є певним через огні, повені, посухи та инші причини. Дуже порадним є, щоб наші господарі зацікавились і зачали плекати полуниці удомашнені. Удомашнені полуниці родять більше, мають більші ягоди і є все пожаданими на ринках. Правда, коло полуниць є досить роботи, яку треба зробити відповідно і на певний час. Та тепер робота не є тягарем, аби тільки давала який дохід. Полуниці якраз є такою роботою, що дає добру заплату. В Західній Канаі попит на місцеві полуниці є. Свіжо зібрані і скоро та відповідно доставлені полуниці розпродуються скоро.

Місце й земля.

Найвигіднійше місце на полуниці таке, що не далеко від міста або літниська. Тоді є збут на полуниці та й ціни можуть бути задоволяючими, бо кошта продажі малі.

Поле під полуниці повинно мати подостатком вогкости, але вода на весні не повинна стояти на нім. Через се поле повинно мати добрий водостік. Почва, відповідна для огородини, повинна бути відповідною для полуниць. Тепла й урожайна земля є відповідною під полуниці. Треба часто угноювати, коли хочете рясних та великих ягід. Добре угноєна земля затримує богато вогкости, що є конечним, щоб були рясні та великі ягоди.

На новій землі, що ще мало вироблена, полуниці не дуже добре вдаються. Досвід показав, що нововиоране поле повинно мати зо два врожаї обкіпних ростин. На такім полі полуниці переважно добре вдаються.

В Канаді полуниці звичайно ростуть два роки на тім самім місці. Тому то потрібно землю добре угноювати. Землю поліпшує перегнилий гній з обірника. Його вживають до двайцять тонів на один акер. Коли нема гною з обірника, можна вживати від двіста до триста фунтів на один акер штучних навозів, таких, як нітрат з соди, поташ або фосфат. Гній з обірників розкидають перед оранням, і штучні навози можна давати тоді також, хоч звичай є розкидати по полі штучні навози який місяць по тім, як посаджено рослини.

Молоді рослини.

Коли зачинається насаджування полуниць, дістаньте молодих рослин від найблизшого фармера, що продає їх в околиці. Полуниці, що родять лише в місяці червні не дуже богато паростів мають. З тих родів належить посадити около 8300 корінців на один акер. Найліпше садити рядками. Рядки мали би бути три й пів стопи один від другого, а корч від корча одну стопу і пів. Такі породи полуниць, що дуже розстелюються, належиться садити трохи рідше. Око-

ло чотири стопи між рядками та около дві стопи між корчами.

Коли купуєте корчі полуниць, купіть більше, як має бути посаджено. Се для того, щоб було чим насадити корчі у тих місцях, де ново-посаджені рослини з якихбудь причин не прийнялись.

Полуниці садити дуже скоро на весні. Коли поле, де мається садити полуниці, не приготовлене, або погода для садження полуниць невідповідна, то спроваджені корчі полуниць треба розпакувати і, викопавши рівець десь у сухім місци, пригорнути їх там вогкою землею. Пригортати треба лише коріння рослин, а листочки лишити на верху, оскільки можливо. Землю треба втоптувати, коли пригортається, і також час від часу звогчувати, щоб корінці рослин не висихали. Коли прийде відповідна погода садити, їх викопується з тих ровів і садиться.

Коли-ж господар має свої рослини і бажає розмножити їх, то треба молоді парости присипати землею. А коли сі парости пустили свої корінці, тоді їх викопується і пересаджується на тім місці, де вони мають рости і родити.

До садження вибирається рослини, що мають богато коріння і добре розвинену корунку, звідки починається коріння і било та листочки. На билах згодом розвиваються квіти, а пізніше ягоди. Рослини з малими корінцями та малою корункою відкидається, бо з них заледви, чи буде яка користь.

Роди полуниць.

В Канаді є сотки ріжних родів полуниць. Деякі з них мають славу на рік-два й минаються, бо попит за ними зменшується. Отавське Досвідове господарство радить слідуючі роди:

В Онтеріо добре садити такі роди: Сенатор Донлап, Парсон, Ґлен Мері, Виліям Белт, Поршія і Касандра.

В західних провінціях добре садити роди: Сенатор Донлап, Бедер Вуд, Гаверленд, Ворфілд, Тенесі Пролифік, Проґресив та Борил.

Часом садять на фармах такі роди полуниць, яких назви не знається. Се не шкодить нікому. Тільки щоб було богато і то доброї якости. Деколи

Як належиться втинати корінці.

буває так, що ґосподар мав добрі ягоди, але коли почав розмножувати, ягоди переставали родитися. Рослини полуниць роскішні, але ягід не родять. Се може бути з тої причини, що господар попересаджував рослини одного полу, себто тільки мужеського або жіночого.

Між рослинами, як і між животинами, розможування наступає через полову сполуку родів жіночого з мужеським. При плеканню полуниць мусять бути квіти мужеські, що видають пил, і також квіти жіночого роду, що приймають той пил і пізнійше видають плоди, ягоди.

Між полуницями є роди, що мають окремі рослини, на яких є лише квіти мужеського роду і окремі рослини, на яких є лише квіти жіночого роду. Тому, коли вибереться рослини тільки одного полу, плоду не може бути, бо не може наступити запліднення.

На щастя, наука та практика виплекала такі породи полуниць, що мають обидва поли на одній билинці. Через се нема потреби уважати, щоб посадити обидва поли рослин. Плоди все є, хіба морози, посуха, або повени знищать їх. З тих всіх родів, що згадано в сій статті попередно, тільки Поршія та Гаверленд мають полові квіти на окремих рослинках. Се значить, що сі роди мають квіти мужеського роду на одних рослинах, а квіти жіночого роду на инших рослинах. Отож, коли садиться роди Поршія або Гаверленд, треба уважати, щоб були рослини обох родів. З иншими родами, які згадано, на се уважати нема потреби.

Рослини на ліво посаджені заглубоко, а на право замілко.

Як садити.

У Східній Канаді полуниці можна садити в осени. Осіннє садження помагає рослинам тим, що парости можуть бути більші і також їх може бути більше. Однак се нічого не помагає і загально весняне садження є більше вдоволяюче. Садити треба весною так скоро, як можливо. Звичайно, садять при першій нагоді, коли вже можна робити на полі. Таке вчасне садження дає нагоду рослинам добре вкорінитися і пустити парости, поки прийде горяча літня погода.

Землю належиться приготовити так, щоби вона була в якнайкращім стані. Коли була зорана в осени, її

належиться подискувати весною, а потім заскородити боронами і опісля зрівняти дошкою та звалкувати, щоб не було грудок та щоб була рівною і гладкою.

Значки рядків можна поробити при помочі так званого „маркера". Се такий дручок від десять до дванайцять стіп довгий, з дишлем. У нім забивається кілки три і пів стопи один від другого. Коли сей дручок тягнеться за дишель здовж поля, кілки роблять не великі борозни. В сих борознах садиться полуниці. Коли бажається поробити значки впоперек поля, для того, щоб знати де саме садити рослини в рядках, можна мати або другий „маркер", або той самий переробити так, щоб кільки були одну і пів стопи один від другого. Коли потягнеться сей другий „маркер" впоперед поля, то позначиться борозни, які будуть одну і пів стопи одна від другої. На місцях, де поздовжня й поперечня борозни перехрещуються, садити полуниці. На звичайній грядці поперечні борозни не є конечні. По більшій части садять рослини у рядках на півтора стопи рослина від рослини.

Коли садиться рослини у землю, треба дуже уважати, щоб корінці були трохи обтяті і широко розложені у ямках. Ямки мають бути так заглибокі, щоб рослини не були зазаглибоко, ані замілко в землі. Коли рослини посаджені заглибоко, то буде мало паростів, а коли посаджені замілко, то корунка усихатиме і рослина може згинути. По садженню треба добре притоптати землю довкола корінців, щоб вони змогли скоро втягати поживу з землі.. Щоб корінці не всихали або не були засухі, треба їх носити у полі в коновці з водою. На поле викидати не більше як пять або сім перед тим, як їх мається садити в землю.

Сорт полуниць Сенатор Донлап.

Садити треба корчами, так, щоб рядки були в обидва боки, а се на то, щоб першого року можна було їх сапати кінним культіватором вздовж і впоперек. Се, очевидно, зменшить кошт роботи коло полуниць, бо менше буде ручної роботи.

Догляд першого року.

Першого року полуниці належиться зчаста сапати. Се робиться культіватором майже раз на два тижні у протягу всього літа. З часом в літі культіватор треба звужувати, щоб не підтинати корінці, що пускають парости. З сих паростів мають вирости рослини, що будуть родити ягоди. На буйних рослинах звичайно є богато паростів. Щоб вони не забирали всеї поживи, треба проріджувати сі парости. Спершу виглядає се марнотравством, але остаточно покажеться корисною роботою. Полуниці потребують дуже богато вогкости, коли ростуть та родять ягоди. А що в Західній Канаді вогкости часто бракує, проріджування паростів є конечним. Парости можна так проріджувати, щоб вони були около шість цалів один від другого. Треба проріджувати також квіти, які появляться на паростах.

Сорт полуниць Борил.

Збір.

Коли полуниці продається на найблизшім ринкові, їх треба зривати тоді, коли вже добре достигли. Коли-ж полуниці посилається кудись у далекі сторони на продаж, треба їх зривати тоді, коли один бік, що звернений до сонця, почервонів, а решта стала бурачковатою.

Зривати полуниці належиться так, щоб бильця (хвостики) лишались при ягодах. Сим забезпечується, що ягоди зможуть постояти, аж доки їх хтось не купить. Зривати треба, коли во-

ни не вохкі, себто без роси або не мокрі від дощу.

Добре, щоб зібрані полуниці перебрати. До великих підібрати треба великі, а до малих малі. Се робиться на столі, що має верх з тонкої матерії замісць дощок. Се на те, щоб ягоди не обтовкалися, коли їх розгорнеться на столі. В Канаді звичайно складають полуниці на продаж у квартові або менші кошички. Се коштує мало, показується практичним, і так звичайно робиться в Канаді.

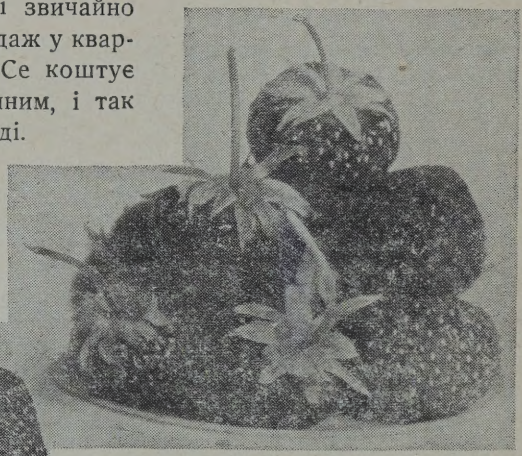

Сорт полуниць Проґресив.

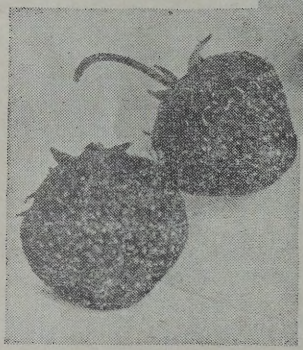

Зимовання полуниць.

Звичайно полуниці перезимовують в Канаді без накриття. Але для безпеки їх накривається на зиму. Коли морози вже є щоденним явищем і земля тверда, рослини полуниць накривається тонкою верствою чистої соломи або сіна, без насіння бурянів. На верху сего накривала, коли плянтація є у беззахиснім місці, накидається ще й ріща та гиляк, щоб як найбільше назбирати снігу на верху рослин. Се охоронить рослини від сильних морозів. Таке накриття має бути на рослинах аж до весни. Коли морози весняні минули, і нім ще рослини зачали рости, розкрити їх. Ріща та гиляки забирається геть, а солому або сіно згортається між рядки рослин і там зіставляється на літо на те, щоб не замащувалися до землі ягоди, коли падуть дощі та розбризкують пісок та землю. Коли-ж плянтація занечищена бурянами, тоді солому або сіно згортається з поля і між рядками прополюється. Однак останніми роками дехто вживає накриття між рядками на те, щоб заглушувати буряни.

Як відновляти плянтацію.

Час від часу плянтацію треба відновляти. Се можна робити в той спосіб, що всю плянтацію переорюється, коли вже не родить і на весні насаджується молоді полуниці. Але, коли поле без бурянів, найліпше по зборі полуниць взяти і зорати між рядками полуниць, так, щоб старі рослини виорати, а молоді, ті, що вкорінилися, зіставити у полосі, яка має бути о-

коло півтори стопи широка і не зорана. При сій нагоді поміж полуниці можна роскидати перегнилого гною з обірника або около 200 фунтів на акер нітрату. Пізнійше борозни загортається і ниву вирівнюється культіватором.

Плекати полуниці для домашнього вжитку, як також і для ринку, корисно й приємно. З бігом часу вони будуть на фармі мало що не у кождого господаря. Ті, що скорше зачнуть, розведуть і вироблять собі ринок, матимуть додаткові доходи.

К. С. Продан.

З СВЯТИМ РІЗДВОМ!

(1917 року).

Заспівали янголи в Едемі:
Народилась правда в Вифлеємі,
Ой дай Боже!
Не в богатім, пишнім домі,
В бідній хижці на соломі —
Правда на ввесь світ!

У вертепі ясна радість стала,
Як звізда на небі засияла,
Ой дай Боже!
Ірод-цар кипить-трясеться,
Що з вертепу розійдеться
Правда на ввесь світ!

Звеселились гори і долини,
Небо і земля і всі країни,
Ой дай Боже!
Ірод клятий хмурить брови:
Гей, заллється в людській крови
Правда на ввесь світ!

Посилає в-пень рубати діти:
З ними Правду він хоче згубити,—
Ой дай Боже!
Сила вража кров пролляла,
Але сонцем засияла
Правда на ввесь світ!

Та й на Україну прилетіла
Наша Правда, наша Воля й Сила,
Ой дай Боже!
Прилетіла давнождана
Без холопа і без пана —
Правда на ввесь світ!

Ворогам на безголовя,
Всьому миру на здоровля,
Щоб в громаді тихо, згідно,
Щоб у полі та погідно,
У господоньці лагідно
Рік від року
Аж довіку!

Бувайте щасливі всі гуртом
Із Святим Різдвом!

Спиридон Черкасенко.

ЧУДАК

I.

Я знав його.

Таку назву дали йому товариші в шкільній лавці. А пішло се з його безнастанного мовчання, замкнення душі, хмурного погляду та байдужности.

Як Грицько був малим хлопцем, говорили нераз добрі люди, що „воно якесь не таке, як другі діти", та що „з нього напевно нічого доброго не буде", але вони могли помилятися, бо хто ж може наперед знати чиюсь долю?

Тому, що батьки дуже любили свого одинока і тому, що люди не дуже прихильно відносилися до їхнього сина, а найважніще, що він був надзвичайною дитиною, віддали його до середніх шкіл у місті, сподіючись в будучности побачити його як не попом, то що найменше адвокатом.

Та людська доля змінлива.

Грицько не укінчив навіть другої ґімназіяльної кляси, як захворів на черевний тиф, покинув школу і пішов на домашнє лікування. Догляд лікарів, піклування матері, старання батька не допустили білій смерті й глянути на Грицька і він виздоровів. Ще підчас слабости надумався хлопець докінчити школу і посвятитись професорському званню, до якого мав особливе замилування.

По виздоровленні вступив знову до школи.

А літа плили, мов срібна вода в потічку...

Грицько не належав вправді до послідніх учеників, але і не був першим, поступав в науці якось по середині. Учителі ані його ненавиділи, ані не любили, а все через його мовчанку, іронічний усміх та замкнення душі.

Приятелів сердечних також не мав; його поважали, як шкільного товариша, та сердешньої, товариської любови зєднати собі не умів. Задуманий ішов у школу, мовчазний сідав у шкільну лавку, хмурний повертав до дому.

На двайцятому році життя, коли кінчив ґімназію, зайшов в його душевний переворот, що перечеркнув всі дальші його пляни на будуче. Іронічний усміх не опускав його уст, душа його ще більше замкнулась в рямках буденности, недовірчивости і нетовариськости. Його серце почав лото чити хробак дивної, безталанної любови, не даючи спокою ні в день, ні в ночі.

Він полюбив ту, якої ніколи не бачив на очі, він полюбив дівчину витворену його власною фантазією, він покохав палко, жагуче свою власну мрію...

І коли утомлений цілоденною шкільною наукою укладався спати, обожана дівчина спливала до нього як божество на крилах фантазії, з розпущеним шовковим волоссям, з темним, мов серед ночі море, очима, ніжна-ніжна мов легіт весняного вітру, з малиновими устами, струнка як тополя, гнучка як лозина, як лісова русалка, і оставала з ним довгу нічку, на любій коханій розмові... Люба розмова була між ними на яві і в сні.

Вони взаїмно присягали собі тоді досмертну вірність, нераз навіть плакали над своєю чорною долею, що не могла їх злучити нерозривним вузлом

вічної любови, жаліли одно одного, мріяли солодко про своє щастя, пестилились, мов діти коло коханої матері.

Ранком зникала вона, розпливаючись на тлі золотих промінів сонця, полишаючи за собою жаль, якусь болісну тугу, якесь не висловлене бажання. Ранком горіли Грицькові очі, горіли уста від дівочих поцілунків, він задумувався, в його душі проходили дивні дрожання, його огортала туга і жаль за своєю мрією. Нетерпеливо очікував ночі, коли знову буде міг обняти гнучкий стан коханої мрії-дівчини.

Задуманий ішов у школу, не звертаючи на нікого уваги.

Він виріс на гарного молодця.

Не одно дівоче серце забилось живіще, поглядаючи нераз на вродливого хлопця, не одна з дівчат живо заінтересувалася його особою, не одна полюбила його тайком, очікуючи нагоди його зближення, та се ніколи не тривало довго. Довідавшись від його товаришів те, що їй було потрібно, пізнавши з оповідань других „чудака", зітхнула не одна з дівчат і звертала свій погляд в иншу сторону.

А Грицько і не добачував сього. Для нього всі дівчата були якісь чудні, як зима холодні, порожні, не уміли з чоловіком й поговорити як слід, тішилися тоді, як того найменше вимагала потреба, говорили богато нісенітниць, що аж неприємно було слухати, то знову пересадно поводилися, що викликало у нього іронічний усміх. Він їх не любив і не шукав ніколи жіночого товариства. Такі товариства мучили його душевно...

Нераз хтось з товаришів витягнув насилу Грицька на якусь забаву. Він вправді забавлявся, але якось несміливо, глядів з іронічним усміхом на тих, що забавлялися, а з настанням ночі, тоді як забава була в найбільшому розгарі, висувався тихцем з товариства, утікаючи до своєї мрії.

Йому тоді здавалось, що дівчина-мрія глядить на нього якимсь невисказано сумним поглядом, наче б дорікала йому або жаліла, що він, будучи в такому веселому товаристві, повернув сумний до дому. Він присягав їй, що більше на таку забаву ніколи не піде.

Йому здавалось, що вона завжди про всі його заміри знає, слідить найменший крок його, ходить слідом за ним і береже від всякого небажаного нещастя чи неприємности.

Він жив ідеальною дівчиною, кохав її безтямно,пянів в її солодких обіймах, марнів і нидів.

II.

Задумано проходжувавсь одного зимового вечора вулицями головного міста, що кипіло веселим життям безжурности. Він сам не знав, що його вигнало з дому на вулицю.

Товариші, що разом з ним мешкали, виїхали на піврічні ферії, що йому було навіть на руку, бо міг спокійно віддаватись мріям про кохану дівчину й говорити з нею частіще. Можливо вийшов тому, щоб трохи розірвати свої думи, набрати на свіжому воздусі нових думок і відітхнути свіжим, холодним повітрям.

Було тихо, але дуже холодно. Ціле місто було немов засіяне рясно світлом, від якого мерехтіла замерзаюча пара ріжними красками, опадаючи зірками, або мерехтячими діямантами. Сніг переходив в блідо-синю барву, від чого треба було примикати вії, а мороз витискав на очах сльози...

Вулицею прохожувалось богато всякого, переважно молодого, народу одного й другого пола, жартуючи весело, вибухаючи каскадами веселого, щиросердного сміху.

Засунувши руки в кишені пальта, вмішався Грицько в пливучу товпу і, йшов з нею... В його душі запанував якийсь спокій, вдоволення, та тиша. Повними грудьми втягав холодний воздух, а зложивши уста в нерозлучну іронічну усмішку, прислухувався незначно розмовам прохожих.

— Пане Маріяне, а як з нашими саночками? — понеслось мимо.

— Ха, ха, ха, — гриміло якесь веселе товариство.

Серединою вулиці йшов, мов на каблуках, пяний швець, з пожовклим хворим лицем, замащеними смолою пальцями, проклинаючи за щось свою сусідку.

Мерехтіли світла, клубилась пара, пахло перфумами...

Грицько почав нудитись. Ціле окруження, прохожі, вулиця, світла, сніг, видались йому нудними, монотонними, буденними. Його душа прагнула якихсь нових людей, инших світел, потрясень, чогось невиясненого, незрозумілого. Він раптом викрутивсь на закаблуку і завернув, думаючи іти до дому.

Нараз перед нього майнула сильветка стрункої гарної жінки, що скорим елястичним кроком поспішала в противну сторону.

Грицько пристанув й оглянувся.

Сильветка гарної жінки мигнула кілька разів між прохожими, зникаючи в натовпі, що хвилею переливався в одну й другу сторону.

Не надумуючись, пустився Грицько слідом за нею. Він вибіг на середину вулиці, щоб звідти скорше побачити її і пігнав майже бігом. По хвилі побачив її, прискорив ходу, передігнав її, скочив на хідник і станув з запертим віддихом під ліхтарнею, щоб лучше їй приглянутись. Вона йшла тепер вільно, елястично, немов плила. Була убрана в темну шовкову сукню, в плащ, що гарно обіймав її стан, на шиї була в неї лисяча муфа, а з підширокого капелюха визирали звої каштановатого волосся, що спадало кучерями аж на рамена. Її очі палали дивним блиском і здавалося, що вони проникали душу кождого, на кого вона тільки глянула. Сама ніжна-ніжна, мов легіт весняного вітру, струнка, гнучка в стані, з жаріючими малиновими устами, мов неземське єство з другого світу...

Переходячи, глянула якось так любо, так чаруюче на Грицька, що він аж захлиснувся від її погляду, серце у грудях здержало на мент свої удари, під ним ноги задрижали, а по цілому тілі розійшлося якесь миле тепло, немов гоючий бальзам. Дівчина ще раз глянула на Грицька, хвилинку задержалась, склонила ніжно головку й пішла дальше.

Грицько задрижав цілим своїм єством. Він зблід, знову почервонів, подумав хвильку і пігнав слідом за нею.

— Се та сама, — думав, впяливши зір в лисячу муфу, — се моя вимріяна, випещена дівчина, що спливала до мене кождої ночі мов русалка, мов неземська істота, се та сама, якою я жив досі, обожав її, се та сама, що горіла в моїй душі невгасимим вогнем, що душу мою запалила, се моя любов... Для неї вирікся я всіх утіх сього світу, для неї посвятив я своє життя, для неї жити хочу!...

І, простягнувши руки, біг наосліп за нею, тручаючи прохожих, споти-

каючись, не тямлючи нічого. Його гнала одна думка: за всяку ціну пізнати незнану жінку, вилляти перед нею ціле море любови, що розпирала його груди, кинутись в її обняття і жити, вічно жити.

Погоня не довго тривала.

Невідома дівчина задержалась перед одною брамою, ще раз глянула в сторону Грицька, післала (йому так здавалось) воздушного поцілунка, натиснула двері — і зникла.

Було тихо.

У Грицька стугоніло серце.

Він схвильований стояв перед брамою, читаючи вивіску і число дому.

Евген Лужанський, вул. Шевченка, ч. 7.

— Еврика! (я знайшов!) — крикнув радісно Грицько, — се дочка Евгена Лужанського, се моя мрія кохана!

— А може й жінка його? — шепнув з сумнівом.

І враз знову радісно:

—Ні, се не жінка Лужанського, — вона-ж післала мені воздушного поцілунка. Видно, що запримітила мене, заінтересувалась мною... О Боже, — зітхнув щиро, — допоможи мені її пізнати...

Сумний вертав додому. Голова його була переповнена всякими думками, одна думка попереджала другу. В душі панував хаос.

Дома ліг без вечері.

Довго очікував своєї дівчини-мрії, однак вона вже не приходила.

— Знаю, чому нема її, — шепнув, — вона на вулиці Шевченка, ч. 7.

І додав:

— Ох, життя моє бідне! Ти гориш, палаєш, а я попелію...

III.

Погасав неспокійний для Грицька день. Сонце цілувало дерева окутані інеєм, золотило дахи міста останніми промінями, іскрилось діямантами в сніжних кришталях, мерехкотячи ріжними барвами, барвами веселки.

Рівно з заходом сонця вийшов Грицько з поблідлими, матовими щоками, з якимсь внутрішним неспокоєм, з дроганнями в душі, на місто.

Сумний, задуманий, з похнюпленою головою, прямував на вулицю Шевченка, а його груди розпирав якийсь утаєний жаль, немов лихе прочуття.

Вулиця знову роїлась пестрими барвами жіночих одягів. Було гамірно, весело.

Грицько шукав невідомої, пильно придивляючись до всіх жінок.

Блискавично оглядав кожду стрічну жінку і гонив зором дальше. Він двічі перейшов вулицю туди і назад, однак її ніде не було видно.

Сильно схвильований побіг під ч. 7, вижидаючи її під брамою. Він прохожувався з терпеливістю собаки, хоча дрож від холоду розходилась по всьому тілі, хоча ноги у нього закостеніли. Він не зважав на ніщо. Жив одною думкою, що невдовзі побачить таки ту, що до неї рвалася його душа, що до неї тужило його серце, яка забрала його спокій, його волю, його мрії, всі його думки. Він знав, що тепер не зможе без неї жити, він мусить пізнати її, поговорити хоч кілька слів, перекинутись хоч одним поглядом ласкавим, тому чекав дальше терпеливо.

Минуло кілька годин, а вона все ще не виходила...

Тяжко зітхнувши, звернув свій зір в сторону переходячої юрби...

Там кипіло життя...

Враз видалось йому, що поміж ма-

сою голов мигнула знана йому сильветка з лисячою муфою...

Впяливши зір в одну точку, він побіг перед себе, не бачучи нічого.

Се справді була вона — його мрія!

Його серце забилось радісно:

— О Боже!

З легкою душевною дрожжю пішов звільна за нею.

Не йшла, а плила, мов сонне видіння, мов водна німфа, гарна, маєстатична...

Зручно, як ласиця, виминалась з прохожими і йшла, йшла.

Він лякався приступити до неї, бо боявся, що-б вона не образилась його нахабністю, щоб не відвернулась мовчки від нього, як від звичайного інтруза.

Вона видалась йому богато гарніщою та величавіщою, як вчора. Сьогодні завважав він у неї деякі гарні прикмети, що їх вчора не добачив і тим ще більш врадувався.

Дійшовши до кінця вулиці, вона легко обернулась, а побачивши за собою Грицька, незначно усміхнулась, зиркнула на нього чаруючим поглядом, від якого щось йому защемїло в серці, склонила легенько головку і пішла дальше.

Се його заохотило і додало відваги.

— Приступлю, — подумав собі, — раз вмирати...

Помітивши вигідну хвилю в другому кінці вулиці, де мало було прохожих, в тій самій хвилі, як вона хотіла обернутись, він приступив рвучко і не тямлячись від внутрішнього хвилювання вклонився.

— Перепрошую вас, пані, що так нахабно до вас... Позвольте, що вам представлюсь: Грицько Маржан, студент восьмої кляси...

Вона щось тихо промовила, чого він не зрозумів, машинально витягнула малу теплу ручку з муфи, легко стиснула його дрожачу руку.

— Позвольте, пані, що я вам буду товаришити й за вашою згодою відпроваджу вас додому. Добре?

Потакнула головкою й пішли.

Хвилю йшли мовчки. Грицькові здавалось, що він в небі. Задивившись в її очі, що сияли мов зорі, не бачив і не чув нічого, що довкруги нього діялось. Його щось таке солодке ласкотало в горлі, він хотів обняти світ цілий і крикнути зо всеї сили:

— Я люблю, кохаю тебе!

Несміливо почав виявляти свою любов, свої недоспані ночі, душевний біль, тугу, оповідав про своє вчорашнє щастя, що її побачив, виливав ту велику любов, що довший час носив і леліяв її в свойому серці.

Слухала уважно, легко усміхаючись, з похиленою головою, немов соромлючись слів його.

Коли Грицько виявив перед нею всю свою — із дна душі своєї — випливаючу тайну, коли відкрив своє серце, вона, пристанувши на хвильку, промовила:

— Добре, я люблю таких, як ви. Мешкаю тут недалеко сама... Гроші у вас є?...

Грицько скажено глянув на неї і зник в бічній вулиці....

— — — — — — — —

Вранці знайшли Грицька на стриху закостенілого.

В холодних пальцях стискав міцно револьвера.

На правому виску чорнілась маленька плямочка.

Степан Курилів.

Наука Зміняє Погляди

Валдемар Кемпферт

I. ВСТУП.

За часів королевої Вікторії наука ображала поетів і теольоґів тим, що порівнювала вселенну до машини, в якій людина не має цілі. На думку науки Бог був лише інжиніром, котрий колись то вплянував машину, покрутив корбу, і заставив звізди і планети кружляти вказаними стежками. Відкрито було деякі природні закони, на основі котрих можна точно предсказати, що станеться серед даних відносин. І так означили затьміння, які мають статися за тисячу літ, з такою точністю, що знали докладно, коли й де має бути повне затьміння. Така сама певність була в науках химії і фізики. Парові машини, електричні ґенератори, електричні лямпи, ліварові машини також залежали точно від тих самих природних законів. Коли людина, здавалося, була иншою від машини, та тішилася свобідною волею, яка не входила в лінію машинальних законів, то казали, що й людина то машина, лише що вона більше складна, чим паровик, або сонішна система, та що про неї ще за мало знали і про її атоми та їхні корреляції. Навіть такий визначний фізик-математик, як бл. п. Лорд Келвін, котрий був мабуть найбільшим умом девятнайцятого століття, не вдоволявся теорією, якої не можливо пояснити механічним моделем. Машина так знаменитою показувалася, що, остаточно, пізнають кождий її триб і плян. Нічого, здавалося, було неможливого для науки.

Механічна вселенна тепер вже не істнує. Мимо того, на предиво, поети і містики ще сього не довідалися. Вони до механічної вселенної вже призвичаїлися і погодилися з фактом: співають про сталеві мости, рурки до випробування, та бистрість бігу, уявляють собі, що вони взгоді з бігом науки. В той самий час фізична наука відкинула машинальність і вернулася за відомостями до давніщого поета і містика за відомостями. Така людина, як Алфред Норт Гвайтгед направду цитує Вордсворта і дивується, чи „Екскурсія" (назва поеми) не блища дійсности, як астрономи, що фотоґрафують звізди, та фізики, що міряють силу в ляборатоpіях. Наука ніколи перед тим не була така безпретенсійна, така лагідна, така ідеалістична, як тепер.

Мусимо признати, що стару вікторіянську машину вселенної могла зрозуміти людина, котра навіть не була образована в науці фізики. Можливо було нарисувати начерк (діяґрам), або зробити модель, які могла зрозуміти всяка людина, яка, приміром, потрапить управляти автом. Сьогодні „небеса виявляють славу Бога", та структуру матерії рівнаннями. Популяризатор науки, котрий змагається пояснити після нового знання, чому планети кружляють навкола сонця, чому звізди світять, або навіть чому кухні огрівають, знаходить себе в такім становищі, що неначе пробує пояснити Ескімосові американську зористу хоругов словесними анальоґіями. Пісня лише до співу. Найбільше поетична мова сама собою не дає образу пісні. На нещастя, рівнання, в які вбрано сьогодні ограничену (фінітну)

вселенну, або атомів, якими їх пояснюють, не можливо ні відспівати, ні на фортепятні відіграти. Треба бути або математиком, або повірити в неначе божевільні заключення теоретиків фізиків, щоб мати якесь наукове поняття.

II. ЕЛЕКТРОНИ І МІСТИКА.

Дві головних доктріни недавно домінували в курсі фізичної науки. Перша, **теорія релятивности,** котра перемінила наші погляди про час, простір, масу і енерґію: друга, **прінціп непевности,** котрий поставив на трон свобідну волю. Теорія релятивности дала нам вселенну, котра так, як вселенна Нютона, повинувалася законови і порядкови: Прінціп Непевности, се атом, що складається з дивовижних та містичних електронів. Замість гарної вікторіянської простоти та самостійности маємо замішанину. Маємо вселенну молодшу від звізд, з яких вона складається, матерію, яка є порожнечею, та в якій тіло не має значення. Навіть се давнє вірування в досвіди, спроби й міряння пропало. Виходить, що найбільше пошукуючий досвід, се лише свого рода виконане бажання. Пробуємо змірити силу в середині атома лише на те, щоб переконатися, що мірила, якими міряємо, є безвартні. В сей час кінчимо, хвилево, в питайній розпуці. Чи можливо вселенну пізнати?

Давна вікторіянська система почала тарахкати ще з початком сього століття. Відкрито, що струя світла лучі „X" дається з своєї прямої лінії звернути в рурці при помочі маґнету. Дивне поведення того, що як пізніще довідалися, є світло. Доказано, що струя світла складається з дрібязків електрики, частинок менших від атомів, остаточних, як припускають, складових частинок матерії. Переконалися, що рад вистрілює такі самі електрони, а між ними є неначе кулі: і забирає тисячі літ, щоб перемінити рад на олово. Переміна матерії! Отже колиш ні альхеміки не були дурними мрійниками! Потрясено цілою теорією атомів. Треба було чимсь їх заступити.

Ротерфорд, дальше держачися вікторіянського поняття, дав нам другу машину. Після нового викладу атом став мініятурною соняшною системою. В середині його є ядро: навкруг ядра кружляють електрони неначе планети. Атом водня, що стояв на верху спису елементів, мав один електрон, який кружляв навкола ядра. На долі спису елементів, на 92 місці, стояв уран з хмарою девятьдесять двох електронів, які кружляли навкола ядра. Се все гарно виглядало на якийсь час. Молодий Мослі, котрий погиб на Ґаліполі, пояснив значення чисельного місця в списі елементів. Число, попросту, означало число кружлячих електронів, — один у водні, девятьдесять два в урані. Так стоїть в науці й сьогодні.

Одначе така система була забогато механічною. Після законів Нютона кружляючі зовнішні електрони давно вже повинні б зударитися з ядром, яке є в середині атома, так, як планети колись зударються з своїм сонцем. Вселенна, що складається з атомів, бодай на папері, розвалилась би. Появився професор Нілс Бор з новою теорією, якою знаменито пояснив, чому сонце та дротики електричної лямпи світять. Сього ніхто перед тим не міг вдоволяюче пояснити. Електрони скачуть від орбіту до орбіту цілковито в непланетний спосіб, і в той спосіб витворюється світло, тепло та електричну хвилю. Коли фізики з вікторіянськими поглядами почали предсказувати, як,

чому і коли електрони скачуть, то знайшли себе в крутім положенні. Електрони не зважають на час і простір! Як сказав один фізик: „Вони, здається, мають свою власну силу обчислення, яке каже їм, де і коли скакати". Залишено причину й наслідок, а з ними й цілий механізм детермінізму. Коли причина й наслідок не мають місця в атомі, то щож скажемо про вселенну, яка складається з атомів? Причина й наслідок не мають більше оправдання бути між звіздами, як в атомі. Отворено дорогу для свобідної волі, містики, надприродности. Такий чоловік, як Еддинґтон, віднайшов подібність між мозком і атомом. „Нема нічого у фізичнім світі, щоб наперед рішало, що має статися." Його розумовання звичайне. Коли електрони в атомі поводяться, неначе б вони мали свобідну волю, та коли наш мозок складається з таких самих атомів, то яку рацію маємо, коли блеємо про детермінізм?

Осягнено сі неспокійні заключення не лише через Бора, але також і через д-ра Вернера Гайзенберґа, котрий перший попав на прінціп **непевности.** Отсей прінціп непвности значить: Крушинка не може в той сам час мати положення й руху. Се виглядає цілком невинним. Але се саме той прінціп, що вказав на конечність викинути цілу вікторіянську машину на смітник. Електрон доказує своє буття-істновання тим, що ударяє в сітку. Тоді його видно як коротенький блиск. Здавалося, що ми його перемінили. Нічого подібного. В той сам момент, коли ми його бачили, він перемінився в що иншого. Ми кажемо, що електрон, се крушинка, і робимо досвіди, щоб се доказати. Потім кажемо, що електрони, се хвилі. Є відповідний спосіб, щоб й се доказати. В дійсности ми лише ставимо теорію, а потім творимо відносини, щоб серед них ту теорію доказати, і те ми називаємо наукою. Нема можливого досвіду, щоб доказати, що електрон в той сам час є і крушинкою і хвилею. Коли так, то щож властиво є електрон? Поправді то наукові спроби неможливі до провірення, коли зайдемо в безмежню маленькість. Там вимір кінчиться.

В такій скрайности являється до помочі математик. Він можливо не зможе сказати, що діється з поодиноким елементом, але він може руководитися ними в ґрупах. На ділі він є в такому самому становищі, як асекураційний аґент, що має до діла з величезним числом людей, які мають свобідну волю. Нічого не можна пред сказати про жадну одиницю з окрема в цілій тій ґрупі, але що найменше можливо обчислити, якого вони пересічного віку, як пересічно довго вони можуть жити, коли пересічно вони повмирають, які їхні пересічні навички. Иншими словами аґент має до діла з можливостями, і так само математик-фізик, що старається пояснити тайну матерії. Можливости припускають випадки. Так, отже, атом стається не субстанцією, але колекцією випадків. Матерія, се лише випадок, який може статися. А атом, се духова порожна точка скоків. Все що тепер знаємо про матерію, є виразом математичних рівнань. Сі рівнання мають зміст для бомбардувачів атомів, таких, як сучасні Айнштайни, Бори, Мілікани та Комптони, але для нас решти вони не мають більшого значення, як і музичні ноти симфонії для глухого чоловіка. Кавалок по кавалку, відломок за відломком, трошки по трошки, ми роздерли свою вселенну на кавальчики і побачили — що? Же-

нучі, крутячі, скакучі елєктрони. Ваша рука діткнеться до моєї, се значить, що стається се через силу сполучену з крутячими, женучими, скакаючими елєктронами. Спробуємо схопити елєктрон поодиноко і приглянутися йому. Чи вони не є остаточною дійсністю? Бачимо їх, як блиск на сітці, або як

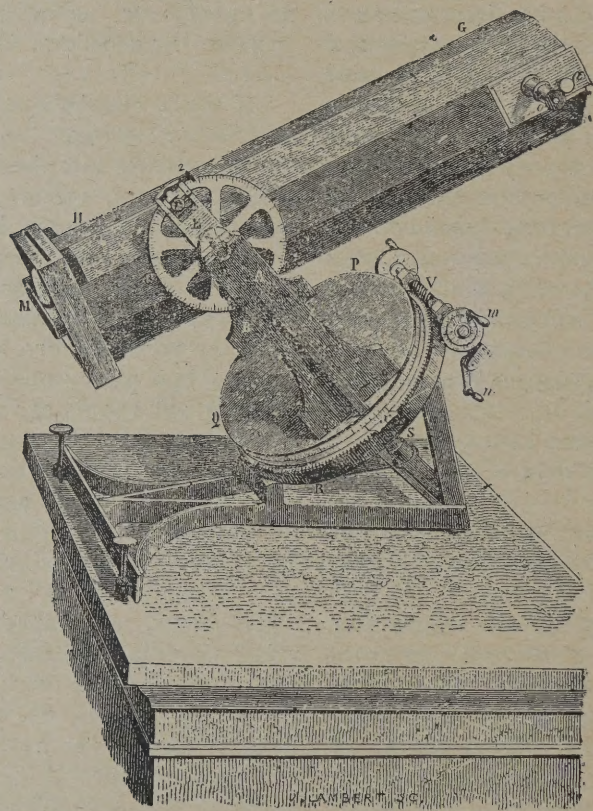

Таким далековидом глядимо на зоряні світи.

взір на фотоґрафії, але вони зникають підчас нашого акту ловлення їх. З ними разом никне і дійсність. Нам лишається держатись кількох рівнань. Ми не маємо права казати, що се все є святоіванські огники, що наука зробилася нераціональною. Однак крок за кроком фізики попали в се трудне положення. Повороту до вікторіянського механізму нема. Фізика в виду нової містики може бути безпомічною, але вона чесна.

III. ЧИ ПРИРОДНІ ЗАКОНИ ВАЖНІ?

Коли панує свобідна воля, то щож станеться з природними законами? Вони остаються лише вигодою для астрономів та інжинірів, які трактують матерію і енерґію громадно, але закони до нічого, коли їх звернемо до атомів і до елєктронів — до основ матерії і дійсности. Не природа, але математики створили ті закони. Киньте жменю гороху на горячу ринку. Горох пічне ґрупувати себе в трикутники, які виразно можна завважити. Зда-

валося-б, що горох се робить згідно з природним законом. Се таке очевидне, що не можна себе дурити. Так само з законами, на які полягаємо від вияснення круження землі навкола сонця аж до формації осаду, коли налиємо гидрокльоричної кислоти на срібний нітрат.

Найбільшим Ґібральтаром у фізиці є славний другий закон термодинаміки, котрий твердить, що тепле тіло передає своє тепло зимніщому тілові, що вода тече вдолину, що вселенна остаточно мусить прийти до стану застою. Тепер появилися сумніви. Фізики починають квестіонувати другий закон. Кажуть, що се лише вираз можливостей. Здається, можна заложитися богато біліонами проти одного, що завтра сонце зійде так, як сходило воно, відколи повстав день на кулі земській, що коли пустимо камінь з гори, то він впаде на землю: що коли вляємо води в вогонь, то вона не замерзне. Тому показується неперемінність. Одначе, памятайте, що ми тут маємо до діла з величезними кількостями часу і простору в космічній фізиці. Годинник вселенної, в певному змислі, тикнув ще лише кілька разів. Кожде тикнення триває еони часу. Яку слушність маємо ми на основі свого коротесенького досвіду твердити, що він правий на неограничені часи? Дикун бачить, що дощ паде на взгіря, що вода стікає струями, що струї збільшаються в потоки, що потоки збираються в ріки, а ріки виливаються в море. Але він не має найменшого поняття про випаровування на поверхні моря, про хмари, які з тої пари повстають, про цілий закінчений круг. А ми, вище розвинені дикуни, так само не в силі поняти цілого ходу вселенної. Чи бачимо ми лише один прояв, чи цілий круг розвою? Коли природних законів не можна пристосувати до атома, то як можемо їх пристосовувати до цілої вселенної, яка остаточно складається з атомів? Тому для професора Мілікана другий закон вже так, як би загинув. І каже він: „Сотворитель дальше працює". Так і з всіми нашими природними законами. Вони є лише висказами можливостей, вискази, на які досі не знайдено винятків в звичайних людських ділянках, наслідком чого принято їх в практиці за остаточности.

Друга трудність є з законом консервації матерії. Вікторіянські вчені твердили, що матерія перемінюється з одної форми в иншу, наприклад, вугля на попіл і дим, та що її не можна знищити. Та Айнштайнове рівнання кинуло сумнів на той закон. Тепер є доказана причина вірити, що матерію можна цілковито знищити, стерти її істновання, бо збір атомів може перемінитися в світло, промінність. Джінс (теперішній анґлійський астроном) так пояснює промінність зір, та їх пре довгий вік. Коли рівнання Айнштайна не мильне, то можливо звернути цілий хід, і сталось би щось неначе хвилі радія, які несуть Тосконіна музику, можна б звернути назад в матерію, з якої можна би робити друге радіо. Такого розвою ще не доказано. Але знаємо, що масу можна перемінити на енерґію. Даймо кусникови матерії такий біг, який має світло, то він перестане бути кусником. Він перемінюється в фотон, то є світляну кулю, яка є цілковито не з матерії.

Бачимо ясно, що ми вже поломили цілу вікторіянську машинерію вселенної, як також і ті незмінні закони, які вселенною управляли. Де-ж ті сили, які астрономи і інжиніри міряли й контролювали тими законами? Се все була фікція. Сили, так як і за-

кони, служили для практичних цілей в життю, але вони не мали нічого спільного з дійсністю.

IV. ВЗНЕСЛІСТЬ МАТЕМАТИКИ.

Щоб пояснити механічну сонішну систему, Кеплєр заселив простір „інтеліґентностями", „свійствами" та „звірячими факультетами". Тому, що в його часи все, що тільки було на землі, то тягнули його або пхали звірячими або людськими мязами, тому природним було припускати, подібні чинники, що двигали великими масами. Тому думав він, що камінь падає тому, що має свійство, що заставляє його падати. Планета, се матерія, неначе віз. Тому немов віз треба було її пхати або тягнути свійством, або невидимими ангелами. Нютон відкинув свійства, а вказав на сили. Відкривши релятивність між масами й притягаючими силами, він зредукував вселенну до того, що в ній, здавалося, був закон і порядок. Але сі сили були так само антропоморфічні (подібні до людських), як Кеплєрові „звірячі факультети" або, як уявляли собі, невидимих ангелів, котрі тягали планети. Айнштайнова вселенна не признає ніяких сил в Нютоновім змислі. Планета або промінь світла мусить стільки так само гнатися кривою лінією, як мусить корабель йти кривою лінією по поверхні моря, тому, що земля кругла, і поверхня моря не проста. Безконечність! Безконечність — се лише вигода математична і більше нічого. Вселенна є ограничена. Се лише проблєма вищої ґеометрії. Фактично більше вселенних сотворили математики за послідних десять літ, як кравці зміняли моди мужеського убрання.

Тепер не механіка, але математика домінує в науці. Бертранд Россел заявив одного разу, що тепер математик вже не потребує знати, про що він говорить. Вони розвинули ріжні рівнання не на те, що символи їхні щонебудь означають, але тому, що сі рівнання годяться з природним льоґічним курсом розумовання та задоволяють фільософічну конечність. Оповідають, що коли Айнштайн говорив в Пасадіні (Коліфорнія), а на його відчиті були самі вчені, йому рівні слухачі, він написав на таблиці рівнання, в якому був дивний символ. „Що се означає?", спитав один зацікавлений слухач. „Я не знаю", була відповідь, „Але воно гарне", додав Айнштайн. Се оповідання може бути правдиве, а може бути неправдиве, але воно гарно ілюструє погляд Россела. З тих дивачних процедур повстала та вселенна, що поширюється. Айнштайн впровадив в одно з своїх ранніх рівнань про релятивність містичне грецьке „лямбда". Що воно означає? Він ввів його лише на те, щоб задоволити естетичну, фільософічну конечність, так, як маляр дає знаки світла на образі там, де їх потрібно, щоб образ видав пожадане враження на виднокрузі. Коли вже математик не потребує знати, про що він говорить, то фізик знову такого привілею не може мати. Він дає символом значення. Він мусить знати, про що він говорить. Тому Айнштайн, як фізик, створив „лямбду", котра означає „космольоґічну сталість". Що се? Се те, що спиняє вселенну, щоб не корчилася, що мало б ставатися через ґравітацію. Лямейтр, давши „лямбді" відповідні вартости (значення), сотворив на папері таку вселенну, котра мусить вибухнути з таким страшним вибухом, що коли б ціла куля земська була самим динамітом і вибухнула, то той вибух був би лише дрібничкою в порівнанню. Та чи вселенна

є такою? Доктори Гоббл та Гумасон звернули свій стоцалевий далековид з гори Вилсон на простори небесні. Вони в дійсности бачать, що „поширюється небесне мряковиння" непонятною бистротою, дванайцять тисяч миль на секунду. Здається, що вселенна се неначе булька, котра лише трісла. Її промір подвоюється що чотирнайцять сот міліонів літ. Еддинґтон загнався так далеко, що твердить, що та булька в дійсности трісла міліони літ тому і що мусимо чекати міліони літ, нім про сю катастрофу довідаємося, себто катастрофу, в котрій простір заповниться світлом. Одначе фізики невдоволені доказами інструментів на горі Вилсон. Бо ті інструменти є на землі, як також на землі і ті люди, що ними управляють. Чи можемо ми бути певні, що те, що ми бачимо, що діється ген-ген далеко, в дійсности діється на закінченнях вселенної? Чи не можливо, що се поширення, се віддалення тих скрайних мряковин, се лише зоровий обман? Коли ми не певні, чи тут на землі електрон є крушинкою, чи хвилею, то як ми можемо бути певні, що то є небесні мряковини, та що вони є наслідком вибуху вселенної? Крім того, се доказ занадто сильний. Підозріння проти нього таке певне, як підозріння проти кримінальника, що старається доказати свій алібі. З сього доказу виходило б, що зорі старші від вселенної. Як може бути булька молодша від мила, з котрого вона повстала? І знову лишилися нам лише математичні рівнання, і ми дивуємося про якість дійсности, яка за ними скрита.

Чи ми аналізуємо атом, чи вселенну, то ми все маємо до діла, як називає професор Леві з Імпіріяльної Колеґії в Лондоні, з відривками. Природа завелика, надто складна, щоб її зрозуміти як цілість. Учені мусять відокремлювати ріжні види вселенної і студіювати їх зокрема. Лише кілька з таких відокремлень можливо студіювати при помочі математики, чи в який инший спосіб. Отже ми досі пізнали лише сяке-таке риштовання, кістяк, який потребує виповнення. Фізика ломить собі руки і є безрадною. В тому риштованні нема землі, дерева, нема бурливого моря, нема вразливої людської свідомости. Вікторіянські вчені не хотіли ними забивати собі голови, одначе тепер показується, що сі якости є конечними, щоб зрозуміти космос. Ми не можемо знехтувати твердої віри мучеників, котрі радо за свою віру умирали, тому, що ніби їх вірування не мало нічого спільного з науковим поглядом на вселенну. Наші наукові дивні погляди можливо мають глибший зміст, як ми можемо сподіватися. Є моменти в Баха і в Бетовена, коли ціле риштовання здається порож нечею. Більше фільософічні вчені наклонені до переконання, що артисти і містики мають також щось важного відкрити. Тому прислухуємося, чи не заспівають віршів Люкреція „Де рерум натура" (про природу) по новому. Однак ми, не предиво, чуємо, як наші поети співають про дзеленькання сталі, про тертя трибів машини, які вони завважили тоді, коли наука їх покинула.

Переклав Мих. Стечишин.

ВЕСЕЛЕ.

ЯКЕ ЇХАЛО, ТАКЕ ЗДИБАЛО!
(Сміховинка).

Панько Тріска і Карпо Ощипок були собі куми і оба були великі жартуни.

Одного дня стрінувся Карпо з Паньком на вулиці і Карпо почав жалуватися на біль зуба. Панько жалує його й дає йому таку раду:

— Наберіть, куме, повний рот сметани і трясіть головою так довго, аж доки в устах не зробиться масло. Від того зуб перестане боліти.

Иншим разом прийшов Панько до Карпа й почав просити, щоби витягнув йому тріску, яка вбилася в його палець. Карпо оглянув уважно палець та й каже:

— Візьміть, куме Карпе, свій палець і покладіть його до вогню. Тріска вигорить, а палець лишиться без неї!

М. Йосипів.

РОЗМОВА З ХВОРИМ ҐЕОҐРАФОМ.

— Ви хворували вже?

— Так, на анґлійську холеру, єгипетське запалення очей, альбанську малярію, еспанку...

В СУДІ.

— Схопили вас на горячому вчинку. Що маєте на своє оправдання?

— Я мав тісні черевики, та не міг втікати.

ЛЬОҐІЧНЕ ДУМАННЯ ПРОФЕСОРА.

— Пане професоре, саме тепер прийшов лікар.

— Скажіть йому, що мені не вільно нікого бачити, бо я хорий.

ЗГОЛОСИВСЯ.

Суддя: Чи обвинувачений жонатий?

Обвинувачений: Ні, але як що в пана судді є дочка...

ЧИ Й ВИ МАЄТЕ ВДОМА ТАКОГО ФІЛЬОСОФА?

— Тату, що се таке веґетаріянець?

— Такий чоловік, що не їсть мяса.

— А що він їсть?

— Рослину, городину...

— Тату, а що се таке мясоїдна рослина?

— Така рослина, що їсть мясо.

— А чи веґетаріянець є веґетаріянцем, як він їсть мясоїдні рослини?...

СЕ БУДЕ ЇЇ ТІШИТИ.

Івана потовкло авто. Він лежить у шпиталі й диктує чудовій доглядачці лист. — Пишіть так:

„Дорога жінко! Досі все добре. Тільки доглядачки тут погані й старі..."

— Але-ж, пане! — перебиває йому доглядачка.

— Пишіть спокійно. Їй лекше стане від того...

НЕ ЙДЕ...

Товариш одного судді хоче взяти розвід, але що в нього троє дітей, радить йому суддя підождати, бо з поділом дітей буде морока. Якось раз сей товариш приходить знов.

— Ну, я чув, що в тебе був бузько. Як там з розводом?

— Га! Щось воно не йде... Близнята сей раз...

НЕ ХОЧЕ ТАК БОГАТО.

Сі порошки на сон вистарчать вам на шість тижнів.

— То забогато! Я не хочу так довго спати.

ПОСЛІДОВНІСТЬ ДУМКИ.

— Ще два місяці тому я його пристрасно любила, а сьогодні не можу й дивитись на нього. Боже, які ті мужчини змінливі...

Як Селефонцьо Ярмаркував

Попросив я раз Селефона Гупаленка, щоб оповів мені, як то йому ярмаркувалось, бо чув від людей, що мав він на тім ярмарку усякі пригоди.

— Та чому ні, роскажу, — говорить Селефон. — Два роки тому підгодував я пацюка, вже й час колоти або продати, ото жінка каже до мене: „Селефанцю", бо ми усе так кличемося, вона Селефанцю, а я Прісуню, бо значить в любови собі жиємо, якси належить, тож значить, каже Прісуня: „Селефанцю, гони пацюка на ярмарок, продай і дещо купиш до хати". Ну, як продати, то продати. Зібрався я, пацюка на шнурок і гайда до міста. Прісуня випровадила нас аж до попового перелазу, по любови значить, якси належить. Побіг зі мною і песик мурчик. Най біжить, думаю собі, буде мені веселіще домів вертати.

— Ідемо собі усі троє, гарно та красно, аж тут зайчисько шур через дорогу. Мурчик пігнав за ним, але скоро вернувся. Поганий знак, гадаю собі.

— Пригнав я пацюка на ярмарок, і скоро пацюк зарився в калабаню, мурчик ляг під возом, а я си стою і курю люльку. Один купець відійде, другий прийде; той свою ціну дає, а той свою, а я свою. Звісно, як на ярмарку.

— Десь в полудень приступив оден кабанник і давай торгувати. Я опускаю по трохи, він по трохи набавляє і бє мою руку своєю, аж коло серця мені млісно робиться. Коли се зявився другий кабанник і давай собі торгувати і бє руку, що я вже й пальців не чую, а далі як не пічнуть обидва сваритися, той собі вхопив за шнурок, а той собі і тягнуть пацюка. Я бачу, що не жарт, схопив пацюка за вуха і не пускаю. Пацюк квичить, мурчик гавкає, а ті драби тягнуть нас. Збігся цілий ярмарок, люди як навіжені регочуться. Нараз купці як не зчепляться до бійки, поточились на мене, я бухнув в калабаню, а вони по мені гуцькаються, обтраскали мене болотом, як дідька. Тим часом пацюк вирвався і побіг.

— Якось я вимотався з тої бійки і гайда за пацюком, а люди як подуріли, прямо ревуть, так значить вподобали собі мене обтрасканого в болото. Один заняв пацюка батогом, а другий підставив ногу і я ляпнув в калабаню і ще ліпше обмастився. А най тя нужда візьме! Відогнав я пацюка на сторону, обчистився трохи з болота і ледво дихаю; долоня спухла, так натовкли супостати. За пару хвилин підійшов якийсь чоловяга і я продав йому пацюка тано, аби лише вихопитись з того проклятого ярмарку.

— Пішов я до склепу, купив що було треба, виходжу, а мого мурчика нема. Я туди, сюди, дивлюсь, стоїть візок з такою кліткою, а в ній штук вісім псів і мій мурчик між ними; а то гицель злапав його. Жаль мені стало песика, підійшов я, відчинив дверцята і кличу мурчика, а він зі страху забився в кут і сидить. Щож його робити? Заліз я в клітку і досягаю мурчика, а тут дверця гуп за мною і зачинилис. Тягну я мурчика, решта псів гарчать на мене, вишкірили зуби, а я

не годен відчинити дверцята. А тут вже повна купа жиденят, шпурляють камінцями, гутюкають. Надбіг гицель і неначе злодюга не бачив мене, сів на козли і пігнав кіньми. Я кричу, пси гавкають, а той жене, люди зглядаються на мене, як на малпу. Щоб так Прісуня була побачила, то пуклаб з жалю.

— Став гицель біля своє хати за містом, підійшов до дверцять і каже: „Ти чого заліз сюди, хотів псів красти?" Я, кажу, хотів свого мурчика дістати, випустіть мене. „Заплати три карбованці, тоді випущу", каже гицель. „Я тебе в клітку не пхав, їхати через місто, як пан, то заплати, а ні, так поліцію покличу, набють морду і до арешту посадять". От біда причепилась, не буду-ж я сидіти тут між псами. Дав я три карбованці, відчинив гицель дверцята і я виліз, та витягнув мурчика.

— Ледви я доплентався домів, бо коліньми мене змісили і запоров носом з пару разів; ну і їзда в халабуді з псами також щось значила. Моя Прісуня три дні плакала, бо ми, значить, в любови собі жиєм, якси належить. Оттак то я ярмаркував.

Дмитро Тягнигоре.

ЛІТНЬОЇ НОЧІ.

(Серенада)

Вічно прекрасная, вічно жаданная,
В місячнім сяєві дихає ніч.
Вийди, коханая, вийди, обраная,—
Солодко марити снами увіч...

Правдою дійсного тяжко пригнічені,
Мусим в уяві хоч щастя знайти:
Саєва срібного пасма незлічені,—
Нум же замріяну казку плести!

Кинем об землю ми лихом-гризотою—
В ніч таку красную річ се пуста!
Щастя б лиш питоньки всею істотою,
Лиш опалити б у стисках уста!...

П. Стах.

Від чого залежить успіх Товариства

Богато говориться та пишеться про ріжні орґанізаційні справи, але мало уваги присвячується питанню: від чого залежить успіх товариства і що треба робити, щоби товариство розвивалося та сповняло своє завдання.

І коли поставимо собі питання: „Від чого залежить успіх товариства?" — то перед нами мимоволі виринає ще й друге питання: „Що причиняється до роздору і до занепаду в товаристві?"

Хтонебудь з нас певно відповість, що успіх товариства залежить, до великої міри, від розумного та активного проводу. Так, се правда, але я тут хочу ще вказати на инші дуже важні речі, які таки дуже спричиняються до успіху чи невдачі в роботі товариства. Сими речами є: 1) Вирозумілість, 2) Толєрантність, 3) Тактовність і 4) Жертвенність.

Се є чотири важні прінціпи-засади, без котрих жадне товариство ніяк не може успішно ні розвиватися, ні поступати, ні сповняти свої завдання.

І тому, коли хочемо, щоби наші товариства зростали, поширялися і успішно провадили корисну громадську діяльність в своїй громаді, то всі члени і членкині кождого нашого товариства мусять ясно зрозуміти, що в товаристві, в першій мірі, мусить панувати взаїмна вирозумілість між всіма членами чи членкинями взагалі, відтак між загальним членством і зарядом, а також не менше і між самими членами самого заряду.

Коли нема взаїмної вирозумілости між всіма членами чи членкинями товариства, то не може істнувати гармонійний-товариський дух; не можлива повна і дійсна кооперація. А звісна річ, що без гармонійного і товариського духа, без кооперації ніяке товариство не може розвиватися і поступати повним ходом вперед, але, навпаки, буде калікувати ввесь час, що з часом доведе до занепаду, а то навіть і до розвалу товариства.

До успіху товариської роботи дуже богато спричиняється також і толєрантність між членами чи членкинями. І коли в товаристві панує такий дух толєрантности, і кождий член чи членкиня старається поступати з розвагою, одні супроти других, то в такім товаристві буде панувати згода, любов і взаїмна пошана, що являється якраз спонукою і заохотою до праці в товаристві.

І тому, коли в товаристві члени чи членкині відносяться одні до других гарно, з пошаною, толєрантно, і не критикують себе за щобудь без причини, не випоминають собі помилок, не видвигають старих перемелених непорозумінь, не накидаються одні на других, не обмовляють одні других через самолюбну амбіцію чи заздрість, — то товариство може робити дуже гарну роботу в користь своєї громади та всіх членів чи членкинь. І саме тоді всі члени чи членкині будуть мати велику охоту до праці в товаристві та в громаді взагалі; тоді буде панувати в то-

варистві кооперація зі сторони всіх членів.

Очевидна річ, що таке товариство буде дуже зростати і набирати великої сили, бо до нього будуть приступати нові члени чи членкині. Бо-ж звісна річ, як показує досвід-практика, що коли в товаристві панує згода, є кооперація і провадиться корисна просвітно-народна робота, то се притягає до нього тих людей, які стоять на боці, а навіть і тих, які належать до инших нам противних орґанізацій. Бо-ж не можемо сподіватися, щоби до товариства, в котрім панує роздор-незгода, приступали ті люди, які сю незгоду добачують та ще і пальцем витикають

Брак тактовности в товаристві, себто брак гарного і ввічливого поведення одних членів супроти других, завжди викликає поважні клопоти і сварки в товариствах. Між членами повстає тоді принайменше дві ґрупи, які провадять між собою тиху, а часами і отверту, війну, яка доводить до розпаду товариства. Вмісто того, щоби члени чи членкині сходилися і працювали для спільного добра, для поширення завдань і скріплення товариства, вони між собою ворогують, тратять час і енерґію на те, щоби противну сторону очернити, а себе вибілити. Уявляють собі прямо несотворені річи про своїх нібито „противників". А товариська робота тимчасом чекає... нехай робота сама робиться, бо порахунки важнійші...

Тому нема чого дивуватися, що хоч між нашим народом є богато товариств, та вони не розвиваються так, як треба. Бо якжеж можна сподіватися розвитку і поширення діяльности товариства, коли члени чи членкині не застановляються над тим, щоб діяльність-робота товариства була цікава, інтересна, притягаюча? Вони не застановляються над тим, що коли робота їх товариства не зацікавлює загалу, то загал туди не прийде і нових членів не можна сподіватися.

Богато чоловіків і жінок не розуміє того, а то й розуміти не хочуть, що вистарчить в товаристві сказати лише кілька неосторожних чи образливих слів, щоб викликати там вогонь, який потім дуже тяжко загасити. Тому мусимо знати і памятати, що неосторожні балачки, грубе і нетактовне поведення та відливі жарти допроваджують дуже часто до розвалу богатьох товариств. Настає тоді в громаді різкий поділ, в наслідок чого потвориться вже не одно, а більше товариств між тими самими людьми.

Не без того, що богато членів чи членкинь також не хоче розуміти того, що товариство не є на те, аби комусь доїхати, допекти, але на те, щоб люди привикали одні до других, освоювалися; щоб навчилися шанувати себе взаїмно, аби набратися привички тягнути разом, — бо тільки таким способом витвориться в громаді спільна думка і тільки тоді товариство сповняє свої дійсні завдання.

В товариствах відбуваються час від часу представлення, концерти, вечерки з промовами та відчити. Спитаймо себе, кілько то разів члени чи членкині, коли зійшлися чи то в приватній хаті чи таки в товаристві по данім представленню чи відчиті обговорювали між собою ту науку, яка міститься в кождім представленню і відчиті? Чи памятають вони про ті думки та ідеї, які автор преставлення або лектор подають нам? А се-ж найголовнійша

річ всім нам так робити, щоб була користь чи то з представлення чи з відчиту. І коли члени чи членкині не обговорюють, не дискусують над тим, що бачили і чули, то вся та праця аматорів представлення і лекторів відчиту цілком марнується, а тим самим і вплив товариства на громаду не поширюється.

Говоримо про орґанізації і товариства, але не йдемо до голови по розум, що не річ в тім, щоб в товаристві було богато бездушних, плиткоумних та злобних людей, але в тім, щоб ми дійсно орґанізували людські уми; людські думки. Сама орґанізація тіла без орґанізації розуму-думки не придається на ні що.

Ану, нехай батько і матір сваряться між собою, нехай себе взаїмно не шанують, нехай поводяться між собою як пес з котом, то чи годні вони мати гарний вплив на своїх дітей? Чи їх діти будуть шанувати себе і родичів? Ні, бо всі знаємо, що така родина скорше чи пізнійше розпадається. Те саме і в житті товариства, яке є свого рода громадською родиною для поліпшення спільної долі й піднесення просвіти та поступу.

Тому то ціла тайна успіху кождого товариства чи орґанізації криється якраз в тім, щоб члени і членкині поводилися між собою дуже тактовно, ввічливо. Коли вони будуть так поступати, то зроблять собі особисте велике добро: привикнуть себе контролювати, зорґанізують свій ум-думку, стануть розумнійшими і поступовими, навчаться тягнути разом, зрозуміють, яку велику силу має кооперація. Таким чином вони причиняться до розвитку товариства, до просвітного піднесення своєї громади, а тим самим і до поліпшення своєї долі. Бо головно в орґанізації людської думки-розуму міститься найбільша сила, якої ніхто не може зломити.

Люди без поживи жити не можуть, таксамо і товариство не може добре розвиватися без матеріяльних засобів, тому се вимагає від всіх нас також і грошевої жертви. Богато членів і членкинь товариства, хоч видають поважні гроші на неконечні річи, для товариства є досить скупі, не дають грошей стільки, скільки вони повинні, бо „нехай хтось инший дає", хоч хотіли би, щоби товариство розросталося. Тої скупотси з добрим бажанням не годен ніяк погодити, і тому треба нам памятати, що без жертвенности для цілей товариства робота не може поширятися.

Все те зводиться до того, що кождий свідомий член і членкиня товариства в народно-освітних справах мусять бути щирими і жертвенними; вони мусять самі відчувати почуття обовязку до громадських справ і не вільно їм жалувати грошей ні труду на добрі діла, а повинні розуміти, що все те, що роблять для товариства, то тим самим роблять добро й собі й своїм дітям.

Приклад в жертвенности мусять дати в першій мірі самі члени і членкині, і аж тоді можуть вони з чистим серцем піти за жертвами до тих людей, які до товариств не належать. Бо все, що ми в житті робимо, робимо на підставі прикладів, які дали або дають нам инші люди, так, ті діти, котрі роблять те, що їх родичі чи вихователі.

Певна річ, що нам всім розходить-

ся, щоб робота в наших товариствах гарно розвивалася, поступала вперед, ставала щораз цікавійшою і інтереснійшою. І се можна буде зробити богато лекше, скорше й ліпше, коли в наших товариствах витвориться добра воля, коли будемо більше виро-

зумілі, коли будемо толєрантні і тактовні, а нарешті коли не будемо скупі, але по нашій змозі будемо давати жертви як найбільші, бо все те є для нашого спільного добра, для добра наших дітей і краю.

Д. Е. Яндова.

СВЯТІ ОРАЧІ.

(Стародавня колядка).

Господарю,
Побуди усю свою челядоньку,
Хай вона піде по домонькови,
Як ярі бджілки по цвітонькови
При тузі-лузі, при калиноньці.
При калиноньці плуженько оре,
Ореж він, оре четвериною,
А святий Петро за плугом ходить,
А сам Бог-Господь, сам посіває,
А святий Юрко поволочує.
Божая Мати обід виносить:
„Помагай вам Бог, робітниченьки,
Робітниченьки, плугатареньки!
Ой ходіть зо мною на обідець!"
— Ми не підемо, покиль не вробимо,
Покиль не пооремо широкі лани,
Широкі лани, довгі нивоньки.
Божая Мати все питається:
„Що сам Бог-Господь все посіває?"
— На широких ланах яра пшениця,
На довгих нивах шовковий ленок.
Яра пшениця — Богу дариця,
Шовковий ленок — Богу світильце.

(В збірнику Вол. Гнатюка під ч. 78).

ПАНЕ ГОСПОДАРЮ.

(Стародавня колядка).

Пане господаре,
На твоїм двору ялина стоїть
Тонка-висока, листом широка.
На тій ялині трійця горіла,
Три іскри впало, три морі стало.
В першому морі Господь купався,
В другому морі в ризи вбирався,
В третьому морі став на престолі.
Післав ангела до господаря:
„Пане господаре,
Просить вас Господь на порадочку."
— Перша радочка, то і хаточка,
Друга радочка, то й комірочка,
Третя радочка, то й обірочка.
Ой у хаточку щастя й здоровля,
А в комірочку жито, пшениця,
Всяка пашниця.
А в обірочку воли, корови,
Все половії, круторогії.
За цим же словом, бувай же здоров,
Наш пан господар,
Щоб тії святки святкувати.

(Ся колядка знаходиться у збірничку В. Кравченка, ч. 58).

Українське Т-во „Взаїмна Поміч"

В січни, 1935 року, минуло 10 літ від часу, коли Українське Товариство „Взаїмна Поміч" одержала домініяльний чартер, на основі якого почали засновуватися відділи сего Товариства по цілій Канаді.

1935 рік — се рік десятьлітніх роковин поширення товариства на цілу Канаду.

Від 1921 року, коли засновано „Взаїмну Поміч", до січня, 1925, коли одержано домініяльний чартер, Товариство „Взаїмна Поміч існувало тільки у Вінніпеґу. По одержанню домініяльного чартеру се місцеве товариство увійшло в склад Тоариства, як відділ ч. 1.

Від 1925 року до осені 1934 року заснувалося 36 відділів „Взаїмної Помочі", так, що разом з 1 відділом, товариство „Взаїмна Поміч" в осени 1934 року числило 37 відділів. Протягом сего часу було зорґанізовано більше відділів, та через крізу, або через брак провідних одиниць по місцевостях деякі відділи не вдержалися.

Відділи Українського Товариства „Взаїмна Поміч" знаходяться в таких місцевостях:

1 у Вінніпеґу, Ман.
2 в Трансконі, Ман.
3 в Бруклендс, Ман.
4 у Форт Віліям, Онт.
5 в Кенорі, Онт.
6 у Віндзор, Онт.
7 в Порт Артур, Онт.
8 в Торонто, Онт.
9 в Брендоні, Ман.
10 в Смоки Лейк, Алта.
11 в Ошаві, Онт.
12 в Келґарі, Алта.
13 в Монтреал, Кве.
14 в Шіго, Саск.
15 в Едмонтон, Алта.
16 в Тідор, Саск.
17 у Форт Френсес, Онт.
18 у Вест Форт Віліям, Онт.
19 в Монтреал, Кве.
20 у Венкувері, Б. К.
21 у Вінніпеґу, Ман.
22 в Гемилтоні, Онт.
23 в Торолд, Онт.
24 у Вайті, Ман.
25 в Престон, Онт.
26 в Торонто, Онт.
27 в Толстой, Ман.
28 в Давфині, Ман.
29 в Ст. Кетерінс, Онт.
30 в Тимінс, Онт.
31 в Пайн Ривер, Ман.
32 в Торонто, Онт.
33 в Ошаві, Онт.
34 в Ріджайні, Саск,
35 в Бінфейт, Саск.
36 в Кирклeнд Лейк, Онт.
37 в Гефорд, Саск.

Найбільше відділів в провінції Онтеріо, а саме 17 відділів; в Манітобі є 9 відділів, в Саскачевані — 5 відділів, в Алберті — 3 відділи, в Квебек — 2 відділи, в Брітіш Коломбії — 1 відділ.

Колись в будуччині, відділи згаданих місцевостях будуть зачислятися в історії „Взаїмної Помочі" до відділів-піонірів, бо заснувалися вони до перших 10-літніх роковин одержання домініяльного чартеру.

Безперечно, „Взаїмна Поміч" не стала лише на 37 відділах. Відділи „Взаїмна Помочі" засновуються в місцевостях, де живе більше число Українців. Отже не тільки 37 місцево-

стей в Канаді має більше число українських жителів. Таких місцевостей в Канаді є десятки-десятки. І нема найменшої причини, чому в тих місцевостях не мали б заснуватися відділи „Взаїмної Помочі".

Саме для тих місцевостей подається понище вкоротці інформації, як заснувати відділ „Взаїмної Помочі".

Щоби заснувати відділ, треба найменше 10 осіб, чоловіків чи жінок, української народности в віці між 16 і 45 роками життя.

Коли в якій місцевости найдеться найменше 10 осіб, охочих належати до „Взаїмної Помочі", треба написати до Дирекції „Взаїмної Помочі" за аплікаціями, зазначуючи,

Товариство ім. О. Басарабової у Брендоні, Ман.

Перше всего треба знати, що „Взаїмна Поміч" дає трояку допомогу: 1) член в разі недуги дістає від свого відділу допомогу, 2) коли умре член, його родина дістає 150 долярів на похоронні видатки і 3) родина дістає спеціяльну допомогу від 50 до 350 долярів.

Засновується відділ в той спосіб: кілько на початок потрібно аплікацій. Однак треба також вислати 25 центів на статут і правила „Взаїмної Помочі", щоби знати докладно про обовязки і права членів. Опісля замовляється стільки статутів і правил, скільки є членів, бо кождий член обовязково має мати статут і правила. В правилах є також членські

картки, в яких зазначується належитости, які член має складати до відділу.

Коли аплікації одержиться, то кождий, що хоче бути членом „Взаїмної Помочі", має свою аплікацію виповнити. Аплікація складається з двох карток. На першій стороні обох карток є подані питання, на які аплікант має дати точні відповіди.

В означеній рубриці мають підписатися два свідки, які добре знають апліканта. Коли відділ істнує, то як свідки підписуються тільки члени відділу.

На другім боці першої картки аплікації є додано кілька важніщих параґрафів зі статуту „Взаїмної Помочі". На споді є рубрика для Дирекції.

На другім боці другої картки аплікації є формуляр для лікаря, а на споді така сама рубрика для Дирекції.

Коли член виповнив аплікацію, має з нею йти до відділового лікаря до екзамінації. Лікар виповнює формуляр, який є поданий на аплікації, і віддає її відділови. Звичайно за аплікаціями до лікаря йде фінансовий секретар, або инший урядник відділу. Опісля аплікації посилається до Дирекції. Дирекція переглядає аплікацію і коли знайде все в порядку, президент і секретар підписують і зазначують день, котрого принято апліканта в члени. Аплікант стає членом „Взаїмної Помочі" від дня, коли його приняла Дирекція. Сю дату Дирекція зазначує на обох картках аплікації в призначеній для Дирекції рубриці і першу картку відсилає до відділу, а другу, з лікарським звідомленням, лишає для себе.

Кождий новий член платить 2 доляри вписового.

Крім вписового, кождий член, вписуючись до „Взаїмної Помочі", платить 25 центів на відзнаку (ґузик) і 25 центів на статут і правила, або членську книжечку, бо на кінці правил є кілька карток з рубриками, в яких фінансовий секретар відділу зазначує належитости, які член платить до відділу і се рівночасно є посвідкою для члена за заплачені гроші. Гроші за відзнаку та статут і правила, так як і вписове, висилається до Дирекції.

Членська вкладка виносить 50 центів на місяць. 25 центів відділ лишає в своїй касі, а 25 центів відсилає до каси Дирекції.

Коли умре який член „Взаїмної Помочі", Дирекція ухвалює на всіх членів розмет на покриття похоронних видатків. Звичайно розмет виносить від 5 до 10 центів по кождім помершім членови „Взаїмної Помочі". Висота розмету залежить від того, кілько в даний час є похоронного фонду в касі Дирекції.

Кождий член платить на рік 6 долярів вкладок, один доляр на лікаря і около одного доляра на розмет, залежить від того, кілько в данім році умре членів „Взаїмної Помочі".

Як тільки зорґанізується відділ, члени відділу вибирають виконавчий комітет зі стільки членів, як се приписує статут „Взаїмної Помочі". Опісля виконавчий комітет вибирається кождого року на річних зборах відділу в призначений статутом час.

Коли вже відділ зорґанізований і принятий Дирекцією „Взаїмної Помочі", Дирекція посилає йому урядову грамоту, на якій будуть виписані 5 членів виконавчого комітету, як оснувателів відділу. Сю грамоту мається оправити в рамці і скло і її мається повісити в льокали відділу.

Кождий відділ мусить мати лікаря для опіки над своїми членами.

Нема одного правила щодо лікаря. Кождий відділ робить таку угоду з лікарем, яку в місцевих обставинах може зробити. Статут дає взірець умовин, на яких можна згодити лікаря. Кождий член складає 25 центів що три місяці на лікаря, себто один доляр на рік. Лікар має екзамінувати кождого нового члена, а коли хто з членів захорує, лікар має відвідати його раз чи два рази, чи більше — залежить від того, яку зроблено угоду. На посвідку лікаря відділу відділ виплачує запомогу хорому членови.

Запомогу хорим членам дає відділ, до якого котрий член належить. Право до запомоги має кождий член по шістьох місяцях членства у „Взаїмній Помочі".

Запомогу виплачується в той спосіб:

Коли член хорує тільки один тиждень, відділ не повинен платити йому запомоги. Коли недуга триває довше, чим тиждень, член повинен дістати запомогу від дня, коли повідомив лікаря, або опікуна хорих.

Коли-ж член хорує через цілий рік, він повинен дістати допомогу в слідуючий спосіб:

Повну суму тижневої допомоги по шість долярів (або таку иншу суму, яка буде назначена на річних зборах відділу) через перших три місяці.

Половину повної суми через слідуючих три місяці.

Третину повної суми через оставших шість місяців.

В другім році слабости член не має діставати запомоги і має бути увільнений від плачення членських вкладок, не тратячи через те членства.

Коли недуга протягається через довший час, чим два роки, корпорація має заплатити хорому членови його посмертне, до якого він має право на основі числа літ свого членства і в такім случаю всі зобовязання „Взаїмної Помочі" супроти члена кінчаться.

Похоронне і спеціяльну допомогу виплачує Дирекція. Похоронне, в сумі 150 долярів, виплачує по кождому членови, коли померший належав 6 місяців до „Взаїмної Помочі". Не робить ріжниці, як довго член належав до „Взаїмної Помочі", похоронне є все однакове, а се, як вище сказано, 150 долярів.

Щодо спеціяльної допомоги, то її виплачується тоді, коли член умре по однім році членства у „Взаїмній Помочі". Ся допомога виплачується в такий спосіб:

Коли член належав від одного до двох років — 50 дол., від 2-ох до трох років — 75 долярів, від трох до 4 років — 100 дол., від чотирох до пять років — 125 дол., від пятьох до шість років — 150 дол., від шість до сім років — 175 дол., від сім до вісім років — 200 дол., від вісім до девять років — 250 дол., від девять до десять років 300 дол., від десять років в гору — 350 долярів.

Маючи повищі інформації, Українці в місцевостях, де ще нема відділу, повинні приступити до заснування відділу якнайскорше. Українці повинні мати на увазі, що до „Взаїмної Помочі" принимається людей в означенім віку, від 16 до 45 років життя, і коли місцевости будуть зволікати з заснованням відділу, то тим зроблять богатьом людям велику кривду, а саме тим, що як мине їм 45 років, вони

не будуть мати ніколи змоги стати членами „Взаїмної Помочі".

Не зашкодить також навести отсі факти про „Взаїмну Поміч":

„Взаїмна Поміч" не є товариством одної ґрупи. До „Взаїмної Помочі" належать люди ріжних політичних поглядів (крім большевицьких), бо „Взаїмна Поміч" не є політичною орґанізацією. Так само належать до неї люди ріжних віроісповідань, не робить ріжниці, чи хто є греко-католик, чи православний, чи протестант, чи й не є звязаний з жадною церквою.

„Взаїмна Поміч" не є товариством одної кляси. До „Взаїмної Помочі" належать: робітники, фармері, професіоналісти, бизнесмени.

Одним словом „Взаїмна Поміч" є всеукраїнським товариством.

„Взаїмна Поміч" виконує свої зобовязання. До сего часу відділи виплатили поверх 40 тисяч долярів допомоги своїм членам, а з головної каси виплачено поверх 20 тисяч похоронної і спеціяльної допомоги по померших членах.

Дуже важним є те, що „Взаїмна Поміч" є так приступним товариством, що й найбідніщий чоловік може бути її членом. Членські зобовязання супроти тих користей, які дає „Взаїмна поміч", є більше як умірковані. Нехай кождий застановиться над понищим, а переконається, що член має менші зобовязання супроти „Взаїмної Помочі", як „Взаїмна Поміч" супроти члена:

Поминувши 2 доляри вписового, бо сю суму член платить лише раз, тобто при вписі, член платить кождого місяця 50 центів вкладки, з чого 25 центів лишається у відділі і вони є призначені на допомогу хорим членам. Других 25 центів відділ висилає кождого місяця до головної каси і вони є призначені на виплату спеціяльних допомог та на инші фонди, означені в правилах. Дальше член платить на лікаря після того, яку угоду котрий відділ має з лікарем; переважно члени складають що три місяці по 25 центів, тобто один доляр на рік. Крім сего по кождім помершім члені платиться розмет, який тепер звичайно виносить 5 центів. Розмет може винести на рік одного доляра, коли рахувати, що умре більше, як десять членів на рік. Отже се є зобовязання членів супроти орґанізації, які доходять близько 8 долярів на рік, а мало коли висше 8 долярів.

Коли член захорує, він дістає запомогу в спосіб повище поданий. Але, приміром, є члени, які не хорували і запомоги не брали. Ті члени мають ту моральну сатисфакцію, що своїми центами, які лишаються у відділі кождого місяця, помагають тим членам, які через недугу потребують помочі. Не кождий член мусить хорувати, але кождий член мусить умерти і по нім мається виплатити спеціяльну допомогу його родині, чи особі, на яку член записав свою спеціяльну допомогу.

Тепер нехай кождий зверне свою увагу на понищий рахунок, аби міг переконатися, чи член може зложити за свого членства у „Взаїмній Помочі" стільки грошей, аби вирівнати ті зобовязання, які орґанізація має супроти нього.

Не берім в рахунок запомоги, яку дають відділи хорим членам, бо як сказано, не кождий член мусить хорувати. Не берім в рахунок похоронної допомоги, яка виносить 150 долярів, бо на се члени платять розмет, а зате візьмім на увагу саму спеціяльну допомогу. Спеціяльна допомога від одного до 10 років членства

виносить від 50 до 350 долярів. По десятьох роках спеціяльна допомога в сумі 350 долярів стоїть стало. Чи годен член зложити 350 долярів до головної каси за свого життя? Ні! Кождий самий може зробити понищий рахунок. З членської вкладки кождого місяця відділ висилає до головної каси 25 центів, тобто кождий член зложить до головної каси на один рік три доляри.

За 10 літ зложить	$ 30.00
За 20 літ зложить	60.00
За 30 літ зложить	90.00
За 40 літ зложить	120.00
За 50 літ зложить	150.00

Дальше нема чого рахувати, бо люди переважно стають членами між 20 і 45 роками життя, отже щоби зложити 150 долярів, треба жити від 70 до 95 літ. Але як би так хтось з членів конечно хотів бути так довго членом, щоби зложити повну суму спеціяльної допомоги, то йому треба бути членом 116 років і 10 місяців!

По перечитанню повищого, кождий Українець повинен зрозуміти, яким важним є Товариство „Взаїмна Поміч" для Українців в Канаді. Ніхто тому не може заперечити, що світла будучність Українців в Канаді залежить також від розвою „Взаїмної Помочі".

Кождий нарід має сильні запомогові орґанізації. Допомогові орґанізації в других народів числять тисячі, а то й сотки тисяч членів. І власне сила других народів у великій мірі є в тому, що мають сильні запомогові орґанізації.

І ми, Українці, маємо мати сильну допомогову орґанізацію. „Взаїмна Поміч" вже згуртувала поверх 3,500 членів. Ми будемо сильні, коли в кождій місцевости будуть відділи „Взаїмної Помочі", коли кождий Українець і кожда Українка будуть членами „Взаїмної Помочі".

В хвилі писання сеї статті почали орґанізуватися відділи в Роза, Ман., в Мелеб, Ман. та в Летбридж, Алта. і в инших місцевостях.

Українці в тих місцевостях, в котрих ще нема відділу „Взаїмної Помочі", повинні знати ще одно: Їх не закликається до запомогового товариства, яке щойно мало-б засновуватися. Їх закликається до товариства, яке вже існує поверх 10 років, якого головна каса вже числить пів сотні тисяч долярів.

В ювілейнім році, тобто в 1935 році, всі місцевости, в котрих ще нема відділу, повинні заснувати відділи. Бо буде сором від тих місцевостей, в котрих відділи „Взаїмної Помочі" вже від давна існують, і які вже тепер говорять, що вони свідоміщі від тих місцевостей, де ще нема відділу.

За всякими справами відносно орґанізовання відділу треба писати на адресу Дирекції: Ukrainian Relief Association — Box 3611 — Winnipeg, Man.

В. Батицький.

РІЖНІ АЗБУКИ.

Наґарська мова (Санскрит) має 49 буквів, перська 45, Вірменська 38, російська 35, українська 33, арабська 28, еспанська 27, голяндська, німецька і анґлійська 26, французька 25, грецька 24, жидівська 22, італійська 21, гавайська 12. Китайці і Японці буквів не мають — лише складові знаки.

ВІДДІЛ СУМКІВСЬКИЙ

ІВАН МАЗЕПА,
Український Гетьман-Самостійник.

Князь Святослав і його Лицарі

За панування Святослава показалося, що хоч Українці мають у собі великий наклін до того, щоби не слухати своїх провідників (найкращий доказ на се в тому, що до тепер іще не маємо своєї держави!), то вміють видати з поміж себе і великих лицарів, перед якими може дрожати світ. Переглядаючи історію України — від найдавніших аж до найновіших часів — бачимо, що хоробрости й лицарськости нам не бракувало ніколи. Бракувало нам лише дисциплінованости, послуху, який мусимо в собі виробити! Наше козацтво досить відоме зі своїх лицарських учинків — але ті вчинки виходили нам на користь лише тоді, як слухали своїх провідників, як Петра Конашевича-Сагайдачного, Богдана Хмельницького, Івана Мазепи й ин. Аджеж наше лицарство козацьке знали з його хоробрости в цілому світі. У Франції і в Німецькому Цісарстві вважали козаків за оборонців християнства, якими вони тоді, в XVI й XVIII столітті, були справді. Так само в недавніх наших визвольних змаганнях, 1917—1920 років, ми булиб напевно виграли, якби наші хоробрі отамани й їх козаки були підчинилися Державному Проводові, а не воювали кождий на свою руку — нераз одні проти других. Так само, як писав наш старий літописець: „Були в них усобиці й воювали самі зі собою..."

Але були світлі хвилини в нашій історії. Хвилини, які можемо з нелукавими гордощами згадувати й тепер. Се було тоді, коли наша нація, під проводом вожда свого, видавала світле лицарство, послушне тому вождові, лицарське й хоробре. Один такий момент — се похід Князя Святослава Ігоревича на Болгарію 971 року.

Цінний він не тим, що тоді Українці підбили Болгарію. З сього для України не було великої користи. Сучасні українські патріоти навіть остерігали князя, що він, шукаючи чужої землі, може втратити свою. Українська земля настільки богато, що цілком вистарчає для своїх мешканців. Радше треба було скріпити її й боронити її населення, щоб на нього не нападали Печеніги, як се сталося було підчас побуту князя Святослава в Болгарії.

Отже не тим він цінний. А цінний він тим, що показує, яких великих діл можуть доконати Українці, **обєднані вірністю до свого вожда, лицарскістю, почуттям обовязку,** який кінчається аж зі смертю і для якого вони не вагалися принести в жертву життя — щоби „не засоромити Землі Руської..." Ось як про се розказує літописець:

„Року 971 прийшов Святослав у Переяславець і замкнулися Болгари в городі. І вибігли Болгари на битву проти Святослава й була велика битва; вже перемагали Болгари. І сказав Святослав до своїх вояків: „Приходиться нам тут полягти; постіймо-ж мужно, браття і дружино!" І під вечір переміг Святослав, і взяв місто на спис."

З Болгарами були в союзі Греки. Тому Святослав рішив розбити і Греків. Хоч мав небогато війська, то знав, що військо сильне понад все хоробрістю й вірністю. А його військо тим

відзначалося. І наш літописець розказує про війну з Греками так:

„Післав до Греків, кажучи: „Хочу йти на вас і взяти ваш город, як от сей". І сказали Греки: „Ми не можемо проти тебе стати; але візьми з нас дань на дружину свою: скажіть нам, скільки вас, щоби ми дали на кождого по числу". Се сказали Греки, хитруючи; а Святослав сказав їм: „Нас є 20 тисяч", і причинив 10 тисяч, бо Руси було лише 10 тисяч. Тоді Греки виставили 100 тисяч проти Святослава й не дали дани; і Святослав пішов на Греків, а вони вийшли проти Руси. Побачивши, Русь дуже злякалася великої сили війська. І сказав Святослав: „Вже нема нам куди дітися; волею чи неволею мусимо стати до бою! Щоби не засоромили ми Землі Руської, але поляжемо тут кістьми. Бо мертві не будемо мати сорому, а коли уступимо, мати мемо сором; не буду відступати; станьмо сильно, а я піду перед вами; як моя голова поляже, тоді подумайте про себе самі". А військо сказало: „Де голова твоя, там ми і свої покладемо!" І Русь вирушила до битви й була велика боротьба; Святослав побідив, а Греки втекли".

Два відділи 51 сотні СУМК „Рання Зоря" у Вінніпеґу.

Як бачимо, конечною умовою до

побіди над ворогом було те, щоби військо й вожд думали однаково, змагали до одної цілі. Бо ні вожд без війська, ні військо без вожда, не варті нічого. Військо мусить слухати вожда, що думає про нього — бо він має потрібний досвід, якого військо не може мати. А знову військо становить силу, без якої вожд не варт нічого.

Але крім того моменту послуху важне в сьому описі ще й те, що тут маємо картину лицарськости.

Лицарськість — се чеснота, яку повинен кождий у собі плекати. Лицарськість—се значить почуття обовязку, який сповнюється „не за страх, а за совість", себто не з мусу, а з доброї волі. Людина лицарська не може не сповнити свого обовязку. Несповнений обовязок — се для неї пляма, се щось таке, як поганий учинок. Обовязок праці устає аж зі смертю; а нераз краще вмерти, ніж не сповнити обовязку. „Щоби не посоромити Землі Української..."

Лицарськість — се почуття чести. Не таке почуття чести, що лише чекає, щоби задертися з кимсь „за образу гонору". Ні, воно опирається не лише на тому, що нам здається, нібито „я мушу бути чесний". Почуття чести походить з почуття сповненого обовязку, з почуття, але правдивого: що я чесно жию, чесно працюю — для родини, для народу і для себе. Що мене не плямить ніякий нечесний учинок. Се почуття — се почуття пошани для себе, яке є правдиве лише тоді, як мене шанують другі.

Лицарськість — се пошана для старших і слабших, які вже не можуть самі за себе постояти. Се пошана до родичів, до учителів, до провідників — своїх орґанізацій і націй. Се охорона для жінок і дітей, які себе боронити не можуть і потребують руки чоловіка.

Лиарськість — се признання поваги тих, що є на вищому становищі, бо не всі можуть на ньому стати, лише ті, що їм належиться.

І врешті лицарськість — се вірність до смерти свому народові і його проводові.

Лицарськости треба не лише на полі праці для народа. Її треба в житті приватному й родинному.

Ставаймо лицарськими! Тоді будуть шанувати нас свої й чужі, будемо шанувати ми самі себе, а праця наша принесе потрібні овочі.

Инакше — ні!

Теофіль Коструба.

ЗОЛОТІ ЗОРІ.

Золоті зорі
В облакоморі,
Як білі вівці
В голубих горах.
Де той вівчар ваш
Хмаров мандрує,
Де він сю темну
Ніч заночує?

Чи в самбіровім
Гаю-розмаю,
Чи де дівчата
В Зельмана грають,
Чи де в цариці
Донечка тужить?...
Вірний мій друже!

Осип Юрій Федькович.

ПОЛЬСЬКИЙ ЛЄҐІОН В НЕМИРОВІ.

(СПОМИН)

З початком 1918 р. в містечку Немирові на Подільщині почав формуватися польський леґіон, під проводом кількох старшин Поляків бувшої російської армії. Було їх близько двох соток. Отаборилися в великім будинку княгині Щербатової, мали кілька кулеметів, богато набоїв, рушниць, списів і добірні коні.

Українці косо поглядали на те військо. За те місцеві Поляки росли в гору, відбувались процесії, ксьондзи розпинались на казаннях, закликуючи молодь вступати до леґіону і „будоваць ойчизну".

Польські дівчата обдаровували леґіоністів квітами, а хлопці — учні місцевої ґімназії — вступали до леґіону. Почуваючи за собою силу, леґіоністи почали робити виправи на села і переводити реквізицію поживи для себе і для коней.

Захвилювались селяни, пригадались часи польського панування на Україні і звязане з ним кріпацтво.

Приходили селяни на ярмарок і, дивлячись на розїзджаючі польські патролі з списами, на котрих повівали червоно-білі хоруговки, обурювались.

В місяці квітні натягнена струна лопнула і селяни збройно виступили проти леґіону. Одного дня помітно було, що леґіоністи, занепокоєні, копали окопи, уставляли кулемети, по вулицях їздили патролі з рушницями на поготові.

Ніч пройшла в напруженім очікуванні чогось незвичайного, грізного. На світанку на Немирів рушили селяни з дооколичних сіл, хто з рушницею, хто з шаблею, а хто просто з буком.

Розпочалась боротьба, затріщали кулемети, поллялась кров. Леґіоністи, заобезпечені в зброю, відбивали наступи, всеж таки селяни окружили їх тісним перстенем і другого ранку пішли до атаку і розбили леґіоністів. Мало кому пощастило вимкнутись і переховатись в місті.

Селяни розібрали усю зброю, коней, запаси поживи і одежу і розійшлися до дому.

Поляки на другий день позбирали трупів і поховали на місцевім римо-католицькім цвинтарі, біля каплиці, в спільній могилі.

Так закінчилось в місті Немирові формовання польського леґіону.

Дмитро Тягнигоре.

ЗЕЛЕНІ РУНА.

І знов, і знову сей мотив утертий —
Старий, як світ, і вічно юний спів:
Прийшла весна, і білий покрив смерти
Рясними рунами зазеленів.

Немов з очей земних страшна полуда
Поволі спала, і розвинувсь день, —
То як же не витать розмаю-чуда
І не співати знов ясних пісень?
Чекали довго ми весни-посестри...
Вона прийшла, — зими скінчиться гніт,
І чарівниці красній на привіт

Дзвенять музик повітряних орхестри,
Їй на путі — квітчасті килими...
Співає все, співаємо і ми!...

С. Черкасенко.

Гетьман Мазепа і кошовий Гордієнко

У березні 1709 року, як Гетьман Іван Мазепа з невеличким числом вірних йому козаків пробував разом із королем Карлом XII у його таборі, прибув до табору вичікуваний кошовий Січі, Кость Гордієнко, з 15 тисячами запорожців і піддався „під реґімент" (себто під команду) Гетьмана Мазепи. На знак сього перед Гетьманом України кошовий Гордієнко склонив свою булаву і, віддавши належний поклін Гетьманові Мазепі, сказав такі слова:

„Ми, Військо Запорожське Низове, дякуємо Милості Вашій за те, що Ви, як і подобало Головному Вождові Українському, приняли близько до серця долю, що найшла на нашу країну, і взялися визволити її з московської неволі. Ми певні, що через сю мету, а не через власну Вашу користь, не через якісь особисті погляди важилися Ви пристати до Шведського Короля. Ми вірно хочемо допомагати Вам: ми вкупі з Вами будемо жертвувати і кровю й життям своїм, щоби тільки досягнути бажану мету. Молимо Вашу Милість понести сей тягар; а ми, як зможемо, допомагатимемо Вам."

Ся хвилина має дуже велике значіння в історії України. Сим Військо Запорожське кидало свою політику ворожнечі до Гетьманщини, витворену в 2-гій половині XVII століття, а лучилося з нею для оборони Батьківщини, нагадуючи сим світлу добу Гетьмана Богдана Хмельницького.

Щоби порозуміти вагу сієї події для нашої історії, треба пригадати собі, як Січ ставилася до Гетьманів і яка її роля в нашій історії.

Початки українського козацтва сягають кінця XV століття. Вже тоді на півдні України, „на Низу", стрічаємо людей, що „козакують", себто — промишляють у степах. Але козаки не мали тоді ще ніякої військової орґанізації, бо й ціле своє життя вони тим промислом не займалися. Туди втікали люди з ріжних причин, а були й деякі місцеві. Вони пробуваючи там літом (зимою вертали на городи) воювали нераз із Татарами і з них вироблялися в небезпеці добрі вояки. Пограничні старости, не маючи доброї оборони проти Татар із боку уряду, пропонували (1524, 1533, 1541) взяти козаків на державну службу. Але як уряд не дбав про се, то вони самі орґанізували козаків. У 1550-х роках князь Дмитро Вишневецький перевів орґанізацію козаків, побудував на острові Хортиці охоронний замок — Січ, і тим створив сталий осідок для козаччини, званої пізніще низовою або січовою. Ще пізніще, 1572 року, врешті і польський уряд признає козаччину за окремий суспільний стан. Але вона ще не здавала собі справи з того, яке її завдання; вона не була ще національною армією. Сталася вона нею щойно завдяки впливові на неї і припливові до неї потомків давнього українського боярства, що вносили в козаччину давню державну традицію Української Княжої Держави, а також свій досвід у державній роботі, якого рядові козаки не мали. Козаччина стає

спадкоємницею давньої державної української традиції; зокрема набирає характеру національної армії за Петра Конашевича-Сагайдачного (1616 — 1622) й пізніще. З того вийшло державно-творче діло Богдана Хмельницького.

Богдан Хмельницький розумів, що збудувати державу можна лише при допомозі тієї верстви, що була здібна до державної праці. За наслідника Богдана Хмельницького, Івана Виговського, ся шляхта була доволі сильна. Та се саме було дуже небезпечне для Москви, яка боялася самостійної України. Тому вона роздмухує ворожнечу між козацькою старшиною, сими будівничими держави, і рядовим козацтвом і селянством. Москві вдалося справді посіяти ворожнечу між ними і недовіря, яке унеможливлювало державно-творчу працю. Проти Івана Виговського Москва видвигає Пушкаря, а потому підносить і Січ. Кошовий Січі Сірко виступив проти Гетьмана Виговського тоді, коли той мав уже цілком покінчити з Москвою. З того часу Москва нераз використовує якусь ґрупу на Запоріжжі як джерело бунту проти Української Держави. На ніженській чорній раді (1663 р.) вибирають ставленника Москви, Івана Бруховецького, який перший із Гетьманів зложив поклін цареві московському. Тому, що не було довіря до Гетьманів і вірности їм, тому упадала Гетьманщина чимраз більше. Українцям здавалося, що хтось краще від Гетьманів постоїть за народом, — але показалося, що так не було.

77 сотня СУМК ім. Мазепи у Венлав, Ман.

Тому нарешті і на Січі отямилися й порозуміли, що вони є лише знаряддям чужої, ворожої Україні політики. Як 1692 року Петрик, зрадивши свого Гетьмана, при допомозі Татар

хотів його повалити, то до нього пристало лише небогато січовиків. Врешті, як Гетьман Мазепа виступив проти Москви в обороні самостійности України, на Січі ясно побачили, що треба кинути всі особисті і станові порахунки, пристати до Гетьмана Мазепи і вкупі з ним ратувати Україну перед московським заливом. Він не лише, що залишив ворожнечу Січі як цілости проти Гетьманщини, але і свої особисті порахунки, які він мав із Гетьманом Мазепою. Поставивши вище всього національно-державний ідеал, він прибув із Запорожцями до Гетьмана Мазепи й покірно склонив перед ним свою булаву.

Вага сієї хвилини величезна — не лише для України в час боротьби Гетьмана Мазепи за самостійність, але і для пізніших часів. Бо в сій хвилині, сталося дві дуже важні справи: обєднання державної влади й народньої сили під національно-державним прапором, а також заява довіря для державного проводу з одного боку й підчинення сили правній владі з другого. Сі два моменти, без яких нігде й ніколи не твориться держави, обєднані тоді, дали примір і для дальших поколінь — як треба поступати, щоби здобути державу. Се одна з найкращих подій у нашій історії.

Гетьман Мазепа, й кошовий Гордієнко, провідник народньої сили, вкупі при будові держави — се символ, се леґенда державно-творчої праці на Україні.

Теофіль Коструба.

ПАМЯТИ ДМИТРА ВІТОВСЬКОГО.

Схилімо голови... Нова труна,
Нова тяжка, безмірна втрата...
Розбитий келих без вина,
Народ без сина і без брата...

Схилімо голови... Новий удар,
Нова стріла в розбиті груди...
Упав орел, упав з-під хмар;
І вже його нема й не буде...

Упав орел... Високі небеса
Орлячих крил уже не бачуть,
Умерла гордість і краса;
Душа і очі плачуть — — —

О, не хиліть своїх голов в журбі,
Найдіть на рани ліки;
Хто умирає в боротьбі,
В серцях живе по віки!

Живе! Хай Чайка-Мати над Орлом
Не вється і не квилить;
Хай ворог сам віддасть чолом
І голову похилить!

О. Олесь.

ТИМ, ЩО ВПАЛИ.

Коли Ви вмирали,
Вам дзвони не грали
І ніхто не плакав
Над вами.
Лиш в чистому полі
Ревіли гармати,
І зорі на небі
Вмивались сльозами.
Коли хоронили
Вас в темну могилу,
То земля від крови
Чорніла.

Під хмарою — круки
Стадами летіли —
І бурею битва
Греміла.
На Ваших могилах
Хрести похилились,
Тернові віночки
Звалились до долу.
Спіть орли — соколи...
Ми остримо зброю
І ждемо на поклик:
„До бою!"

Михайло Курах.

13 сотня СУМК ім. Залізняка в Ешвил, Ман.

КРУТИ.

(В роковини бою під Крутами)

„Орди шість тисяч їде у люти,
Пожежу запалив солдат.
Невже-ж не бути нам? Чи бути?
Покаже бій, порішать Крути,
Не володітиме в нас кат!

Вже знемогали, сил не стало,
Та дальше морем лилась кров.
„Їх так богато, нас — та мало!"
(Розпукою в душі кричало)
І дальше бій нерівний йшов.

І впали всі і не спинили
Нового наїзду варвар,
Та всі лягли, а не спочили,
Добули слави й нам лишили
Безсмертний взір: геройський чар.

„Чужинче! йди, скажи Вкраїні,
Що ми готові на приказ;
Що ми збудуєм на руїні
Нові твердині і святині,
Як ти жадаєш їх від нас".

В. М. Янів.

Кулеметчик Омелько

Було се в ті часи, коли приспана наша воля враз буруном сколихнулась і вітро-метеором рознеслася по степах, селах, хуторах.

Було се в ті моменти, коли воляслава дідів великих з могил повстала і кликала синів та внуків повторити незабутні часи Богдана, Мазепи, Дорошенка, щоб воскресити велич, потугу жовтоблакитного прапору.

Було се в часі героїзму. Дух прадідами плеканої свободи заграв, козацька кров оживилась в жилах нащадків лицарів. Навіяні бажанням визволення, вони вхопилися до зброї й стрункими лавами ставали до когорт борців.

Бряжчало залізо, тріщала сталь, вицвьохкувала в потрі козацька шабля, пострахом смерти на сонці їжився баґнет. Сини вітчини гордо-відважно стялися з ворогом за незалежність.

Тисячі їх офірували себе на жертівник розкутої Батьківщини, палаючи бажанням як-найщиріше, як-найвірніще прислужитись Визвольній Справі. А серед тисяч хоробрих вояків виринали одиниці, що подивом геройства прославились навік та невмирущими лаврами квітчали наше славне козацтво.

І серед таких героїв був він, пятнайцятьлітній юнак-кулеметчик Омелько.

Сиво-вогкі лютневі дні. Злощасна зима початку девятнайцятого року виснажується-плаче, конаючи від подиху весняно-ранніх тепловіїв. А наслідком сих слізних зимо-весняних боїв — туман, слота, грязюка й сум.

Погода вкрай розїдає душу українського вояка. В повітрі сірий морок, в ногах багнюка, а на серці ще більша скорбота-туга.

Полки поспішно подаються на захід. Захланний ворог по пятах тисне, забігає в зади. Підупалі на дусі, знемощілі довшими переходами наші зріділі лави ледве-ледве звиваються під великою облогою червонців.

Найгірше випало Гордієнківцям. Дістав курінь з команди наказ: Ціною смерти, полону, загину куреня, стримати найменше на два дні ворожий напір і врятувати вільний відступ нашим частинам на Жмеринку.

Другий день з посвятою змагається на Гусаківсько-Бабанівських полях перший курінь Гордієнківців, грудьми боронячи роздоріжжя Жмеринка-Вапнярка.

А ворог хижим круком облягає... Третього досвітку розвідка сповіщає:

— В Гусаківці большевики!

А ще згодом:

— У Бабанівських левадах стежі червоних появились!

В команді куреня напруження. Ляком ударило в шлики козацькі: — Оточені! Смерть неминуча! — іскрився страх в очах вояцьких.

— Здатись на ласку! — шептали губи боягузів з третьої сотні.

— Червоний і білий прапор викинути, — підтримували сміливіще з другої сотні.

— Вислати парляментарів! — хтось знявся з лави.

— Панове козацтво! Ганьба так

низько схиляти лицарський прапор Гордієнка! — вчасно наспів курінний Лісовенко. — Схаменіться! Хто боягузом уродився, вибирайся з лав, а хто козаком відважний вмерти, за мною! Вперед! На Гусаківці!

— Всі за тобою! Усі помрем! За Україну — гримнули одностойно Гордієнківці й пішли стрункими лавами в прорив на Гусаківці.

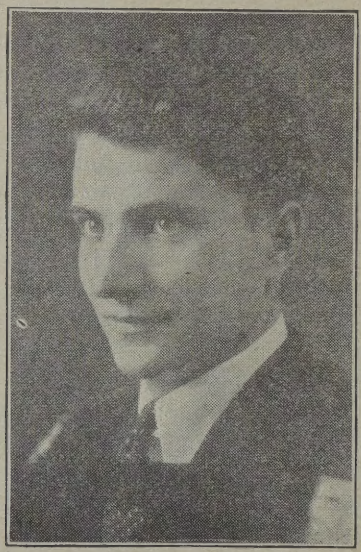

Андрій Павлик,
ґенеральний писар СУМК-у.

Свята хоругва Гордієнка розпластувалась-коливалась по гусаківських горбах, ніби тінь Великого Костя встала і внуків-козаків вела на лицарські вчинки, за любу Батьківщину. Ще гони, другі, і курінь заскочить у село.

Аж несподівано порскнув ґвалтовний стріл, за ним сальва, друга... Позаду, вбік з долини гналась ворожа лава, а спереду серед людської рябини маячіли чотири цівки кулеметів.

Гордієнківці приклякли в страсі.— Що робити? Куди направити вогонь? Прагнули негайного наказу.

В команді замішання. Курінь, як перед смертельною годиною. Примара полону, знущання вертіла в мозку козака.

В сю мить зірвався курінний: — Вперед! За мною! На пролом! — пронизала ряди грімка команда.

І Гордієнківці, як леви, кинулися на ворогів. Летіли сміливо, відважно, саможертвенно, на видющу смерть: Або посвятою прапор Костя врятувати, або по лицарськи полягти...

Та.. заломались. Заграли, засікли чотири кулеметних стрічки. Шлики козацькі заріділи. Як кошений верболіз, хилився вояк за вояком. Он впав у шмалкім леті четар Павлюк, ось сотник другої сотні на горбі простягнувся, онде сам курінний Лісовенко приліг, вхопився за лівий бік. А козацтво, як маком, крило забрану рілю: падають, стогнуть, змагаються зі смертю...

— Заляж і на прицiл! — став на колі команди сотник Зеленяк.

Залягли Гррдієнківці, обстрілюючись, охоплені приступом переполоху, спаралізовані інстинктом жахливого кінця розправи. Неминуча смерть полонить розум, мутить помисл. Тремтяча рука вже слабко цілить стріл. У богатьох набій останній. А ворог насідає, клюючи з двох боків. Кулі осами сичать в ухах, запорскують багном обличчя. Ось загинається праве вороже крило, беручи курінь у трикутник. Спереду пятикутні зірки підлазять до самих лав, кидають бомби. На лівому крилі знявся дебелий матросяка:

— Здавайсь, братішкі! Нєчево йорзаться! Папалісь у ловушку!

Мовчать Гордієнківці, одні вага-

ються дати нахабі відсіч, другі не сміють вимовити згоду.

Стріли втихають. Кілька червонців підлазить з бомбами.

— Здавайтесь, петлюрское отродьє, іначе мозгі розшібйом!...

Курінь забився в муках: що робитий? Здаватися, чи на баґнети?...

Та враз, ніби з безодні, в задах червоних вибух нервовий стріл, другий, третій; червоні оглянулися.

Услід за сим зацокотав кулемет: чевроні заворушились.

А кулемет ляскотить, аж захлистується по цілій большевицькій лаві. В червонців паніка.

Стрінулись Гордієнківці в відвазі порятунку.

— Вперед! На пролом! — схопився з калюжі крови Лісовенко.

А за ним останки куреня з могутнім гуком „Слава" ринули в обійми смерти.

Стялися на баґнети. Зацьохкали залізні знаряди. Крики, рев, розпач у муках, крові.

На правім крилі червоні подались. Ліве крило, густе, тримається проти впятькрат рідших козацьких шликів. Семчукова чета заломлюється, не витримує, валиться. За нею стримується Марушенків рій. Від сього рветься загальний напір.

Червоні бачать, зупиняються, шикуються до проти-наступу. На правім крилі відворот: червонці тиснуть, косять, розбризкують третю сотню ґранатами. Ще мент і весь курінь не втримається, зірветься.

А ззаду, з Бабанів маячить нова ворожа лава, стріляє здалека. Знов Гордієнківці завагались в дусі.

А в сей момент знов сталась несподіванка: З горба бризнула на червонців сальва, а кулемет, під звуки молодечого „Слава", защебетав вздовж большевицьких лав і сік, калічив, клав трупів.

Верескнули червонці, несамовито зірвались навтьоки.

А Гордієнківці, окрилені успіхом, турами рванулись на ворогів: стріляли, кололи, сікли... На цілий кільометр Гусаківським полем, городами валялися червоні трупом.

Відворот врятовано. Хто-ж сьому прислужився? Хто-ж в так благодатний мент обстріляв червоних з тилу?...

Сурмач трубів збір за селом. З вулиць, з городів, з поля вертались Гордієнківці; спочені чуби, розпалені, втомлені, але бадьорі, щасливі перемогою.

Шикуються по сотнях, оглядають ряди — богатьох не видно. Не викрикнув „ладнатися" сотенний Зеленяк, не став на перед чети хорунжий Шимоненко, нема ким замінити бунчучного другої сотні Малярчука. Богатьох нема: лягли вічним спочинком на Гусаківських полях, богато їх вибуло з лав — лежать на возах, стогнучи в муках-ранах.

— А деж пан курінний?! Невже поліг? Таж його легко ранено?

По рядах журно покотилось:

— Курінного втратили!

Кинулись санітарі пізнавати серед убитих, вдарились по полях, городах — нема.

Загинув Лісовенко. Дорого Гордієнківцям коштувала перемога. Шукати трупа не було змоги: З Бабанів сунула свіжа ворожа сила.

Курінь поспішно вирушав у дальший відворот.

Далеко за селом Гордієнківців на-

ганяв якийсь загін.

— Що воно? Звідкіль? — здивувався новий курінний Стасюченко і скомандував у лаву.

— Свої! — підбіг до куріня на селянськім коні молодець і замахав шапчиною.

Загін наблизився. На возі поруч з кулеметом сидів Лісовенко, підтримуваний юнаками. Зрівнявшись з курінем, він встав.

— Струнко, панове козаки й старшини! Вітайте нових козарлюг. Се їм належить перемога, а найбільше кулеметчикові Омелькові. Прийміть в свої ряди хоробрих лицарів. З такими можна сміливо йти в бій!

Девять юнаків з молодечим завзяттям на обличчях виструнчились перед куренем.

— Слава славним юнакам! — вирвалось з могутніх грудей усього куріня.

— Нехай ворог гине! — гримнули спільно ще раз, і курінь рушив.

Минуло три місяці, важких три місяці для українського війська. Омелько пройшов велику школу військового життя. Його молодеча вдача загартувалася в довгих і голодних відступах-переходах, у жорстоких боях та небезпечно-смертельних пригодах. Омелько став дебелий козарлюга, прекрасний кулеметчик і душа-товариш.

Омелька ввесь курінь знає, бо де Омелько, там жарти. Одноманітна та нудна вояцька доля, проте бадьорий і життєрадісний Омелько усюди вміє знайти відраду. Чи чистить, бувало, свою „цокотуху" й заведе улюбленої:

Гей, рубали ворогів
Та й на всіх фронтах...

10 сотня СУМК ім. Хмельницького в Слейтер, Ман.

Чи сидить на позиції, вичікуючи червонорогих і рясно-гостро приказуючи дотепи, чи таскає горами, ярами нерозлучну свою „цокотуху", вигуючи: „Гаси — січи — ціляй — рубай".

Весело й безжурно почуває себе Омелько в курені. Усе козацтво — щирі приятелі. Але найдорожчий приятель у нього — вірна цокотуха. Четверта вона в нього. Свою, вапнярську, залишив Румунам. Жаль, невимовний жаль було здавати. Сльозу пустив, румунському жандармові око вибив — не помогло: приказ був здати усю зброю.

Як перейшли з Румунії в Галичину, дістав він другу; плюбив її, як матір рідну, пристосувався, та не надовго. Стара, пришмугляна була, приціл лихий давала, а після того цілоденного бабахкання під Дережнею зовсім злюзувала.

Поскаржився полковникові — дали третю. Добра випала: така легенька та моторна, аж висвистує. Та й сею не довго милувався. Що з нею сталося — і сам не второпає.

Було то під Богданівкою. Червонохвості башибузуки обстрілювали з чотирьох панцирок. Гордієнківці залягли вздовж залізниці і не давали червонорогим вийти з броневика. Омелько з цокотухою підліз до залізниці й прицілювався чеснути комунарів вздовж лавою. Ще він не закріпився за горбком, як ляснув гарматній набій. Омелька так вбамбурило дернюкою землі, що й память втратив. Очумався, оглянувсь, — лежить цокотуха у дванадцятьох кроках. До неї — шкода й думати: скручена, знівечена.

З тиждень нудив Омелько без цокотухи: скрут у війську був тоді на зброю. Мусів пристати до розвідчиків, щоб роздобути свіжу, бо без кулемета він — не козак. І пощастило. За Капустянкою під ліском наскочили на червону заставу й хапнули добрячого кулемета. Омелько до нього дохопився і тепер не налюбується: аж дзвонить, як стріляє. Головне — цівка нова, в нарізах: як узяв приціл, то й воробця улучить.

Хвилини бою — то втіха Омелькові, просто розкіш. Тут найширше виявляв він свій вроджений сприт та легкість ока. І через те Омелько опора усього куреня. На якім крилі Омелько з кулеметом, там зважди чути:

— Нам, братця, сьогодні лихва. Омелькова цокотуха з нами.

— А так. Як вже Омелько зацокоче, то не одному большакові мозок з баньки цвиркне.

— І де ти, Омельку, вчився так мітко приціл брати? Чейже до кулеметної академії не ходив?...

— Я пройшов кращі кулеметні курси, як в академії — поважно відповідає Омелько.

І справді Омелько кулеметну школу проходив. Не мудра вона, але цікава. Торік, перед Великодними Святами, поїхав він з батьком до Вапнярки. Непевні то були часи: влада змінялася, як вітер. Прийшли большевики, побули з тиждень, вивтікали і знов явились; ще не розташувались, як зі Жмеринки настигла стежа сірожупанців. Червоні й зброю з страху залишили, розбігшись по лісах.

Вертаючись увечері додому, Омелько бачить: на рампі кулемет виблискує на місяці, брунатною цівкою вабить до себе.

— Візьмемо, — торнув Омелько батька.

— А на віщо він нам, синку, здався?

— А може якраз пригодиться?...

— А я знаю?

Не роздумуючи, Омелько скочив з воза і приволік кулемет. Ледви висадили з батьком на віз, прикрили рядниною і повезли, як величезний скарб.

Вдома улаштував Омелько гостя у соломі і кілька разів на день на нього роздивлявся. Чув, що стріляє, — кортіло знати — як. Добув ключа і став розкручувати. Шрубка за гайкою — розібрав усе, а назад зібрати не вміє. Скликав своїх хлопчаків — ніхто не вміє скласти.

Заклопотався, вдався до старших. Найшов старого салдата-кулеметчика Гацанюка, попросив його і тут здобув першу науку. Склали з ним, ще розібрали, знов склали, а після того Омелько повторив се кілька разів сам. Розкусив, що воно за штука і як стріляє. Сіяв радістю.

Кортить попробувати — який звук дає. З брезенту пошив бинду, зміняв на „керенки" в сусідів куль і — є усе знаряддя.

Але страшно: в містечку Німці, почують, видеруть кулемет. У льоху перевести спробу — рішив. Зібрав товаришів, увечері затягнули кулемет у Довганів льох і там почули перший кулеметний стріл.

Правда, добре не розбірали, бо як пахнув у вогкій ямі стріл, погасло світло, а луна оглушила й на смерть перелякала всіх присутніх. Здавалося, не тільки кулі вилетіли, але й сам кулемет розскочився в дребіззя.

Ще не дійшли до памяти хлопята, як коло льоху збігся натовп зі всього кутка.

— Що за мара так кашляє?

— Чи не анцихрист з землі страшний суд пророкує? — купчились на Довганевому подвірі, не догадуючись.

Омелько спохватився і тихо вивів товаришів з льоху. Уразив його кулеметний звук; хотів почути повний голос в чистім полі, у бою.

Нагода небавом трапилась. Настали часи гетьманату. Приїхав до Білянківки загін офіцерів по контрибуцію. Наклали на село дванайцять тисяч і наказали за 3 години знести по сто карбованців. Пройшло 3 годині, а з двору селяни не несуть. Офіцери викликали більший загін і пішли по хатах. Заюшили селянські спини.

Колиж осінній вечір повив село

32 сотня СУМК ім. Сірка у Витков, Саск.

мокрою темрявою, Омелько гукнув до хлопців:

— А ну, нагнати жаху непроханим гостям.

З охотою пристали. Зарядили в „Максима" бинду, притягнули його в священиків город і вдарили на офіцерський штаб загону. Під грехіт шістьох рушниць та стрекіт кулемета офіцерики вмить вивтікали з села, залишивши у школі на столі всю зібрану готівку.

Добра з сього не вийшло. Другого дня, ще вдосвіта, в село влетіла сотня стражників. Контрибуцію за кілька годин стягнули і добивались кулемета. Богато спин людських постраждало. Гацанюк аж умлів на бочці під шомполами. Не один проклинав того, хто лиха з кулеметом наробив. А батько Омельків три буки на Омелькові побив:

— Віддай, ледащо, чортам собачим того кулемета. Ти бачиш, якої біди накоїв?

Але Омелько був твердий.

— Нехай бють. Кулемет — то така штука, що варт десяток шомполів на спині знести. Він ще нам пригодиться.

І Омелько не помилився. Скоро після того пробного вечора Омельків кулемет розігнав загін гетьманців, які, втікаючи до Одеси, забігли в Біляківку грабувати коні.

А третій раз ото привитав червоних.

— Де ти, Омельку, брав набоїв так рясно приспівати большакам, — нераз цікавилися козаки, пригадуючи спасенну пригоду в Біляківці.

— Легко вони дісталися, бо коштували лиш корець пшениці.

— Тоб то за пшеницю куль заміняв?

— Та де там? Які ви недогадливі. Навіщо большакам пшениця, коли вони готові паляниці з людей мають. Пшеницю взяв сусід-самогонщик Йосип Нетреба, а чотири журавлі самогонки випила кулеметна команда. Коли кінчали третій журавель, я з Дмитром вийшов по четвертий. Дмитруньо в коморі точить з барильця, а я кулеметні ленти до повітки ношу. Був би їх усі переносив, та чортяка вартового наднесла. Але й сих шість нам добре прислужили. Кулемет — хороша штука...

Липневий день палить, припікає. На Шарівських полях західнього Поділля змагаються недобитки Гордієнківців. Дні й ночі без спочинку та супокою товчуться вони по повноколосих нивах, кровю-грудьми відстоюючи кожду селянську ризу перед червоною ордою.

Омелько з кулеметом розташувався на шпилі, у повороті під хрестом. Чатує ворога. Сьогодні має бути незвичайний бій. Розвідка сповістила, що большевики виставили свіжу дивізію горлохватів-каторжан та полк Китайців. Омелько відчуває напруженість на козацьких обличчях, та страхом бою не проймається — не першинка. Він безтурботно порядкує коло кулемета, ніби весільних гостей очікує.

— Чим пахне, пане сотнику? — гукає до сотника другої сотні.

— Круто, Омельку. Напій-но добре цокотуху та забезпеч її горохом, щоб і до вечора не зажохлась, бо весілля передбачується гучне.

— А саме? — насторожилися козаки.

— Червонці рвуться до залізниці і напрям взяли через Шарівку. Отож, як нас зібють, захоплять все майно на Ярмолинцях. Команда штабу вжила заходів. Дорошенківці стоять праворуч, Гайдамаки ліворуч. Головна сутичка — на нас. Або стримаєм і розторощимо нахабних каторжан, або вони прорвуть нам фронт і...

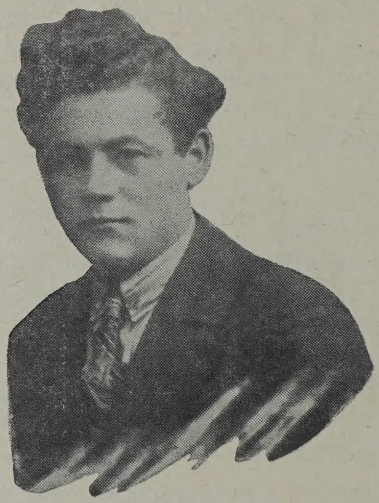

Гриць Тижук,
головний орґанізатор СУМК-у в Канаді.

— О, дійсно, горячим пахне, — константував Омелько і заходився коло кулемета: налив води, наладнав пять кулеметних бинд, зміряв орлиним поглядом долину під ліском і визирає.

Враз пахнув стріл, другий, а за ним порснула сальва. Омелько настобурчив гирло цокотухи.

А стріли близяться, частішають. На лівому крилі знялась пальба: се Гайдамаки збили кінну розвідку. То знов увага перескочила праворуч: то Дорошенківці вступили в бій. Хвилин з пятнайцять точилась шпарка палкотня. І раптом стихло на всім фронті, як перед зміною буревію.

І справді вітер відмінився. На Гордієнківців гримнуло з двох разом батерій. За третім стрілом вгатило в саму лаву: ранені, два забитих.

— Двайцять кроків уперед! — подали команду.

Омелько рванув з кулеметом по густій пшениці і викотився на розлогій толоці. Ще він не доглянув горбка чи рівчака, як ізза ліса вибігла наша розвідка, а вслід за нею сипнуло роєм куль.

— До бою! Приціл на ліс! — подалося напружене по лаві.

— Ну, кумцю-цокотушко, щасти Боже! Та не харкай, прошу тебе сердечно, — приказував Омелько, примощуючись за щитом. — Дмитре! вкопайся та віддавай бинди за порядком. Не скручуй, а випростуй.

Зза лісу доносилась виразна лайка, гук — то большевицька команда. Тяглись настирливі хвилини чекання січі, так гостро-тривожні для оборони.

Сей раз були вони не довгі. На узлісі виринула лава червонців. Курінь сипнув туди вогнем. Омелько теж крутнув цівкою, щоб дати нахабам прочухана, та не прицілився: його стримав Дмитро:

— Омельку, сип! Он чорторогі лізуть.

Омелько блискавкою метнувся в бік долини: там густою кольоною перебігали червонці й простували на Гордієнківців.

Під шпаркіт сальви й скрегіт кулеметів розпалювався бій. Омелькова дзвінкуча цокотуха впивалась співом, гуркотіла косою смерти. Сотні рушниць з горячковою швидкістю захо-

дили в сквапних руках, виригуючи вогонь.

А ворог плазує, наближається. От праве крило загинається. Он ціла банда зірвалась з диким криком і стрімголов летить на наші шанці. От ще лиш кілька кроків.

— Ура! — знялося дике з сотні пащ, і праве крило кинулось на другу сотню у баґнети.

Хіба сотня не втримає, зірветься?... Ні. Стялись, наїжили баґнети. Хвилина шамотні. — Смертельного чаду.

Омелько улучив момент, крутнув гирлом цокотухи і посипав градом куль. Різнуло лавою, всіяло трупом — червоні поточилися, відбігли й лягли.

Почалась рівна стрілянина. Та не на довго. Большевики згустили лаву. Пять їхніх кулеметів скропили перехрестям наші шанці і змусили замовчати.

— Ура! — роздалось здовж фронту. Башибузуки кинулися знов серединою.

Їх збив сильний вогонь. Приклякли, розділились, та вмить схопилися з новою силою і понеслися дико, сатанічно.

Омелько спритно навів цівку, пустив пів ленти і просік у башибузуків діру. Скосив їх незлічено. Злякались, залягли.

Та не могли лежати. Знов скупчилися й обрушились здовж шляху до містечка, якраз на Омельків кулемет.

— Ура! Дайош дорогу до Петлюри! — ревнули по гемонськи і, як страховища, кинулись на Гордієнківців.

Лихо! Перед всією лавою блиснули хижі баґнети.

Шпигнуло в серці й Омелькові. Рішучі секунди. Він заборсався, завихався коло цокотухи. Забув за все, бачив лиш сірих круків проти себе і сік, строчив, шпилив, несамовито.

А страховища сунуть, перебігають, підскакують, бехкають підстрілені, качаються у корчах і лізуть, як мара. Ще лиш десяток кроків... ще пять...

Наш кулемет занявся димом, захарчав. Он над долиною наш рій зривається.

Ще трохи-трохи і третя сотня зірветься.

Червонці долазять до другої сотні. От вона плазує назад у пшениці. Замовк і другий кулемет — не стало набоїв.

Біда! Заломлюють дорогу. Башибузуки врізуються в середину, обходять шлях, Омелька з кулеметом.

Нещастя! Що робити? І фронт, і кулемет загине! Омелько зміркував: зірвався з кулеметом до хреста, установився й затріскотів з новою силою. На мить затримав відступ, сіючи рясно трупом косооких.

Але лише на мить. Курінь до відсічі вже не спромігся: рій за роєм відбігав назад.

А банди настигають, не жахаючись смертельної поразки. Он табун їх ринув на ліве крило і збив цілу чету. Ось друга банда увірвалась у середину шанців і збила наші баґнети.

Лихо! Провал! Кінець! Наші відходять усім фронтом. Омелько вперше розтерявся, змінив раненого Дмитра і рішив з місця не вступитись, поки набоїв стане. Зібрав до себе всі бинди і з несамовитою силою вхопив за цівку, зором ковтаючи башибузуків. Ціляв шалено, страшно, не памятаючи себе.

І в той мент, як все, здається, згинуло, зза лісу гримнуло нагле „Слава".

Червонці враз побараніли, спинившись на ході. Не мали часу на роздуму: зза лісу гнались жовті шлики Дорошенківців.

Воскресли Гордієнківці, овіяні надією рятунку, й крутнули в протинаступ.

— Слава! — покотилося сильне й бадьоре.

Заскочені з двох боків, червоні не дали опору: знялись і в переполоху кинулись до лісу. Мало їх врятувалось, хоч і в лісі.

Віталій Юрченко.

28 сотня СУМК ім. Сагайдачного в Ст. Джулієн, Саск.

ЯК ЗАКВІТНЕ ЗЕМЛЯ.

Як заквітне земля,
Я межею піду
У безкраї поля
Привітати весну.

Квітом встелиться путь...
В грудях сміх задзвенить,
І його понесуть
Птахи — в срібну блакить.

У розлогих ланах
Похороню свій сум;
І всміхнеться весна
Чаром соняшних дум.

Як заквітне земля,
Як настане той день,
Привітаю життя
Міліярдом пісень.

Степан Щурат.

Граймось Гаївок

Наші гаївки, сі звичайні пісні, які співають хлопці, дівчата та діти під церквою на Великдень, зібрані ученими людьми, поперекладані на найріжнородніщі світові мови. Вчені студіюють сі пісні, їх зміст, що вони мають означати, звідки вони взялися, та чому ціла Україна співає сі пісні.

А в нашого жученька
Золотая рученька.
Грай, жуче, грай!
Ой грай, жуче, грай, небоже,
Хай ти Господь допоможе.
Грай, жуче, грай!
А сам жучок дуже красний,
На жукови жупан ясний,
Грай, жуче, грай!
А ми того рік чекали,
Щоби свята дочекали,
Грай, жуче, грай!

При співі сеї гаївки дівчата беруться по дві за руки, стають пара при парі, а по їх руках перелазить маленька дівчина убрана в яскраве убрання.

Хтось думав би, що се так собі співають. Забаву роблять, тай співають про таке марне сотворіння, як жук.

А воно так не є. Гаївка ся походить з давних ще поганських часів, а традиція її іде ген далеко до Персів та Єгиптян. У Персів та Єгиптян жук, се символ сонця і от при співі сеї гаївки про жука величають дівчата весняне сонце, а та мала дитина, яка перелазить через дівочі руки, має представляти яскраве проміння сонця. Тож грай, жуче, грай! Серед повної веселости молодь кличе: Грай, соняшне проміння!

Гаївка ся дуже стара, ще кажуть з VIII століття, коли ще український народ не був навіть віри християнської Опісля, коли вже Українці приняли Христову віру, та сонце не уважали за Бога, то додали до гаївки, що нехай сонцю Господь допоможе.

Знова инша гаївка опівує лицара могутнього і справного керманича в плавбі, по розбурханих хвилях Дунаю, а заразом любимця дівчат.

Ой ти, ой ти, Білоданчику,
Поплинь, полинь по Дунайчику!
Та розчеши косу русу
І чорненькії брівці,
Возьмися за підбочки,
Шукай си товаришки!
Вибирай си першу
З калинового лугу,
Вибирай си другу
З калинового лугу;
Вибирай си третю,
Що найбільше вперту.

Ой мій милий молоденчику,
Поплинь, полинь по Дунайчику!
Та розчеши косу русу,
Тай вмийже си біле личко,
Та впережи ясен пояс,
Та вбуй же си черевички,
Шукай собі товаришки.

У всіх тих давних гаївках оспівується красу весняного сонця, відвагу лицарів, які не бояться ні розбурханих хвиль весняних рік, ні жадних перешкод.

Чиж нам, які так любимо сонце, які хочемо вправи, та радуватися піснею, а з другої сторони гартувати себе на лицарів, відважних на всякі перешкоди, чиж нам не годиться збудити замилування до тих всіх гаївок, та тих всіх великодних забав?

Новійша гаївка, яку весело співають, але вона сумна:

Їде, їде Зельман,
Їде, їде Зельманова,
Їде, їде його брат,
Їде ціла його родина і т. д.

Вона з часів панщизняних, де церков треба було винаймати в арендара. І залежало від арендара, коли він схоче на Великдень отворити церков. А народ ждав перед замкненими воротами, та ждав. Вкінці втішився, що їде арендар з цілою своєю родиною, та відчинить церкву, щоб народ міг паску посвятити. А таки вертаються. От за Збручем, на нашій рідній Україні позамикали богато церков, а й ті церкви, котрі непозамикані, не отворять доти, доки громадяни не зложать оплати за церков. І там народ чекає, чи не надїде Зельман, та не отворить церкви, щоб люди паску посвятили. А здається, що в нинішніх часах се неможливе, щоби чоловікові влада лізла аж в душу, та щоб не позволила навіть Богові помолитися, коли хтось сего хоче. Там не одному не позволять навіть паски посвятити.

Тож ми, діти сонця, які бажаємо волі, згадаймо се все, та коли йде Великдень, не цураймося наших прадідівських звичаїв. Коли вже молодь забула старі пісні, то підіть та спитайте старенької бабусі, як колись співали та грали гаївки. Вона вас навчить. Та відновіть або закріпіть стару пісню, заспівайте ще й нову: „А ми тую Червону Калину підіймемо".

Тож грайте гаївок! Грай, жучку, грай!

(З „Вістей з Лугу")

19 Сотня СУМК ім. Петлюри у Норквей, Саск.

МАЛИЙ

Малим його звали.

Цікавий був хлопчина. Стрункий, з великими, гарними, синіми очима. Все веселий і балакучий. Не було йому більш як шіснацять літ. Хто його пізнав, мусів полюбити. Дитина ще, а стрілець перший. Кріс для нього був усім і дитячою забавкою і любим товаришем, як у старого стрільця. А команду знав Малий, як „Отче наш".

Нераз на вправах доручувано йому провід цілої чети. Тоді ставав він поважно у приписаній віддалі перед четою і гострим голосом наказував: „Чета на мою команду — позір!", і починав вправи. Падав наказ за наказом. Варта було бачити тоді Малого. Випрямовувався мов струна, насупляв брови, перенимався своїм завданням, як справжній командант. Не дай Боже, якби хто був засміявся, або не виконав як слід його наказу. Зараз сварив.

І часто казали ми йому: „Слухай, Малий, ти мусиш вернути з війни сотником!" Він тоді був у семім небі. Очі його кидали іскри, а струнка стать здавалося росла під небо.

В літі 1919 р. захорів на тиф. Кілька місяців перележав бідняга у приюті. Боровся зі смертю. Змарнів, зісох так, що годі було його пізнати. Лише великі сині очі стали ще більше сині, наче розширились, а довга хороба надала їм якогось незвичайного блиску. Здавалося, що ціла його ніжна душа перенеслася у ті великі сині очі.

По довгих-довгих місяцях піддужав і при нашій помочі почав приходити до себе.

Десь у грудні захорів і я на тиф. Я лежав на приватній кватирі, бо лічниці не було.

Саме в тому часі моя частина дістала приказ відійти далі на південь. Я мусів лишитися, бо не мав сили йти з частиною. Лежу я так у своїй кімнатці, аж нараз входить Малий з одним ще стрільцем і, не говорячи нічого, забирає мене й переносить до наборзі приготовленого приюту. Там було вже кількох хорих старшин і стрільців. Тимчасом наша частина відійшла. Нас хорих полишено. Коло нас лишилося добровільно трьох стрільців, між ними й Малий. Лікаря та санітета не було. Малий був усім для нас: і лікарем і сестрою і кухарем. Бігав по селі за молоком, варив, міряв горячку. Цілими ночами не спав, ходив від одного хорого до другого, доглядав, накривав, подавав чай чи воду.

Я й тепер ніяк не можу зрозуміти, як міг Малий те все видержати. Де в нього взялося стільки сили. Сеж дитина була — а ще й до того сам недавно по тяжкій недузі. Ходив коло нас, піклувався, як рідна мати.

І лише завдяки йому ми — полишені хорі — подужали.

Малого знало ціле село. І в селі не звали його инакше як „Малий". Нераз опісля питався мене один старий дядько: „Звідки ви взяли отсього Малого? Се не може бути правда, щоби йому було тільки шіснацять літ. Таж розум у нього, як у старого. Та ба, бо і старий мусить уступити йому, як пічне говорити. Кажуть, що десь на

світі є люди вічно малі й молоді, а розуму мають за старих. Може й він з такого роду? Гей, гей, милий Боже! Звідки така дитина взялася? Чудо, не хлопець..."

Так нераз говорив старий дядько, а Малий стидався, червонів та втікав із хати.

Раз прийшов Малий з села і приніс сала, яєць, масла — а все задармо.

— А звідки ти се взяв? — питаю.

— Заробив.

Павло Яворський,
орґанізатор СУМК-у в Алберті.

— Де, як?

— У Горпини, — каже, — хора дочка Орися. Вона така гарна, молода! Виж знаєте її, пане четар. Мені стало її жаль тай я лічу її. Тепер їй уже лекше. А Горпина дала мені отсе все в дарунку.

— А якжеж ти лічиш? — питаю здивований.

— Я пізнав, що вона хора на тиф, тай лічив так, як ось і вас. Робив оклади, давав пити чай, робив лімонаду та наказував старій, як має коло неї ходити. А найчастійше міряв горячку. Горпина й Орися повірили, що термометер — се такий лік, що від нього мусить подужати. Тепер кличуть мене до богатьох хорих.

І дійсно Малий ходив по всьому селі й „лічив". І не було майже дня, в котрім не приніс би нам якихось дарунків з села. Се було одиноке наше спасіння, бо гроші, які ми мали, вийшли майже всі, їсти не було що, а до частини вертати ми ще не могли. Впрочім ми були вже на операційному терені між Москалями і Поляками, а наші частини вже десь аж на Херсонщині.

І так Малий лікував і годував нас.

Від сього часу я не розлучався вже більше з Малим. Де я був, там і Малий зі мною. Ділили ми разом долю і недолю. Сидів зі мною в „каталашці" за большевицьких часів, відбув разом зі мною подорож до нашої частини, а опісля був зі мною і на фронті. Став мені рідним братом. Та й він привязався до мене щиро й нераз говорив, що не покине мене до кінця війни.

Нераз вечерами, бувало, сяде коло мене тай розказує щось з давнійшого свого життя, зі свого воювання, та мріє про будучність. А часом мовчить — мовчить — аж здрігнеться і питає: „Чи Бог такий, як його малюють, пане четар?" або: „Де душа в чоловіка, в голові, чи в серці?"

Сто потіх мав я нераз із нього.

Раз вечером сиджу я при столі тай читаю. Малий підходить, сідає близько мене й мовчить. Сумний якийсь. Бачу, що має якусь журу, або якби надумувався і мав мені щось дуже важного сказати.

— Що тобі, Малий? — питаю.

Подумав хвилю, тяжко зітхнув, а опісля якимсь сумним голосом сказав:

— Я вам щось сказав би, пане четар, але... не будете сміятися, і не скажете нікому?

— Ну, кажи, не будь дитиною — успокоюю його.

А він дивиться якось так заклопотано, несміло, відчиняє уста і знов мовчить. По хвилі присувається близще й шепотом говорить:

— Я вже давно хотів вам се сказати, пане четар, та не мав відваги. Але сьогодня то таки скажу, бо не видержу довше.

Знов хвиля мовчанки.

— Мій батько Поляк. І я по польськи хрищений. Тільки моя мати Українка. Батько хотів, щоб я був Поляком, але в мене дві душі були: Одна польська, друга українська. І вони обі не давали мені спокою. Нераз вони так боролися між собою, що мені аж плакати хотілось. Одна і друга хотіла мене мати для себе. Але українська душа сильнійша як польська, може тому, що я сам за нею стою... Я її помагав бити польську душу... Ой шкода, що душі не можна бачити... Я ту свою польську душу задусив би зараз.. таки руками... але вона й так боїться нас, знаєте — моєї української душі й мене... як тільки вона пічне щось прошки рухатися, то я як не скочу на неї, як почну проклинати, так вона й зараз утихає... тепер уже давно маю спокій... і не знаю, чи польська душа в мені живе ще, чи вже ні. Вона не рухається більше й мені так добре тепер... так спокійно... але боюсь, щоб вона не відозвалася часом... ні, ні, вона вже не відізветься, правда, ні, пане четар? Вона певно вже згинула ще тоді, як я стріляв до Поляків перший раз... Знаєте, тоді під Львовом... там стільки Поляків упало... певно й від моїх стрілів... може там згинула й моя польська душа... Боже, коби згинула!...

В очах Малого заясніли сльози. Мені жаль зробилося його. Я доказував йому, що він ніколи Поляком не був, бо зріс на українській землі, вигодувався українським хлібом, говорив українською мовою, і Поляком ніколи не чувся, бо й говорити по польськи не вмів. Я виясняв йому, що релігія і нація — се два окремі поняття. Я старався переконати, що римо-католик може бути таким Українцем, як і греко-католик або й православний.

Малий повеселійшав.

— Тепер уже буду мати чистий спокій, — виговорював скоро і якось так радісно дуже. — Як верну до дому, то мій батько мусить стати Українцем, бо я не стерплю, щоб мій рідний батько говорив, що він Поляк. Я ненавиджу Ляхів, дуже ненавиджу... Ще гірше, як колись свою другу душу...

— А знаєте, пане четар, що я не називаюся, як передше?

— Якже?

— Я звався Францішек Щепанек, але, як вступив до Української Галицької Армії, я боявся, що мене не приймуть, бо будуть думати, що я Поляк і тому перемінив своє назвисько на Софрон Степанків...

Від сеї хвилі я ще більше полюбив Малого. Був я з ним разом аж до нашого розоруження.

Малий плакав, як відбирали йому коханий кріс. Затискав свої маленькі пястуки й говорив:

— Ми ще будемо воювати, пане четар, правда будемо? То нічого, що

нам відбирають зброю, ми здобудемо собі нову, правда? І ми будемо мати свою державу; правда — будемо?...

Опісля в якомусь стихійному щирому розсердю тупнув ногою, підніс оба пястучки в гору і крикнув:

Україна мусить бути!...

Ярослав Береза.

71 Сотня СУМК ім. Петлюри в Мелвил, Саск.

СУМК.

Отсі чотири букви СУМК
Такий Сумківцям шлють привіт:
Сумківці, будьте лицарі!
Сповніть Шевченка заповіт!

Гр. Тижук.

МІСЯЦЮ-КНЯЗЮ!

Місяцю-князю,
Білий вівчарю!
В золоту сурму
По ночах граєш,
Далеко видиш,
Богато чуєш, —
Де я сю нічку,
Де заночую?
Чи в Тегерані
В рожевім гаю,
Де одаліска
Перли збирає?...
Я й сам не знаю!

Осип Юрій Федькович.

КОХАНІЙ ДІВЧИНІ.

Колиб я паном був і мав великі села —
Продав би їх, щоб тільки ти була
[весела.
Колиб я скрипку мав і вмів чудово
[грати,
То грав би від душі, щоб ти могла
[гуляти.
Колиб я сонцем був і міг сніги топити,
Цвіли би скізь квітки, куди будеш
[ходити.

Богдан Лепкий.

ПІСНЯ КОЛИСКОВА.

Сіє, віє, посіває
Хуртовина...
В хаті пестить-колисає
Мати сина:

„Ой колиска добре збита,
Мотузки не рвуться.
Ой десь, сину,
До нас, сину,
Воріженьки пруться!
А колиска яворова,
Мотузки шовкові.
Ой спи, сину,
Рости, сину,
Як слід козакові!

Летить ворон-чужосторон
Та й сів на калину.
Ой встань, сину,
Рятуй, сину,
Свою Україну!"

Спиридон Черкасенко.

ПІСНЯ СЕРЦЯ.

(Співати на арію „Пращаюсь, ангеле, з тобою").

Скажи, голубко моя мила,
Чи щиро любиш ти мене?
Чи серцем своїм відчуваєш,
Як щиро люблю я тебе?
Чи любиш ти мене так щиро,
Як люблять весну квіточки?
Як любить мати дітей своїх,
Як люблять матір діточки?
Чи є на світі що любіще,
Як всім нам люба є весна?
Чи є хто в світі, щоб так щиро
Любив тебе, як люблю я?
Весна вдягає ліси в листя,
Вдягає й рожі в пишний квіт;
Росою квіточки цілує
І прикрашає цілий світ.
Скажи, чи й ти коли, голубко,
Цілуєш хоч у сні мене?
Чи хоч в уяві позволяєш,
Щоби голубив я тебе?
Ох, будьже щирою, кохана,
Відкрий же серденько своє,
І хоч крихіточку надії
Ти влий у серденько моє.

П. В. Чайковський.

ЛІК НА ГИКАВКУ.

Нічка тиха. Місяць світить.
Село спочиває,
А Максим із коршми пяний
До дому вертає.

Врешті стає серед села
І ну-же кричати:
„Ой, ратунку! Ай, мордують!
Ратуй, Божа Мати!"

Прибігає нічний сторож
І каже до нього:
— Чого кричиш так, Максиме?
Тут нема нікого!!

Максим гикнув разів кілька
Тай каже: — Я знаю!...
Хочу себе налякати,
Бо гикавку маю!

М. Кумка.

КОРОТКОЗОРИЙ.

Йде селом короткозорий,
Про щось там міркує,
Аж тут вітер на вигоні
Нараз як подує!...

Зірвав з нього капелюха
Тай почав котити,
Він пустився за ним бігти,
Щоб його зловити.

Вибігає одна жінка
З сусідної хати:
— Що ти робиш, чоловіче? —
Почала кричати.

— Я так ловлю капелюх свій,
Аж мокра сорочка...
— Який тобі капелюх?!
Та це-ж моя квочка!

М. Кумка.

ВОЛІЄ ПРОГНАННЯ.

Суддя: — Ви засуджені на чотири роки вязниці й на вісім літ прогнання з краю. Чи маєте якесь бажання?

Засуджений: — Так. Я хотів би спочатку відбути сю другу кару на вісім літ...

В ШКОЛІ.

Учитель: — Отже ми вчилися, що земля крутиться довкола сонця. Чого ти там хочеш, Петрику?

Петрик: — Я хотів спитатися, довкола чого крутиться земля в ночи, як сонця нема?

ЛІКАРСЬКА ПОРАДА.

Чоловік, що хоче безплатної поради, питається лікаря:

— Що ви робите, пане докторе, як простудитесь?

— Часом кашляю, а часом пчихаю, — каже лікар.

НЕПОРОЗУМІННЯ.

— Чи у вас можна найти помешкання?

— Так, але без дітей.

— Нічого, ми приведемо свої діти.

ЛІКАРСЬКА ЦЕНЗУРА.

Михайло: — Йду саме тепер з шпиталю, де мене трохи сцензурували.

— Сцензурували, як?

— А так: повитинали мені дещо...

ПОХОВЗНУВСЯ ЯЗИК.

— От, голубонько, я вичитав, що в Шікагу помер якийсь то міліонер і полишив своїй вдові три міліони долярів. Чи не хотілаб ти лишитися вдовою по ньому?

— Ні, милий. Я воліла-б лишитися по тобі...

НЕ ВІДДАСТЬ!

— Петрику, дай і Василькові один цвяшок, хай бавиться.

— Він мені, мамо, не віддасть.

— Але-ж віддасть, сину.

— Ні, він не віддає. Він вже шість зів...

РОЗУМНИЙ СИНОК.

— Мамцю! треба збудити татка.

— Чому, дитинко?

— Він заснув нині без тих порошків, які бере на спання...

Найбільший Злочин в Історії

Всесвітна історія повна оповідань про жорстокости, що їх допускалися люди над людьми. Переможці нераз знущалися в страшний спосіб над переможеними, убивали людей тисячами, творили ріки крови. Оповідає історія про страшну Сицилійську Вечірню, коли то в місті Палермо в 1282 році вирізано 8.000 Французів.

„Тут не вільно хоронити".

Урядова пересторога в однім з міських парків в Харкові, що там не вільно закопувати померших з голоду.
„Здесь категорически воспрещается производить похорони" — написано на пересторозі.

Оповідає історія про ще страшніщу Ніч св. Вартоломея, коли то в Парижу в 1572 р. зачалася масова різня протестантів, так званих гуґенотів, і вирізано їх до 70.000 душ, — чоловіків, жінок, старих і дітей. Оповідає історія про страховища французької революції в 1793 році, коли то панував терор і соткам людей день в день публично відрубувано голови ґільотиною, чи винні вони були в чімсь, чи невинні. Однак жадні страховища, що про них оповідає всесвітна історія, не можуть рівнатися зі страховищами російської революції, коли в кождім місті Росії большевицька „чека" буквально провадила лови на безборонних людей і розстрілювала їх та иншими способами зганяла зі світу не тисячами, а сотками тисяч. Але й сі страховища революції бліднуть в порівнанню з тим, в який спосіб червона Росія старалася та ще й досі старається винищити український нарід.

Коли в 1917 році упав російський царат, коли зачалися балачки про волю і самоозначення народів, український нарід також прокинувся із віковічного сну, він зачав орґанізуватися і говорити про свою власну українську державу, а далі зачав і боротися за свою державу. Українська держава була й повстала на короткий час, та втопили її в ріках крови червоні московські наїздники, большевики. Правда, большевики самі дуже голосно кричали про волю і право народів на „самоозначення, включно з відділенням". Та в тім то й було найбільше фарисейство большевизму, що проти України пішла червона Москва війною тільки тому, аби не дати їй „самоозначитися", тобто самій за себе вирішити, чи вона має бути злучена на дальше з Росією, чи має сама про себе існувати. Щоби сяк-так себе оправдати за війну з самостійною Україною, московські наїздники вбирали на себе маску приятелів україн-

ського народу, пояснюючи, що ніби то вони не завоювати Україну хочуть, а тільки помагають їй скинути ярмо буржуазії та запровадити в себе таку саму свободу і рівність, яка є в Московщині. І коли були які Українці, що дали себе зрадливій Москві обманути, то дуже скоро прийшлося їм того гірко жалувати. Вже в 1921 році міліони Українців згинули — з голоду, хоч до того часу Україна славилася на цілий світ плодовитістю своєї землі і в дійсности не тільки годувала своїм хлібом цілу Росію, а ще й приносила російському державному скарбові величезні доходи з продажі надвижки українського хліба в чужих краях.

Яка тоді була причина голоду? Урядове пояснення було, що була посуха і неврожай, однак се пояснення є тільки на половину правдиве. Дійсна причина була в чім иншім. Причина була в тім, що селяни якраз тоді зачали були сіяти менше збіжжа, чим звичайно. А сіяти менше зачали тому, що попередного року російські урядовці повідбирали в селян все те збіжжа, що їм лишалося на збут. Казали селяни: „Та пощо-ж нам тяжко працювати, як уряд відбирає від нас все, що нам лишається понад наші потреби? Досить засіяти стільки, скільки потребуємо на прокормлення своєї родини". Отже селяни засіяли мало, урожай не дописав, а прийшли уря-

В черзі за хлібом.

У пролетарській державі годинами вистоюють кождого дня люди перед маґазинами з хлібом, аби дістати — не задармо, а за гроші — свою пайку чорного як земля хліба, але кождого дня сотки відходять з нічим, бо хліба для всіх не вистарчає.

дові посіпаки і забрали все, що тільки могли в селянина найти. Селянин лишався на голодову смерть. І люди вмирали, як мухи. Сноповими фірами вивозили на Україні кождого дня трупів на цвинтар. Цілі села, цілі области повимирали на Україні в 1922 р.

Посуха і голод захопили були більше території, чим саму Україну. Посуха і голод були також захопили область ріки Волги, де живуть вже не Українці, а Москалі. І вістка про голод в Росії розійшлася була по світі. І світ вважав за потрібне прийти голодуючим з допомогою. Російський уряд не перешкаджав в доставлюванню допомоги для голодних над Волгою. Але на доставу допомоги голодним на Україні не позволяв і допомога для голодних на Україні не доходила. Бо на Україні вмирали з голоду не Москалі, а Українці. Отже Українці спокійно вмирали з голоду, підчас коли Москалі діставали допомогу від цілого цивілізованого світа. Червона Москва відчувала потребу рятувати Москалів, але вона рада була тому, як з голоду вмирали непокірні Українці, що хотіли від Росії відділитися і мати свою власну державу. В областях, де українське населення вимерло, створив опісля большевицький уряд нову Палєстину, побудував жидівські кольонії.

Кінець мук.

Смерть була в 1933 р. кінцем мук для міліонів людей на Україні, в котрих уряд повідбирав усе, що вони мали до їдження. Цікаві діти зібралися коло трупа, найденого на вулиці Харкова.

В 1932 і 1933 р. голод на Україні знов повторився. І сим разом голод

був не менше страшний, а навіть страшніщий від попередного. Як оповідають очевидці, сей раз згинуло на Україні з голоду **від пять до десять міліонів людей.** Та коли в 1922 році большевицький уряд бодай не заперечував, що на Україні голод, то в 1932 і 1933 рр. той самий уряд не тільки що заперечував стан голоду на Україні, а ще й трубів на увесь світ, загатили нею всі світові ринки, збиваючи ціну пшениці до найнищого рівня, який запамятано.

Як-жеж се погодити, що на Україні люди міліонами з голоду гинули, а російські кораблі українську пшеницю по чужих краях розвозили? Аби сю позірну суперечність зрозуміти, треба насамперед уявити собі систему, яка завдяки большевикам запа-

Неінтересне видовище.

Побіч трупа голодного переходять люди, навіть не спиняючись, бо се було щоденним явищем в Харкові в 1933 році.

немов би то на Україні таке добро, що люди прямо не знають, що з собою з роскоші робити. Урожай в 1932 і 1933 рр., говорили урядові заяви, був такий гарний, що кращого люди не запамятали. І аби не понасипати гір з пшениці, російський уряд взявся розпродувати її по чужих краях за півдармо, російські кораблі розвозили скрізь по світі українську пшеницю та нувала на Україні. Вони поставили собі за ціль запровадити в Росії, а тим самим і на Україні, комунізм, тоб то систему спільної власности замісць приватної, яка існує по инших державах, приміром, в Канаді. Як все має бути спільне, то і земля має бути спільна. А щоби земля могла бути спільна, то треба землю від селян повідбирати. Отже на Україні зачалося

відбирання землі від селян і закладання замісць приватних господарств так званих колєктивних господарств, або в скороченню колхозів. Колхоз, се немов би старокраєвий двір з ланами довкола, а колишні селяни є тепер робітниками в дворі, форналями, і за свою роботу дістають платню — справді не грішми, а продуктами колхозу, тоб то пшеницею, житом, ячменем, картоплями, то що. Селяни не дуже квапляться переходити на форналів, отже уряд взявся до сего, щоби їх „заохочувати". А „заохота" відбувається в такий спосіб: На селянина, що не хоче відречися свого поля і пристати до колхозу, накладають такий податок, що він не може його заплатити, хоч би зі шкіри вискакував. А хто податку не заплатить, на такого кара. Приходить військо, розвалить його хату, розвалить инші будинки, його землю сконфіскують і передають до колхозу, а самого селянина з родиною посилають на Сибір, або на Соловки, коли з якоїсь причини не вважають за відповідніще його розстріляти, як кулака, куркуля. Звичайна річ, що як з одним селянином таке зроблять, тоді в других десь нагло являється охота приставати до колхозу. Але силуваним конем не доробиться. І селяни в колхозах працюють лише так, аби їм час рахувався, а яка користь буде з їх праці, тим не журяться, тимбільше, що се не зробить ріжниці, як би й журилися, бо вони тільки робітники, а господарями

Жертва голоду.

Один з міліонів, що погинули з голоду на Україні в 1932 і 19333 рр. Ся знимка є з самої столиці України, Харкова, куди збиралися з с л сотки тисяч селян, що від них відібрав уряд послідне зеренце збіжжа. Троки збирали кождого дня трупів по вулицях і вивозили за місто.

над ними надіслані з міста комуністи.

Але не в тім річ. Річ в тім, що робиться з плодами праці селянина. Селянин тепер обовязаний всі плоди своєї праці віддавати державі. Закон каже, що він може лишити собі те, що для його прокормлення потрібне. Однак держава обчислює згори, скільки селянин має їй віддати в осени, і скільки поза те може йому самому лишитися. Урядовці в місті згори, ще в осени, обчислюють так: „Іван Миколаєнко має 2 гектарі поля. Там має засіяти пшеницю і слідуючого літа має зібрати 100 пудів. З того має віддати державі 90 пудів, а собі може лишити решту." І слідуючої осени приходять до нього з домаганням: „Давай 90 пудів пшениці". Іван Миколаєнко може перед ними хрестом кластися, може плакати і проситися, що пшениці зародило тільки 50 пудів, бо решту вибив град, чи убила посуха, або повінь, — нічого не помагає. „На папері написано 90 пудів, маєш дати 90 пудів". А не дав, то геть його, куркуля, в тюрму, на Сибір, до Архангельська. А зародило йому 90 пудів, то все одно забирають 90 пудів і йому самому лишають „решту". Він ще може вважатися за щасливого, що до тюрми не пішов, але як травою, корінцями, мишами, собаками не перекормиться до слідуючої осени і умре з голоду, то — його річ. Державу се не обходить.

При такій системі уряд, коли хоче, то може штучно створити голод. Для нього ціла річ лише в тім, аби підніс, чи спустив вимоги, скільки від якого селянина вимагає його продуктів. Наложить високі вимоги і вже в краю голод, хоч би урожай був найкращий в світі. І се якраз зробив большевицький уряд на Україні в 1932 і 1933 році. Він чомусь вирішив, що треба число Українців зменшити, а оставших взяти ціпкіще в свої руки і для сего задекретував голод на Україні. Та навіть і большевицькому урядові не лицює з таким декретом виступати отверто.

Отже виголодження України відбувалося в тайний спосіб. Кореспонденти американських часописів, що стало в тім часі перебували в Москві, нічого про голод не знали. Вони знали лише те, що одного разу повідомлено їх, аби не випускалися в подорож на Україну, бо хто пуститься в дорогу, буде арештований. Урядові російські часописи писали дальше про добрий урожай на Україні, за ними писали і кореспонденти. Одинокі відомости про голод передіставалися в світ через приватні листи.

Діставши кілька таких листів, Союз Українців Самостійників в Канаді зробив через Канадійський Червоний Хрест оферту зібрати між українськими фармерами один або два кораблі пшениці і післати її для голодних. Канадійський Червоний Хрест віднісся з сим до Міжнародного Червоного Хреста в Женеві, Міжнародній Червоний Хрест віднісся до Російського Червоного Хреста, а Російський Червоний Хрест відповів: „Голоду на Україні нема, поміч непотрібна". Російський Червоний Хрест очевидно не дав такої відповіди на власну руку, він відповів те, що уряд йому сказав відповісти. А без згоди уряду не може дістатися на Україну, чи взагалі до Росії, ані одна скринка сухарців! Большевицький уряд не допустив на Україну допомоги для голодних, бо хотів міліони Українців виморити голодом. Для того він і створив голод на Україні. Сей голод був створений в політичних цілях Москви, а саме, щоби

прорідити українське населення, між нього наслати кацапів, що будуть більше вірні Росії, і в сей спосіб ліпше прикріпити Україну до Росії. А треба буде, то большевицький уряд створить на Україні голод ще раз і ще раз. Така є доля наших нещасних братів та сестер на Україні. Страшна доля!

А помимо сего можна ще між Українцями в Канаді находити виродів, що помагають навіть сему найбільшому злочинові, про який всесвітна історія колись буде писати, помагають Москві в виморюванню голодом українського народу. Вони червону Москву виправдують і хвалять, її злочини добром називають. Вони перевисшають і Каїна і Юду Іскаріотського.

Мир. Стечишин.

В ОЖИДАННІ.

Забуду я морозенька
Та й піду на двір,
А там зима холодная
Лютує як звір.

І піду я вулицями,
Де гамір та шум,
Може згублю жаль великий,
Пропаде мій сум.

А ношу я сум великий
Не день і не два, —
Не приїздить мій миленький,
А я тут одна.

Сама, сама, як та зірка,
Як місяць зайшов, —
На самоті однісінька,
Бо він не прийшов.

На вулиці однісінька,
Хоч людей є тьма,
Але вони холоднії, —
Як отта зима.

І слідкує сум за мною,
Як за блиском грім,
Де не стану, обернуся,
А там вже є він.

Ой прилітай, мій миленький,
Орлиним крильцем, —
Ти відженеш сум від мене
І вкупці спічнем.

І засвітить сонце красне,
Воскресне весна,
Та обдарить щастям ясним
Нас двоїх вона.

Галька Дністрова.

ЯК ПОЗБУТИСЯ ПЛЯМ.

Кров і плями з мяса — зимна вода з милом.

Коко або чоколяда — „боракс" із зимною водою.

Трава — зимна вода з милом, алькоголь.

Масні плями — прасовання крізь бібулу, зимна вода з милом, ґазоліна або бензина.

Йодина — тепла вода з милом, алькоголь.

Чорнило — полокати в зимній воді, білити або вживати якийсь квас.

Ржа — цитриновий сок і сіль.

Нафта — тепла вода з милом.

Саджа — ґазоліна або бензина.

Цвіль — добре вимити в зимній воді й білити.

Фарба — терпентина або алькоголь.

Дьогодь — ґазоліна або бензина.

Присмалення — білити на сонцю.

ОТРУЇ І ЛІК ПРОТИ НИХ.

Всяку отрую найлекше і найпрактичніще поборювати розрідженням її водою і викликанням блювання (ригання). Коли хтось отруївся, давати йому велику скількість теплої води дуже солоної або з розпущеним милом. Се і розріджує отрую і викликає блювання. Блювання можна також викликати легким скоботанням горла пальцем.

Не всі отруї мають однаковий вплив на тіло, отже потребують і инших способів, щоби запобігти їх діланню. Понище подаємо спис отруй і лік проти них.

Алькоголь — велика скількість горячої кави, опісля тепло накрити і положити в ліжко отроєного, рухати вгору і в долину руками, щоби викликати віддих, коли потрібно.

Аршеник — викликати блювання касторовим олійком, милом з водою або кавою у великій скількости, положити в ліжко і тепло накрити.

Карболева вода — викликати блювання сирим яйцем, теплою водою з молоком, або самим молоком.

Зачадження ґазом — викликати штучний віддих в штучний спосіб і впустити в людину кисень, який продається по аптиках.

Йодина — по викликанню блювання дати анґлійської соли („Епсом салтс") з водою.

Отруя зіпсованої поживи — викликати блювання, опісля дати касторового олійку, або „Епсом салтс" з водою.

Отруйні гриби — те саме, що на отрую зіпсованої поживи.

Стрихніна — по викликанню блювання дати потовченого на порошок вугля з дерева з водою.

Сірчана кислота — давати пити зимною водою.

Отроєння вапном, золою, „лаєм", содою або амоняком — давати пити подостатком води з оцтом або з соком цитриновим або помаранчевим.

ЩИРИЙ ВНУК.

— Дзядзю, я вже не піду до дому. Волю у вас на все лишитися.

— А чому?

— А, бо дома кажуть мені по цілих днях учитися якихсь віршів.

— Яких віршів?

— А на дзядзьові уродини.

ЛІТАК НЕ ДЛЯ ЖІНОК.

— Як-же тобі подобалася їзда літаком?

— То не для нас, жінок: гуде, фуркотить, що слова не мож промовити...

СКОРИЙ РОЗВІД.

— Ти скоро дістав розвід?

— Так. Суддя був першим чоло-

ЗАБОРОНА.

— Чому ваш чоловік не зажив приписаного ліку?

— Але-ж, пане докторе, на фляшці виразно написано: „Тримайте міцно закорковане!"

ОДНАКОВО ДУМАЮТЬ.

Він: — Я не думаю женитися, поки не буду мати трийцять літ.

Вона: — А я не буду мати трийцять літ, поки не віддамся.

ІНТЕРЕС І СПЕКУЛЯЦІЯ.

— Яка ріжниця між інтересом і спекуляцією?

— Коли ти втратив, то се спекуляція, а коли заробив, то се інтерес.

ЗМІСТ:

Сторона

КАЛЄНДАРІЮМ .... 1—29

ВІДДІЛ ЗАГАЛЬНИЙ:

Присяга Українця — П. Карманський 31
Мамин синок — Тетяна Шевчук ..... 32—35
Початок світа — колядка 35
Проголошення самостійности України — з „Вістей з Лугу" ..... 36—39
На стежі — Дмитро Писанчин 39
Українізація — Остап Вишня ..... 40—41
Ліквідація Панів — Мих. Йосипів .. 41
Любов — О. Івах ..... 42—43
До сонця — Софія Парфанович 43
Тіням Тараса — Др. Остап Грицай .. 44—48
Пекло — Степан Курилів ..... 49—62
Присяга борців України — В. Пачовський 62
Іван Франко — Др. Остап Грицай ... 63—69
„Інтернаціонал" — С. Черкасенко .. 69
Чайка — П. В. Чайковський 69
Дванадцять братів — Дмитро Тягнигоре 70—71
Українському Народові — І. Франко 71
Три Марії — Ілія Кіріяк ..... 73—92
Ой, не ходи, Грицю — С. Курилів ... 93—95
Дванадцять їздців — Богдан Лепкий 95
Вага індивідуального розвою — Тетяна Шевчук ..... 96—97
Комісарська пісенька — С. Черкасенко 97
Відмолодився — Остап Вишня 98
Симон Петлюра — М. Славінський .. 99—107
Хочете щасливими бути? — О. Івах 107
Артист — М. Кумка 107
Де знайдете радість — О. Івах 108
Ой на Дунаю — щедрівка 108
Зелена Україна — з „Нової Зорі" ...109—113
Зажурилися гори — колядка 113
Дядько Митро — О. Івах .....114—115
Матері, сповніть свій обовязок! — Стефанія Бубнюкова .....116—117
Вратував школу — Дмитро Макогон 118—123
Важне питання — М. Кумка 117
Українці в Манджурії — з „Нової Зорі" 124—126
Про пятьох політиків — Кирило Тур 127—128
Які й коли були кризи 128
Буковинський Соловей — Мир. Стечишин ....129—132

Сторона

Федьковичеві — Ів. Данильчук 132
З святим різдвом — С. Черкасенко .. 139
Чудак — Степан Курилів .....140—144
Полуниці — К. С. Продан .....133—139
Наука зміняє погляди — переклад Мих. Стечишина .....145—151
Веселе 152
Як Селефонцьо ярмаркував — Дмитро Тягнигоре .....153—154
Літньої ночі — П. Стах (С. Черкасенко) 154
Від чого залежить успіх товариства — Д. Е. Яндова .....155—158
Святі Орачі — колядка 158
Пане господарю — колядка 158
Українське Т-во „Взаїмна Поміч" — В. Батицький .....159—164

ВІДДІЛ СУМКІВСЬКИЙ:

Князь Святослав і його Лицарі — Теофіль Коструба .....167—169
Золоті зорі — Осип Юрій Федькович 169
Польський Леґіон в Немирові — Дмитро Тягнигоре 170
Зелені руна — С. Черкасенко 170
Гетьман Мазела і кошовий Гордієнко — Теофіль Коструба .....171—173
Памяти Дмитра Вітовського — О. Олесь 173
Тим, що впали — Михайло Курах ... 174
Крути — В. М. Янів 174
Кулеметчик Омелько — В. Юрченко 175—184
Як заквітне земля — Степан Щурат 184
Граймось гаївок — з „Вістей з Лугу" 185—186
Малий — Ярослав Береза .....187—190
СУМК — Гр. Тижук 190
Місяцю-князю! — Осип Юрій Федькович 190
Коханій дівчині — Богдан Лепкий .. 191
Пісня колискова — С. Черкасенко .. 191
Пісня серця — П. В. Чайковський ... 191
Лік на гикавку — М. Кумка 192
Короткозорий — М. Кумка 192
Найбільший злочин в історії — Мир. Стечишин ..... 193—199
В ожиданні — Галька Дністрова ... 199
Як позбутися плям 199
Отруї і лік проти них 200

LAMONT, LAYTON AND SWYSTUN

АДВОКАТИ, ПОВНОВЛАСНИКИ, НОТАРІ.

Перепроваджуємо справи карні і цивільні, розводові, спадкові, інкорпораційні та старокраєві. — Виробляємо горожанські папери.

Пишіть по українськи на адресу:

607—608 McARTHUR BUILDING
WINNIPEG, MAN.

Телефон 97 754

Резиденція п. В. Свистуна
837 COLLEGE AVE.
Телефон 56 097

ТЕОДОР ГУМЕНЮК

АДВОКАТ, ПОВНОВЛАСНИК,

Заступає в справах цивільних і карних. Полагоджує справи маєткові, розводові, старокраєві. Виробляє горожанські папери.

Веде канцелярію під ч.

THEO. HUMENIUK,
Barrister, Solicitor & Notary Bublic
304 Manning Chambers,
72 QUEEN STREET W.
TORONTO, — CANADA

Phone: Adelaide 0630

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ І ЧИТАЙТЕ

„ВІСТНИК"

орґан
Української Православної Церкви в Канаді.

„ВІСТНИК" є одиноким українським релігійним часописом в Канаді, який виходить за гроші українського народу. „ВІСТНИК" виходить два рази на місяць і коштує на рік — **$1.50**

Адреса:

THE HERALD

Box 3684 **Winnipeg, Man.**

УКРАЇНСЬКИЙ КРАВЕЦЬ

Теодор Федун

ШИЄ СУТИ Й ОВЕРКОВТИ З ПЕРШОРЯДНИХ МАТЕРІЙ ПО ДУЖЕ ПРИСТУПНІЙ ЦІНІ.

ПРИЙМАЄ РОБОТУ З КОЛЬОНІЇ ПРАСУЄ І НАПРАВЛЯЄ.

ЗА ВИКОНАННЯ РОБОТИ РУЧИТЬ.

ЗАХОДІТЬ АБО ПИШІТЬ НА АДРЕСУ:

T. FEDUN, Merchant Tailor

591½ Selkirk Ave.

Tel. 57 716 **WINNIPEG, MAN.**

HEAP, ARSENYCH AND MURCHISON

АДВОКАТИ, ПОВНОВЛАСНИКИ, НОТАРІ і т. д.

Перепроваджуємо судові справи, карні і цивільні. Також справи старокраєві.

Позички на звичайний процент на оброблені фарми і міські реальности.

Пишіть по українськи.
Адреса:

712 McIUTYRE BLOCK,
WINNIPEG, MAN.

Телефон 94 122

McKercher, McCool, Francis & Stechishin

АДВОКАТИ, ПОВНОВЛАСНИКИ, НОТАРІ і т. д.

Перепроваджуємо справи карні, цивільні, спадкові, розводові та старокраєві.

Пишіть по українськи на адресу:

ROYAL BANK BLDG.
Second Avenue,
SASKATOON, SASK.
Telephone 4411 — 6694

М. Н. ГРИГОРЧУК

АДВОКАТ, ПОВНОВЛАСНИК, і т. д.

Перепроваджує всякі судові справи — карні, цивільні, спадкові і розводові.

Також справи старокраєві.

Адреса:

M. N. HRYHORCHUK, B.A., LL.B.
BOX 81, ETHELBERT, MAN.

П. І. ЛАЗАРОВИЧ

АДВОКАТ, ПОВНОВЛАСНИК, НОТАР і т. д.

Бувший управитель Інституту ім. М. Грушевського.

Перепроваджує всякі судові справи — карні, цивільні, спадкові і розводові.

Також справи старокраєві.

Адреса:

P. J. LAZAROWICZ,
505 Tegler Bldg.,
EDMONTON, ALTA.

Хто є вашим кравцем?

спитають вас приятелі і знакомі, побачивши на вас гарне нове убрання.

С. ТИХОВЕЦЬКИЙ

найкращий український кравець в Вінніпеґу — гордо відкажете їм. — ВІН РОБИТЬ убрання і оверковти з найлучших анґлійських матерій, після найновійшої моди.

ВІН РУЧИТЬ за матерію, роботу і вдоволення, бо має в сім довголітній досвід.

Також принимає замовлення з провінції.

Заходіть або пишіть до:

S. TYCHOWECKY
856 Main Street
WINNIPEG, MAN.

Українська Книгарня
В ЕДМОНТОНІ

МАЄ ВЕЛИКИЙ СКЛАД КНИЖОК:

Повісти, Новелі, Оповідання, Казки, Байки, Сміхованки, Співаники, Поезії, Тлумачі, Календарі, Образи і инші річи, які входять в обсяг книгарства.

Наша Книганя має великий склад

Ґрамофонів і Радіо-Апаратів

Українських рекордів і инших музичних інструментів.

Адресуйте:

UKRAINIAN BOOK STORE
10348—101 Street, Edmonton, Alta.

ПОХОРОННЕ ЗАВЕДЕННЯ

ІВАНА ЗАВІДОВСЬКОГО

ДАЄ НАЙКРАЩУ ОБСЛУГУ ПО УМІРКОВАНИХ ЦІНАХ.

Маємо на складі нагробні хрести і памятники.

В потребах пишіть або приходіть до

JOHN ZAWIDOWSKI,
561 Selkirk Ave., Winnipeg, Man.

Телефон 51 500

ПЕРЕПЛЕТНЯ КНИЖОК

Оправляю книги всякого рода.

Євангелії оправляю золотими оздобами і написами

Також виробляю ленти для братств по умірковaній ціні.

Я скінчив свій курс у Львові і з моєї роботи будете задоволені. Маю богато подяк від тих, котрі в мене оправляли свої книжки. — Прошу ласкаво слати свої книжки

на адресу:

J. ROLNY, Book Binder
763 Selkirk Ave., Winnipeg, Man.

ДР. ГРИГОРІЙ НОВАК

MD., C.M.

ЛІКАР, ХІРУРҐ І АКУШЕР

Телефон: 54 351

459 SELKIRK AVE.

cor. Powers St.

WINNIPEG, MAN.

ДР. П. ГУЦУЛЯК

Дентист

веде свою канцелярію

під ч.:

407 Selkirk Ave.

WINNIPEG, MAN.

Телефон 55 298

ЛІКАР УКРАЇНЕЦЬ

ДР. Ю. Е. ДРАҐАН

M.D., C.M., L.M.C.C.

ЛІКАР, ХІРУРҐ І АКУШЕР

Член Домініяльної Ради Лікарів з практикою в шпиталях в Монтреалі.

DR. G. E. DRAGAN

203 Canada Bldg.

SASKATOON, SASK.

(Коло Сіенарської стації)

Телефон офісу 3293

Телефон мешкання 7731

ДР. ІЛІЯ ВАХНА

(DR. E. WACHNA)

Дентист

ОРДИНУЄ В ГОДИНАХ

10—12 і 2—8.30

204 BATHURST at QUEEN ..

TORONTO, ONT.

Telephone Elgin 6515

ДР. П. ЗАКУС

Дентист

веде свою канцелярію

під ч.:

594 Selkirk Ave.

WINNIPEG, MAN.

Телфон офісу 55 043

ДР. МИХАЙЛО БУРЯК

ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ЛІКАР

В СХІДНІЙ КАНАДІ.

Електро-терапевтика

QUEEN & BATHURST Streets

592 QUEEN STREET West,

TORONTO, ONT.

Telephone Adelaide 4688

ДР. П. ПОТОЦЬКИЙ

M.D., L.M.C.C.

ЛІКАР, АКУШЕР І ОПЕРАТОР

DUNLOP BLOCK

YORKTON, SASK.

Телефон 117

ДР. І. ВЕРХОМИН

ЛІКАР і ХІРУРҐ.

Екс-рей освітлення лучами

Рентґена і Діятермія.

Телефон офісу: 23132

Резиденції: 73158

DR. J. VERCHOMIN

423 Tegler,

EDMONTON, ALBERTA.

Одинока Українська Фабрика
ПЛЕТЕНИХ ВИРОБІВ

Fort Garry Knitting Company

Виробляє всяку мужеську, женську і діточу плетену роботу, як светри, панчохи, рукавиці, женські сути і пр.

Принимаємо замовлення з провінції.

Робота солідна, ціни умірковані.

УКРАЇНСЬКІ ТОРГОВЦІ!

Підпирайте свій промисл і замовляйте в більшій скількости.

Йосиф Москалик, управитель.

FORT GARRY KNITTING CO.
153 McGregor Street.
WINNIPEG, MAN.

ОДИНОКИЙ УКРАЇНСЬКИЙ КУШНІР

Zapp Fur Shop

Футра робить на замовлення, переробляємо, направляємо і пришиваємо підшивки.

Вогнетревалий склад на Футра.

623 Selkirk Ave.
Tel. 53 400 WINNIPEG, MAN.

H. & S. Cloak Shop

ФАБРИКАНТ

ЖІНОЧИХ ПАЛЬТ, ОДЯГІВ І ДІТОЧИХ ПАЛЬТ (Ковтів).

623 Selkirk Ave.
Tel. 53 400 WINNIPEG, MAN.

Alexander Cafe

707 MAIN ST., WINNIPEG, MAN.

Під управою Александра Стойка

В кожду пору добрі і смачні перекуски, обіди і вечері. Все чисте. Хто любить борщ, голубці, і т.и., нехай памятає нашу адресу. — Хто любить страви на канадійський спосіб, то хай не забуває, що в нас також їх дістане.

Ми також маємо ПЕКАРНЮ, де печемо кейки і всякого роду печиво.

Приходіть і беріть знакомих з собою.

ALEXANDER PASTRY
576 Main Street,
WINNIPEG, MAN.

Nugget Hotel

ОДИНОКИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ГОТЕЛЬ В МІСТІ ВІННІПЕҐУ знаходиться пів блока на полудне від Сіпіярської стації.

Ми запрошуємо Українців, які приїзджають до Вінніпеґу, щоби загостили до нашого готелю. Кімнати гарні, чисті і вигідні. Наша обслуга скора, точна і чесна. Ціни дуже умірковані.

В нас дістане всі інформації, які Вам потрібні.

ҐЕОРҐІЙ МАРІЯН
і
ТЕОДОР ФЕДОРЯК,
Властителі.

711 MAIN STREET
Tel. 91 085
WINNIPEG, MAN.

Harvie, Bury & Yanda

АДВОКАТИ І НОТАРІ.

Полагоджуємо всякі судові справи: кримінальні, цивільні, тестаментальні, інкорпораційні та старокраєві.
Можете розмовитися або писати до нас у рідній мові.

202 BANK OF TORONTO Bldg.
EDMONTON, ALBERTA

А. Т. ВАВРИНЮК

АДВОКАТ, ПОВНОВЛАСНИК, НОТАР і т. д.

Перепроваджує всякі судові справи — карні, цивільні, спадкові і розводові.

Також справи старокраєві.
Адреса:

A. T. WARNOCK, L.L.B.
Barrister & Solicitor,
RAMSAY BLOCK,
Telephone 63
DAUPHIN, MAN.

Учителі Українських і Публичних Шкіл

ЗАМОВЛЯЙТЕ НОВУ КНИЖКУ ПІД НАЗВОЮ

Монольоґи і Діяльоґи для Дітей і Молоді

(ЗІБРАВ МИХ. КУМКА).

У книжці є уміщених 14 дуже гарних монольоґів, діяльоґів, і розговорів, які молодь може виголошувати на шкільних і принагідних виступах. Такої книжечки у нас дотепер не було. Вона зробить вам велику прислугу у праці з дітьми. — Українські учителі, провідники Сумківців і всі, хто працює з молоддю — повинні ту книжку купити.

Ціна приступна, лише 25 центів за примірник.

Замовляйте на адресу:

UKRAINIAN VOICE, — Box 3626, — WINNIPEG, MAN.

ДРУКАРНЯ

„УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ“

Робить всякі друкарські роботи на замовлення

Заголовки на листових паперах для склепів, складів, шкіл, муніципалів, церковних громад, товариств ітд.; також адреси висилаючих на ковертах (реторн); летючки оголошуючі представлення, концерти та тикети і взагалі всякі роботи, які входять в обсяг друкарства.

Ціни за роботу умірковані.

КОМУ ПОТРІБНО ЯКИХ ДРУКІВ, НЕХАЙ ДАЄ ЇХ ДРУКУВАТИ ДО ДРУКАРНІ „УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ“.

UKRAINIAN VOICE

Box 3626, :: Winnipeg, Man.

B37164

„Український Голос“

щиро народний, поступовий часопис в Канаді. Виходить що тижня „не для зиску одиниць, а для загального добра“.

Виходить від 1910 року.

Річна передплата в Канаді $2.50; до Злучених Держав $3.00; до инших країв $3.50.

ЧИТАЙТЕ ЙОГО І ШИРІТЬ ПРИЄДНУВАННЯМ НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ.

Друкарня „Українського Голосу“ виконує всякі друкарські роботи по приступній ціні.

ОГОЛОШЕННЯ В „УКРАЇНСЬКІМ ГОЛОСІ“ ПРИНОСЯТЬ РЕЗУЛЬТАТ.

За дрібні оголошення (пошукування і и.), платиться $1.00 за поміщення оден раз, $1.75 за два рази, $2.25 за три рази.

КНИГАРНЯ „УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ“ МАЄ НА СКЛАДІ ВСЯКІ УКРАЇНСЬКІ КНИЖКИ.

Пишіть по безплатний катальоґ.

Редакція, Адміністрація і Друкарня міститься під:
210—216 DUFFERIN AVENUE

Почтова адреса:

UKRAINIAN VOICE
P. O. BOX 3626, WINNIPEG, MAN.,
CANADA